

TÜSKÉS ANNA

BOCZ GYULA

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar
Művészettörténet Tanszék

2023

A könyv megjelenését támogatta:

NKA 105102/7443 azonosítójú alkotói pályázat

NKA 203112/09943 azonosítójú könyvkiadási pályázat

Felvételek:

Bocz Nino

Bocz Zsófia

Füzi István

Fűkő Béla

Kálec Rudolf

Ifj. Kellermayer Miklós

Kollár Ákos

Kotricz Tünde

Körtvélyesi László

László Mária

Merényi György

Nádor Katalin

Ornódi László

Rózsavölgyiné Tomonyák Gitta

Seibert Albert

Stankovics Kinga

Tám László

Tüskés Anna

Újvári Máté

Úz Mária

A művész archívuma

© Tüskés Anna

© Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Művészettörténet Tanszék

ISBN 978-963-626-113-9

Az első borítón: Bocz Gyula: *Liliom*, 1980

A hátsó borítón: Bocz Gyula: *Spirál*, 1973

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Művészettörténet Tanszék

Felelős kiadó: Raffay Endre tanszékvezető (Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar)

Grafikai tervezés, tördelés: Kútvölgyi-Szabó Áron

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

TÜSKÉS ANNA

BOCZ GYULA

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar
Művészettörténet Tanszék

2023

Tartalom

Előszó	6
Az első alkotói korszak: 1960–1967	8
Szabadiskolai tanulmányok, pályakezdés	8
Grafikák	14
A második alkotói korszak: 1968–1981	21
A siklósi Képzőművész Symposion és a villányi szobrásztelep	21
<i>Élet</i>	27
<i>Spirál</i>	36
<i>Csillagok</i>	38
<i>Egy ponton támaszkodó</i>	45
<i>Zsófi</i>	47
A harmadik alkotói korszak: 1982–2003	49
Két évtized Hosszúhetényben	49
<i>Plasztika 2., Áldott Madonna</i>	59
Portrék	64
Összegzés	73
Függelék	76
Életrajzi adatok	76
Önálló kiállítások	76
Fontosabb csoportos kiállítások	77
Köztéri művek	78
Díjak	79
The sculptural work of Gyula Bocz	80
L'œuvre sculpturale de Gyula Bocz	83

Dokumentumok	87
1. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus határozata, 1966. május 26.	87
2. A Baranya megyei KISZ Bizottság által szervezett Képzőművész Szimpozion 10 napos időtartamáról, az együttes létrejöttéről és a további feladatok meghatározásáról, 1967. június 18.	87
3. Rihmer Oszkár levele Bocz Gyulának, Budapest, 1969. július 28.	89
4. Halmi György levele Bocz Gyulának, Budapest, 1969. augusztus 25.	90
5. Sarkadiné Hárs Éva levele Bocz Gyulának, Pécs, 1970. június 10.	91
6. Bernics Ferenc megbízólevele Bocz Gyulának, Pécs, 1972. március 21.	91
7. Siklósi Képzőművészeti Alkotótelep és Szimpozion Működési Szabályzata, 1972. november 29.	92
8. Kajdi Béla műhelyfelelős részére átadott eszközökről és anyagokról készített leltár, 1974, 1975	94
9. Rádiónapló Kettőtől hatig. A Petőfi Rádió 1975. július 17. csütörtöki adásából a baranyai művészteleppel foglalkozó részlet a műsor magnófelvétele alapján	96
10. Szepessy Ferencné levele Bocz Gyulának, Siklós, 1975. október 7.	101
11. Kellermayer Miklós: Hagyjuk dolgozni az alkotót!, 1979	102
12. Mathias Hietz szimpozionnyitója, Siklós, 1982. május 4.	103
13. Csenkey Éva: Tájékoztató a Siklósi Szobrász Szimpozion tizenöt éves munkájáról, 1982. szeptember 3.	104
Interjúk, visszaemlékezések	106
Ugróczky Mária	106
Merényi György	107
Knapp Éva	108
Nádor Rudolfné Grosch Erzsébet	112
Dóczi Tamás	113
Jegyzetek	114
Katalógus: 1960–2002	122
Szobrok, domborművek	124

Előszó

Az elmúlt három évtizedben megújult lendülettel és szemlélettel folytatódott a 20. század második felében alkotó magyarországi és Magyarországról elszármazott művészek közül a szobrászok munkásságának kritikai számbavétele. A Műcsarnok számos időszaki kiállítást szentelt a korszak egy-egy szobrászcsoportjának vagy alkotójának, a Magyar Nemzeti Galéria kiállításain is megkezdődött a művek bemutatása. Ugyanakkor a forrásközlések, tanulmányok, monográfiák száma egyelőre kevés, a hagyatékok feldolgozása épp csak elkezdődött, a néhány alkotónak berendezett emlékházak, állandó vagy időszaki kiállítások nem adnak teljes képet.¹ További nehézséget jelent az 1950-es, 60-as, 70-es és 80-as évek regionális és országos szintű művészetpolitikájának, a művészeti irányítás képzőművészetre gyakorolt hatásának a felmérétlensége és tárgyilagos értékelésének hiánya.²

Az 1937-ben Pécsen született és 2003-ban ugyanott elhunyt Bocz Gyula azon nem túl nagyszámú, Képzőművészeti Főiskolát nem végzett szobrászművész közé tartozik, akik figyelemreméltó életművet hoztak létre, pályájuk sajátos alakulása vagy más okok miatt azonban viszonylag ismeretlennek számítanak. A nagyharsányi szobrásztelepen dolgozva éveken át jelentős elismerésben volt része, 1975-ben azonban ottani működése ellehetetlenült, ezt követően tíz évig nem kapott állami megrendelést, nem rendezhetett kiállítást. Bizonyos értelemben máig elszigetelt jelenség maradt. Műveire az országos kritika a 2017-es *Egy/kor* című Műcsarnok-beli kiállítás kapcsán figyelt fel igazán,³ művészetének hazai és nemzetközi gyökerei azonban jórészt feltáratlanok, átfogó értékelése hiányzik. Ennek egyik oka Bocz visszavonult vidéki életmódja, valamint az, hogy életműve kevésbé kötődik művészcsoporthoz; mindvégig saját, öntörvényű útját járta. További ok, hogy munkáinak jelentős részét hazai és külföldi magángyűjtemények őrzik; a munkásságára vonatkozó irodalom nagy része megyei és országos napilapokban és folyóiratokban szétszórva található. Az ötvenedik évét betöltő szobrász addigi életműve javát felvonultató 1987-es pécsi kiállítás és katalógus után nem volt több ehhez mérhető, nagyszabású bemutatása munkásságának. Művészetének alakulását számos különböző, gyakran nehezen hozzáférhető forrásból lehet rekonstruálni.

Bocz a neoavantgarde, azon belül az organikus törekvések jeles képviselője, egyben a *land art* egyik első magyarországi szobrásza.⁴ 1968-ban a pécsi Pintér kertben (Pintér arborétum) a helyszínen talált kövekből faragott kisméretű szobrokat, majd egy város alatti pince falába domborművet készített. Az 1969–1972 között a Nagyharsányi szobrásztelepen a Szársomlyó keleti kőbányájának sziklafalából kifaragott, *Élet* című (kat. 147), négy részesre tervezett kompozícióját, a jelenleg is fő művének tekintett monumentális *Spirál* (kat. 175) munkálatai (1971–1973) miatt hagyta abba. Több mint négy évtizedes munkássága során több mint húsz köztéri szobrot és domborművet alkotott, melyek legnagyobb része Baranya megyében található. A grafikát és a kisplasztikát gyakran előtanulmányoknak szánta nagyméretű szobraihoz; a monumentális szobrászat egyfajta kiteljesedést jelentett a számára. Ugyanakkor vallotta:

Számomra nincs nagy és kis munka, és talán ebből adódik, hogy nem tudok megrendelésre, határidőre dolgozni. Iparosmunkát teljesíteni. Örömmel vállalom a feladatokat, de a maximumot akarom mindig kihozni egy-egy szoborból. Legalább én legyek elégedett a munkámmal. Nem biztos, hogy remekmű születik, de engem megnyugtat, hogy megtettem minden tőlem telhetőt.⁵

Bocz legkedvesebb anyagai a különböző nemes kövek voltak. Művei kétharmadát ezekből, egyharmadát fából faragta, és van néhány fémből, csontból, valamint üvegből készített alkotása is. A köveket nagyrészt magyarországi kőfejtőkből szerezte be, de használt erdélyi, szibériai és carrarai fehér márványt; külföldön járt barátai többször hoztak számára különleges köveket. Elsődleges céljának az anyag belső tulajdonságainak, azokban rejlő artisztikum megmutatását tartotta. Nem akart különösebb értelmet, vagy jelentést tulajdonítani szobrainak – bízott a művek mindenkor befogadóra gyakorolt hatásában. Az 1960-as években készült korai figurális szobrai (pl. *Liszt Ferenc*, kat. 99) után főként természeti formákat (pl. *Hullám*, *Spirál*, kat. 114, 175) idéző, absztrakt műveket alkotott, ugyanakkor gyakran rejtett figurális motívumokat szobrai és domborművei részleteibe (pl. *Triptichon*, kat. 124).

Munkásságát a helyszínek a szobrászi alkotótévékenységet jelentősen befolyásoló helyszíni adottságok és meghatározó stílusjegyek alapján három fő szakaszra oszthatjuk: 1. 1960–1967 Pécs; 2. 1968–1981 Siklós/Nagyharsány/Villány; 3. 1982–2003 Hosszúhetény. A második korszakban fontos cezúrát jelentett, hogy 1975 végén el

kellett hagynia a szobrásztelepet, ezután egy ideig azon kívül, de annak közelében élt és alkotott, miközben barátaival megrendelésekkel (pl. síremlékek) és vásárlásokkal támogatták. 1982-ben – kifizetve örökösétárs testvéreit – nagyszülei hosszúhetényi házában telepedett le, és talált alkotói nyugalomra. Az 1990-es évektől nagyobb megrendeléseket is kapott, jelentősen támogatta felkérésekkel a hosszúhetényi polgármester, Nádor Rudolfné Grosch Erzsébet: így készült el a helyi temetőben a *Világháborús emlékmű* (1990, kat. 381), a falu főterén a *Plasztika 2.* (1996, kat. 401) és a Püspökszentlászló felé vezető út elején, egy felhagyott kisebb kőfejtő udvarában a *Hetény vezér* (2001, kat. 604). A *land art* szellemisége egész munkásságában jelen van. Köztéri műveihez mindig olyan anyagokat választott, és azokat úgy munkálta meg, hogy harmonikusan illeszkedjenek a környezetükbe. Néhány kisebb szobrárt a nagyméretű megvalósítás reményében készítette. Ennek jó példája egy 1965-ben cseresznyefából faragott, térdelő nőalak, a 33 cm magas *Fohászkodó* (kat. 55), amit majd húsz évvel később megformált carrarai márványból egy 172 cm magas síremléknek (ma a mohácsi köztemetőben áll, kat. 284).

A pécsi Janus Pannonius Múzeum őrzi Bocz legtöbb közgyűjteménybe került szobrárt, összesen tíz darabot. Ezek közül jelenleg egy látható a Modern Magyar Képtár állandó kiállításán (*Szomorúság*, 1969, kat. 97), egy másik a Káptalan utca 5. udvarán áll (*Ölelkezés*, 1965, kat. 50). A Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteménye Bocz *Madár* című, 1970 körül megformált márványszobrárt őrzi (kat. 123). Az életmű nagyobbik része különböző magángyűjteményekben található.

Ez a könyv az első kísérlet az életpálya és az életmű átfogó bemutatására. Elsődleges célom az adatrögzítés, a számbavétel, a korabeli dokumentumok összegyűjtése és a szoborkatalógus összeállítása, a jelenlegi források keretein belül. A művész hagyatékában fennmaradt mintegy háromszázhatvan szobor, dombormű, és nyolcszáz grafika, illetve a pécsi Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtárában őrzött tíz szobor számbavételéből, valamint az ezekhez kapcsolódó szöveges és fényképes dokumentációból indultam ki. Nagy segítséget jelentett a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet Magyar Művészek Lexikonának anyaggyűjtése. Módszeresen feldolgoztam a korabeli kritikák, tanulmányok, interjúk, kiállítás-katalógusok és a vonatkozó levéltári dokumentumok anyagát: a Képző- és Iparművészeti Lektorátus dokumentumait Szépművészeti Múzeum Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet Archivum és Dokumentációs Központban (továbbiakban

SZM – KEMKI ADK), a Baranya megyei Tanács Művelődési Osztály iratait a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában (továbbiakban MNL – BaML). Ezenkívül felkerestem olyan személyeket, akik hosszabb-rövidebb ideig kapcsolatban álltak Boczcal életének valamelyik szakaszában: Csenkey Éva, Deák Zsuzsa, Dóczi Tamás, Erdős János, Colin Foster, Herbai Ilona, id. Kellermayer Miklós, Knapp Éva, Merényi György, Laufer Katalin, Orbán György, Romváry Ferenc, Czakóné Simon Éva, Ugróczy Mária, Varga Gyula számos információval segítettek munkámat. Ezek a beszélgetések nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy megismerjem Bocz személyiségét, alkotói módszerét, egyes műveinek korábban sehol le nem írt történetét. Néhány interjú szerkesztett szövegét a könyv végén közlöm. A rendelkezésemre álló forrásanyag messze nem teljes, számos korai szoborról csupán archív fénykép vagy az sem áll rendelkezésemre. Nehezítette a kutatást, hogy Bocznak csak kevés megnyilatkozása ismert a saját művészetéről, ezek többsége is csupán közvetett formában maradt fenn.

További célom volt Bocz művészetének átfogó bemutatása és beillesztése a kortárs magyar szobrászat történetébe. A történeti-kontextuális megközelítés révén igyekeztem a részletekre is figyelő tárgyyszerűség nézőpontját érvényesíteni. A bemutatásban az esztétikai elemzés mellett művészetpolitikai, művészetszociológiai és recepciótörténeti szempontokat is figyelembe vettem. A Boczra vonatkozó korabeli kritikák szembeállítását egymással és a művekkel adalékokkal szolgálhat a Kádár-korszak és az azt követő évtized műkritikájának és kultúrpolitikájának a történetéhez is. Az áttekintés alapvető rendező elve a kronológia.

A kézirat 2020 és 2022 között készült. A készülő szöveget a művész második felesége, Polyák Dária, Zsófia lánya és Nino fia elolvasta, megjegyzéseket fűzött hozzá, ami jelentős mértékben segítette a további kutatást.

Nagy Andrásnak, a Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtár osztályvezetőjének, Kertész Lászlónak, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus 2008–2012 közötti igazgatójának, Szőnyeg-Szegvári Eszternek, a SZM – KEMKI ADK munkatársának és Kocsis Évának, a MNL – BaML főlevéltárosának köszönöm munkám messzemenő támogatását. Várkonyi Györgynek köszönöm a kézirat-hoz fűzött megjegyzéseit és az ösztönzést a megjelentetésre. A könyv megírásának és kiadásának támogatását Raffay Endrénak, a PTE Művészeti Kar Művészettörténeti Tanszék tanszékvezetőjének és Lengyel Péternek, a Művészeti Kar dékánjának köszönöm.

Az első alkotói korszak: 1960–1967

Szabadiskolai tanulmányok, pályakezdés

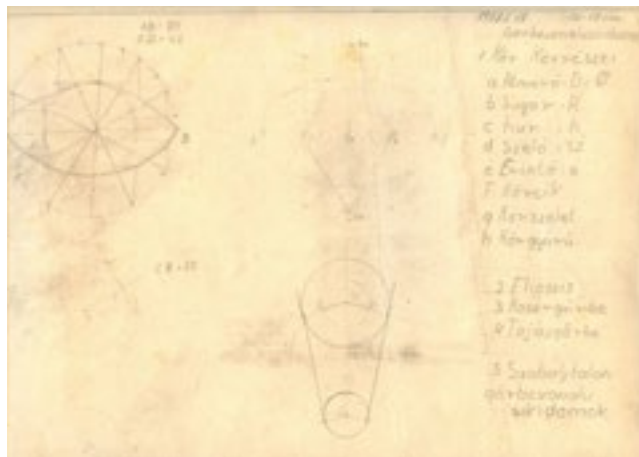
Bocz Gyula 1937. március 1-én született Pécsen mélyen vallásos római katolikus családban, apja Bocz István lakatossegéd, anyja Lex Mária.⁶ A Bocz család jelenléte a 18. századtól dokumentált Hosszúhetényben,⁷ Bocz Gyula felmenői ugyanitt és Komlón éltek. Gyermekkoráról kevés adat ismert; jórészt Pécs-Gyárvárosban, a Remény utcai „dühöngőn” nőtt fel. Nem volt sem cserkész, sem úttörő, sem KISZ-tag.⁸ Rajztehetsége hamar megmutatkozott; Hosszúhetényben élő apai nagyanyja biztatta nyaranta rajzolásra. A nyarakat a faluban töltötte, dolgozott nagyszüleivel a szőlőben, segédkezett az aratásban.⁹ Mint jól rajzoló és festő gyereket, többször megkérték, hogy fessen kis tájképeket a házak tornácára.¹⁰ A visszaemlékezések szerint már gyerekkorában eredeti megoldásai és gondolatai voltak; gyakran kitalált csínyeket, rendkívül turbulens volt körülötte a levegő. Egy alkalommal elküldték egy kendergyárba nyári munkára, ahol diáktársával beindították a tűzvédelmi berendezést, és elárasztották vízzel az egész kőműhelyt.

1952-ben megnyerte a guatemalai nemzetközi gyermekrajz kiállítás első díját (1. kép). 1952-ben Erdős Jánossal együtt kezdte az építőipari technikumot, de az első évben abbahagyta.¹¹ A középiskolából kimaradva 1955-től a pécsi Sopiana Gépgyár dolgozója lett, megtanulta az öntő, később a géplakatos szakmát. Az 1950-es évek végén feleségül vette Opova Saroltát, akivel Pécs-Gyárvárosban laktak szerény körülmények között. 1960-ban katonai szolgálata idején kulturális feladatokat végzett Debrecenben.¹² 1964-ig géplakatosként dolgozott, attól kezdve villanyszerelőként szerepel a Sopiana Gépgyár nyilvántartásában. 1965-től alkalmasszerűen,¹³ majd 1969-től folyamatosan felmentést kapott a napi gyári munkavégzés alól.¹⁴

Az 1950-es évek második felében elkezdett rajzszakőrré járni az 1948-ban államosított Zsolnay gyár területén álló, a Mattyasovszky-Zsolnay család műtermes lakóépületéből kialakított Doktor Sándor Művelődési Házban (a köznyelvben: DOZSO). A szakkört Gebauer Ernő és más mesterek tartották. Itt ismét találkozott Erdősszel, és megismerkedett Dombay Győzővel, Gellér B. Istvánnal (Gellér Brúnó), Czakó Gáborral (Czakó Csaba) és Bükkösi Lászlóval.¹⁵ A tananyag geometriai ismereteket is tartalmazott,

1. Oklevél, guatemalai nemzetközi gyermekrajz kiállítás, 1952. június. Bocz-hagyaték

2. Görbevonallú síkidomok, rajzszakkör, Doktor Sándor Művelődési Ház, 1958. október 18. Bocz-hagyaték

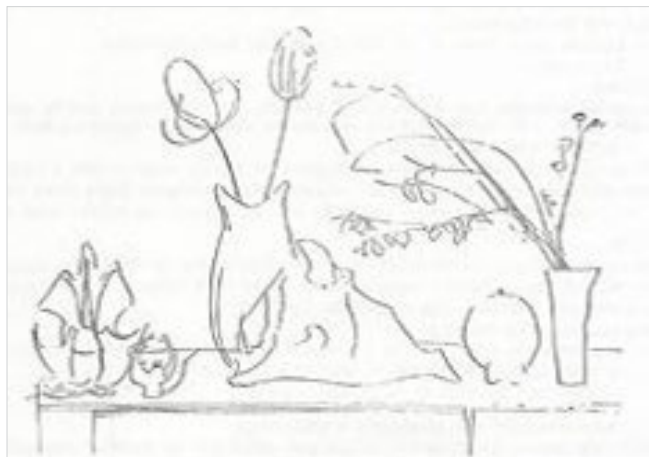

3. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960 körül. Bocz-hagyaték; kat. 12. Cím nélkül, 1960 körül

4. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960 körül. Bocz-hagyaték;
kat. 13. Cím nélkül, 1960 körül

5. [Virágcsendélet], tollrajz, 1965 körül, Jelenkor 8, 3. sz. (1965): 197.

6. [Janus-fej], ceruzarajz, 1965 körül, Bocz-hagyaték;
kat. 53. Janus-fej, 1965

amit egy 1958. októberi keltezésű rajz bizonyít (2. kép). A Zsolnay villa műtermében Swierkiewicz Róbert, Bocz Gyula, Czakó Gábor, Pesti Lajos, Kismányoky Károly, Dombay Győző, Szelényi Lajos és Kováts Éva szabadiskolát szeretett volna indítani. 1963-ban Lantos Ferenc kapott megbízást egy képzőművészeti kör vezetésére, ami a következő év tavaszától ezen a helyen folytathatta tevékenységét. Rendszeres művészeti tanulmányokat Bocz az említett rajzszakkörben, majd a Lantos vezette képzőművészeti szakkörben, szabadiskolában végzett. Lantos elsősorban festő, grafikus volt; a speciális szobrászi problémák megoldásához Bocznak nagyrészt magától kellett eljutnia. Kováts Éva visszaemlékezése szerint „Lantos Ferenc szigorúan következetes módszerei révén alaposan megtanultunk rajzolni, kiválóan komponálni, kitartó szorgalommal dolgozni és sallangmentes munkákat létrehozni. Nem a különböző technikák bemutatása volt az eszköz és egyben a cél is, hanem a világos, egyszerű alapokon, tiszta, logikus gondolat-rendszeren nyugvó fegyelmezett munka. [...] Martyn szerette a fiatalokat és Lantos Ferenc mindünket el is vitt hozzá egyenként, ahogy annak eljött az ideje. Mondanom sem kell, úgy néztünk fel Martynra, mint egy istenre.”¹⁶ Bocz így emlékezik Martynra: „Nagy hálával és elmondhatatlan köszönettel tartozom Martyn Ferencnek. 13 éves koromtól voltam tanítványa. Mindazt, amit Tőle tanultam, úgy szakmailag mint emberileg, leírni lehetetlen...”¹⁷

Bocz baráti köréhez tartozott számos pécsi orvos, ügyvéd és zenész: az 1960-as évek első felében megismerkedett id. Kellermayer Miklóssal, Czéh Gáborral,¹⁸ Varró Alexanderrel, Ugróczy Máriával és Hevesi Andrással. Legerősebb kapcsolata Kellermayerrel és Czakó Gáborral volt, akik írásaikban is vallottak erről.¹⁹ Legtöbb idejét Bocz a Doktor Sándor Művelődési Központban töltötte, ahol a férfi mosdóból vaslépcsőn megközelíthető, kétszer három méteres, emeleti vetítőfülkében kötetlen időbeosztással dolgozhatott, a heti szakköri napokon Czakó Gáborral közösen mintázott.²⁰ Bocz, Dombay és Czakó a műhely „öregjei” voltak; a „kölykök” közé tartozott Jegenyés János, Pinczehelyi Sándor, Weisz (Valkó) László, Gellér B. István, Halász Károly, Ficsek Ferenc és Szijártó Kálmán. A Lantos-tanítvány Szelényi Lajos 1967-ben a DOZSO munkatársa lett, s kieszközte, hogy a Pécsi Műhely előzményének tekinthető Lantos-féle szabadiskola megkapja a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Janus Pannonius utcai házának (ma: Csontváry Múzeum) egyik alagsori helyiségét, amely egyszerre szolgált műtermi munkára és kiállítások rendezésére.²¹ 1968 tavaszán itt debütált az első közös kiállítás²² – nem kis konfliktusokat okozva, mivel az épület emeletén ezzel egy időben a Megyei Tárlatot rendezték meg.

A kultúrpolitikában 1963-tól jelentkező lazítás kedvezően befolyásolta Bocz munkásságának alakulását. A hivatalosan autodidaktának számító – mert nem végzett Képzőművészeti Főiskolát és nem volt tagja a Képzőművészeti Alapnak – Boczot tehetsége és munkás háttere miatt támogatta a Baranya Megyei Tanács. Bánszky Pál (1929–2015) művészettörténész, a Népművelési Intézet vizuális művészeti osztályának főmunkatársa sokat segített a naív,²³ a „tiltott” és az „amatőr”, a Képzőművészeti Főiskolára fel nem vett művészeknek. 1963-ban a fiatal pécsi képzőművészek meghívták kiállításukra Bocz munkáit. Ezen két, puha mészkőből készült portrét állított ki, amelyek talán feltehetően a szoborkatalógus 6., 11–13., 15–18. számú, ma csak fényképről ismert szobrai közül kerülhettek ki. Bükkösi László tíz évvel későbbi visszaemlékezése szerint ezek egyik közös barátukat ábrázolták.²⁴ Az 1960 körüli, puha mészkőből faragott szobrok egy része ma is megvan, mások csak archív fényképekről ismertek, s ezek alapján azonosíthatók a hagyatékban fennmaradt előkészítő rajzok (Cím nélkül, kat. 12., 3. kép; Cím nélkül, kat. 13., 4. kép).

1964-ben a fiatal pécsi képzőművészek²⁵ és 1965-ben a Baranya megyei képzőművészek kiállításán ugyancsak helyet kaptak Bocz kisplasztikái.²⁶ 1965-ben az ekkor Szederkényi Ervin főszerkesztésében megjelenő *Jelenkor* című pécsi folyóirat márciusi számában közölték egy virágcsendéletet ábrázoló rajzát (5. kép).²⁷ A Baranya megyei Tanács VB és Pécs megyei jogú Városi Tanács VB, valamint a Szakszervezetek Baranya Megyei Tanácsa közös alapítványa ugyanebben az évben egyhónapos alkotói szabadságot és ösztöndíjat adott neki.²⁸ Bükkösi László szerint az 1965-ben mecseki szürke mészkőből faragott *Kétfejű szörny* (kat. 59), „s egy kis méretű, kantavári feketekőből készült körplasztika számos tisztelőt szerzett számára a városban. Divatba jött a pécsi belváros köreiben, hogy ki kell autóbuzszolni Boczhoz, a külvárosba. «Fogalom» lett.”²⁹

Az 1963-as alumínium *Torzó* (kat. 35) annak a játékoságnak az első megnyilvánulása, ami végigvonul egész munkásságán. Az 1965-ben kantavári fekete márványból faragott *Janus-fej* (kat. 53) a klasszikus antikvitás Janus istenét idézi meg, akinek két arca (bifrons) ellentétes irányba nézett, esetenként három (trifrons), vagy négy (quadrifrons) irányba is. A kezdet istenének is tekintették. Minden szerves életet, így az emberét is tőle származtatták. Az egykorú ábrázolásokon rendszerint két, ellentétes irányba néző szakállas férfifej látható, mintha a tarkójuknál összenőttek volna. Az egyik arc öreg, a másik ifjú vonásokat hordoz. Mindent látnak: visszafelé, a múltba, és előre, a jövőbe tekintve. A Janus-arcú kifejezést jelenleg gyakran használják a kettősségre, esetenként a kétszínűségre is.

7. [Anya gyermekével], ceruzarajz, 1967 körül, Bocz-hagyaték; kat. 69. *Anya gyermekével*, 1967

8. [Virágfejű lány], tollrajz, 1964 körül, Bocz-hagyaték; kat. 41. *Virágfejű lány*, 1964 körül

9. [Lány], tollrajz, 1967 körül, Bocz-hagyaték; kat. 74. *Lány*, 1967

10. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

11. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

Bocz szobra igyekezett mindezt ötvözni: az egyik női arcon fiatal, a másikon rút vonásokat ábrázol. A Janus-témát Bocz rajzban is próbálgatta, ezen azonban mindkét arc idősebb, fejkendős asszony vonásait mutatja (6. kép).

Az ún. „kantavári fekete márvány” – hivatalosan Kantavári Formáció – nevével ellentétben nem ellenálló kőzet, könnyen hasad, ezért leginkább erdészeti utak kavicsolására és feltöltésére, műközüzalékként, ritkábban díszítési célokra használták.³⁰ A visszaemlékezések szerint Bocz kezdetben ritkán jutott jól faragható kőhöz, így kezdett a kantavárral kísérletezni, de még ennek a beszerzése sem volt egyszerű számára. Ugróczy Mária szerint Bocz barátaival éjjelente a pécsi vasútállomáson állomásozó nyitott vagonokról vitt haza néha darabokat a súlyos és törékeny kantavári kőből.³¹ Bükkösi több írásában is kiemelte a kantavári fekete márvány nehéz faraghatóságát, és megörököltette Bocz gondolatait, különleges viszonyát a kövekhez: „Minden széttörik, ha csak nekiesünk barbár módon, vésővel, kalapáccsal. A kőnek lelke van. Beszélgetni kell vele. Megtudakolni, mit tud, aztán abba is bele fog törődni, amit én akarok. Egymást faragjuk, ez benne az izgalmas.”³²

1966 októberében rendezték munkáiból az első önálló kiállítást a pécsi József Attila Művelődési Házban.³³ A bemutatót hosszas előkészítés előzte meg, ugyanis – mint ekkoriban minden kiállításához – a Képző- és Iparművészeti Lektorátus engedélyét kellett kérni és megkapni. A lektorátus – 1966. május 26-án kelt határozata szerint – nem engedélyezte „a Dél-dunántúli Területi Szervezet által megrendezni kívánt Bócz [sic!] Gyula műveit bemutató kiállítás megrendezését”, s azt javasolta, hogy a művész „továbbra is csoportos kiállításokon vegyen részt és az önálló bemutatkozással még várjon” (a teljes levelet lásd: Dokumentumok 1).³⁴ Bocz kiállítása ősszel valósulhatott meg a helyi tanács végrehajtó bizottságának engedélyével, önköltséges módon.³⁵

A következő évben az *Anya gyermekével* című szobrával (kat. 69) részt vett a Gádor Emil és Romváry Ferenc által rendezett I. Országos Kisplasztikai Biennálén,³⁶ ahol „első ízben a biennálé történetében, kiszélesedett a résztvevők köre. Nem csupán a par excellence szobrászok, hanem festők, keramikusok és textilesek is jelentkeztek.”³⁷ Bocz részvétele a biennálén kivételesnek számított akkor, mert aki nem volt tagja a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának, semmiben nem vehetett részt. Romváry kiállítás beszámolója szerint „Szigorúan zárt formavilág jellemzi a másik fiatal pécsi szobrász, Bocz Gyula alkotásait. Anya gyermekével című szobra a filmszemle fődjéje lett. Bocz kemény, fekete kőben dolgozik. A formák finom hajlatokkal képeznek

12. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

13. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

14. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

15. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

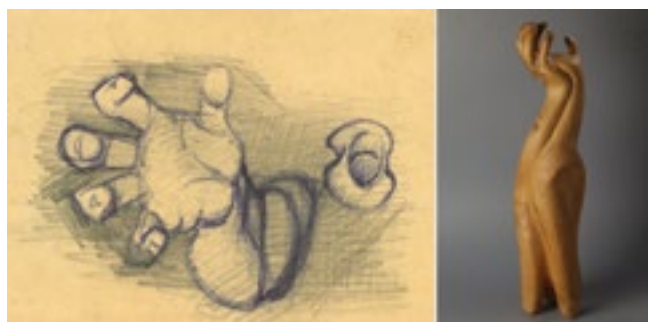

16. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

átmeneteket, a felületek szinte kisimulnak, megközelítvén a hasáb szabályosságát. Ő maga munkálja meg szobrait, így messzemenően ki tudja használni az anyagban rejlő sajátosságokat. Ösztönös formakultúrával rendelkezik, tapasztalati úton jutott el a művészi tudatosság fokára.”³⁸ A Kósa Ferenc filmrendező által elnyert szobor előkészítő rajza (7. kép) a hagyatékban mutatja a mű formálódásának folyamatát.

Bocz ekkor jórészt konkrét természeti formák és anyagok ihletése nyomán dolgozott. „A hatvanas évek második felében alkotott körplasztikáinak minden nézete önállóan értelmezhető, s ugyanakkor a körbejárás során a nézetek logikusan következnek egymásból. [...] Előtérbe kerül az anyagszerűség és az anyag adta lehetőségek hangsúlyozása.” – írta róla Bükkösi László.³⁹

E korszak kiemelkedő alkotásai az 1964 körül hársfából faragott *Virágfejű lány* (kat. 41) és a vele szoros kapcsolatban álló 1967-es *Lény* (kat. 74). A két szobor közeli kapcsolatát két rajz bizonyítja, amelyek egyben tükrözik a gondolat formálódását (8–9. kép): a virágkehely szirmai lefelé ívelőről felfelé hegyesedővé válnak, a felsőtest domború formái a *Lény*en bemélyedésekké módosulnak. Az 1965-ös *Kétfejű szörny* (kat. 60) két összefonódó alakot sejtet. A testhez képest óriási fejekből hatalmas szemek rajzolódnak ki, a lábak és a kezek összefonódnak. A simára csiszolt és érdes felületek váltakozása éles ellentétet alkot.

17. [Enyészet], ceruza- és tollrajz, 1967 körül, Bocz-hagyaték; kat. 73. *Enyészet*, 1967

A természeti formáktól ihletett ún. „lyukas” és üreges szobrok szinte kezdettől fogva jelen vannak Bocznál. Ezek fennmaradt korai példája az 1961-es *Áttört forma* (kat. 22–23), amit fából és alumíniumból egyaránt elkészített, majd az 1966-os, fél méternél magasabb *Fekete virág* (kat. 64) kantavári fekete félmárványból. A „lyukas szobor” genealógiája Hans Arp, Henry Moore, Constantin Brâncuși és Barbara Hepworth munkásságán át az Európai Iskoláig ível.⁴⁰ Bocz áttört, biomorfikus szobrai párhuzamba állíthatók az Európai Iskola két tagjának, Jakovits Józsefnek és Barta Lajosnak az áttört munkáival is. A grafikák nyomán (10–16. kép) némileg könnyebben értelmezhetők ezek a végletekig letisztult kompozíciók. A nyárfából faragott *Enyészet* (kat. 73) egy ujjait görcsösen félig behajlítva tartó jobb alkart ábrázol. Az egyik rajz szerint Bocz számára itt a tenyér és az ujjak felülnézete jelentett kihívást (17. kép).

18. Cím nélkül, tollrajz, 1967, Bocz-hagyaték

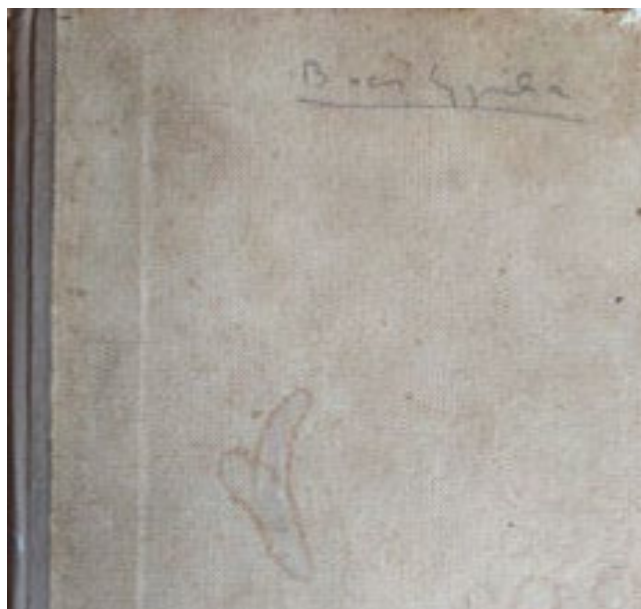
1967-ben rövid időt töltött a lengyel tengerparton, ahonnan sok, a tengert, hullámokat, a víz örvénylését ábrázoló akvarellal, szénrajzzal és tollrajzzal tért haza (18. kép).⁴¹ Az élményt néhány hónap múlva a *Tenger* című, kantavári feketemárványból faragott szobrán is feldolgozta. A „magyar tenger” is megihlette, amit számos grafikája bizonyít.

Grafikák

Bocz Gyula kapcsán furcsának tűnhet a grafikai ábrázolások említése külön alfejezetben, hiszen a köztudatban szobrászként él. Annak ellenére, hogy alapvető eleme a kő, s viszonylag kevés szobrot és domborművet alkotott fából vagy fémből, munkásságában több mint négy évtizeden keresztül fontos szerepet játszott a rajz. A kőszobrászat iránt elkötelezett Bocz jelentős grafikai termést hozott létre, ami eddig ismeretlen maradt a művészettörténeti kutatás előtt.

A hagyatékában tanulmányozható több száz, 16 x 12 cm-es önálló kartonlapokon és füzetekben fennmaradt grafika rendszeres rajz tevékenységre enged következtetni (19. kép). Bocz grafikái nagy részét előtanulmánynak szánta szobraihoz, impresszióit rögzítette vagy kompozíciókat próbálgatott. Egy tizennégy rajzot tartalmazó füzet a *Gyász* című 1966-os dombormű (kat. 62) grafikai változata (20. kép) alapján datálható az 1960-as évekre. A rajzok közös jellemzője a szobrász elragadtatottsága, egy immanens, sajátosan egyéni dimenzió megmutatása, melyben az ámulat és a játék összekapcsolódik a valósággal és a látvánnyá formálhatóság határaival. A grafikák őszinte ráfeledkezések egy-egy természeti „panorámá”-ra, amelyet a levegő, a szél és a fény megváltozása pillanatonként képes újjá alkotni. A természeti környezet művész által formált „szelleme” egyszerre árulkodik meghatottságról és kivételes figyelemről. Ez az odafigyelés mutatja egy ihletett, eredeti látásmóddal bíró alkotó józan éberségét is, aki a maga őseredeti formájában keresi és saját érzékenységén átszűrve kívánja bemutatni az élő és holt elemek megközelíthetőségének lehetőségeit.

Az első korszak grafikái három fő csoportra oszthatók. Egyik részük az 1950-es évek második felében és az 1960-as évek első felében a Martyn Ferenc és Lantos Ferenc által vezetett pécsi képzőművészeti szabadiskolában, tanulmányi céllal készült, ezek főként arcképek, növény- és állattanulmányok (21, 22. kép). A rajzszakkör és a szabadiskola idejéből számos portré- és alaktanulmány maradt fenn. A ceruzarajzok fő témái a portrék, melyek modelljei gyermekek, idős emberek, talán családtagok (23–25. kép). Egy-egy modellt különösen érdekesnek tartott, többször készített rajzot róluk különböző beállításokban. Néhány rajz Martyn Ferenc, még inkább Gyarmathy Tihamér korai képeihez közel álló konstruktivista stílusával elkülönül a korszak többi grafikájától (26–30. kép).⁴² Egyes portrék karikatúrisztikus vagy kubisztikus stílusjegyeket hordoznak (31. kép). A grafikák második csoportja látkép, útirajz; ilyeneket készített Bocz

19. Rajzfüzet, 1966 körül, Bocz-hagyaték

20. [Gyász], ceruzarajz, 1966 körül, Bocz-hagyaték; kat. 62. *Gyász*, 1966

22. [Szamár], ceruzarajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

21. [Kutyafej], ceruzarajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

24. Tanulmányfej, ceruzarajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

23. Tanulmányfej, ceruzarajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

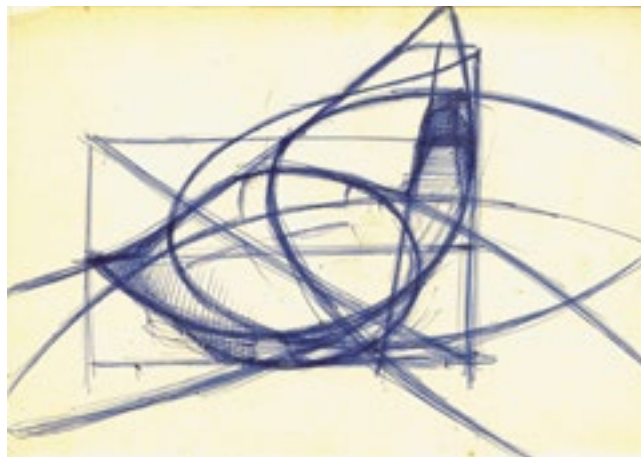
25. Tanulmányfej, ceruzarajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

néhány kül- és belföldi útján, például a gdanski városképeket az 1967-es északi-tengeri utazásról (32–34. kép). A harmadik csoportba a szobortervek sorolhatók. Bocz rendszeresen készített előkészítő rajzokat szobraihoz, így például a cím nélküli, csak archív fényképről ismert, könyékben behajlított és felemelt alkarú meztelen nőt ábrázoló hársfaszobrához (kat. 10.) vízfestményt (35. kép). Egy önarckép maradt fenn ebből a korszakból (36. kép). Általános jellemzője a grafikáknak, hogy szignálatlanok, datálatlanok és nincs címük. Technikai szempontból főként akvarellek, továbbá kréta- vagy tollrajzok.

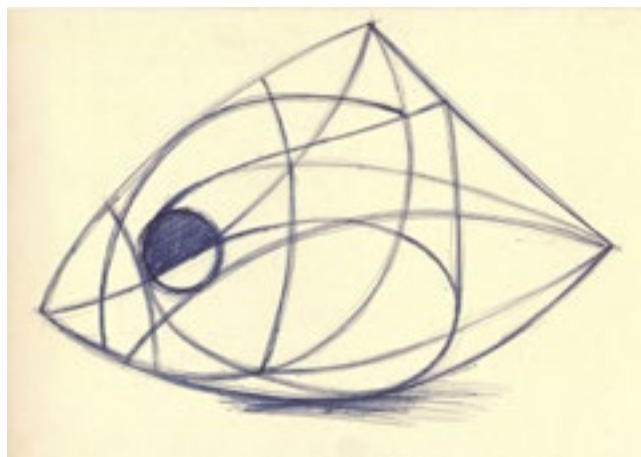
Az útirajzok közé sorolható a balatoni tematikájú grafikák csoportja (37–39. kép). Technikájukat tekintve ezek akvarellek és krétarajzok, feltehetően az 1960-as évek második felében, esetleg a 70-es években készültek. Jól felismerhető motívumok a Balaton nyugati medencéjének északi parti hegyei – Ábrahámhegy, Badacsony, Szigliget, Becehegy, Gulács, Szent György-hegy – és a déli part nádasai, valamint a Fonyódi hegy. A balatoni tájak – a fényben úszó vagy sötét árnyalatú tó a viharos hullámokkal és a környező hegyekkel – mintegy harminc grafika témáját adják. Bocz e kompozíciói néhány kivétellel fekvő formátumúak. A horizontot általában középtájról helyezte, egy esetben egy hegy magasából nyílik kilátás a tóra, ekkor alacsonyra kerül a látóhatár. Ember alkotta épület vagy móló csak két képen jelenik meg a táj elválaszthatatlan részeként. E tanulmányok a tóra, a vízre mint állandóan változó elemekre koncentrálnak: visszatérő motívumok a part, a fényjelenségek (visszaverődések, árnyékok), a hullámok és a parti növényzet.

A Balaton-téma erőteljesen megfogta, esetenként rabul ejtette Boczot, melynek kapcsán egyaránt kísérletezett különféle technikákkal, naturális és absztrakt megoldásokkal. A grafikai lapok különböző időben készültek, nagyjából részben vázlatnak tekinthetők. Próbálkozások és élmények lenyomatai, egy eddig ismeretlen, a hagyatékban anonim módon⁴³ elrejtőzött szobrászi világlátás tanúi, sajátos „boczi” karakterjegyekkel.

A balatoni grafikák nagy részén a tó felülete fényben úszva, kifejezetten finom, halvány színekkel jelenik meg, három rajzon viszont a viharos és a téli befagyott víz erőteljes szürkés árnyalatokat mutat. Minden esetben a víz és a levegő fény által befolyásolt kapcsolata határozza meg az összképet. A képek mintegy felén az északi hegyek formái központi szerepet töltenek be, a többin a partvonal szinte feloldódik a fényben.

27. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

29. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

26. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

28. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

30. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

31. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as évek első fele, Bocz-hagyaték

A víz Bocz több szobrának is témája. Az 1967-es lengyelországi utazás nyomán legalább négy *Tenger* című szobrot alkotott kantavári feketemárványból (kat. 38). További, a vízzel is kapcsolatba hozható alkotása az 1973-as *Csillagok* (kat. 189) a pécsi vásártér közelében, és a Komló főterén 1993-ban felállított *Család* (kat. 386), szökőkút funkcióban. Látszólag kevés formai párhuzam mutatkozik Bocz balatoni tematikájú rajzai és vízzel kapcsolatos szobrai között. Míg rajzai és vízfestményei a nagy táji kontúrokra támaszkodnak a színeken keresztül, szobrain a vízcseppek (*Csillagok*) és a hullámok (*Család*) dominálnak.⁴⁴ Szobrai egy csoportjának tükrében Boczot visszatérően foglalkoztatta a mozgás. Kitartóan kutatta például a forgás ábrázolásának lehetőségeit (pl. *Kötődés*, 42. kép, kat. 9). A természeti mozgások közül többször kísérletezett a hullámokkal, megfigyelve azok áramlatoktól, szélről és más erőktől alakított forma változatait. A látszólag szabálytalan (kat. 114, 444, 448), könnyednek tűnő hullám-szobrok a földi élet sajátos szimbólumai, egyúttal az emberi elme működésének megalkotott kivetülései. Mindezzel összhangban a Balaton-grafikák világa ott érzékelhető a monumentális szobrok háttérében is. A szinte végtelenségig kitágított balatoni tájábrázolás egyfajta öntörvényű szobrászi keresztmetszet a kivételes természeti környezetről. Vallomás és hitvallás vonalakkal, formákkal. Szelíd, könnyed, mindazonáltal határozott karakterű, tudatosan megvalósított ábrázolások, jellegzetes szobrász-rajzok, felszín alatti és melletti „idomok”, jövőendő szobrok alakzat-részletei.

Indulása idején Boczra átmenetileg hatott Martyn Ferenc és Lantos Ferenc munkássága, de legjelentősebb segítője a saját ösztöne volt. Az első korszakban egyre eredetibbé érik művészete, s kialakulnak egyéni vonásai. Kezdetről fogva jellemző rá egy szobor különböző anyagú változatainak az elkészítése (pl. fa és alumínium: kat. 22–23; fa és bronz: kat. 125–126, 236–237), fokozottan érdekelte az anyag textúrája, azt belekomponálta a szoborba. Az álló zárt formákat különösen kedvelte, és törekedett tereket létrehozni a formán belül. Szenvedélyes faragóvá vált, a faragás fizikai és szellemi egységet alkotott nála. A természeti inspiráció fokozottan jelen van ekkor a műveiben.

32. Gdanski városkép, tollrajz, 1964, Bocz-hagyaték

33. Gdanski városkép, toll- és ceruzarajz, 1964, Bocz-hagyaték

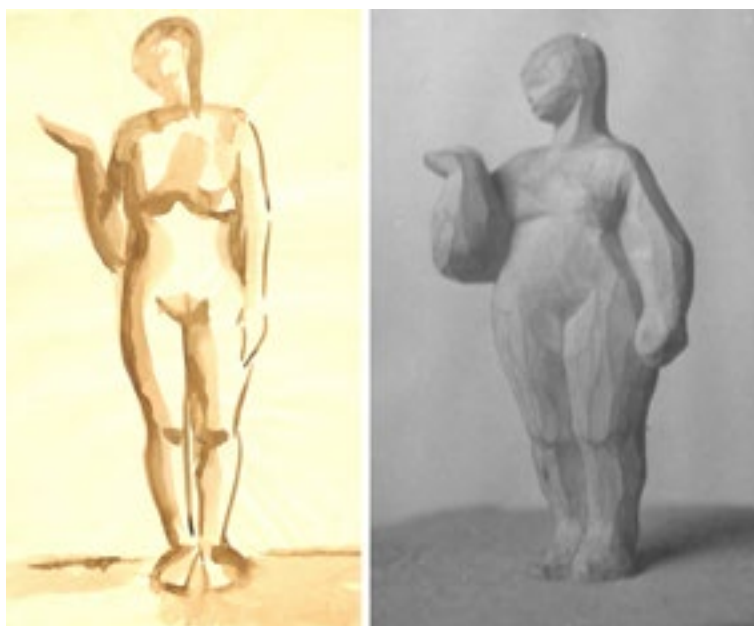

34. Gdanski városkép, tollrajz, 1964, Bocz-hagyaték

36. Önarckép, vízfestmény, 1960-as évek, Bocz-hagyaték

35. Cím nélkül, vízfestmény, 1960 körül, Bocz-hagyaték;
kat. 10. Cím nélkül, 1960 körül

37. [Rianások a Balatonon] Papír, akvarell

38. [Ábrahámhegy (?)] 310 x 466 mm. Papír, kréta

39. [Badacsony, Szigliget] 346 x 397 mm. Papír, kréta

40. Cím nélkül, ceruzarajz, 1961, Bocz-hagyaték

41. Cím nélkül, toll, 1967, Bocz-hagyaték

42. Kötődés, tollrajz, 1960 körül, Bocz-hagyaték; kat. 9. Kötődés, 1960 körül

43. Bocz Gyula, 1970 körül, Bocz-hagyaték

A második alkotói korszak: 1968–1981

A siklósi Képzőművész Symposion és a villányi szobrásztelep

Az 1960-as évek második felében Bocz (43. kép) kisméretű szobrokat faragott szakköri barátaival a pécsi Pintér kertben (Pintér arborétum) a helyszínen talált kövekből,⁴⁵ majd egy domborművet vésett a 48-as tértől felfelé vezető út jobb oldalán lévő üres területek alatti pince falába, közcélú épület részeként.⁴⁶ Emellett nekilátott a hegyfaragásnak, Magyarországon először, ami jórészt spontán, a hely ihlette alkotási módnak tekinthető. A két munka összefüggött: mindkettő *land art*, azaz *in situ* formázás, egy adott helyszínnek az adottságaiból történő tovább alakítása.

Ezek a munkák előrevetítik a hivatalosan 1968-ban megalapított, de 1967. június 8–18. között már működött Siklósi Képzőművész Symposion fő gondolatát: a helyszíni faragást (44. kép).⁴⁷ A tizennégy alapító tag⁴⁸ célja az általuk Siklóson 1967. június 18-án aláírt dokumentum szerint a következő volt (a teljes szöveget lásd Dokumentum 2):

Szeretnénk, ha bennünket egy tájjelleg fogna össze, illetve munkáink tükröződésén keresztül, egy emberként fogna össze azokat a fiatal erőket, amik jelenleg teljesen szétszóródva, kamat nélkül jelentkeznek. A tájjelleg adottságait kihasználva, annak emberi tartalommal való művészi megtöltésével, mindenfajta művészi „irányzat” eltörlésével, hitünk, meggyőződésünk szerint dolgozunk!⁴⁹

A főként baranyai és somogyi művészek között voltak nem Képzőművészeti Alap-tagok, akik az országos és a helyi képzőművész szervezetektől egyaránt függetlenek akartak maradni:

Mindenféle szakmai sovinizmust, „képzőművész felsőbbrendűséget” szeretnénk számunkra ismeretlenné tenni. Éppen ezért, szeretnénk ha a helyi képzőművész szerveknek munkánkba semmilyen beleszólása nem lenne, már csak annál is inkább, mert első sorban a becsületes munka: nem a „művészkedés”, hanem a mesterség hallatlan tisztelte, becsülete fog minket össze az egyet-akarással. Nem szervezetet akarunk teremteni, hanem egy közösséget, amelyik földhöz tapad.⁵⁰

44. Zsifkó Ferenc, Erdős János, Bocz Gyula, Kelemen Béla, Rétfalvi Sándor, Nagyarsány, 1968, Bocz-hagyaték

A telepnek nem volt egységes művészi programja, de a szakmai koncepcióhoz egyéni, személyre szabott művészi elképzeléseket társítottak (Dokumentum 13). Bocz fő célja az anyag belső erőinek és rejtett szépségének megmutatása volt. Ebből az időből két rövid ars poeticája ismert. Eszerint „a szobrász nem faraghat formákat: neki az anyagban, a természetben munkáló belső erőket kell föltárnia, amelyek a látható fölületet belülről feszítik.” „A művészet = magatartás.”⁵¹

Az ausztriai tapasztalatokat hazahozó, a szabadtéri közös alkotóműhely létesítését kezdeményező Rétfalvi Sándor mellett jelentős szerepe volt a művésztelep életében Bocz Gyulának, aki a „hely szellemét” testesítette meg az elhagyott nagyharsányi kőbányában. Az alkotótelep a KISZ égisze alatt és a tanácsok által szervezett társadalmi összefogással alakult meg. Az anyagi alapot azzal teremtették meg, hogy a helyi tanács jegyeket adott ki, amiket a téveszek, az állami gazdaságok és a gyárak megvásároltak, így összeadták a pénzt.⁵² A Siklósi Járási Tanács VB elnöke 1967-ben ígéretet tett arra, hogy a társulás rendelkezésére bocsátja a Villány közelében lévő Gyimóthy-villát (45. kép), amit alkotóháznak nevezett ki, majd 1975-ben átépíttette és korszerűsítette víz, villany és telefon bevezetésével. A villa közelében lévő felhagyott kőbányát a villányi községi tanács elnöke ingyen a rendelkezésre bocsátotta, hogy a szobrászok ott minden nyáron követ faraghassanak. A szabadtéri szoborpark, mint meghirdetetten látogatható kiállítótér csak később, fokozatosan alakult ki. A Siklósi Képzőművész Symposion Bocz kibontakozásának alapvető helyszíne volt (Dokumentum 2).

Bocz művészeti tevékenységét 1965-től egy évtizeden át folyamatosan támogatta a Baranya megyei Tanács elnökhelyettese, Takács Gyula, aki Bernics Ferencsel, a Baranya megyei Tanács Művelődési Osztályának vezetőjével együtt az MSZMP-nek a regionális önállóság erősítésére törekvő reformista köréhez tartozott.⁵³ A szocialista realizmussal szemben a neoavantgard művészetet is pártoló, megújulást serkentő szemléletnek és gyakorlatnak köszönhetően a kulturális feladatokat ellátó Pécs városi és Baranya megyei igazgatási szervek és intézményeik munkatársai figyeltek a „tűrt” és „tiltott” határán alkotó írókra és képzőművészekre, „kisakkozták” a lehetséges lépéseket, és a szükséges pártbizottsági jóváhagyások alapján támogatták őket megbízásokkal és kiállításokon való részvétellel. Bocz e támogatás nélkül nem kaphatott volna kiállítási lehetőséget és köztéri megbízást sem. A „munkásosztályt” képviselő fiatal tehetséget látták és támogatták benne, aki spontán módon „éppen” a nonfiguratív és a legújabb kortárs irányzatok útkeresője, hasonlóan a villányi telepre szimpozion tagként meghívott

45. Gyimóthy-villa, Nagyarsány, Bocz-hagyaték

46. Bocz Gyula a Jégvirágot faragja, Nagyarsány, 1969, Bocz-hagyaték

Kígyós Sándorhoz, majd Pál Zoltánhoz. Bocznak azért is szüksége volt pártfogói támogatásra, mert büntették a munkakerülést, így kötelező volt a gyári munkaviszony igazolása. A gyár, a város és a megye vezetőinek tehetségpártoló egyetértésével, munkaviszonyát és alapvető jövedelmét megtartva, mintegy speciális „ösztöndíjasként” vehetett részt Lantos szabadiskolájának képzésében, majd minden idejét az alkotó munkának szentelhette. A szimpozionok havi ösztöndíja mellett a gyártól fizetést kapott, majd a megyei tanács részéről, a múzeum és pártbizottság szakembereinek egyetértésével szerény, de folyamatos anyagi támogatásban részesült. A téli szimpozion-szünetes időszakban Bocz nem maradhatott a Gyimóthy-villában; ekkor Pécsre visszatérve folyamatosan dolgozott.

Az alkotótelep művészettörténész szervezője 1970. január 1-jétől Csenkey Éva volt a Baranya megyei Tanács Művelődési Osztályának munkatársaként.⁵⁴ Csenkey eredetileg a Janus Pannonius Múzeum Képző- és Iparművészeti osztályán megüresedett állásra jelentkezett Sarkadiné Hárs Évánál 1969 őszén, aki 1955-től volt az osztály munkatársa, és 1969 őszén lett a Baranya megyei Múzeumok igazgatója. Hárs a felvételi elbeszélgetés kapcsán elvitte Csenkeyt a Baranya megyei Tanács VB Művelődési Osztályára, ahol munkatársat kerestek a múzeumi és a kortárs képző- és iparművészeti feladatok ellátására, azon belül a nemzetközivé alakuló alkotótelepek szervezésére. Csenkeynek három év alatt (1970–1973) sikerült önálló intézménnyé szerveznie a Siklósi Alkotótelepeket (Szobrász Szimpozion és Siklósi Képzőművész Symposium).

Hárs Évának fontos szerepe volt abban, hogy a múzeum rejtett menedékhely lett:⁵⁵ amit a Magyar Nemzeti Galériában nem lehetett megcsinálni, azt meg lehetett valósítani Pécsen, a „húzd meg, ereszd meg” felfogás jegyében adott lehetőségek figyelembevételével. Az Aczél György-féle kultúrpolitikának ez a lehető legmegengedőbb területe volt a megyei kulturális vezetésnek, így Takács Gyulának is köszönhetően, aki a tekintélytisztelő, hivatalos formalitásokat betartva, de barátként, szövetségesként kapcsolódott Aczél nyíltan nem hirdetett, de megvalósítani kívánt „kultúra-újító” szándékaihoz, a modern művészeti irányzatok felélesztéséhez. Az 1960-as évek elejétől a baranyai képzőművészeti múzeumok menedékei lettek a tiltott, vagy alig tűrt, nyilvánvalóan elkötelezett progresszív művészetnek. Nagymértékben gyarapodott a Janus Pannonius Múzeum a Csontváry-gyűjtemény befogadásától kezdve a Martyn Ferenc-gyűjtemény létrehozásáig, és jelentős

gyűjtemény jött létre az akkor elindított szimpóziumok – kerámia biennálé, szobrász biennálé – anyagából.

Fontos szerepet játszott a Múzeum és a Képzőművészeti Szövetség Baranya megyei egysége a Siklósi-Villányi-Nagyharsányi Alkotótelep létrejöttében. Három személy emelhető ki: 1. Takács Gyula a Baranya megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának kulturális elnökhelyettese; 2. Bernics Ferenc, a Művelődési Osztály vezetője; 3. Antal Gyula a Művelődési Osztály népművelési csoportvezetője, aki 1970-től a megyei pártbizottság munkatársaként segítette a progresszív kulturális, művészeti programok megvalósítását. Bernics szorgalmazta a megyében a képzőművészeti beruházásokat és a múzeumfejlesztést. Csenkey a siklósi képzőművészeti szimpózium és a villányi alkotótelep szervezője lett:⁵⁶ 1970. január 1-től elvállalta a Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályán a művészeti előadói munkakört, s 1983 októberéig dolgozott az alkotótelepen. 1969-ben volt az első kerámia szimpózium Siklóson, aminek az anyagát 1970 januárjára égették ki a pécsi Zsolnay gyárban.⁵⁷ A siklósi várban, a Janus Pannonius Múzeum számára fenntartott termekben 1970 januárjában be is mutatták e tárgyakat.⁵⁸ Ez volt az első olyan kortárs kiállítás, amely kizárólag a múzeumi szakemberek állásfoglalása alapján, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus zsűribizottságának véleményezése nélkül nyílt meg. Ezt követte 1970-ben Pécsen, a Janus Pannonius Múzeum rendezésében, a múzeum saját épületében megnyílt, *Mozgás* című kiállítás.

Az 1970-től nemzetközivé vált siklósi kerámia és a villányi kőbányában megrendezett „Symposion” közös kutató, kísérletező műhely volt. Ebben az évben indult el és három évet vett igénybe annak az önálló intézménynek a kialakítása, amelynek feladata lett a szimpozionok lebonyolítása, és az 1967-óta igénybe vett helyszíneken az első, kizárólag tanácsai fenntartású helyszíni művésztelep kialakítása, működtetése.⁵⁹ 1970-ben a villányi alkotótelep festőknek, textileseknek, grafikusoknak és keramikusoknak is nyitott volt, és csak a későbbi években vált szobrászteleppé. A telep hivatalosan május 15-től október 15-ig volt nyitva. A résztvevőket elsősorban az kötötte össze, hogy valamilyen huszonévesek voltak, és részben akkor végeztek a Képzőművészeti Főiskolán.

Takács Gyula külön felhívta Csenkey Éva figyelmét Bocz Gyulára 1970 első hónapjaiban,⁶⁰ mondván ő egy különlegesen tehetséges ember. Elérték azt, hogy a Sopiana gépgyártól megkapta a fizetését, mintha bejárt volna dolgozni, de ehelyett szobrászati tevékenységet végzett, ami kivételesen számított abban az időben.

A másik művészettörténész, aki a második alkotói korszakában közelről és támogatóan követte Bocz munkásságát, az 1963. augusztus 1-ével a Janus Pannonius Múzeumba került Romváry Ferenc volt.⁶¹ Ő azt a feladatot kapta, hogy megrendezze a Modern Magyar Képtár állandó kiállítását.⁶² A képek akkoriban a Néprajzi Osztályon voltak elhelyezve a néprajzi tárgyak polcai között.

A pécsi illetőségű művészettörténészek köréből még Keserü Katalin, az újságírók közül Bükkösi László és Gállos Orsolya mozdította elő leginkább Bocz recepcióját. Bükkösi egyik megjegyzése szerint: „a misztériumot személye körül mi teremtettük. Ő közben az életművén dolgozott.”⁶³

A villányi alkotótelep ötlete Ausztriából származott: Rétfalvi Sándor a főiskola elvégzése után, 1964-ben részt vett a Karl Prantl által a burgenlandi St. Margarethenben, a Fertő-tó nyugati partján 1959 nyara óta szervezett nemzetközi szobrász művésztelepen, a St. Margarethen Szimpóziumon (Dokumentum 12). Erdős János visszaemlékezése szerint Rétfalvi egyik munkájának budapesti zsűrizéséről hazafelé utazva elmondta Zsivkó Jánosnak, a Baranya megyei Tanács elnökhelyettesének az ausztriai alkotótáborban szerzett benyomásait, amin Zsivkó fellelkesedett, és szorgalmazta egy hasonló telep létrehozását a felhagyott villányi kőbányában.⁶⁴ A Baranya megyei KISZ-bizottság és a siklósi járási tanács révén fiatal képzőművészeknek alkotóházat létesített a villányi Gyimóthy-villában, ahol a szobrászok a felhagyott bánya anyagából a helyszínen faragták főként nonfiguratív műveiket. A szobrászok igénybe vehették a Gyimóthy-villa mellett álló, műhelyként szolgáló kisegítő épületet is. A pécsi Janus Pannonius Múzeum fényképésze, Nádor Katalin évtizedeken keresztül rendszeresen dokumentálta a Siklóson és Villányban folyó alkotómunkát. A Janus Pannonius Múzeum fotótárában őrzött és immár digitalizált fotói alapján sikerült megállapítani számos Bocz-szobor pontos keletkezési idejét.⁶⁵ Ugyancsak rendszeresen fotózott a művésztelepen a művészet-szerető orvos és amatőr fényképész Varga Gyula, aki később térítésmentesen átadta a Janus Pannonius Múzeumnak a siklós-villányi fotóanyagát. Varga sokat járt ki Boczhoz, akit nagyon szeretett és tisztelt; jó barátság alakult ki közöttük. A Dunántúli Napló újságírói folyamatosan követték és ismertették a szimpózium programját, az ott dolgozó művészeket és tevékenységüket.

A megyei és országos lapok rendszeresen tudósítottak az alkotótelep kezdeményezéséről és főbb híreiről. A legfőbb újdonság abban állt, hogy nyilvános téren a művészek azt alkottak, amit akartak. Az MTI kiküldött

fotósa, Molnár Edit egyik felvétele Boczot ábrázolja munka közben.⁶⁶ 1970-ben nemcsak szobrászok, hanem festők is dolgoztak az alkotótelepen, amikor azonban a Képzőművészeti Szövetség is bekapcsolódott, kizárólagossá vált a szobrászat.⁶⁷ Egy idő után nemcsak fiatalokat és helyi művészeket vonzott a helyszín, hanem elindult a nemzetközivé és kizárólagos szobrászteleppé változtatás folyamata. A költségeket fedező Baranya megyei Tanács egyetlen feltételhez kötötte a tapasztalatcsere, barátkozásra és természetesen alkotásra érkező művészek ottlétét: szobraik és egyéb ott készült alkotásaik a helyszínen maradnak, és az alkotótelep tulajdonát képezik.

1968-ban Bocz részt vett a dél-dunántúli képzőművészek júniusi kiállításán *Ülő nő* című művével (kat. 90). Romváry Ferenc korabeli értékelése szerint „Bocz Gyula síkokkal tagolt márványszobra az anyag sajátosságait fokozottan tiszteletben tartó művésznak belső erőből feszülő, kitűnő alkotása.”⁶⁸

1968-ban Bocz több nagyméretű kőkompozíciót faragott a Symposion ideje alatt és után.⁶⁹ Ekkor készítette *Jégvirág* című szobrát (kat. 80, 46–48. kép), amit 1977-ben letétként Orfűn állítottak fel,⁷⁰ fekete márványból kifaragta a *Tenger* című művet (kat. 38), és bazaltból az életnagyságnál nagyobb *Liszt Ferenc* portrét (kat. 99). A virágok, virág-metamorfózisok (kat. 41, 64, 67, 80, 135–137, 244, 249, 539) időről-időre felstűnnek az életműben, konkrét megfogalmazásokban éppúgy, mint szimbolikus változatokban. Ihlető elemük a természet aprólékos megfigyelése, változásának nyomon követése. A Liszt-portré ihletője Varró Alexander zongoraművész Liszt-játéka volt, ami Boczot rajzra, majd szoborra ihlette (49. kép).

Ugyanez év őszén Bocz bemutatta három szobrát a pécsi Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtárában: a *Tenger* (kat. 38), *Liszt Ferenc* (kat. 99) és *Hanyatdőlő* (kat. 88) címűeket.⁷¹ Székely András művészettörténész a pécsi kiállításokról a *Népszabadságban* közölt cikkében külön kiemelte Bocz szobrait: „Hadd szóljak még egy személyes felfedezésről is: Bocz Gyuláról, aki csöndes, szerény gépgyári munkás és nagyon tehetséges – jó szobrokat farag, a felhasznált anyag adottságainak és lehetőségeinek ritka ismeretével.”⁷² Bérczy Pálné Pilaszanovich Irén kritikájában a *Tengert* Borsos Miklós újabb műveivel állította párhuzamba, míg a *Liszt Ferenc*-portrét negatívan értékelte:

47. Jégvirág, Nagyharsány, 1969, Bocz-hagyaték

48. Jégvirág, Nagyharsány, 1969, Bocz-hagyaték

Bocz Gyula *Tenger* címet viselő fekete márványa megfogalmazásában talán Borsos Miklós újabb törekvéseihez kapcsolható. Az egymásba forduló lágy plasztikai formák, önmagukba visszatérve, a „végtelen”, az „állandó”, az „absztrakt” fogalmának érzékletes, esztétikus élménnyé formálódását jelzik szobrászi eszközökkel. A tenger parttalansága és végtelensége egy adott kő határain belül konkretizálódik. Ez a határ pedig a nemes anyag formálhatóságában, puhaságában elmosódva a gondolat kiterjedését biztosítja. Portréja Liszt Ferencről kissé egyoldalúnak hat. Az életnagyságnál nagyobb, bazaltba faragott fej monumentalitása nem a nagy romantikus szerzőnek állít emléket, hanem inkább azt a tudatos művészt kívánja megjeleníteni, aki a francia zene felől közeledik a magyar zenéhez, s ha el is jut a népzenei elemekhez, elsősorban a hazai programzene megteremtője lesz. A zárt formák csiszoltsága átbillenti a szobor hitelét; hiányzik belőle a virtuóz zseni, a gáláns magabiztos világfí.⁷³

Hosszabb írásban Bükkösi László mutatta be először Bocz szobrai,⁷⁴ miközben munkamódszerét összehasonlította az I. Siklósi Képzőművészeti Symposionon ugyancsak részt vett, Képzőművészeti Főiskolát végzett Rétfalvi Sándoréval:

Bocz Gyula szobrai szívesen nevezik nonfigurális munkáknak. Holott ő csupán letisztítja a formákat,⁷⁵ megtartva a jellemzőt, elhagyva a sallangot, s szinte zenei ritmika törvényei szerint alakított felületen villant föl egy-egy motívumot, amelynek nyomán megkereshetjük a szobor belső kiterjedéseit, s egyúttal az alkotásra inspiráló eredeti jelenséget is. A szobrok csak az alkotó által lényegesnek ítélt tiszta formákat mutatják. Ezért lesznek a legbonyolultabb emberi érzések, pszichikai defektusok, s lírai vallo-mások konkrét kifejezői, érzékeltetői a körplasztika öntörvényeinek betartásán túl. [...] Alakot, személyiséget, érzelmi tartalmat ad a tömegnek. [...] Nyújtja, deformálja a natúr formákat, s a tiszta felület egységét megtörő részeket elsimítja, kitölti, a lényeges elemeket hangsúlyozottabbá emeli. Minderre akkor kerül sor, ha régóta gyötri valami, s a kőbe fogalmazás piszkozatául nem elég a szén-vázlat.

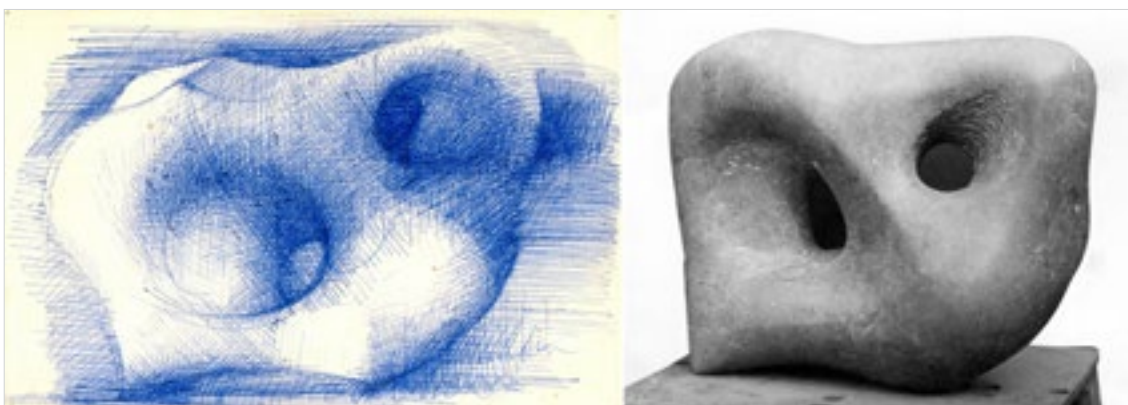
1969-ben Bocz több nagyméretű kőkompozíciót faragott a Symposion egyhónapnyi ideje alatt és után.⁷⁶ A második korszak elejének kisplasztikái közül fontos kiemelni az

49. [Liszt Ferenc], ceruzarajz, 1969 körül, Bocz-hagyaték; kat. 99. *Liszt Ferenc*, 1968-1969

50-51. [Madonna], tollrajz, 1968 körül, Bocz-hagyaték; kat. 84. *Madonna*, 1968

52. [Szerelem], tollrajz, 1969 körül, Bocz-hagyaték; kat. 100. *Szerelem*, 1969

53–55. Bocz Gyula az *Élet* című szobrot faragja, 1969–1971, Bocz-hagy.

56. Bocz Gyula villányi gyerekekkel az *Élet* című szobornál, 1969–1971, B-h

1969-ban siklósi vörös félmárványból faragott *Ölelkezőket* (kat. 83), a sárga homokkőből alkotott *Egybefonódókat* (kat. 85) és a rózsa márványból készült *Táncosokat* (kat. 89). Az *Ölelkezők* című kompozícióban a távolról rombusz formát idéző, két szemben ülő figura alteste, lába összefonódik, s fent a karok, fejek is összeérnek. A két törzs között érdes felületű űr tátong. Az emlékmű jellegű *Egybefonódók* két álló figurájának feje határozottan elkülönül, enyhén csavarodó testük azonban egybefonódik oly módon, hogy egyszerre vélhetjük egyetlen ember testrészeinek vagy két alak egy-egy részének őket. A *Táncosokat* elnyújtott ívű, letisztult formák jellemzik. A balett ihlette szobron egymásnak háttal állnak a táncosok, úgy, hogy alsó lábszáruk, fejük és karjuk egybeesik. A testek feszülő íve nyomán létrejött negatív forma rovátkolt, érdes, míg a többi felület csiszolt. A faszobrok közül a diófagyökből faragott ülő *Madonnához* (kat. 84) két előkészítő rajz kapcsolódik (50–51. kép). Az 1969-ben siklósi rózsa márványból faragott *Szerelem* (kat. 100) és a szobor előkészítő rajza (52. kép) együttesen mutatja a gondolat két-, majd háromdimenziós alakulását.

Élet

A művészetpártoló járási hivatal vezetője, Vida Sándor és a KISZ által aláírt hivatalos javaslatra 1969-ben Bocz megkapta a Baranya megyei tanács művelődési osztályának havi kétezer forintos ösztöndíját fél évre, amelyet a nagyharsányi elhagyott kőbányában dolgozva töltött.⁷⁷ A sziklafalba elkezdte kifaragni a négytagúnak tervezett, *Élet* című kompozíciónak A *szerelem* című, első részét: lehordta a szikláról a több méter magas talajt, hogy eljusson a kőhöz, amiből „duzzadó, ölelő, meleg, szinte nedves” formákat faragott (53–62. kép).⁷⁸ Emögött áll A *születés* című második rész, aminek követ kinagyolta, míg A *dél* és A *halál* figurájához kiválasztott sziklákat csak föltárta. Nagy szenzáció volt, amikor Bocz elkezdte formálni a szobrot. Különböző képeslapok hírt adtak róla, hogy a fiatal (amatőr) szobrász „megfaragja a hegyet”. Jó figura volt ehhez Bocz, mert kinézete mitológiai hősökére emlékeztetett.⁷⁹

Bocz *Élet* című szobor-sorozata egy nagyharsányi látomás eredménye: maga a hegy szolgáltatja a koncepciót azzal, hogy a földet letisztítva megfaragható kőként alapul szolgált a művészi gondolathoz. Korai előmunkálatának

tekinthető az 1963-ban diófából faragott *Élet* (kat. 34). A kétszer két összefüggő kompozíció közül az első csaknem elkészült, ez a *Szerelem és Születés* párosa. A másik párosra, a *Dél* és a *Halál* kettősére csupán a kiválasztott sziklák emlékeztetnek. A címek nem igazodnak az ember biológiai életszakaszaihoz, sokkal inkább egy érzékeny szobrászi vízió részeinek tekinthetők.

A munkát Bocz 1971 őszén abbahagyta: a III. Kisplasztikai Biennálé díjátadását követő ünneplésen megszületett a *Spirál* gondolata, s ez háttérbe szorította az *Életet*. A helyszínre látogató közönség kedvelte a műveit, gyakran virágot helyeztek rájuk. A híradások rendszeresen kiemelték eredeti, vasesztergályos végzettségét, az akadémikus képzettség hiányát és autodidakta „őstehetségét”.⁸⁰ Augusztusban a *Népszabadság* közölte egyik szobortervének a rajzát (63. kép).⁸¹ A közlés szervezője Halmi György volt, aki levélben tájékoztatta Boczot a megjelenésről és a honorárium átutalásáról (lásd Dokumentumok 4).⁸² A *Tünde* című szobor (kat. 110) reprodukciója megjelent a *Jelenkor* 1969 július-augusztusi számának műmellékletén.⁸³ Novemberben a siklósi várban rendezett kiállításon több szoborral szerepelt.⁸⁴

A villányi alkotótelepen nem Bocz volt az egyetlen autodidakta művész. Annak számított a debreceni származású Kígyós Sándor is, aki zenészből képezte át magát szobrászá, és egy későbbi interjúban Boczot és Rétfalvit említette mestereiként:

Hogy ide, az ország másik végébe, mondhatni egy másik országba kerültem, a természet nagy hatással volt rám, az itt talált anyagok, a kő, a fa szinte kínálták magukat. Elkezdtem dolgozni, s rájöttem a megcsinálás különös ízére. Élmény volt, hogy a mű megmaradt, tehát az improvizálás nem volt hisztérikus, mint a zenében. 1967–68-ban már teljes erővel, éjt napallá téve dolgoztam, érezve, hogy megkésett ember vagyok. A villányi alkotótelepen Bocz Gyulával, Rétfalvi Sándorral megismerkedve sokat tanultam. Hogy mit tanul egy szobrász? A követ megmunkálni, mozgatni, hogy mit kell belőle csinálni, hogyan illesztheti be a plein-air-be, aztán azt is, hogyan kapcsolódhat azokhoz az európai gondolatokhoz, amelyeket nálunk a plein-air szobrászatnak az ötvenes évek elmáradása után meg kell emésztenie. Ezen a művésztelepen szinte egymást gyúrtuk, a végén már nem lehetett tudni, ki kitől tanult. [...] A villányi öt év volt az én akadálim.⁸⁵

57. Bocz Gyula az *Élet* című szobra részletével, Bocz-hagyaték

58–60. Bocz Gyula az *Élet* című szobrot faragja, 1969–1971, B-h

61–62. Bocz Gyula az *Élet* című szobrot faragja, 1969–1971, Bocz-h

A kora tavasztól decemberig faragott nagyméretű, nonfiguratív alkotásokon túl a téli hónapokban Bocz kispasztikákat készített. 1973-ban felmerült a gondolat, hogy a téli hónapokra is kint maradnának néhányan a kőbányában: „Most arról beszélnek Bencsik Istvánnal, hogy borzasztó kiesés hazamenni a téli hónapokra. Igaz, hogy hó van, de végeredményben el lehet azt a havat lapátolni a készülő szobor körül. Faragni kell télen is.”⁸⁶ A május közepétől október közepéig tartó időben összesen körülbelül húsz alkotó ment évente hosszabb-rövidebb időre Villányba, de csak Bocz Gyula, Orosz János és Bencsik István töltötte ott az egész évadot. Erre azért is szükség volt, hogy „a szimpozion alaphangját magyar művészek adják meg.”⁸⁷ Bernics Bocznak és Bencsiknek engedélyezte az alkotótelep térítésmentes használatát 1973. november 1. és 1974. május 10. között állami megbízások elkészítésére.⁸⁸

A szobrász alkotótelep közösségi műhely volt (64. kép); a résztvevők nemcsak saját műveiket faragták, hanem segítették egymást a technikai kivitelezésben, együtt étkeztek (65. kép) és együtt szórakoztak. Erről a Bocz-hagyatékban fennmaradt néhány fénykép tanúskodik. Az egyik sorozat feltehetőleg a Gyimóthy-villában készült egy ötszereplős székcsapatról vagy performanszról, melynek résztvevője Boczon kívül többek között Orosz János volt (66–71. kép). Keserü Ilona 1973-as *Tapasztott formáinak* kivitelezésében többen segítettek (72. kép). Performanszokat tartottak az 1980-as évek elején a görög színházak mintájára kialakított alsó színháztéren is (73. kép).⁸⁹

Míg Bocz a kőbányában dolgozott, pécsi otthonába érdeklődők, vevők, a képzőművészeti élet szervezői érkeztek. Rihmer Oszkár építőmérnök, kiállításszervező⁹⁰ 1969. júliusi leveléből tudjuk (lásd Dokumentumok 3.), a mérnök fényképet és diapozitívet kért az *Életről*, hogy elhelyezhesse „alkalomadtán valamelyik lapnál esetleg rövid kísérő szöveggel”, és felhasználja saját vagy másvalaki előadásához a szeptemberben induló sorozatban, „amelyben a mai magyar fiatalok is kapnak szerepet”. Rihmer Bocz akkori munkásságát Barbara Hepworth, a brit organikus szobrászat klasszikusának második korszakával állította párhuzamba.

1969-ben Bocz részt vett a 2. Képzőművészeti Symposiumon Siklóson *Ölelkezők* (kat. 83) és *Egybefonódók* (kat. 85) című szobrával.⁹¹ Ugyanezen év nyarán a *Tenger* (kat. 38), *Tünde* (kat. 110), *Ölelkezők* (kat. 83), *Virág* (nem azonosítható), *Tánc* (kat. 89) és *Síremlék* (kat. 109) című műveivel szerepelt a Magyar Nemzeti Galériában Pécs és Baranya művészei címmel rendezett kiállításon.⁹² Koczogh Ákos a *Jelenkorban* méltatva Bocz szobrai megállapította, hogy

rokoníthatók ugyan Hans Arp, Borsos Miklós, Henry Moore és Barbara Hepworth műveivel, mégis nagyon egyéniek.⁹³ A kritikusok kiemelték „természetelvű munkáit”, a „nemes anyagok szépségeinek tökéletes érvényesítését” és a „végtelen egyszerű formák”-at.⁹⁴

A pécsi Tudomány és Technika Házában októberben megrendezett Második országos kisplasztikai biennálén három márvány szobra szerepelt:⁹⁵ a vörös márvány *Szerelem* (kat. 100), a szürke márvány *Kagyló* (kat. 78), és a fekete márvány *Mi aima* (kat. 98).⁹⁶ Kovács Gyula a *Művészet* című folyóiratban önálló cikkben mutatta be addigi életét és munkásságát.⁹⁷

Organikus nonfiguratív plasztikákkal Bocz részt vett a budapesti Kassák Lajos Művelődési Házban rendezett *Szürenon II.* című kiállításon ugyancsak októberben.⁹⁸ Az Európai Iskola organikus-absztrakt szobrászati hagyományaihoz kapcsolódó,⁹⁹ itt kiállított szobrai ma már nem azonosíthatóak, mert nem sokkal a tárlat bezárása után elvesztek.¹⁰⁰ A nonfiguratív szobrászati vonulatot bemutató Szürenon-kiállítást 1996-ban rekonstruálni kívánó pesti Vigadó-beli tárlaton Bocznak az ebben az időszakban készült *Madár* című szobrát állították ki (kat. 126, 74. kép). A jel értékű („organikus”) motívumok monumentális méretű, demonstratív megjelenítése révén Bocz jól beilleszthető a számos művészt – szürenonosokat és másokat – foglalkoztató jel-problémakör kutatói közé.¹⁰¹ Mint Hárs Éva kifejtette, Bocz „a nonfiguratív szobrászat formaszépségével, az anyag tökéletes megmunkálásával kívánja művészi gondolatait kifejezni. Rejtve, jelzésekkel, finom utalásokkal műveiben mégis gyakran visszahivatkozik az emberre, mint a plasztikai ábrázolás ősidők óta legfontosabb témájára.”¹⁰² A Szürenon annak az ötvenes évek második felében kezdődött új avantgarde mozgalomnak az egyik megnyilvánulása volt az *Ipartervi* bemutató és a *Mozgás* című kiállítás mellett, amely az orosz és a holland konstruktivizmushoz, a dadaizmusához, valamint a magyar avantgarde és a századelő művészetének hagyományaihoz nyúlt vissza: Bencsik István, Fajó János, Keserű Ilona, Lakner László, Molnár Sándor köré az 1960-as években neoavantgárd közösség szerveződött Bak Imre, Bocz Gyula, Csáji Attila, Csiky Tibor, Hencze Tamás, Jovánovics György, Konkoly Gyula, Nádler István és Pauer Gyula részvételével.¹⁰³ A korai avantgárd mozgalmak közül a konstruktivizmus hagyományai nagyon erősek voltak a hazai képzőművészeti életben, a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek pécsi művész körében különösen. A korai konstruktivizmusból nőhetett ki Martyn absztrakt geometrikus művészete, illetve a szürrealista vonulat. Bocz korai grafikáiban megfigyelhető mindennek erős lenyomata, ahogy tanárai hatása is kitapintható.

63. Bocz Gyula: Szoborterv [rajz], Népszabadság 27, 196. sz. (1969. augusztus 24.): 5.

64. Szövetségkötés, Csenkey Éva a bal szélén, Bocz a jobb felső, továbbá Gulyás Gyula, Vittorio Di Muzio és mások, Nagyarsány, 1972, Bocz-hagyaték

65. Vacsora a Gimóthy-villában, Csenkey Éva, Bencsik István, Bocz Gyula és mások, 1973, Bocz-hagyaték

66-71. Performansz a Gyimóthy-villában, a résztvevők között
Orosz János és Bocz Gyula, 1972, Bocz-hagyaték

1970-ben Bocz rajzait közölte a *Jelenkor* márciusi száma a borítón és három belső oldalon (75–81. kép).¹⁰⁴ A *Madár* című márványszoborral (kat. 123) részt vett a Pécsi Balett fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő, Romváry Ferenc szervezte *Mozgás '70* című kiállításon.¹⁰⁵ A Janus Pannoniusz Múzeum Modern Magyar Képtárának Szabadság út. 2. sz. alatti épületében rendezett nonfiguratív, neoavantgárd tendenciákat felvonultató kiállítást Németh Lajos nyitotta meg, majd a Baranya megyei Tanács Művelődési Osztályának vezetője minisztériumi utasításra pár nap múlva betiltotta. A megyei pártbizottságon dolgozó Antal Gyula javaslatára a *Mozgás* kiállítás termeibe vezető ajtót függönnyel eltakarták, de aki tudott róla, megnézhetette, így a nemzetközi kerámia és szobrász szimpozion vendégei is megtekintették. Aknai Tamás kritikája szerint „Bocz Gyula faszobra egyszerre idézi a totemoszlop képzettársításainkban több ezer évesen preformált jelentését és az érzékeny, minden nézetben kimunkált csigolyahajlatokban az organikus világ szervezett vonaglását.”¹⁰⁶ A kiállítás betiltása ellenére Sarkadiné Hárs Éva múzeumigazgató fontos feladatnak tartotta, hogy a „Képtárban Nagybányától a legújabb törekvésekig mindent művészettörténeti hitellel dokumentáljanak”, s ebben Boczra is számított (a teljes levelet lásd Dokumentumok 5).¹⁰⁷

Triptichon című, hat és fél négyzetméteres, égerfa domborművét (kat. 124, 82. kép) ugyanezen év június második felében avatták fel a Sopiana Gépgyár kultúrtermében.¹⁰⁸ Bocz a hármasság gondolatát itt úgy jelenítette meg, hogy a részek elválaszthatatlanok egymástól. Több előkészítő grafikáján nyomon követhető a részletek formálódása (83–86. kép). A dombormű később raktárba került, bal szárnyát a gondnok hazavitte asztallapnak. 1994-ben a Hauni német cég vette meg a gépgyárat, s az új igazgató, Dieter Eppler jutalmat ígért annak, aki megtalálja az elveszett darabot. A gondnok erre visszavitte a szárnyat, megkapta a jutalmat, és egyben a felmondólevelét.¹⁰⁹ A *Triptichon*nak ezt a szárnyát Bocznak le kellett tisztítania; a művet ezután az irodalépület előcsarnokában helyezték el.¹¹⁰

Közben Bocz a nyáron folytatta a szársomlyói hegy mészkő tömbjeiből körülbelül ötven négyzetméter alapterületű szobrok faragását (*Élet*) a keleti kőbányában, ahol az első nemzetközi szobrász szimpozion keretében alkotott. Vállalkozásáról több újság tudósított.¹¹¹ Azt tervezte, hogy a sziklafal egy részén szobrokkal díszített barlangrendszer farag ki az indiai barlangtemplomokhoz hasonlóan.¹¹² A barlangszerű elképzelést ábrázolta Bocz egy nagyméretű, mára valószínűleg megsemmisült grafikáján, amiről a hosszúhetényi házban később készült fényképfelvétel tanúskodik (87–88. kép). Bocz 1970-ben megkapta

72. Keserü Ilona: Tapasztott formák, 1973, jobb szélén Bocz Gyula, B-h

72. Performansz az alsó színháztéren, Nagyvarsány, 1983, B-h

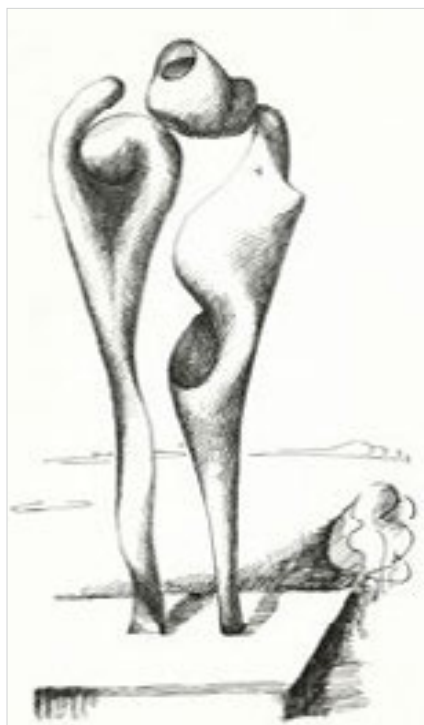
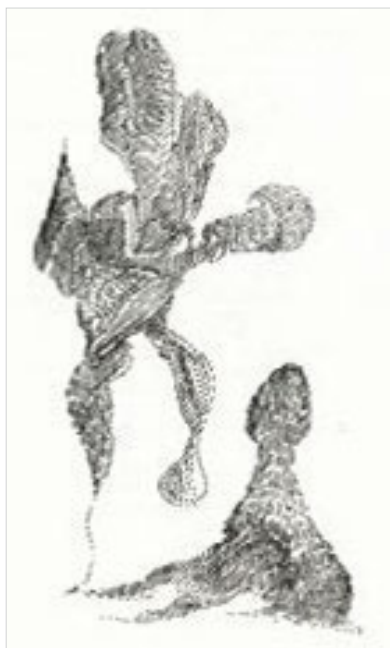

46. Bocz Gyula a *Madár* szobrot faragja, Nagyvarsány, 1970 körül, B-h

75–81. Bocz Gyula rajzai, Jelenkor 13, 3. sz. 1970. márc. első és a hátsó borítón és 204, 221, 223. oldalon

a villányi Nemzetközi Művésztelep nívódíját. Részt vett a III. Képzőművészeti Symposionon Siklóson öt szobrával (*Gondolat, Kettő plusz egy, Kövirózsa, Magány, Ölel a negatív*, kat. 125–130), melyek közül több ma már nem azonosítható.¹¹³ A kiállítás a siklósi várban volt. Ezzel egyidőben a Gyimóthy villában és a kőbányában a meghívottak új műveket alkottak. Bocz az itteni munkáért kapta a nívódíjat.

Az alkotótelep 1972-ben kelt működési szabályzata (Dokumentum 7) kiemeli,¹¹⁴ hogy alapvető célja „a tájhoz kapcsolódó, külső teret igénylő tervek megvalósítása”. Az „évenként meghívott külföldi művészek részvételével elősegíti hazánk és más országok művészei, valamint alkotótelepei között a közvetlen tapasztalatcserét”.¹¹⁵ A külföldi résztvevők meghívását az 1966-ban Dániából hazajött Erdős János kezdte szervezni a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségével együttműködve.¹¹⁶ 1971. július elején tartották az első magyarországi nemzetközi szobrász tanácskozást a nagyharsányi alkotótelepen. Fekete Judit tudósításából tudható, hogy az egyik résztvevő, az 1946-tól Franciaországban élt Székely Péter (azaz Pierre Székely) úgy nyilatkozott:

a siklósi szobortelep sajátossága a hegyből kifaragott szobor, Bocz Gyula munkája. A vidék és ez a szobor teszi sajátossá a siklósi telepet. Szép környezet a bánya is, de a robbantások ma már többet ártanak a szobroknak, mint amennyi hasznot hoznak Nagyharsánynak. Tudatosabban kellene formálni a művésztelep arculatát – hangsúlyozta Székely Péter. Olyan alkotásokkal, amelyek valóban monumentálisak. És miért nem hívnak építészeket is a telepre? – kérdezte. Magyarország lakótelepei, építészete igényli a szobrász és építész közös alkotómunkáját.¹¹⁷

Székely meghívását az 1970. és 1971. évi szimpozionra a Janus Pannonius Múzeum (Hárs Éva, Romváry Ferenc), a Művelődésügyi Minisztérium (Vajna Márta) és a Képző és Iparművészek Szövetsége (Székely barátai) készítették elő. Első meghívásának apropója az volt, hogy műveivel szerepelt a Passuth Krisztina által XX. századi magyar származású művészek külföldön címmel 1970. augusztus 29.–szeptember 20. között a Műcsarnokban megrendezett kiállításon.¹¹⁸ Székelynek a Bocz-hagyatékban fennmaradt üdvözlő lapja tanúsítja,¹¹⁹ hogy 1970-ben „szép emlékekkel” távozott Villányból (89. kép). 1971-es második villányi tartózkodása félbeszakadt hirtelen betegsége miatt.¹²⁰ Székely jelenléte, személye és az 1971. nyári közös munka Bocz számára olyan inspirációkat adott, amelyek – a

82. Bocz Gyula a *Triptichont* faragja, Pécs, 1970, Bocz-hagyaték

83–86. Cím nélkül, tollrajz, 1974 körül, Bocz-hagyaték

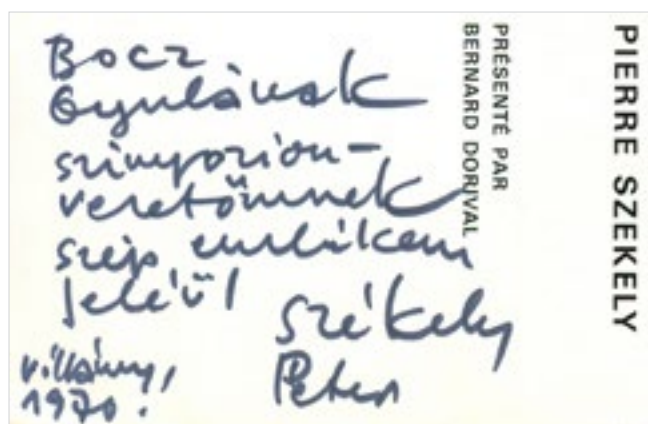

87. Adamek György és Bocz Gyula, a háttérben rajz az *Élet* kompozícióhoz, Hosszúhetény, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

88. Bocz Zsófia az *Élet* kompozícióhoz készült rajzzal, Hosszúhetény, 1990-es évek, Bocz-hagyaték

89. Székely Péter üdvözlőkártyája Bocz Gyulának, Villány, 1970, B-h

90. Bocz Gyula átveszi a III. Országos Kisplasztikai Biennálé első díját, 1971, Bocz-hagyaték

hegyfaragást ideiglenes felfüggesztve – a monumentális szobrok sorát indították el, a *Spirál* 1971. októberi ideájával kezdődően.

1971 őszén Bocz megnyerte a III. Országos Kisplasztikai Biennálé első díját *Virág III.* című bronzszobrával (kat. 137, 90–91. kép),¹²¹ ami jelentős áttörést hozott: nemcsak az ő elismerése volt, hanem az autodidakta, nonfiguratív művészeté is. A szobrot megvásárolta a Modern Magyar Képtár.¹²² A *Virág*-sorozat lényegét Beke László a következőképpen ragadta meg:

Bocz [...] virágformákból levezetett, hajszálpontosan egymásba illeszkedő páros formákat szerkesztett, melyek ugyanakkor – és ez a meglepő – alig érintkeznek, mivel lényegük a plasztika tengelyében kirajzolódó üres forma.¹²³

A kritika nem fogadta teljes egyetértéssel Bocz művének díjazását: Rideg Gábor például elhamarkodottnak tartotta azt,¹²⁴ Urbán Nagy Rozália is elutasította Bocz szobrait.¹²⁵

Csenkey Éva visszaemlékezése szerint a díjátadó után rendezett baráti ünnepségen „találta ki” Bocz a felemelkedést szimbolizáló, forgószerű, hasonló *Spirál* című művének gondolatát (kat. 175).¹²⁶ Abbahagyta a siklói sziklafalban elkezdett *Élet* című művét, s elkezdte a *Spirál* faragását, ami nem helyi kőből készült. Úgy tűnhet ebből, hogy Bocz ezzel a gesztussal elhagyta a *landart*ot, annak szellemisége azonban továbbra is jelen van munkásságában.

1972-ben Bocz közreműködött a Siklói Alkotótelep és Szimpozion szervezésében, művészeti irányításában Bernics Ferenc felkérésére (Dokumentum 6).¹²⁷ Megkapta a Baranya megyei Tanács V. B. Művelődési Osztályának nívódíját. Bencsik István 1971-ben érkezett Nagyharsányba Keserű Ilona társaként, s 1972-től ő is meghívott szimpozion tag lett, majd a villányi tapasztalatok alapján 1975-ben kezdeményezte és megszervezte a nagyatádi faszobrász művésztelepet. 1972 nyarán készült el és szeptember 15-én került adásba az első televíziófilm, amely bemutatta a villányi kőbányában dolgozó művészeket.¹²⁸

A *Népszava* 1972 októberében, Petőfi Sándor születésének 150. évfordulója kapcsán közölte a hírt, hogy „Himesházán felállítják Bocz Gyula Petőfi-szobrát.”¹²⁹ A szoborterről 1973 márciusában olvasható újabb hír: „A Petőfi-Évforduló alkalmából Mohácson Schaár Erzsébet Petőfi-domborművét, Himesházán Bocz Gyula Petőfi-szobrát leplezik le áprilisban.”¹³⁰ Bocz azonban a szobrot félbehagyta, mert nem érdekelt annyira a téma, hogy befejezze.¹³¹

Spirál

1973-ban Bocz továbbra is közreműködött a Siklósi Alkotótelep és Szimpozion szervezésében, művészeti irányításában.¹³² Befejezte az 1971-ben elkezdett *Spirál* című művét, amit a villányi szoborpark kiugró pontján, egy kiszögellő sziklafalon, szakadék fölött állítottak fel (kat. 175, 92–94. kép).¹³³ A spirál különleges, a négy földi elem világában egyaránt fellelhető alakzat. Nem tartozik az alapvető térbeli formák közé, ugyanakkor gyakori az emberalkotta tárgyak világában éppúgy, mint a természetben. A világegyetemben számos megjelenése ismert a Földön kívül is. Megfigyelhető az emberi test, e sajátos mikrokozmosz belső működésében. E forma optimálisnak tűnik fel; a természetben védelmez a külső hatásokkal szemben.

Az emberiség történetében gyakran ábrázolták síkban is a motívumot, így például Newgrange (Sí an Bhrú) prehisztorikus síremlékén (i. e. 4. évezred). „Kilapítva” alkalmas a síknak egybevágó alakzatokkal történő lefedésére (Fermat spirálja). A minta függőleges „felemelése”-kor térbeli testté formálható, és leírható egy hengerpalástra helyezett térgörbéként.

A természetet fáradhatatlanul megfigyelő Bocz átgondolt választása volt e forma szoborrá alakítása. A szobor készülési folyamatáról viszonylag részletes fotódokumentáció készült. Az elsődlegesen megformált, kinagyolt kő egy szabálytalan henger volt, melyet a henger középtömegű formájából kiindulva alakított Bocz spirállá. A kész szobrot egy lekerekített végű, lapított gömbszelet alakú (ellipszis „oldalú”) fekvő talapzatra állította, mely megsokszorozza a tömeghatást. A „mozgó” forma, a kész szobor a különféle fényviszonyok között képes „életre kelni”. Ezt a sajátos hatást tanúsítják az eltérő megvilágításban készült fényképek, a műről készült grafikák és a szoborral hosszabb időt töltő befogadók élményei. A szobor azonban korántsem olyan szabályos, mint első pillantásra tűnhet. Körbejárva feltárul „asszimmetrikus, mozgó, nem ismétlődő” volta. Czákó Gábor szerint:

bármely két részéről készíthetünk akármilyen mechanikus szempont szerint metszetet, különbözni fognak, finoman és gazdagon, mintha egy élő szervezet két, szimmetrikusnak elkönyvelt részét vizsgáltuk volna. Mintha egy DNS-molekulát látnánk milliárdszoros nagyításban a hegyoldalba, a lankás szőlőskertek fölé helyezve. Látszik hatalmasnak, diadalmasnak, végtelennek, de csonkoltnak és lezártnak, gőgösnek, szerénynek,

91. Bocz Gyula oklevele a III. Országos Kisplasztikai Biennálé első díjáról, 1971, Bocz-hagyaték

92. Bocz Gyula a *Spirál*t faragja, Nagyarsány, 1972–1973, B-h

93. Bocz Gyula a *Spirál*t faragja, Nagyarsány, 1972–1973, B-h

94. Bocz Gyula a készülő *Spirállal*, Nagyharsány, 1972–1973, B–h

lehetőségeket kínálnak és determinálnak, ahogy más-más szögekből, áradóbb vagy fukarabb fényben nézzük. De nem csupán a fő forma mozog: ugyanaz a kéttenyérfüli fölület is mutatkozik innen domborúnak, onnan homorúnak, optikailag olykor tényleg, mert a tökéletes megmunkálás révén a fény képes behatolni a legfölső mészkőkristályok alá, és a finom domborulatok alatti mélyebb rétegekről hoz hírt a szemünkbe. (Most modernül alkalmazhatnánk a PSZEUDO kifejezést, ha Bocznál a pszeudo-hatás nem lenne részlet és eszköz, szemben a pszeudókkal, akiknél összesen ennyi a mű...) ¹³⁴

Egy lehetséges értelmezés szerint a *Spirál* tulajdonképpen a nukleinsav szerkezetét mintázza. ¹³⁵ A mű jelentőségét növeli, hogy tisztán kézi erővel faragta ki, a szobrásztelepen akkor még nem elérhető modern elektromos gépek, szerszámok nélkül. A mű hamarosan országosan ismertté vált, számos újság közölte fényképét, ¹³⁶ az *Élet*-tel együtt ezt a szobrot emlegették talán a legtöbbet. ¹³⁷ A *Spirál* ihletet adott különböző művészeti ágak alkotóinak: a baranyai nevezetességeket Martyn Ferenc rajzaival és Weöres Sándor verseivel bemutató albumban Martyn e szobrot ábrázoló grafikája (95. kép) mellett „A kőszobor a messzeségbe széttekint s a messzeség reá tekint.” szöveg olvasható. ¹³⁸

1973-ban többek között a japán Goichi Kitagawa – Székely Péter tanítványa – és a román George Apostu volt a szobrásztelep két külföldi vendége. Kitagawa távolkeleti, célközpontú gondolkodásmódja maradandó élményt jelentett a művészeti szabadságban dolgozó európai művészeknek. A híradásokból tudható, hogy ekkorra jelentős turisztikai célponttá vált az alkotótábor. ¹³⁹ A turisták kalauzolására a vezetőség idegenvezetőként alkalmazta a jogászhallgató Orbán Györgyöt. ¹⁴⁰ Gyakran beállított egy-egy busznyi szakszervezeti munkás Győrből vagy Ózdról, ¹⁴¹ vagy úttörő csapat Pécsről. ¹⁴² 1973 végéig több mint félszáz alkotás született a Szársomlyói-hegy elhagyatott kőbányájában. ¹⁴³

Ez év nyarán faragta Bocz a Budapest egyesítésének százéves jubileuma tiszteletére a népligeti Centenárium Parkban létrehozott Megyék Kertjében, ¹⁴⁴ Baranya megyét jelképező, novemberben felállított „obeliszket” (kat. 172, 96–97. kép). ¹⁴⁵ Baranya megyét egy kb. 1000 m²-nyi területen siklósi és nagyharsányi kőanyag, valamint a mecseki növényzet jellegzetességei képviselték. ¹⁴⁶ Bocz művét több címen említik a híradások: *Végtelen*, *Siklós-Villány obeliszk*, *Spirál*, *Elefánt*. Sokan sokfélét láttak benne – Rózsa Gyula például emberformára hajló alakot ¹⁴⁷ – ugyanakkor fontos

95. Martyn Ferenc rajza Bocz Gyula *Spiráljáról*, 1973–1979 között

nemzetközi párhuzama Barbara Hepworth *Magányos forma* című alkotása (Emlékmű, 1961–1962).¹⁴⁸ Hallama Erzsébetet, a Dunántúli Napló tudósítóját „ősi csónakformára” emlékeztette a beremendi kőből faragott szobor.¹⁴⁹ Az alkotásért Bernics Ferenc „a Baranya megyei Tanács VB. és Pécs megyei Város Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya nevében 8.000 Ft nivódíjban részesítette” Boczt.¹⁵⁰

Csillagok

1974-ben összesen tizenöt külföldi szobrász érkezett a szobrásztelepre. Bocz már márciusban faragta a *Csillagok* (további nevei: *Buborék*, *Szőlőfürt*, kat. 189, 98–101., 103. kép) című művét a nála közel kétszer magasabb, kilenc tonnás villányi kőtömbből.¹⁵¹ A kompozíció eredetileg állami megrendelésre, díszkútnak készült Mohácsra, a Vízügyi Székház előtti parkba, ott azonban soha nem állították fel.¹⁵² a Villányi Szoborparkból 1999-ben a pécsi Hauni cég elé került, de továbbra is a művész tulajdonában maradt.¹⁵³ A *Csillagok* gömb-halmaza lényegében minden oldalról ugyanazt mutatja, mégis minden nézetből más, folyamatosan önmagát alakító forma. Pozitív és negatív megfogalmazásban egyaránt létező gömbök alkotják, amelyek a fantáziát éppúgy megmozgatják, mint ahogy különféle fizikai törvényszerűségek eredőire – például a világűr fekete lyukaira – emlékeztetnek. A szobor jól példázza, hogy a szimpozionon megengedett szabad alkotómunka módszerét Bocz a köztéri megbízatásokban is érvényesíthette. A *Népszabadság* cikkírója szerint „[a] «buborékok» csigavonal mentén rendeződnek, esti fényben az egész olyan hatást kelt, mint a csillagos ég darabkája.”¹⁵⁴ Czákó Gábor szerint a *Csillagok* a *Spirállal* együtt a lét- és mozgásformák archetípusait ábrázolják.¹⁵⁵ Id. Kellermayer Miklós szerint a szobor az élet keletkezéséhez köthető, a 64 sejtes szeder-csírára emlékeztet; Bocz a test és a molekulák építőanyagainak üzenetét öntötte formába anélkül, hogy tudta volna.¹⁵⁶

A szobor tanúsítja, hogy Boczt fokozottan érdekelte a természeti törvényektől alakított növekedés folyamata, kötődjön az akár növényi-állati, akár emberi élethez. A motívum értelmi-érzelmi kontextusába elsősorban olyan változások tartoznak, amelyek nagybodással, szaporodással írhatók le. A gondolat közvetlenül jelen van, vagy időnként átsejlik a szobrászi életút szinte minden pontján.

96. Bocz Gyula a Siklós–Villány obeliszket faragja, Nagyharsány, 1973, B–h

97. A készülő Siklós–Villány obeliszk, Nagyharsány, 1973, Bocz-hagyaték

98. Bocz Gyula a *Csillagokat* faragja, Nagyharsány, 1974, B-h

99. Bocz Gyula a *Csillagokat* faragja, Nagyharsány, 1974, B-h

Bocz akkori életmódjába enged bepillantást a *Dunántúli Napló* riportere, aki 1974 novemberében látogatta meg a szobrászt, és rögzítette ars poeticáját:

Minden nap pirkadatkor ébred. Vasárnap is. Kiáll a villa elé, rágyújt egy Symphoniára. Teát főz és kibandukol a bányába. Pontosan tizenkettőkor ebédelni indul, – pedig órája nincs.

Evés után 20 percet szundikál, majd ismét a munka következik. Szürkületkor hagyja abba. Kis földszinti szobájába tér. Összegyűjtött köveit rakosgatja. Könyvet olvas. Újságot nem – nem jár erre postás. Tévet sem néz, mert a Gyimóthy-villa termei hidegek. Lefekszik. Elfáradt.

Kötelességtudó élet.

A környékbeli gazdaember csendesen köszön. Megpaskolja a köveket, mint a lovak farát a vásárban. Körüljárja a szobrot. Sose járt múzeumban, de ha erre akad dolga, bekukkant a villányi szoborparkba.

– Szép munkának látszik – állapítja meg. A szobrász meg magyaráz: ezt ezért csináltam így, azt meg azért úgy. Kati néni is befut.

– Művész úr, itt a nadrágja, meg a zokni. Remélem, tetszik.

A szobrász reggel kérte meg, hogy Siklósról hozzon pár göncöt. A régi már feslik.

Társas élet.

– Megleltem ezt az irdatlan teret – mutat az alattunk terpeszkedő síkságra. – Ez a hegygel ölelkező táj az enyém. Faragni kezdtem a hegyet, az Életemet. Nyomot szeretnék hagyni itt, úgy mint a víz, a szél, a sziklák közé bújó gyökér.

Alkotó élet.

Bocz Gyula szobrászművésznek hat éve a villányi szoborpark a szabadtéri műterme. Hat éve él itt. Télen-nyáron. Utoljára 1974. június 14-én járt Pécssett. Legközelebb karácsonykor jön ismét.¹⁵⁷

1974 májusában Romváry Ferenc kiállította Bocz *Virág* III. szobrát a Modern Magyar Képtár kéthetes strasbourgi (Palais du Rhin) kiállításán.¹⁵⁸ A következő év tavaszán a német nyelvű magyar utazási magazin reklámozta a kelet-német turistáknak a nagyharsányi szoborparkot Bocz *Spirál* és *Élet* című szobrairól készült fotóval.¹⁵⁹ Ugyanebben az évben a *L'Oeil* című francia művészeti folyóirat riportere, Pierre Joly három magyarországi szobrászt mutatott be a lap olvasóinak: Schaár Erzsébetet, Bocz Gyulaát és Harasztty

Istvánt (102. kép).¹⁶⁰ A cikk apropóját a Párizsi Biennálén (1975. szept. 19. – nov. 2.) szereplő magyar művek adták.

1974 nyarán faragta Bocz a *Plasztika 1. vagy Nagy hal* című szobrát (kat. 174, 104–107. kép), amely az egyik nézetből „felugró hal”, egy másik oldalról nézve emberi alak, egy harmadikról feltörő növény.¹⁶¹ A tizenöt tonnás ék alakú mészkőszobor a sziklakatlan fókuszában áll. A szobor befejezetlen. Ez abból is látszik, hogy ebben a korszakban ez az egyetlen alkotás, amelynek felületét nem csiszolta túlnyomórészt simára a művész.

Ebben az évben dolgozott utoljára együtt az Orosz János – Bencsik István – Bocz Gyula – Kígyós Sándor négyes, mivel Bencsik kivált, és – mint említettem – a következő évben Nagyatádon megalapította a Nemzetközi Faszobrász Alkotótelepet.¹⁶² A villányi alkotótelep gépparkjáról Kajdi Béla műhelyfelelős négyoldalas leltára tudósít, amely 1974 őszén készült; 1975 őszén is ugyanezt írták alá (Dokumentum 8).¹⁶³ 1974 októberében a Siklósi Várban az Alkotótelepek Irodája megszervezte a tanácsi fenntartású alkotótelepek és szimpozionok első országos értekezletét.

1974. november 1-től Takács Gyula ismét engedélyezte Bocznak az alkotótelep térítésmentes használatát állami köztéri megbízása, a csányoszrói emlékmű elkészítésére.¹⁶⁴ 1975-ben a szobrásztelep működése szünetelt a robbantásokkal és a sziklafalak biztonságossá tételével járó bányafelhagyási eljárás és a Gyimóthy villa átépítése és korszerűsítése miatt, mivel az a június 15-i határidőig építési kapacitás hiányában nem készült el.¹⁶⁵

Ugyanezen év április 2-án felavatták Bocz Gyula fehér-res-rózsaszín árnyalatú siklósi márványból készült szobrát az ormánsági Csányoszróon az 1945 tavaszán a Dél-Dunántúl felszabadításában részt vett Petőfi-partizánbrigád emlékműveként (kat. 206, 108. kép).¹⁶⁶ A kompozíció két felfelé ívelő, végtelenbe futó spirálból áll. A szobor keletkezéséről a *Dunántúli Napló* tudósítójának Bocz elmondta:

– Olvastam a Petőfi brigádról szóló könyvet, ez is adott inspirációt a munkámhoz, – [...] – de nemcsak ezt szerettem volna kifejezni, nemcsak emléket állítani. Benne érzem az összefogás szimbólumát, hiszen a brigádban nemcsak magyarok harcoltak, a spirál pedig a végtelenbe fejlődés, a mindig újra, többre törekvés jelképe is...¹⁶⁷

Az 1975-ös év két szempontból is fordulópontot hozott Bocz életében: egyrészt megismerkedett Polyák Dária frissen végzett jogásznővel (109. kép), és elvált első feleségétől, akivel már évekkal korábban megszakadt a kapcsolata.

100. Bocz Gyula a *Csillagokat* faragja, Nagyharsány, 1974, B–h

101. Bocz Gyula a *Csillagokat* faragja, Nagyharsány, 1974, B–h

103. Bocz Gyula a *Csillagokat* csiszolja, Nagyharsány, 1974, B–h

102. Bocz Gyula a *Csillagokat faragja*, Nagyharsány, 1974, megjelent a *L'Oeil* 1975. július–augusztusi számában

104. Bocz Gyula a *Nagy halat faragja*, Nagyharsány, 1974, B–h

105. Bocz Gyula a *Nagy halat faragja*, Nagyharsány, 1974, B–h

1976-ban megszületett Nino fiuk, majd 1981-ben Zsófia lányuk. Másrészt októberben végleg el kellett hagynia a villányi alkotótelepet.

A kizárás közvetlen kiváltó oka az volt, hogy a Petőfi Rádió két újságírójának, Perjés Klárának és Búzás Andornak július 14-én adott rádióinterjúban kifejtette,¹⁶⁸ ha már megszüntették a művésztelepet, akkor inkább más intézményeket fejlesszenek, mintsem fűmagot vetnek egymillió forint értékben a felhagyott kőbányában (Dokumentum 9). Az interjúkészítés idején hivatalos kiküldetésben távol levő Csenkey Éva már a riport adásba kerülése előtt jelentést készített Bernics Ferencnek. A rádióműsorban elhangzottakra részletesen reagált Szepessy Ferencné gazdasági vezető, majd Csenkey Éva és Molnár Gfeller Judit, aki 1973. január 1-től átvette Csenkey korábbi feladatait a Baranya megyei Tanács VB Művelődési Osztályán.¹⁶⁹ A rádióműsorban elhangzottakat elemezte Hallama Erzsébet író, újságíró a Dunántúli Napló hasábjain.¹⁷⁰

A döntéshez az is hozzájárult, hogy a szimpóziumoknak, így a villányi és a siklói szimpóziumoknak is nem egy-egy személy folyamatos kibontakozása és életműve volt a programja, hanem hogy minél többeket tudjanak bevonni, továbbá hogy ez egy közös, nyitott, nem egy-egy személyhez kötött műhely legyen, ahogy ezt Mathias Hietz megfogalmazta (Dokumentum 12). Sok tehetségnek volt szüksége az inspiráló szabad alkotás „alkalomszerű” lehetőségére, világsszerte ez volt a motorja a „szimpozion mozgalomnak”. Bocz végül már úgy fogta fel, hogy csak ő ad „ajándékot”, természetesnek tartotta a kapott körülményeket, segítséget, a köztéri megbízatásokat, és a nyilvánosság előtt folyó munkával járó hírnév bizonyos mértékig elkápráztatta.

Botránkozást okozott, hogy a kőfejtőben az izzó nyári hőségben gyakran kevés ruhadarabban dolgozó Boczot egy pártbizottságról érkező delegáció ágyékkötőben találta, amit a sok látogató miatt is problematikusnak tartottak. A rádióműsor elhangzása után a városi és a megyei vezetők nem támogatták tovább a szobrászt, akinek „A Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály állásfoglalása, és írásbeli értesítése alapján a Szobrász Alkotótelepre szóló meghívását nem hosszabbították meg.”¹⁷¹ (Dokumentum 10) Az ügy kapcsán a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségénél is tárgyalások kezdődtek. Bocz jelenléte ellehetetlenült azon az alkotótelepen, amelynek alapító tagja volt, majd tíz évig nem kaphatott köztéri megrendeléseket.

Ugyanakkor több külföldi meghívást kapott, például Csehszlovákiába egy művésztelepre, majd az USA-ba,¹⁷² de ő mindenképpen Magyarországon, és leginkább Villányban akart maradni. Ezért először Weisz János villányi gazdának

a Gyimóthy-villa melletti prэшházába költözött, majd vásárolt egy telket a kőfejtő fölött, és az ott felállított, télen-nyáron lakható faházban élt 1981-ig (110. kép).¹⁷³ Az Országos Kisplasztikai Biennáléra¹⁷⁴ és csoportos kiállításokra (111. kép) továbbra is meghívták a munkáit, *Spirál* című szobrának reprodukciói több könyvben és időszaki kiadványban megjelentek.¹⁷⁵

Addigi barátai közül csak kevesen maradtak a közelében, így id. Kellermayer Miklós, Romváry Ferenc, Czakó Gábor és a villányiak, köztük Schutt Gábor orvos, továbbá a mároki Weis János, villányi pincetulajdonos, Kelbert György és Krausz György komlói építészmérnök. Barátai sokszor más barátaikkal együtt érkeztek, például Krausz révén ismerkedett meg Bocz Göncz Árpáddal, aki egy napot töltött vele Villányban.¹⁷⁶ E nap élményeit dolgozta fel Göncz *Az örökség* című novellájában,¹⁷⁷ majd két évtized múlva ő avatta fel Bocz *Hetény vezér* szobrát (kat. 604) 2001-ben.

1976-ban – amikor ismét megindult az alkotómunka Nagyharsányban és megrendezték a kilencedik szimpoziumot az UNESCO védnökségével – P. Szűcs Julianna így értékelte a villányi és a nagyatádi szobrász alkotótelepeken folyó munkát:

Villány és Nagyatád azonban nemcsak „posztgraduális” művészképző. Van még ennél is fontosabb feladata. Először itt nyílt igazán alkalom arra, hogy a környezetformálásnak, a környezeti esztétikumnak nálunk eddig elhanyagolt formáját próbálják ki. Azaz: a „természeti szép” átértelmezését, felnagyítását és kibontását az emberkéz teremtette plasztikai eszközökkel. Akik faragják a műveket: szobrászok. Amit faragtak: nem feltétlenül szobor, a szó hagyományos értelmében. Önmagukban, leválasztva a sziklafalakról, elmozdítva a szittyós rétről, elveszítenék mondanivalójuk értelmét. Berczeller Rudolf ágaskodó alakzatai csak a formákra rímelő bokorsorozattal együtt válhatnak azzá, ami. Bocz Gyula lomha spirálja csak egy kiszögellő sziklafalon, szakadék fölött alakulhat szelíden szabályos jellé. Szakszerűbben fogalmazva: Villányban is, Nagyatádon is alkalmazott művészetet művelnek az autonóm művészetre is érvényes hagyományos anyagokkal. Kár lenne ezeket a csiszolt vagy vaskosan munkált köveket és rönköket összekeverni emlékművekkel, társadalmi tartalmat közvetíteni akaró és tudó szobrokkal. Itt nem kevesebbéről és nem többről van szó, mint a természet humanizálhatóságának egyik, de nem feltétlenül egyetlen módjáról.¹⁷⁸

106. Bocz Gyula a *Nagy halat* faragja, Nagyharsány, 1974, B-h

107. Bocz Gyula a *Nagy halat* faragja, Nagyharsány, 1974, B-h

108. Bocz Gyula a csányosrői emlékművet faragja, Nagyharsány, 1974, Bocz-hagyaték

109. Simonyi Emőke, Bocz Gyula és Polyák Dária, Nagyarsány, 1975 körül, Bocz-hagyaték

110. Varró Alexanderné Horváth Éva, Bocz Gyula, Kelbert György, Bocz Nino, Polyák Dária, Nagyarsány, 1978–1980, B-h

111. Meghívó: Tallózás a modern magyar képzőművészetben, Hajdúszoboszló, Kisgaléria, 1979

1979 szeptemberében Bocz részt vett a Szüreenon alkotócsoporthoz egy évtizedes munkásságát bemutató, *Szüreenon 1969–1979* című csoportos kiállításon a budapesti Kassák Művelődési Házban. A katalógusban a *Spirál*-ról közöltek fényképet.¹⁷⁹ Ugyancsak közreműködött a Romváry Ferenc rendezte VI. Pécsi Országos Kisplasztikai Biennálén *Csigaszerelem* című, két évvel korábban rakacai márványból faragott szobrával (kat. 230).¹⁸⁰ A kritikák név szerint megemlégték Boczt, de nem foglalkoztak a munkáival. 1975 után évekig csak Czákó Gábor írt érdemben Bocz műveiről. Kellermayer Miklós 1979-ben megpróbált elhelyezni egy Boczt támogató, *Hagyjuk dolgozni az alkotót!* című cikket a *Művészet* című folyóiratban, de nem közölték (Dokumentum 11).¹⁸¹ Czákó 1980-ban nyílt levélben hívta fel a figyelmet a *Csillagok* elhanyagolt állapotára:

A Villányi Szobrásztelepről. Az Új Tükör hozott képriportot róla, amolyan szokványosat. Nézem. A riportból kiemelve, a hátsó borító kitüntetett helyén Bocz Gyulának, a telep egyik alapítójának európai hírű remeke, a *Csillagok*. Bizony, elég piszkosul néz ki. Valamikor – mondjuk, a bezzeg az én időmben – gondosnak számított a háromszor permetező szőlősgazda, mostanában kéthetenként-tíznaponként kell szórnia a maró mérgeket a helikopternek a villányi szőlőkben, olyannyira megerősödtek peronoszpórák. A szobor valaha ragyogó gömbjein por, permetlé, korrózió nyomai. A fénye lekopott róla, s ahogy a tartalomjegyzékhez visszalapozok, az alkotó neve is...¹⁸²

A sok átbeszélgetett órából és Bocz gondolatvilágából ad ízelítőt Czákó egy ugyanebben az évben megjelent másik cikkének részlete:

Bocz Gyula mondta egyszer, hogy ő az állam helyében úgy támogatná a művészeteket, hogy egy-két évre minden ösztöndíjat, vásárlást megszüntetne, amíg kikopna a szakmából a pénzért művészkedő túlnyomó többség, és maradnának azok, akik áldozatra is hajlandók azért, hogy lefesthessék-kifaraghassák a mondanivalójukat. A javaslat tökéletes – soha nem fog megvalósulni. Pedig igazi, bensőséges alkotóörömmű amatőrség nélkül nem lehetséges se profi foci, se profi művészet, fizethetünk bármennyit a szakembereknek.¹⁸³

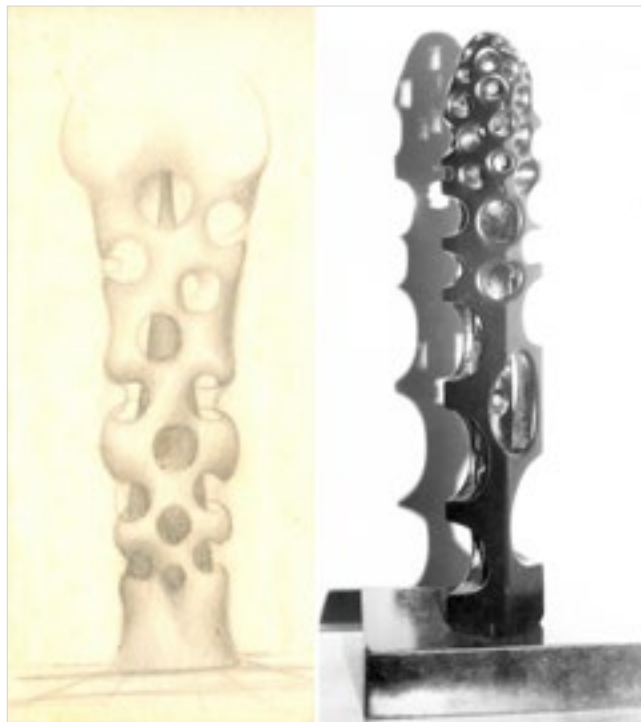
Czakó 1979-ben kezdte publikálni a részben Bocz-ról mintázott novelláit az *Új Írásban* és a *Tiszatájban*,¹⁸⁴ a teljes elbeszélésfüzér könyv formában 1982-ben jelent meg + [Plusz] címmel.¹⁸⁵ A „művészregény” két főhőse Arcz és Oroszlán, két szobrász, akik az életcél és életforma ellentétes pólusait választják és valósítják meg.¹⁸⁶ Arcz János magányos remeteségben, csak művészi munkájának él, s így törekszik a teljesség felé. Oroszlán János célja ugyanez, ő viszont a belső úthoz külső sikert is keres. Nincs köztük személyes kapcsolat, sorsuk mégis összefonódik, s elválaszthatatlan egymástól. A két szobrász pályája, külseje, jelleme a legtöbb dologban ellentétes, azonban öntörvényűségük és autodidakta voltak passzív elutasítással találkozik, ami elválasztja őket a szakmai és a társadalmi nyüzsgéstől.

Az 1970-es évek végén jelenik meg a gombok motívuma Bocznál. Az élővilág e sajátos lényei változatos formájú szobrok alkotására készítették, melyek egyaránt lehetnek konkrét modellek utánérzései (*Kucsmagomba*, kat. 248), áttört térbeli elemek (*Hangyák háza*, kat. 251) és elvonatkoztatott formák (kat. 425). A tojásdad süvegű, a méhek lépsejtjéhez hasonlóan redőzött, belül üreges kucsmagomba több kompozíción is visszaköszön (112. kép).

Bocz rengeteg időt szánt a természet megfigyelésére, köztük az állatokéra. Élményeit rendszerint szobrokban mintázta meg, így például: pillangó (kat. 279), kígyó / béka (kat. 76, 538), madarak (kat. 28, 582), macska (kat. 280). A utóbbit egy Boczhoz verődött macska ihlette, akit a szobrász megszeretett, s amikor az állat eltűnt, kifaragta raka-cái szürke márványból a *Füst-macskát* (1983). Külön gondot fordított a csigák megfigyelésére, életük napi menetének követésére – akár egész napon át, ahogy Czakó említett novellafüzérében megörökítette:

Pirkadattól délutánig történt az Arcz faháza előtti diófa pad alatt. Két csiga szeretkezett. Arcz a pad elé guggolva figyelte őket mozdulatlan, pontosabban nem mozdulatlan, hanem utánozva a csigamozdulatokat, ami a mozgás útját és idejét arányba állítva nagyjából mégis mozdulatlant jelent...¹⁸⁷

A csigákhoz kötődő többféle kompozíció (kat. 70, 146, 230, 283, 339) mellett a csigaház-forma különféle spirálok alakjában felsejlik az életmű szinte minden pontján (113–116. kép). A csigaház aszimmetrikus alakja, színe, mintája, mérete fajmeghatározó jellegű, Bocz számára ihlető erővel bírt. A siklósi vöröses félmárvány anyag sok óriás csiga (ammonites) lenyomatát őrzi. A felcsiszolt felületen szinte szimbolikus ábrát rajzolnak ki az egykori csigaházak (kat. 499).

112. Cím nélkül, tollrajz, 1970-es évek második fele, Bocz-hagyaték; kat. 251. *Hangyák háza*, 1980

113. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

115. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

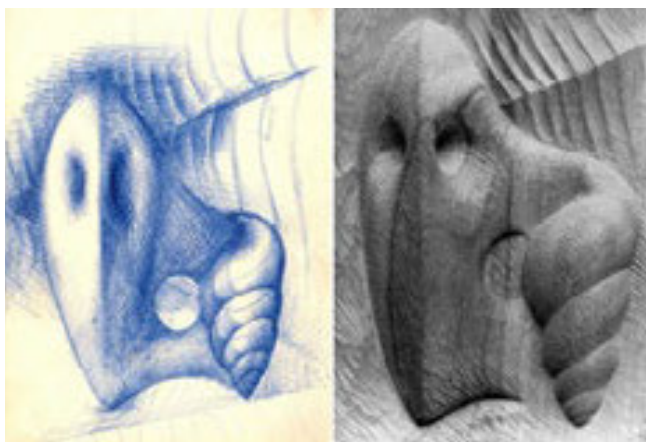

114. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

1981-ben Mikolai István bányamérnök udvarában faragta Bocz a *Tektonikus mozgás* (címváltozatok: *Tektonikus mozgások* / *Tektonikus erők*, kat. 271, 117–120. kép) című, fehér kalciterekkel átjárt kantavári fekete félmárvány szobrot, amit ősszel felállították a Káptalan utcai Vasarely Múzeum alatti pincében frissen kialakított Bányászati Múzeumban. A korabeli híradások szerint a szobor „bányászokat mintáz”.¹⁸⁸

A tektonikus mozgás fogalom a földkéreg helyváltoztatásait magyarázza. Bocz tektonikus szobrai, köztük az 1986-os brémai szobor (kat. 308), a természeti törvénynek megfelelő, de elvonatkoztatott mozgás-imitációk, a Föld mechanikai és hőátadási törvényeinek ismeretében megszerkesztett kompozíciók. A szobrászt ezeknél az alkotásoknál is mindenek előtt a hajtóerők érdekelték. A művek a természet erőinek „játékát” és kifejtését hivatottak ábrázolni, álló, fekvő vagy eldőlni kész alakzatokban, nagy tömegben, sajátos felületkezeléssel. Hatásuk a szabad, „landart” környezetben érvényesül elsősorban.

116. Cím nélkül, tollrajz, 1967 körül, Bocz-hagyaték; kat. 70. *Bármész-ös*, 1967

Egy ponton támaszkodó

Bocz az 1970-es évektől mozgatható szobrokat is készített, amelyek billegtethetők, de minden körülmények között megőrzik egyensúlyukat. Ezek közül az első az 1972-es *Örökmozgó* (kat. 152), ezt követte őt, *Egy ponton támaszkodó* (kat. 194, 209, 352, 403, 554) című alkotás. Ideális körülmények között egy test akkor áll biztonságosan, ha legalább három alátámasztási pontja van, két vagy egy ponton állva a térbeli alakzatok könnyen elmozdulhatnak. Az egyetlen ponton alátámasztott formákkal kísérletezve a szobrász a végletekig képes hangsúlyozni és közvetíteni az adott formát, az abban rejlő feszültségeket.

Bocz három évtizeden át kitartóan kísérletezett egy ponton alátámasztott szobrokkal. Megpróbálta érvényesíteni és ezzel kiemelni, nyomatékosítani a bizonytalanságot. Több egyetlen ponton alátámasztott vagy két, egymáshoz egy ponton illeszkedő formát alkotott. Ezeknél a szobroknál a szándékolatlan ingatag, kiegyensúlyozatlan módon „megfogalmazott” forma nyugvópontja alakítja ki a művet. Szobrászi fokozásként e kompozíciók némelyikét tükörrre helyezte, és így tovább sokszorozta az elérni kívánt hatást. Ezek az alkotások ugyanakkor mozdulatlanok, nem úgynevezett

117. Bocz Gyula a *Tektonikus mozgást* faragja, Pécs, 1981, Bocz-h

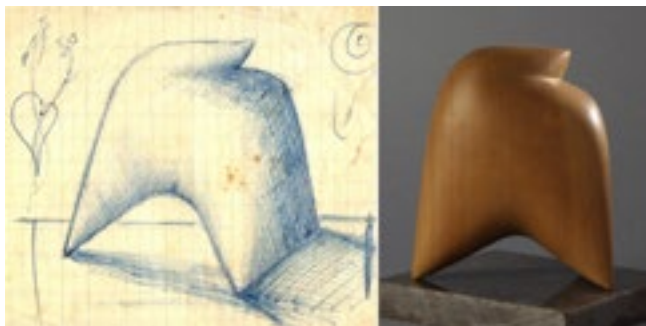
119. Bocz Gyula és a készülő *Tektonikus mozgást*, Pécs, 1981, B-h

118. A készülő *Tektonikus mozgás*, Pécs, 1981, Bocz-hagyaték

120. Fendler Kornél, Mikolai Istvánné és Bocz Gyula a *Tektonikus mozgással*, Pécs, 1981, Bocz-hagyaték

121. Cím nélkül, tollrajz, 1979 körül, Bocz-hagyaték;
kat. 247. *Három ponton*, 1979

122. Az *Atomok* faragás közben, Hosszúhetény, 1987, Bocz-hagyaték

123. Bocz Gyula a *Atomok*at faragja, Hosszúhetény, 1987, Bocz-h

mozgó, kinetikus konstrukciók, azaz a természetben is fellelhető viszonylatok tovább-gondolásai. A kettős tömegű szobrok egy ponton nyugtatásával és ezek tükröztetésével, valamint az eleve bizonytalan tömegű formákkal kísérletezve különleges gondolatiságot közvetített: a természetből kiválasztott formák mozgásvilága és elképzelt mozgáskultúrája egyként lehet a bizonyosság és a tökéletes bizonytalanság kifejezője.

Az egyetlen ponton támaszkodó művek speciális változata az *Örökmozgó*. Nyugalmi állapotban önmagában stabil, kialakított ponton áll, ugyanakkor talapzatán elmozdítható. Az „örökmozgó” külső, emberi hatásra mozog, majd a talapzaton meglerelve egyensúlyi helyét megáll. Csak látszólag kinetikus alkotás, mint például Marcel Duchamp, Anthony Howe, Kiss Levente, Harasztý István és mások objektjei, valójában annak látszata vagy iróniája: nem műszakilag megszerkesztett, elektronikusan vagy mágnesesen mozgott konstrukció, hanem a természet erőit megfigyelve alkotott „mozgó kő”, kiegyensúlyozott kreáció. Ugyanehhez a gondolatkörhöz tartozik a *Három ponton* támaszkodó szobor (kat. 247) és annak előkészítő vázlata (121. kép).

Zsófi

A pécsi Janus Pannonius Múzeumban őrzött Zsófi című szobor 1980-ban készült villányi színes márványból (kat. 250). Ihletője a művész lányának születése volt. A mű – elvonatkoztatott látványként – felidéz egy járt még nem tudó gyermek sajátos mozgáskultúráját. A négy, egymást átható gömb forma sajátos módon megnépszerűsíti az önmagában is tökéletes, eszményi geometriai alakzatot. A teremtés egyfajta alapidimenziókon túlra mutató, eredeti „gesztusát” nyújtja: nem csupán egy-egy gömb felülete mutat egy adott ponttól minden irányban egyenlő távolságra, hanem a négy azonos forma együttesen is szabadon hullámzik, él, megnyitva a mozgást az univerzum irányába.

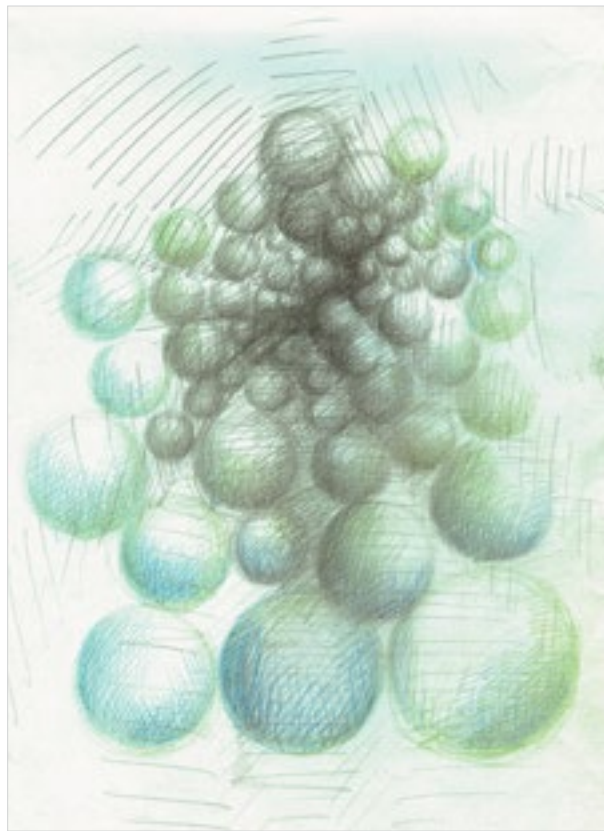
A gömb alakzat az 1970-es évektől Bocz több művének meghatározó alkotóelemévé vált. Közülük a két legismertebb a beremendi szürke mészkőből 1973–1974-ben a Nagyharsányi alkotótelepen faragott, már említett *Csillagok* (egyéb címei: *Buborék*, *Szőlőfürt*, kat. 189) és az 1987-ben pusztakisfalui vörös mészkőből faragott, a pécsi Bányászati Múzeumban őrzött *Atomok* (további címe: *Az atommag*

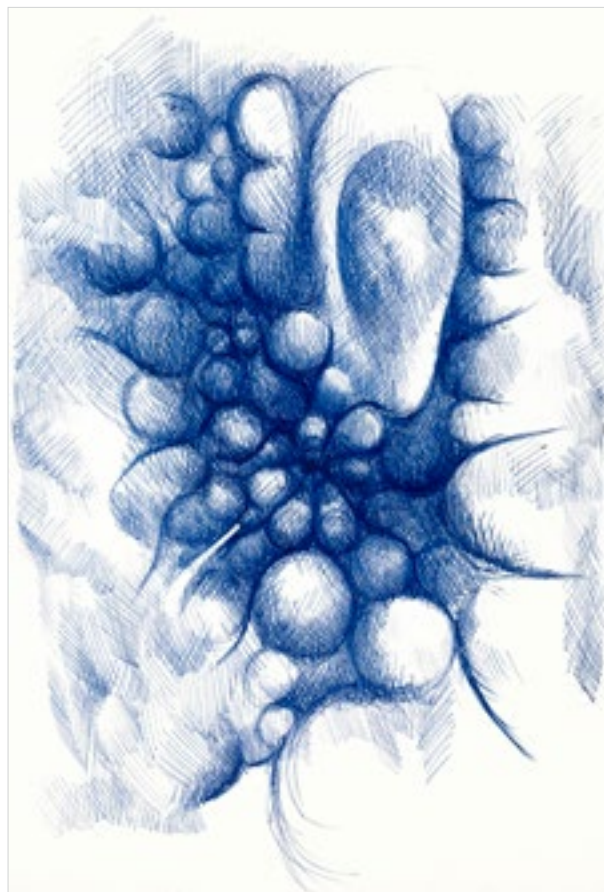
elektronjai, kat. 323, 122–123. kép). Kisméretű szobrai közül kettőnek a címe utal erre az alakzatra: az 1972-ben kantai fekete félmárványból készült *Gömb* (kat. 161) és a beremendi félmárványból faragott *Gömbök* (1973, kat. 185). Számos grafikán is kísérletezett a gömb forma megsokszorozása által kínált lehetőségekkel (124–125. kép).

A Zsófi címet egyetlen szobor viseli, noha az 1987-es katalógus egy tíz évvel korábbi, 1970-es szobrot is ugyan-ezen a címen jelez. Ez az 1970-es szobor (kat. 131) nem azonosítható a ma számba vehető művek egyikével sem.¹⁸⁹ A Czákó Gábor egyik írásában ugyancsak Zsófi (kat. 416) címmel illetett, magántulajdonban őrzött 1997-es szobor egy mozgásba lendülő stilizált álló emberi alakot idéz; a kompozíció meghatározó eleme egy dinamikusan magasba törő gömb.¹⁹⁰

A második alkotói periódus első fele összességében a monumentális kibontakozás időszaká Bocz pályáján, ami 1975 után hosszú időre visszaszorult. A néhány hétre Nagyharsányba érkező külföldi és emigráns magyar szobrászok fontos inspirációkat közvetítettek számára. Jelentősen gyarapodott a formakészlete, felerősödött a plasztikai kifejezés intenzitása. A ritka narratív (irodalmias) címadásra példa az 1976-os *Halott fa szelleme* és az 1977-es *Buta lány a moziban* (kat. 228, 229). Ebben a korszakban is jellemző egy-egy szobor különböző anyagú, pl. fa és bronz változatának az elkészítése (pl. kat. 236–237.).

124. Cím nélkül, tollrajz, 1970-es évek, Bocz-hagyaték

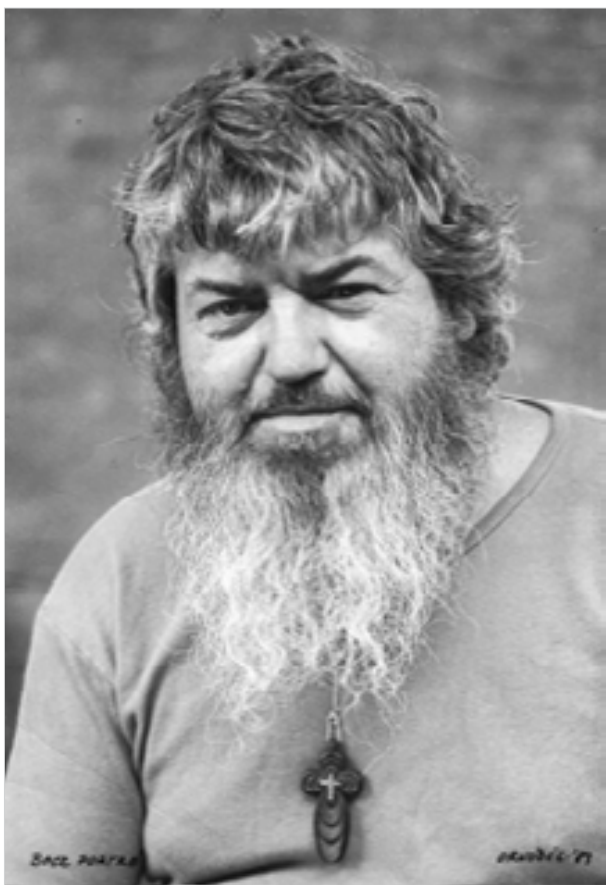

125. Cím nélkül, tollrajz, 1970-es évek, Bocz-hagyaték

A harmadik alkotói korszak: 1982–2003

Két évtized Hosszúhetényben

126. Bocz Gyula, 1983, Bocz-hagyaték

1982-ben Bocz hosszú időre elhagyta Villányt, és csak 1998 nyarán látogatott oda legközelebb rövid időre (126. kép).¹⁹¹ Megvásárolva nagyapja hosszúhetényi házáat¹⁹² letelepedett a Pécs-től tizenöt km-re fekvő faluban, s élete végéig ott alkotott. Ahogy később nyilatkozta:

Ez itt nem magány, nem elvonulás, egyszerűen arról van szó, hogy a szobrászathoz, legalábbis nekem, tér kell. Hogyan cipelném fel mondjuk a tizenkettedikre a több tonnás követ? Ez a közeg ideális, nyáron az udvar, télen a lakás a műtermem. És itt a gyönyörű kertem.¹⁹³

A villányi alkotótáborban megismert külföldi szobrászok, például Székely Péter, itt is gyakran felkeresték.¹⁹⁴ Czákó Gábor gyakran meglátogatta, könyveket hozott neki; Hamvas Béla könyveit általa ismerte meg Bocz, ezek nagy hatással voltak rá. A látogatókból esetenként vásárlók váltak. Több szoborról fénykép sem készült, olyan hamar vevőre találtak. A barátok néha újságíró kíséretében mentek Bocz-hoz, tudósításaik képet adnak életmódjáról, gondolatvilágáról. Gelencsér Éva 1983-ban így tudósított Bocznál tett látogatásáról:

A Párizsban élő Pierre Székely szobrászművész, magyarországi látogatásai során gyakran beszélt szeretettel Bocz Gyuláról, akivel az 1970-es években Siklóson dolgozott együtt. Meghívására örömmel kísérttem el Pécsre, Bocz Gyula otthonába. Belépve a művész lakásába, az első pillanatban csupán az egymás mellett sorakozó fehér, fekete, vörös és zöld színű kövek szépsége, a formák egyszerűsége ragadt meg, de néhány perccel később már sajátos erővel hatottak rám a konstruktivizmus és a szürrealizmus jegyeit viselő alkotások. [...] A művész elmesélte, hogy néha napokon át sok-sok kilométert gyalogol a Pécs környéki bányavidéken, és keresi az elképzelésének megfelelő követ. Ha megtalálta, mindenekelőtt arra törekszik, hogy hasítással, csiszolással felszínre hozza az anyag belső tulajdonságait. Van amikor megelégszik ennyivel és elámul a

127. Bocz Gyula a *Titok* szobor polisztirol változatával, Hosszúhetény, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

természet alkotta matérián, melynek titkait képes volt megfejteni, máskor továbblép, alakítja, formálja a köveket, új viszonylatokat, az anyag és a gondolat kölcsönhatását keresve. [...]

Bocz Gyula művészi habitusában megtalálhatjuk azt a kettősséget, amely szerint egyszerre vágyódik a természet titkainak megfejtésére, valamint hogy mások is kövessék a példáját. A nemrégiben készített *Titok* című alkotás már címével is jelzi ezt az irányultságát. A tölgyfalapokból szerkesztett plasztika a mexikói piramisokra emlékeztető, nyújtott trapéz formájú, az egészet laza vasabroncs fogja össze. Bocz Gyula leemelte az abroncsot, majd a felső lemez zárócsapját, s egy ékszerként csillogó kicsiny, csiszolt színesmárvány bukkant elő. Rétegenként lejjebb és lejjebb haladva, mind több és káprázatosabb kő tárult a szemünk elé. És egyszerre nemcsak a szobor titkát sikerült megfejtenünk, hanem a művészi szándékot is, amely felszólít arra, hogy kutassuk együtt a természet és alkotás titkait.¹⁹⁵

A *Titok* eredeti állapotában csak archív fényképekről ismert, darabjai részben azonosíthatók a hagyatékban (kat. 227, 127. kép). A kompozíció megsemmisült, mert a színteket alkotó diófa tovább száradva annyira összehajlott, hogy a bemélyedésekben elhelyezett csiszolt kövek, ásványok (ammoniteszek) már nem fértek bele. Az emeleket Bocz először polisztirolból készítette el, de ez nem tetszett neki. Az eredeti fa emeleket szobortalapzatként újrashasznosítva, a csiszolt kövek önállóan ma is megvannak.

Az 1980-as évektől Bocz sokat kísérletezett különböző anyagokkal: fémmel, csonttal, üveggel és külföldről kapott kövekkel. Külföldön járt barátai többször hoztak számára különleges köveket, például 1994-ben Kellermayer Richárd és felesége az ausztriai Bernstein (Borostyánkő) város melletti elhagyott kőfejtőből mélyzöld márványt, amit magyarul borostyán márványnak hívnak.¹⁹⁶ 1983-tól mintegy öt éven keresztül több kis- és nagyméretű, bőrhatású faszobrán, domborművén alkalmazta a szegecseles technikáját (pl. kat. 273, 297–301, 372, 374). A földönkívüli lényeknek a sajtóban és közbeszédben az 1960-as évek végén megjelent témája iránti intenzív érdeklődést jelzi az *Ufó* című 1983-as szobra (kat. 275) és annak előkészítő vázlata (128. kép). Az ugyancsak 1983-as *Osztott-csavart forma* (kat. 281, 129. kép) a Zalaegerszeg főterén felállítandó szobor pályázatára készült.¹⁹⁷

128. Cím nélkül, ceruzarajz, 1983 körül, Bocz-hagyaték; kat. 275. *Ufó*, 1983

129. Bocz Gyula az *Osztott-csavart* formával, 1983, Bocz-hagyaték

130. Bocz Gyula önálló kiállítását megnyitja Czákó Gábor, Bonyhád, 1985, Bocz-hagyaték

131. Bocz Gyula önálló kiállítása, Bonyhád, 1985, Bocz-hagyaték

132. Meghívó: Bocz Gyula-kiállítás, Püspökszentlászló, Galéria, 1987

133. Bocz Gyula aláírása Deák Zsuzsa püspökszentlászlói galériájának vendégkönyvében, 1987

1983-ban három művével részt vett az 1960–1975 közötti neoavantgarde művészeti törekvéseket bemutató szegedi kiállításon.¹⁹⁸ A következő évben megismerkedett a köztéri szobrászat tanulmányozására Magyarországra látogató, majd Palkonyán letelepedett Colin Foster szobrásszal, akivel jó barátok lettek.

A tízéves elteltés letelte után 1985-től ismét lehettek egyéni kiállításai: a következő tíz év alatt kilenc önálló tárlata volt, műveit csoportos bemutatón is kiállították (130–131. kép).¹⁹⁹ A hosszú mellőzés utáni első önálló kiállítását 1985. július 1-én Czákó Gábor nyitotta meg a Bonyhádi Vörösmarty Mihály Művelődési Központ Kiállítótermében.²⁰⁰ A következő kiállítás Deák Zsuzsa püspökszentlászlói Galériájában volt 1987 nyarán (132–133. kép).²⁰¹ A következő másfél évtizedben több egyéni és számos csoportos kiállításon szerepelt szobraival (134–139. kép).

A legfontosabb, összegző kiállítást Romváry Ferenc rendezte a Pécsi Galériában 1987-ben, amihez az egész addigi – majdnem három évtizedes – életművet bemutató, reprezentatív katalógust adtak ki a kiállított művek kétharmadának fényképpel.²⁰² A kiállítás kritikájában Bükkösi László úgy vélte

Bocz Gyulánál a szobor érzelmi konfliktusainak, vitális meditációinak, természeti megfigyeléseinek objektiválódása. [...] Mikro-környezetét figyeli elsősorban. Olyan természetességgel farag, ahogy a fű nő, s ma már olyan egyszerűek a formái is, mint a kertjében a fák, a bogáncsok.²⁰³

A szobrász ötvenedik születésnapjára rendezett kiállítás később a szekszárdi Művészetek Házában és a paksi Munkásművelődési Központban is megtekinthető volt.²⁰⁴

A XI. Országos Kisplasztikai Biennálén 1989-ben bemutatott Edény (kat. 380) a játékosság és kísérletezés jegyében született.²⁰⁵ Ebbe a hosszúhetényi ház falára erősített fémvázába Bocz néha betette, majd kivette faragványait. A több elemből álló műveit néha szétszedte, és új kompozíciót hozott létre belőlük. A jelenség megfigyelésére a hagyatékban fennmaradt archív fényképek, az 1987-es katalógus képei és a szobrok jelenlegi állapotának összehasonlítása adott lehetőséget: két mű esetében változott az egyik elem (kat. 138, 143), egynél pedig tovább faragta a szobrot (vö. kat. 231 és kat. 586).

134. Meghívó: Bocz Gyula-kiállítás, Munkásművelődési Központ, Paks, 1988

135. Meghívó: Kortárs művészek (Bocz Gyula, Czinkotay Frigyes, Kampfl József, Ócsai Károly) kiállítása Széchenyi István emlékéért, Budapest, Pataky István Művelődési Központ, 1988

136. Meghívó: Hommage à Szürenon 69–96, Budapest, Vigadó Galéria, 1996

137. Meghívó: No 1 csoport 1969–1971, Ernst Múzeum–Műcsarnok, Budapest, 1997

140. Meghívó: Bocz Gyula-kiállítás, Művelődési Ház, Hosszúhetény, 1990

138. Meghívó: Hommage à Martyn, Pécsi Galéria, Pécs, 1999

139. Meghívó: Pécsi képzőművészek, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Székház, Budapest, 2001

1989-ben megjelent egy írása a Czakó Gábor főszerkesztésében kiadott *Igen* című lapban. Hivatásáról így vallott:

[a szobrász] emelje ki a kőből azt a szép gazdagságot, ami abba évmilliók során beleépült: a kristályok ragyogását, a telérek futását, az őslények maradványainak rajzát satöbbi és mindezt szerkessze be a művébe. Változtassa meg a teret úgy, hogy szobrával mutassa meg a térben azokat a viszonyokat, erőket, amelyek a szobor matériáján túl működnének, és amelyek persze korábban, a szobor nélkül is léteztek, akárcsak az ammonita a márványban, de amelyek a szobor nélkül nem volnának észrevehetők. A szoborcsinálás így a teremtésben már megalkotott szépségek, erők és kapcsolatok kiszabadítása is.²⁰⁶

Ezekben az években megfigyelhető a spirituális ihletés felerősödése. Bocz 1990-es hosszúhetényi önálló tárlata nagyon szokatlan volt, mivel egyetlen szobrot sem állított ki: a nagyteremben erdészeti karámfából szerkesztett, szögletes spirál alaprajzú labirintusban sétálhattak a látogatók (140–142. kép), melynek közepén egy táblát helyezett el bibliai idézettel – „Uram, vezesd szolgádat az egyenes úton, és őrizd meg az ellenségtől.”²⁰⁷ (Zsolt 143,11) – és annak magyarázatával. A pécsi Parti Galériában rendezett 1991-es kiállítás első termének közepére egy gyóntatószéket állított, és e köré rendezte el a műveit. A második teremben egy kordonnal övezett, aprópénzzel felszórt út vezetett a tizenhárom széssel körülvett Utolsó vacsora asztalához, amelyen gyümölcsöstálak és poharak álltak; az asztal mögötti falon Bocz Keresztje függött (kat. 286, 143. kép).²⁰⁸ A mélyen vallásos, a Bibliát naponta olvasó, nyakában keresztet hordó szobrász (144. kép) munkásságának minden szakaszában fontos motívum volt a kereszt (kat. 103, 226, 399, 422, 423), amely grafikáin (145–147. kép) is többször megjelenik.

1994-ben volt életében az egyetlen grafikai kiállítása a Pécsi Nevelők Házában:²⁰⁹ harminc rajz szerepelt a tárlaton a mintegy hatszázból. A grafikák szerepét így látta saját munkásságában: „A szobrász azt rajzolja ki magából, amit nem lehet szoborba formálni. Rajzolni nagyon jó dolog, kellemes állapot. Egy bizonyos időpont őszinte lenyomata kerül ilyenkor a papírra.”²¹⁰

1975 és 1987 között öt síremléket készített, ezek pécsi (kat. 222), budapesti (kat. 225, 324), mohácsi (kat. 284) és debreceni (kat. 298) temetőekben állnak. Egy további síremléket (kat. 264, 148. kép) is készített, de ezt a felállítás után a

141. Közönség Bocz Gyula hosszúhetényi önálló tárlatán, 1990, Bocz-h.

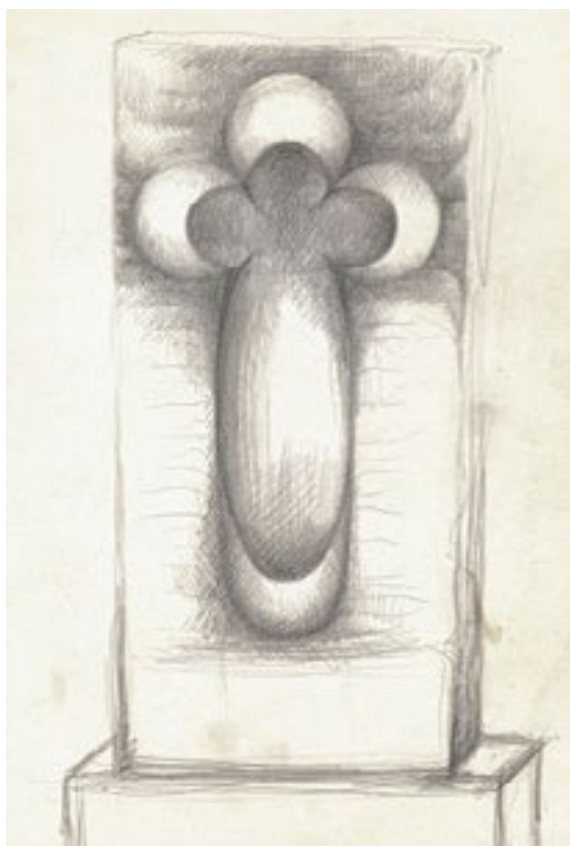
142. Bocz Gyula hosszúhetényi önálló tárlatán, 1990, Bocz-hagyaték

144. Bocz három keresztje (fa, fém), 1980-as évek, Bocz-hagyaték

143. Bocz Gyula bonyhádi önálló kiállításán, 1985, Bocz-h.

145. [Kereszt], ceruzarajz, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

146. [Kereszt], ceruzarajz, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

147. [Kereszt], ceruzarajz, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

szomszéd sírok gondozóinak panasza miatt – miszerint túl modern, túl absztrakt – a tulajdonos visszavitte a művésznek. Két síremléknek ismert a története. *Horváth Zoltán síremléke* (kat. 225), amelyet id. Kellermayer Miklós jogász apósának carrarai fehér és rakacai szürke márványból faragott – a Farkasréti temetőben áll: az alsó szürke gömbpár a szülőket, az egyikre egymás fölé helyezett négy gömb a gyermekeiket szimbolizálja. *Rosner Imre és felesége síremléke* (kat. 324) a budapesti Kozma utcai temetőben Bocz egyik visszatérő témáját, az ölekezést idézi egymást kiegészítő formák segítségével. Rosner Imréné Hoch Livia 1987-ben halt meg, és lánya, Laufer Katalin, Bocz feleségének jó barátja rendelte meg a síremléket. Elment hozzá Hosszúheténybe, s elmesélte a szülei történetét: Rosner Imre és Hoch Livia 1944-ben ismerkedtek meg a theresienstadti (Csehország) internáló táborban. Amikor a tábor felszabadult, együtt tértek haza Magyarországra, majd összeházasodtak. Lányuk, Katalin 1947-ben született; Budapesten a VI. kerületi Izabella utcában egy bérházban laktak. A szobor két szerető ember egymásba fonódását jelképezi.

Czita János és feleségének síremléke Mohácson jó példája annak, hogy Bocz kisplasztikai néha monumentális szobrok előképei. Az 1965-ben faragott, térden állva fohászkodó nőalakot (kat. 55) húsz évvel később carrarai márványból megalkotta síremléknek (kat. 284). Az összekulcsolt kezét feje fölé emelő, fejét hátra vetve az égre tekintő, térdelő nőalak a művész kevés figurális szobrainak egyike. A faszobrot és a monumentális kőszobrot összehasonlítva a fennmaradt grafikával az eredeti koncepció változatlan megvalósítására lehet következtetni (149. kép). A *Kolta Ferenc jakabhegyi vörös homokkőből faragott Gyászoló* című síremlékéhez (kat. 222) készült vázlaton jól érzékelhető, hogy a Czita-síremlék gondolatát fejlesztette tovább Bocz (150. kép): a fej és az égre emelt kar jelzésszerű, az alsótest három ponton támaszkodik.

Ludány György orvos és szülei síremléke a szegecselt faszobrok körébe tartozik (kat. 298): a két méter magas, festett tölgyfatörzs egész felületét – egyik felének a gömbjeit, a másik felének a csiszolt felületét – kárpítszeggel verte ki.

1986-tól Bocz ismét kapott felkéréseket köztéri művekre, újra vásárolt tőle a Modern Magyar Képtár és a Magyar Nemzeti Galéria. Újabb szobra került a pécsi Bányászati Múzeum kiállítására (*Atomok / Az atommag elektronjai*, kat. 323), ami közel két méter magas, rózsaszínes áranyalatú homokkő szobor. Colin Fosterrel együtt Bocz részt vett a brémai Nemzetközi Szobrász Szimpóziumon 1986. augusztus 10. és szeptember 10. között.²¹¹ Először a

148. Síremlék, 1975 és 1987 között, Pécs, Bocz-hagyaték, kat. 264

151. Bocz Gyula a *Tektonikát* faragja, Bréma, 1986, Bocz-hagyaték

149. *Fohászkozó*, tollrajz, 1965 körül, Bocz-hagyaték;
kat. 55. *Fohászkozó*, 1965; kat. 284. *Fohász / síremlék*, 1984

152. Bocz Gyula a *Tektonikát* faragja, Bréma, 1986, Bocz-hagyaték

150. *Gyászoló*, ceruzarajz, 1975 körül, Bocz-hagyaték;
kat. 222. *Gyászoló*, 1975

153. A készülő *Tektonika*, Bréma, 1986, Bocz-hagyaték

154. A hosszúhetényi ház 1985–1990 között, a fa tartógerenda Bocz faragása

155. Czákó Gábor és Bocz Gyula, Hosszúhetény, 1980-as évek, Bocz-h.

156. Kellermayer Miklós és Bocz Gyula, Hosszúhetény, 1980-as évek, B-h.

bányába mentek megnézni a köveket, majd a kiválasztott darabokat a szervezők a Kunsthalle előtti parkba hordatták, ahol a szobrászok egy hónapig dolgoztak.²¹² Mivel Bocz nem beszélt idegen nyelven, Foster tolmácsolt neki az első napokban. A Szimpóziumról készült tévéműsor nyomán néhány, a környéken lakó magyar meglátogatta Boczot, és külön magyar társaság gyűlt köréje. A *Tektonika* vagy *Tektonikus mozgás* című, ekkor készült homokkő kompozíció (kat. 308, 151–153. kép) jelenleg a Kleine Weser folyót övező parkban, a kishidat követő jobb oldali folyóparton áll a Kiosk közelében. A lyukacsos, enyhén barázdált felületű, másfél méteres szobor a földlemezek törésekor keletkező formákra emlékeztet.

Míg Bocz Brémában járt, felesége felújította a hosszúhetényi házat (154. kép). 1987-ben a Boczéval szomszédos házba költözött Deák Zsuzsa grafikus, akivel majdnem mindennap találkozott, és miután szeretett beszélgetni, és színes előadó volt, jó történeteket tudott mondani, Deák sokszor hallgatta őt élvezettel.²¹³ Visszaemlékezése szerint ekkoriban Bocz reggel kilenc órakor kezdett faragni, s délután ötig-hatig folyamatosan dolgozott. Nagyon szorgalmas volt, de vasárnap nem dolgozott. A faluban mindenkiel barátságos volt. Ha valaki rányitotta az ajtót, szívesen fogadta, elbeszélgetett vele, de ő nem ment másokhoz (155–159. kép).

Az udvaron és a kertben tárolt fa- és kőanyagokat fokozatosan munkálta meg. Az archív fényképfelvételeken nyomon követhető, hogy gyakran párhuzamosan több darabon is dolgozott (160–161. kép). Molnár Valéria 1993-ban készített interjújában így vallott munkájáról:

Számomra a jelen a fontos, az az én időm. Ezért nem kovácsolok soha előre terveket, még a munkámmal kapcsolatban sem. Sőt olykor reggel sem tudom, hogy egy dolgot befejezek-e délután. Hajlamos vagyok arra is, hogy egyórányi foglalatosság után egy munkát félretéve belekezdjek egy másikba.²¹⁴

A szoba és a ház falára gyakran kitett nagyméretű rajzokat (162–163. kép), de előfordult, hogy a szomszéd ház falára is festett egy árnyképet (1987 körül, 164. kép). A hóból telente efemer szobrok készültek (165. kép). A kisplasztikák az egyik szobában Bocz barátja, Krausz György építész által készített, masszív polcon kaptak helyet (166. kép).

A brémai út után még egy fontos külföldi utazást tett Bocz a 90-es években: Olaszországban járt hosszúhetényi szervezésben. Az útról készült fényképek alapján Firenzében és Rómában biztosan megfordult (167–168. kép). A 80-as évek kisplasztikái közül a cím nélküli, 1987 körül vagy előtte

157. Gellér B. István, Harasztly István és Bocz Gyula, Hosszúhetény, 1990-es évek, Bocz-hagyaték

160. Bocz Gyula hosszúhetényi házának udvara, 1980-as évek, Bocz-h.

158. Bocz Gyula és Horváth Márton, Hosszúhetény, 1990-es évek, B-h

159. Bocz Gyula és Deme Tamás, Hosszúhetény, 2002, Bocz-hagyaték

161. Bocz Gyula hosszúhetényi házának udvara, 1980-as évek, Bocz-h.

162. Cím nélkül, szénrajz, Pécs, 1990-es évek, Bocz-h.

163. Cím nélküli szénrajz Bocz Zsófiával, Hosszúhetény, 1990'

164. Árnykép, előtte a Mérgek gomba (kat. 320), Hosszúhetény, 1980-as évek, Bocz-hagyaték

166. Bocz Gyula a hosszúhetényi házában, 1990-es évek, B-h.

készült húrozott szobor (kat. 370) Henry Moore 1930-as évek végi (pl. *Madárkalitka*, 1936) és Barbara Hepworth 1940-es években készített munkáival (pl. *Pelagosz*, 1946) mutat rokonságot.²¹⁵ A 90-es évek monumentális igényű jelentős kisplasztikája az 1994-es *Duett* (kat. 392). E korszakban több önarcképet és rejtett önarcképet készített Bocz, amelyek közül a karcolásos technikával készült *Boldog Özséb* dombormű (kat. 326, 169–170. kép) az egyetlen monumentális alkotás, a többi kisplasztikai (kat. 474) vagy grafikai jellegű (171. kép). Erre a korszakra is jellemző a gondolatok, tervek előzetes kétdimenziós kikísérletezése. Tetten érhető ez például az egymásba kapcsolódó csigolyák motívumát tovább fejlesztő *Illatos szobor* (kat. 317, 172. kép) és egy cím nélkül mű esetében (kat. 561, 173. kép).

Plasztika 2., Áldott Madonna

A rendszerváltozás utáni évtizedben az új hosszúhetényi polgármester, Nádor Rudolfné Grosch Erzsébet jelentősen támogatta Bocz munkásságát. Három köztéri szobrát avatták fel a településen: 1990-ben a *Második világháborús emlékművet* a temetőben (kat. 381), 1996-ban a *Plasztika 2-t* a Fő utca Millecentenáriumi emlékparkjában (kat. 401) és 2001-ben a *Hetény vezért* (kat. 604) a Szentlászló felé vezető út elején, egy elhagyott kisebb kőfejtő udvarában.

A Hosszúhetényi Községi Tanács felkérésére Bocz 1990 tavaszán tervet készített a köztemetőben felállítandó *Második világháborús emlékműre* (175. kép).²¹⁶ A bírálók – Hárs Éva és Bencsik István – megvalósításra javasolták a tervet.²¹⁷ Kétféle anyagból készült az emlékmű: a három egymásra helyezett mészkő hasáb koporsókra emlékeztet, oldalukon az áldozatok neve olvasható; ezeket a háttérben mintegy keretbe foglalja egy három fagerendából összerótt „kapu”. A szükséges anyagokat és az előkészítő munkát a helyi tanács biztosította.

A Hosszúhetény főterén a Köves-tetőről származó fonolit talapzaton álló, carrarai márványból faragott *Plasztika 2.* története 1995-ben kezdődött, amikor Bocz szobrot ajánlott fel a falunak: egy szökőkutat.²¹⁸ A terv szerint nyolc vízsugár hajlott volna a közepre helyezett szobor lábához, de a szökőkút nem valósult meg (176. kép). Az elkészült körplasztika egyfelől fürdőző, nyújtózkodó nőalakra emlékeztet, másfelől a görög amforák formáját idézi. A *Dunántúli Napló* tudósítójának Bocz

165. Szobor hóból, Hosszúhetény, 1980-as évek, B-h

169. A készülő Boldog Özséb, Hosszúhetény, 1987, Bocz-hagyaték

167. Bocz Gyula Rómában a Via Sacrán, háttérben Títus császár diadalívével, 1990-es évek, Bocz-hagyaték

168. Illovoi Zsuzsa, Bocz Gyula és Nádor Rudolfné Grosch Erzsébet Firenzében a Piazza della Signorián, háttérben a Palazzo Vecchio, 1990-es évek, Bocz-hagyaték

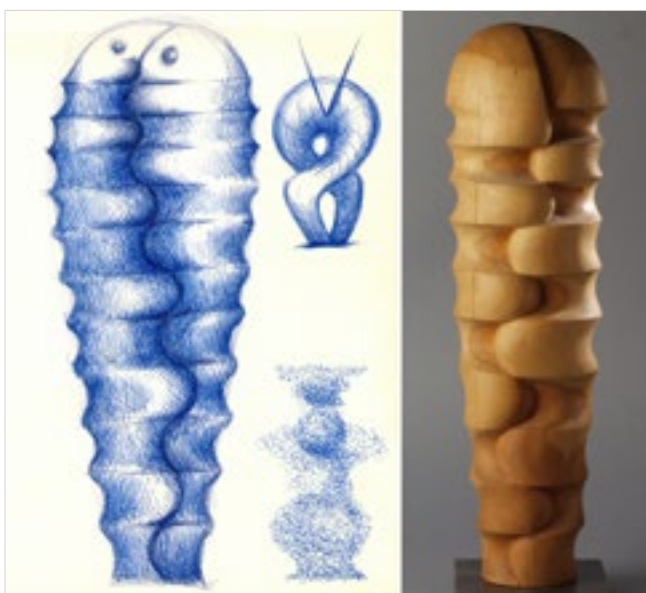

170. A készülő Boldog Özséb, Hosszúhetény, 1987, Bocz-hagyaték

171. Önarckép, ceruzarajz, 1990-es évek, Bocz-hagyaték;
kat. 474. Önarckép, 1990–2000

172. Cím nélkül, tollrajz, 1980-as évek, Bocz-hagyaték;
kat. 317. Illatos szobor, 1987

173. Cím nélkül, tollrajz, 1990-es évek, Bocz-hagyaték;
kat. 561. Cím nélkül, 1990–2000

úgy nyilatkozott: „Nem nő, nem amfora ez, hanem szobor. És ha majd örömet szerez az embereknek, ha átéli, amit én a szobor faragásakor, akkor nagyon boldog leszek.”²¹⁹ A kompozíció formálódását egy tollrajz mutatja (177. kép).

A hetényi hagyomány szerint a magyarok betelepítése után a területen uralkodott Hetény vezér szobrát Bocz három, egymásra helyezett óriási szürke mészkő tömbből faragta ki (178–179. kép). Szokásától eltérően nem csiszolta simára a felületet, hanem az ősi idolkhoz hasonlóan, a helyszínhez illeszkedve teljes vagy csonkított spirál motívumot alkalmazott a kompozíción. A szobrot Mayer Mihály pécsi püspök áldotta meg és Göncz Árpád volt köztársasági elnök avatta fel 2001-ben (180–181. kép).²²⁰

Más baranyai településektől is kapott Bocz megrendelést: a sumonyi katolikus templom előtt Szomro János és Kis Éva által állíttatott, 1890. december 15-én felavatott, de elpusztult szobor vörös homokkő talapzatára új Szentháromság-szobrot faragott 1995-ben (kat. 394),²²¹ a felsőegerszegi templom elé Mária-szobrot rendelt tőle Papp Magdolna polgármester (kat. 404, 182–183. kép).²²² Bocz mindkét esetben ikonográfiai újítást hozott létre. A Szentháromság egy férfi és egy női ülő alakból áll, kettejük ölében van a földet jelképező glóbusz és az arra támaszkodó kereszt. A felsőegerszegi Mária különlegessége, hogy Bocz várandós nőalakot faragott carrarai márványból. A szobor egyben a település világháborús emlékműve.²²³ A komlói Városháza téren álló, szibériai fehér márványból faragott kútszobrot 1993-ban avatták fel az egykori Lenin-szobor helyett. A hivatalos Család cím mellett ennek több ragadványneve is született: *Térplasztika*, *Térből lévő kő* és *fadarabkák*, *Óriások marokköve* (kat. 386).²²⁴ Az avatás után két hónappal a város Helytörténeti Múzeuma kiállítást rendezett a szobrásznak a Komlói napok keretében, amelyre Göncz Árpád is ellátogatott (184. kép).²²⁵

A fák (185–187. kép) és szörnyeket (188–191. kép) ábrázoló, részben szürrealisztikus ihletésű grafikák ugyan nem kapcsolhatók szorosan a szobrokhoz, mégis fontos szerepük lehetett azok megalkotásában. Némely szörnygrafika arra enged következtetni, hogy a fákból származtathatók. Az egyik rajz narratív jellegű kompozíció: a közepén álló fa köré két- és négylábú, valamint szárnyas állatok gyűlnek, bal oldalról egy emberpár tart a fához (192. kép).

A növényi és állati formák előmunkálat-jellegűnek tűnnek fel az emberi test sokoldalú megformálásához képest. A női test ábrázolása folyamatos témát jelentett számára az első rajziskolai munkáktól (kat. 7) az utolsó befejezett műig (kat. 609–611). Grafikáin a stilizáltság különböző fokain jelenik meg (193–196. kép).

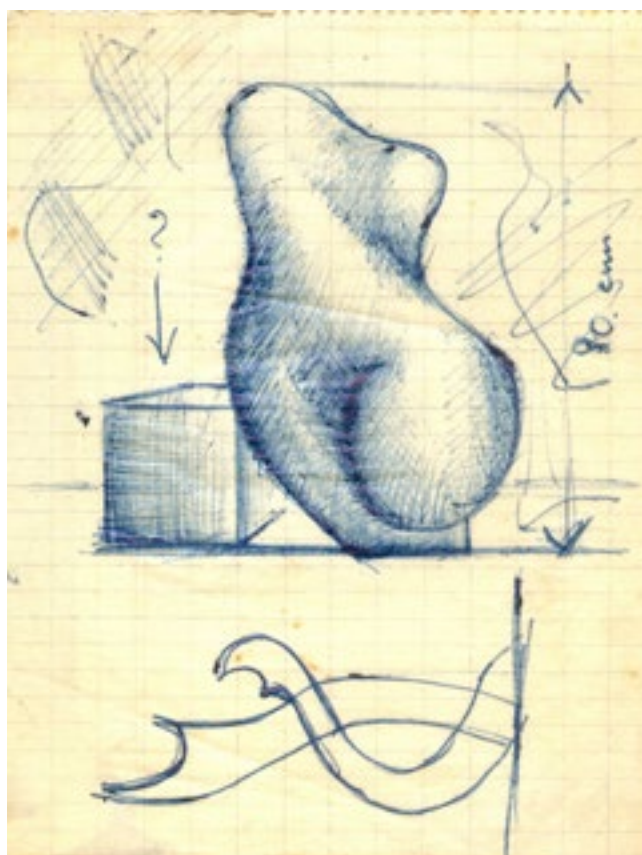
174. Bocz Gyula a hosszúhetényi kertben egyik cím nélküli szobrával (kat. 359), 1987 körül, Bocz-hagyaték

176. A Plasztika 2. terve, Új Dunántúli Napló 6, 255. sz. (1995. szept. 18.) 9.

175. A Második világháborús emlékmű avatása, Hosszúhetény, 1990, B-h

177. Plasztika 2., tollrajz, 1995 körül, Bocz-hagyaték

178. Bocz Gyula a *Hetény* vezért faragja, Hosszúhetény, 2001, Bocz-h

179. A készülő *Hetény* vezér, Hosszúhetény, 2001, Bocz-h

181. Göncz Árpád, Bocz Gyula és Nádor Rudolfné Grosch Erzsébet a *Hetény* vezér szobor avatásán, Hosszúhetény, 2001, Bocz-h

Bocz életművét jellemzi több alaptechnika – a mintázás, a faragás, és a kész részek összeszerkesztése – egyidejű alkalmazása. Domborműveket (relief) és teljes szobrokat (körplasztika), monumentális alkotásokat és kisplasztikákat folyamatosan készített. Az emberi test, mint elvont fogalmak megszemélyesítője egyik központi eleme alkotó tevékenységének. Az akt olykor az eszményi szépséget személyesíti meg, máskor torzókkal juttatta érvényre elképzeléseit.

A művészettörténeti tradíció, mely szerint a szépség ideáját láthatjuk az aktban, kevéssé érhető tetten Bocznál; számára a meztelen női test látványa nem elsősorban idea, hanem vonzó téma, kihívás egy alkotó gondolat megmutatására. A női torzóknak egyaránt van formai, illetőleg stílusbeli jelentősége művészetében. A zárt formai megoldások mellett a női test tartásában igyekezett úgy kifejezni egy lelkiállapotot, hogy az arcvonásokat teljesen elhagyta vagy hozzá „simította” a kompozícióhoz. Kvalitása lehetővé tette merészségnek tűnő elképzelések kivitelezését is. Fehérmárvány női szobrai közül ide sorolhatók például a *Plasztika 2.* és a *Csodálkozó* címűek (kat. 400, 401, 402). A női test naturalisztikus felfogását átszűrte egyéni formavilágán, és így „bontakoztak ki” finoman megmunkált, sima felületű női aktszobrai. Vannak tanulmány jellegű, illetve allegorikus vagy szimbolikus aktábrázolásai is, melyek közelebb állnak az akt hagyományos felfogásához.

A meztelen testi formák (pl. kat. 438, 442, 458, 459, 515, 591, 591, 602) esetében a részletek és a test egészének viszonya harmonikus, a tömeghatás, a plasztikus forma és a méret összefogott, a kompozíció tekintetében kiegyensúlyozott akkor is, ha a szobor felülete áttört és/vagy tagolt. A térhatás gondosan megoldott, plasztikus ábrázolással jut kifejezésre. A formát átgondolt fény-árnyék megoldások, a felület finom kidolgozása és a választott anyag színe, mintázata egészítik ki, amihez valóságos érzetek, mértani és absztrakt képzetek kapcsolódnak.

A szobrokat számos esetben sajátos színvilág jellemzi, amelyet részben az anyag gondos megválasztása, részben a választott anyag utószínezése biztosít. A színhatás a lényeg kiemelésének vagy egy fontosabb részlet hangsúlyozásának az eszköze. Az aktszobrok kompozíciója lehet statikus és dinamikus hatású: a különböző plasztikus formák térbeli elrendezését, egymáshoz és az egészhez viszonyított arányát, kapcsolódási rendszerét Bocz egyéni látásmódja határozza meg.

Nőszobraiban valamiféle rejtett kettősséget szeretne visszaadni. A kőből és márványból kifaragott alakok mindennek előtt a nő két alapvető tulajdonságát fejezik ki:

a törekenységet és az erőt. Ennek különösen jó példái *Madonna*-szobrai (pl. kat. 84, 445). A szobrok egy részének arcnélkülisége távolságtartást sugall, a valóság egyféle elutasítását szimbolizálja. Van köztük talányos és érzéki felfogást tükröző szobor, némelyik viszont érinthetetlen tisztaságot sugall. A körvonalak, gesztusok és idomok bemutatják a női természet sajátosságait, felfedik a gondolati kétségeket.

Az Áldott *Madonna* ünnepélyes tartású női akt, amely szinte vallásos hatást kelt. A szobrász erőteljesen kiemelte az arc, a fej és a testforma jellemző vonásait, a kevésbé fontos részleteket elnagyolta. A naturalisztikus ábrázolást elvetve, a formák leegyszerűsítésével, expresszív sűrítéssel élt. A tömörszerűséget finoman megformált részletekkel hozza egyensúlyba.

A férfi és női (nemi) szervek egyedi módon jelennek meg művészetében. A testrészek alakja többnyire sejtető, és közel áll a dús növényi vegetációt ábrázoló formákhoz: fallosz (pl. kat. 426, 551), vagina (pl. kat. 476, 586). Jellemző a változatos, felszabadult szexualitás és természetesség jegyeinek alkalmazása, a direkt, nem ritkán a sokféleséget hangsúlyozó ábrázolás.

A nemek kapcsolatát tematizáló szobrokban az egyetemes emberi érzéseket és pillanatokat szeretné megmutatni. A kompozíciók gyakran szavakkal nehezen kifejezhető érzetek, hangulatok, fogalmak és látványok képzetét keltik vagy közvetítik: fájdalom, gyász (pl. kat. 54, 55, 284), szerelem, csók (pl. kat. 434, 449), ölelés (pl. kat. 30, 50, 480).

Portrék

Az 1960-as évek portréi után Bocz ebben a periódusban több portrémegrendelésnek tett eleget, melyekből kettő befejezett: elkészítette Steinmetz Endre szemészművét 1988-ban (kat. 377) a Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ Garay utcai bejáratához, illetve Karinthy Frigyes mellszobrát az író nevét viselő budapesti gimnázium aulájába 1997-ben (kat. 405, 197. kép). A Steinmetz-dombormű az egyetlen realisztikus szobra, amely stílusában jelentősen eltér többi művétől.²²⁶ A Karinthy-szoborhoz fonolit követ választott, de eret talált benne, amitől a kő meghasadt. Ezért újra

180. Meghívó Bocz Gyula *Hetény vezér* szobrának avatására, Hosszúhetény, 2001, B-h

182. Bocz Gyula az Áldott *Madonnát* faragja, Hosszúhetény, 1997, B-h

183. Bocz Gyula az Áldott Madonnát faragja, Hosszúhetény, 1997, B-h

184. Göncz Árpád megtekinti Bocz Család című szobrát a Komlói napok keretében, 1993, Bocz-h

185. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-h.

kellett kezdenie a faragást egy másik kődarabon. A portéhoz számos fotót megnézett, ám – mint mondta – „a róla készült rengeteg fotó nem adott támpontot, de azonos volt valamilyen az ő belülről sugárzó bölcs mosolya.”²²⁷ A szobrot a XVIII. kerületi Önkormányzat kérésére a Budapest Galéria bíráló bizottsága – Fekete Tamás és Gáti Gábor – a helyszínen megtekintette. Megállapították:

a fonolitból készült 5/4-es portré az író látásmódjára oly jellemző, szellemesen finom groteszk határait csak annyira súrolja, amennyi a karakter expresszivitásához szükséges. Ezt hangsúlyozza a büszk-rész szokatlan, teátrális gesztus-szerű megoldása is. Mindezek eredményeként a kortárs portrészobrászat egyik jelentős művét tudhatja magáénak a fent nevezett intézmény. A jól megfogott karakter, a különös gesztus és a közvetlen környezet méreteihez igazodó arányok határozzák meg a portré autonómiáját, amelyet minden – a környezethez való adaptálást célzó – további beavatkozás csak hátrányosan befolyásolhat.²²⁸

Befejezetlen maradt id. Kellermayer Miklósról fából faragott portrébüsztje (198. kép). Bocz intuitív alkotói módszerének lényege egy nagyon erős belső kép, vízió, amelyhez a kivitelezés folyamatában mindvégig ragaszkodik. A téma- és anyagválasztástól kezdve a plasztikus kifejezőeszközökig szinte mindent ennek rendel alá. A vízió azonban soha nem azonos a kiinduló ötlettel. A belső kép ennél sokkal erősebb és összetettebb, mert nem hagyja legyőzni magát, visszatér, és sok esetben egész életén át elkíséri az alkotót.

Az önkifejezés vágya és ennek következetes megvalósítása szobrászi tevékenységének másik fontos összetevője. Egy-egy portré megalkotása elsősorban belső megismerésen alapul, amelyből „új” valóságot hozott létre. Harmadik korszakának grafikái jelentős technikai megújulást és kísérletezést mutatnak (199–206. kép).

Harmadik korszakában már nem minden pályázati felkérésnek tett eleget. 1989 tavaszán például felkérést kapott pályázat beadására a Budapest Rákoskeresztúri temető 301-es parcellájába tervezett Nagy Imre-émlékműre,²²⁹ illetve 2000 januárjában a pécsi Baranya Megyei Önkormányzat Papnövelde utcai folyosóra tervezett Batthyány Kázmér-mellszoborra, de nem vett részt a pályázatokon.²³⁰ A Nagy Imre-émlékműre készült tervet beadni, foglalkozott a szobor gondolatával. Úgy vélte:

186. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

188. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

187. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

189. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

190. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

191. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-h.

192. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-h.

Olyan plasztikának kell lennie, amely méltó a hely hangulatához. Amely a temető csendjét, a templom áhitatát sugallja. [...] Olyan tárgyat akarok teremteni, amely felemel, megalapít és tiszteletet parancsol. De ezek szakmai kérdések, nem politikaiak. Én akkor politizálok jól, ha jó szobrot csinálok. És ez elég nagy felelősség.²³¹

2001-ben az 1997-ben elhunyt Horváth Judit, PVSK-Mizo kosárlabdázónak akart Pécs városa *Kosárlabdázónő* című emlékművet állítani a pécsi sportszernak mellett. A cél érdekében összeállt kuratórium²³² Boczt kérte fel, akinek az első szobortervét elfogadták megvalósításra (kat. 609). A művész azonban később kétszer is jelentősen módosított a beadott és elfogadott terven (kat. 610–611), ezért az egyre absztraktabb, elvontabb tervet már nem fogadta el a kuratórium.²³³ A kuratórium újabb felkérésére Rétfalvy Sándor, Trischler Ferenc, Rigó István és Kuti László vett részt a pályázaton,²³⁴ a szobrot végül Rigó István készítette el, amelyet 2004-ben avattak fel.

Az 1990-es években több díjat kapott egyes műveiért vagy egész munkássága elismeréseként (207. kép). 1993-ban részt vett a XIII. Országos Kisplasztikai Biennálén *Beszélgetés a Teremtővel I–II.* című tűzkő és obszidián szobraival (kat. 382, 387), amelyekért a biennálé különdíját kapta.²³⁵ Ugyanebben az évben Cambridge Biographical Center életműdíjat kapott.²³⁶ 1996-ban Baranya Megye Önkormányzata Művészeti díjat kapta.²³⁷ 1997-ben Pécs Megyei Jogú Város Közgyűlésének Kulturális Bizottsága köszöntötte 60. születésnapja alkalmából (208. kép). 1998-ban *Tánc és Zene* című műveivel (kat. 418, 419) a MATÁV „Zene szemeinknek” című képzőművészeti pályázatán szobrászat kategóriában II. díjat nyert (209. kép).²³⁸ 1999-ben hatvanhárom éves korában Munkácsy-díjat kapott.²³⁹

A korábban erős dohányos Bocz az 1990-es évek elején egyik napról a másikra leszokott a dohányzásról. Ezután kétszer volt súlyosan beteg. Először kőmozgatás közben a bokájára ejtett kötől elüszkösödött az egyik lába, amit az utolsó pillanatban lefaragással lehetett csak megmenteni. A második betegség 1995-től jelentkezett részleges halláskárosulás tünettel, amit a hallóidegből a légzőideg felé terjedő daganat okozott. 1997-ben műtétrel sikerült megmenteni az életét.²⁴⁰ A gyógyulás helyszínére, a pécsi Rét utcai klinikára készült utolsó köztéri műve, a *Biológiai mozgás* 2002-ben kétféle fából (kat. 612).²⁴¹

Ebben az időben sok terve maradt megvalósítatlan. Többek között tervezett egy négy köbméteres gránit szobrot, mobilt, a Diagnosztikai Központ bejárata elé, kifejezve a bizonytalan lelkiállapotot, ami egy oda beérkező

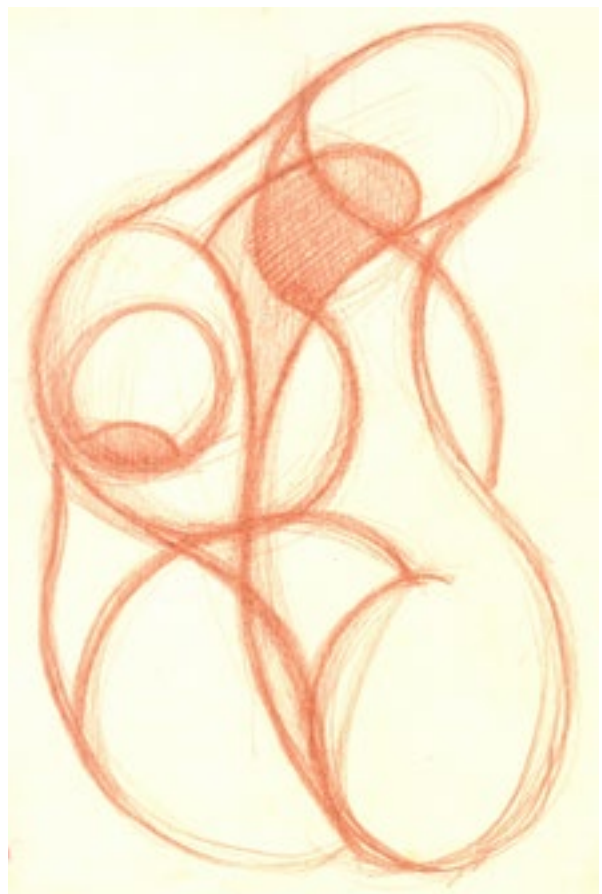
193. Cím nélkül, tollrajz, 1960 körül, Bocz-hagyaték

195. Cím nélkül, tollrajz, 1960 körül, Bocz-h.

194. Cím nélkül, ceruzarajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-h.

196. Cím nélkül, tollrajz, 1960-as és 70-es évek, Bocz-hagyaték

197. Meghívó Bocz Gyula Karinty Frigyes mellszobrának avatására

198. Kellermayer Miklós befejezetlen bűsztje, 1998–2001, tölgyfa, 48 x 33 x 33 cm

személyt többnyire jellemez.²⁴² Skicceket is csinált, tárgyalt a kőforgalmazóval, aztán egyre betegebb lett, kórházba került, a szobor csak terv maradt. 2002 tavaszán felmerült a gondolat, hogy Boczék Hosszúhetényt elhagyva a Balaton környékén telepedjenek le. Tettek egy Balaton körüli utazást 2001-ben (210. kép), de ez a terv is meghiusult, amikor a harmadik betegség – májdaganat – 2003 elején jelentkezett, majd július 12-én meghalt.²⁴³ Hamvainak egy részét a villányi Nemzeti Szoborparkban felállított *Spirál*, a többi a pécsi felszabadulási emlékmű alatti hegyoldalban és Hosszúhetényben, a *Hetény vezér* című utolsó monumentális alkotása körül szórták szét. Több barát írt személyes hangvételt, méltató szándékú nekrológot: Bükkösi László, Czákó Gábor, Czéh Gábor, Colin Foster, Göncz Árpád, id. Kellermayer Miklós és Muráth Péter.²⁴⁴

A család egyben akarta tartani a hagyatékban maradt több száz művet, és mindössze két alkotást adott el Kelemen Barnabás és Kokas Katalin részére. Felmerült a gondolat, hogy a hosszúhetényi ház alapítványi formában átalakuljon alkotóházzá, ahol négy-öt fiatal szobrász dolgozhat, vagy ha ez nem valósul meg, a ház eladása után emlékszoba létesüljön az épületben.²⁴⁵ Faragóné Cseke Blanka, majd 2010-től Csörnyei László Sándor hosszúhetényi polgármester szorgalmazta az emlékéllítást, melynek eredményeként Marsai Ágnes Bocz portróját ábrázoló domborműves terrakotta emléktábláját elhelyezték a ház utca felőli homlokzatán 2014. szeptember 27-én (211–212. kép). A Hetényi 7-ek művészcsoporthoz posztumusz tagjává választotta: egy egyéni és egy csoportos hosszúhetényi kiállításukon szerepeltek művei (213. kép).²⁴⁶ Az elmúlt évtizedben a 2016–2017-es évek áttörtést hoztak munkásságának recepciójában: 2016-ban jelent volt a Műcsarnok *Természetművész – változatok* című kiállításán (kurátor: Keserű Katalin),²⁴⁷ 2017 elején Békéscsabán volt egyéni kiállítása (kurátor: Merényi György, 214. kép), és mintegy húsz művel szerepelt a Műcsarnok 2017-es *Egy/kor* című kiállításán (kurátor: Kondor-Szilágyi Mária).²⁴⁸ Az utóbbi bemutatóra a múzeum mellé szállították a nagyharsányi szoborparkból a *Spirált*, ami a tárlat szimbólumává vált.²⁴⁹ A mű a 2020-as visszaszállítást követően a szoborparkban tereprendezés közben megsérült,²⁵⁰ a restaurálást Szemeréy-Kiss Balázs végezte el az év nyarán, majd az eredeti helyén állították fel a szobrot.²⁵¹

199. [Őnarckép], spray, 1986, Bocz-hagyaték

201. Cím nélkül, toll- és ceruzarajz, 1990-es évek, Bocz-h.

200. Cím nélkül, toll- és ceruzarajz, 1990-es évek, Bocz-h.

202. Cím nélkül, toll- és ceruzarajz, 1990-es évek, Bocz-h.

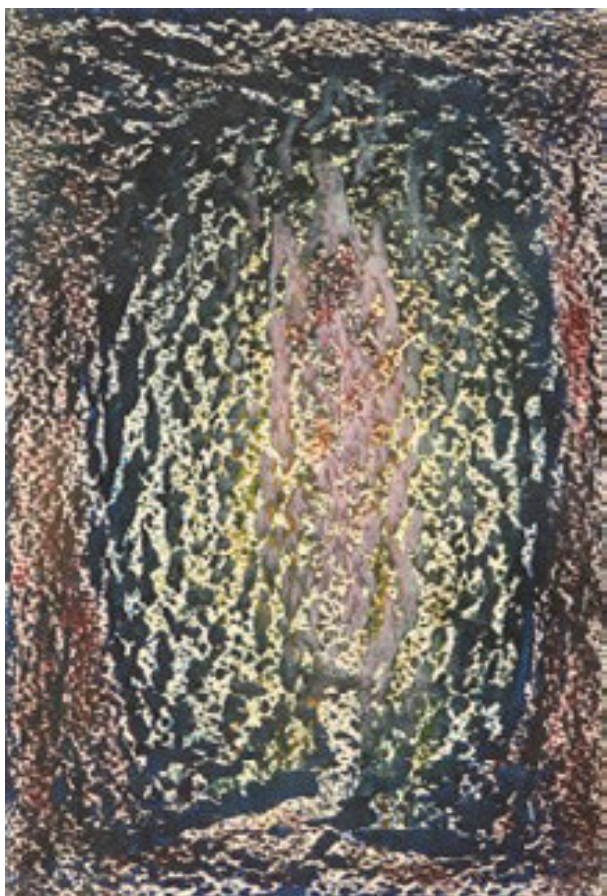

203. Cím nélkül, rétegelt zsírkréta, 21 x 15 cm, 1992, Bocz-hagyaték

204. Cím nélkül, rétegelt zsírkréta, 1990-es évek, Bocz-h.

205. Cím nélkül, rétegelt zsírkréta, 1990-es évek, Bocz-h.

206. Cím nélkül, rétegelt zsírkréta, 1990-es évek, Bocz-h.

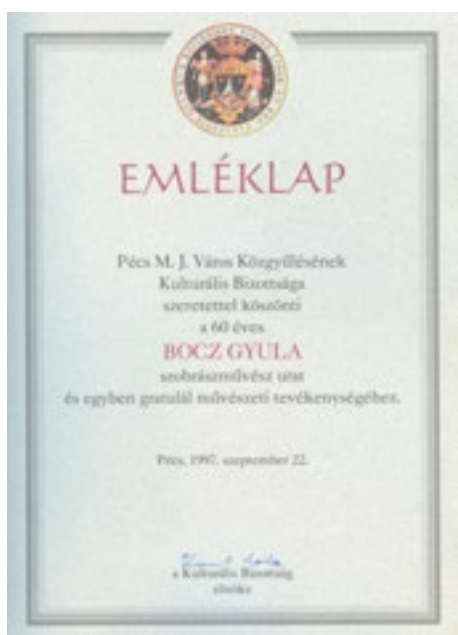

207. Bocz Gyula, 1990-es évek, Bocz-hagyaték

211. Marsai Ágnes: Bocz Gyula, domborműves emléktábla, 2014, Hosszúhetény, Fő u. 33. sz. ház utca felőli homlokzatán

208. Pécs Megyei Jogú Város Közgyűlésének Kulturális Bizottságának köszöntő emléklapja Bocz 60. születésnapja alkalmából, 1997, B-h

209. Oklevél: MATÁV „Zene szemeinknek” című képzőművészeti pályázatán szobrászat kategóriában nyert II. díj, 1998, B-h

213. Meghívó: Bocz Gyula emlékkiállítás, Hetényi7ek, Hosszúhetény, 2013, B-h

210. Bocz Gyula, Szigliget, 2001, Bocz-hagyaték

212. Meghívó Marsai Ágnes Bocz portróját ábrázoló domborműves emléktáblájának avatására, 2014, Hosszúhetény

214. Plakát: Bocz Gyula-kiállítás, Munkácsy Emlékház, Békéscsaba, 2017

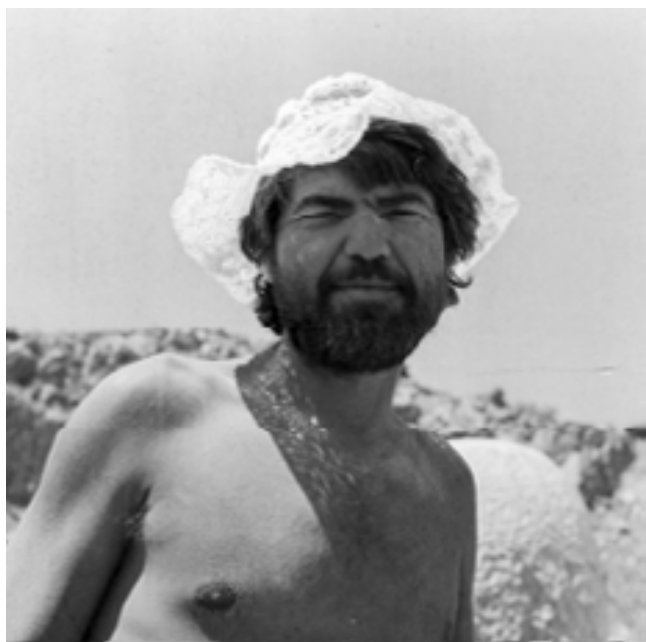
Összegzés

Bocz Gyula több mint négy évtizedes szobrászi életműve tartalmi és esztétikai szempontból egyaránt többretegű és változó intenzitású, egészében azonban kivételes egységet és következetességet mutat. Helye az 1960-as években induló nonfiguratív, neoavantgárd tendenciák körében jelölhető ki, ezen belül a *land art* első magyarországi szobrásza. Kisplasztikáinak világa a szürrealizmushoz közelít: rendkívül gazdag asszociációs bázisra épül. Munkássága megkerülhetetlen a 20. századi magyarországi szobrászat organikus törekvéseket felmutató vonulatának történetében. A több mint 600 szobrot és 800 grafikát felölelő életmű szoros összefüggésben áll egyéni életének fordulataival és azokkal az intellektuális kihívásokkal, amelyek foglalkoztatták, és meghatározták pályája alakulását. Az alkotói korszakok határait az életpálya egy-egy jelentős helyszíne jelzi. Az életművet a művek életrajzi meghatározottsága, az egyetemes művészeti áramlatok és az aktuális kultúrpolitikai törekvések együttesen alakították.

Az 1960-as évek elején főiskolai végzettség nélkül indult művészgeneráció tagjaként kezdettől fogva saját stílusra törekedett, amely rendkívüli gondolati és morális igényességgel párosult. Az őt körülvevő természet formavilágából merített elsősorban: növényi és állati lények formai elemeit, a fizikai erők mozgását tanulmányozta. Szobrászata egyfajta rendteremtési kísérlet a belső ötletek káoszában. Mindez folyamatos és fokozott érzelmi, sőt érzéki viszonyt tükröz a megmunkált anyagokkal. Magával a megfoghatatlan és nehezen körülhatárolható térrel dolgozik; munkája egyfajta játék, amelyben a szobrász saját életén túlra segíti át az alkotást, így érintve meg az ismeretlent.

Az életmű két meghatározó tényezője a nehéz pályakezdés és a villányi szobrász alkotótelep létrejötte. Rendszeres grafikai és szobrászi tanulmányokat csak szakköri, szabadiskolai keretek között folytatott, és jórészt autodidakta módon tanult. A pécsi csoporttársaival és azok barátaival ápolt viszony alapvetően alakította olvasmányélményeit és világképét. Művészi indulása több párhuzamot mutat az ugyancsak főiskolai képzés nélkül az 1960-as évek szobrászati avantgarde-jának alakjaivá vált Csiky Tibor, Gulyás Gyula, Harasztý István, Pauer Gyula és a főiskoláról három év után eltávolított Dombrovsky István munkásságával. Az életmű korai szakasza segít megérteni ezen időszak értéktérítő harcait a korszerűség, a művészi szabadság limitált lehetőségeinek tagítása érdekében.

215. Bocz Gyula, Nagyharsány, 1970 körül, Bocz-hagyaték

216. Takács Gyula és Bocz Gyula a III. Országos Kisplasztikai Biennálé díjkiosztóján, 1971, Bocz-hagyaték

217. Bocz Gyula és Ficsek Ferenc, Nagyharsány, 1970–1975, Bocz-h.

218. Nyaklánc függő, 1990-es évek, kő, fém, kő 5 cm, teljes hossz: 14 cm, B-h

219. Gyűrű, 1990-es évek, kő, fém, Bocz-hagyaték

1963–1975 között folyamatosan jelen volt a magyarországi művészeti életben, 1975 végén azonban elhagyni kényszerült a villányi alkotótelepet. Ezt követően komoly egzisztenciális nehézségekkel kellett szembenéznie; kemény ellenállással és elutasítással találkozott a hivatalos művészetpolitika, az azt kiszolgáló képzőművészek és kritikusok részéről. Tíz éven át a kiállítások reménye és ösztönzése nélkül, csaknem kizárólag magának dolgozott, miközben a nyilvánosság hiánya ellenére is jelentős műveket alkotott. 1982-ben Hosszúhetényben letelepedve megtalálta az alkotói nyugalmat, majd az 1989-től kapott köztéri felkérések ismét lehetővé tették számára nagyléptékű művek alkotását.

Egyéniségét tekintve lázadó, forradalmár alkat, ami hozzájárult saját szobrászi értékeinek felismeréséhez. Nem nőtte ki egészen a gyermekkori csínyeket; felnőttként is gyakran megbotránkoztatta környezetét, akár női ruhadarabok (215–217. kép) viselésével vagy olyan tárlat megrendezésével, ahol egyetlen szobrot sem állított ki.

Munkásságának fő mozgató ereje az anyagban rejlő esztétikum, erő és dinamika megmutatása. Ezen túlmenően nem akart különösebb értelmet, jelentést, „üzenetet” tulajdonítani szobrainak. Az alkotótelep nyújtotta lehetőségeket a legmesszebbmenőkig kihasználta. Az egyházművészeti megbízások és a kifejezetten vallási tematikájú alkotások száma az egész életműben viszonylag kevés, ugyanakkor a művek többsége mély spirituális ihletettségről tanúskodik.

Az életmű további jellemzője a témák újbóli visszatérése különböző anyagokban és méreteken. Mintegy harmic fajta fát és ugyanannyi féle, részben egzotikus kőanyagot használt, s csak viszonylag ritkán alkalmazott fémeket, üveget és csontot. A színes kövek és féldrágakövek kedvelése párhuzamba állítható például Borberek Kovács Zoltánnak Dél-Afrikában az 1960-as évektől faragott szobraival (218–219. kép). A tematikus ismétlődések tanúsítják az állandó kísérletezést, keresést. Ha egy idő után visszatért egy-egy témához, az újabb lehetőséget, újabb felismerést hozott. Fő kifejező eszköze a 10–40 cm magasságú kispasztika, a köztéren vagy múzeumban állandó nyilvánosságot kapott művek száma viszonylag kevés. A kis- és nagyobb méretű portrék, aktok és torzók végigvonulnak egész pályáján. Köztéri alkotásainak – köztük síremlékeinek – és kispasztikáinak java arról tanúskodik, hogy mindkét léptékben otthon van, noha a monumentális szobrászatot tekintette fő céljának.

Két különösen fontos témája a mozgás és a növekedés. Ezzel is összefügg, hogy a kispasztika mellett a másik fő kifejező eszköze a rajz, ami csak ritkán válik öncélúvá, a szobroktól függetlenné. A szobor és a rajz kapcsolata gyakran rendkívül szoros: többnyire a szobor gondolatának bizonyos stádiumát tükrözik, mintegy előtanulmányként; ritkábban a plasztikáktól független, önálló alkotások.

Számos szobrán rejtett részleteket faragott ki, vagy több fő nézetet komponált. További fontos jellemzőjük a játékoság. Számára a szobor egyszerre önkifejezés és szenvedély. Munkásságának második és harmadik korszakában jelentős mennyiségű nonfiguratív – egyszerűen *Forma* címmel ellátott vagy cím nélküli – szobrot alkotott. Folyamatosan foglalkoztatta a fény formákat felbontó és újrateremtő szerepe. Gyarkan épített ellentétpárookra, mint például nyitott–zárt, fény–árnyék, sík–térbeli, organikus–geometrikus, nyugodt–dinamikus, azok kiegyensúlyozott feszültségére vagy szintézisére. A belső és a külső forma / tér harmóniájára törekedett.

Bocz Gyula figyelemre méltó helyet foglal el a 20. század második fele magyarországi szobrászatának történetében. Pályáját alapvetően meghatározták az 1960-as években indult nonfiguratív, neoavantgárd, konstruktív és organikus absztrakt törekvések. Az absztrakciónak számos szintjét és formáját kísérletezte ki, amelyek több ponton kapcsolódnak más kortárs absztrakciós törekvésekhez itthon (Kígyós Sándor, Orosz János, Bencsik István, Jovánovics György, Nádler István, Hencze Tamás, Józsa Bálint, Csutoros Sándor) és külföldön (pl. Barbara Hepworth) egyaránt. Míg a korszak egyik meghatározó szobrász egyénisége, Borsos Miklós plasztikai világára egyfajta kiszámított, szigorú absztrakció jellemző, Bocznál erős szabad asszociációs bázis működik. Munkásságának európai előzményei jórészt a vitalizmusban találhatók.²⁵² Az 1975–1985 közötti szilencium, a közönség és a korábbi társasági közeg átmeneti elvesztése nem vezetett nagyobb töréshez az életműben. A 20. század második fele hazai szobrászatának tendenciáival közös vonás a törekvés a formák fokozott leegyszerűsítésére, az expresszív sűrítés és az időtlen jelleg. A művek beható vizsgálata számos új felismerést hozhat a további kutatás számára.

FÜGGELÉK

Életrajzi adatok

1937

március 1-én született Pécsen

1955–től

a pécsi Sopiana Gépgyár géplakatos

1963

Lantos Ferenc Szabadiskolájában tanul rajzolni, mintázni

1963–1975

számos csoportos kiállításon vesz részt, több műve a pécsi Modern Magyar Képtár tulajdonába kerül

1964

a pécsi Sopiana Gépgyár villanyszerelője

1966

első önálló kiállítása

1967

tanulmányút Lengyelországba

1968–1975

a Villányi Alkotótelep tagja

1976–1981

Villányban él az Alkotótelepen kívül

1982–2003

Hosszúhetényben él

1985–1994

kilenc önálló kiállítás

1986

részvétel a brémai Nemzetközi Szobrász Szimpóziumon

1999

Munkácsy-díj

2003

július 12-én meghal Pécsen

Önálló kiállítások

1966. október 8.–?

József Attila Művelődési Ház, Pécs

1985. július 1–28.

Vörösmarty Művelődési Központ, Bonyhád, megnyitotta: Czakó Gábor

1987. május 31.–július 4.

Püspökszentlászlói Galéria

1987. október 2–26.

Pécsi Galéria, Pécs

1988. január 7.–február 28.

Művészetek Háza, Szekszárd

1988. március 10.–május 10.

Munkásművelődési Központ, Paks

1988. november 22–30.

Kortárs művészek (Bocz Gyula, Czinkotay Frigyes, Kampfl József, Ócsai Károly) Széchenyi István emlékéért, Budapest, Pataky István Művelődési Központ

1990. április 1.–12.

Művelődési Ház, Hosszúhetény, megnyitotta: Bükkösi László

1991. november 8.–december 8.

Parti Galéria, Pécs, megnyitotta: Czakó Gábor

1993. augusztus 30.–szeptember 12.

Városi Helytörténeti Múzeum, Komló, megnyitotta: Tóth József

1994. október 21.–november 10.

Kiállítás Bocz Gyula grafikáiból, Nevelők Háza Galéria, Pécs, megnyitotta: Szűcs József

2013. december 5.–?

Bocz Gyula emlékkiállítás, Hetényi7ek, Hosszúhetény, megnyitotta: Czakó Gábor

2017. január 20.–február 20.

Munkácsy Emlékház, Békéscsaba, megnyitotta: Merényi György

Fontosabb csoportos kiállítások

1952

Guatemala, nemzetközi gyermekrajz kiállítás

1963

Fiatal Pécsi Képzőművészek csoportkiállítása,
Néprajzi Múzeum, Pécs

1964

- Baranya Megyei Képzőművészek csoportkiállítása,
Zsolnay Múzeum, Pécs

- Baranya Megyei Tárlat, Pécs

- Fiatal Pécsi Képzőművészek csoportkiállítása,
Néprajzi Múzeum, Pécs

1965

Baranya Megyei Képzőművészek felszabadulási kiállítása,
Siklósi vár

1967

I. Országos Kisplasztikai Biennálé

1968

Lantos szabadiskola, Tudományos Ismeretterjesztő
Társulat, Bartók Klub, Pécs

1968

- Művelődési Ház, Meszes (R. Fürtös Ilonával együtt)

- III. Dél-dunántúli képzőművészek kiállítása

- A Baranya megyei KISZ-bizottság
Képzőművészeti Symposionjának kiállítása /
I. Képzőművészeti Symposion, Siklós

1969

- Siklósi Képzőművészeti Symposion II.

- II. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs

- Pécs és Baranya művészei, Magyar Nemzeti Galéria

- Szüreenon, Kassák Művelődési Ház, Budapest

1970. április 24.

- Mozgás '70, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

- III. Képzőművészeti Symposionon Siklós

1971

III. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs

1973

- Nemzetközi Amatőr Képzőművészeti Kiállítás,
Ernst Múzeum, Budapest

- Dunántúli Tárlat, Kaposvár

- Villányi Szobrász Alkotótelep kiállítása, Villány

1974. május 4–18.

Galerie Hongroise Moderne / Modern Magyar Képtár,
Pécs Exposition: Palais du Rhin, Strasbourg

1979

- Szüreenon 1969–1979, Kassák Művelődési Ház, Budapest

- VI. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs

1979. nov. 11.–dec. 30.

Tallózás a modern magyar képzőművészetben,
Hajdúszoboszló, Kisgaléria

1982. június 13.–július 11.

Rajz / Drawing '82, Pécs, Pécsi Galéria

1983

Új művészetért 1960–1975, Szeged, Móra Ferenc
Múzeum

1984

- Künstler aus Süd-West Ungarn, Agra Park, Lipcse

- Dél-dunántúli Területi Szervezet kiállítása,
Vegyipari Egyetem, Veszprém

1985. aug. 8.–szept. 1.

Artisci 2. Dél-Dunántúli képzőművészek kiállítása,
Opole

1989

XI. Országos Kisplasztikai Biennálé

1989. március 3.–április 16.

Baranya Megyei Tárlat, Pécs, Pécsi Galéria

1990

Mozgás '70–'90, Janus Pannonius Múzeum Modern
Magyar Képtár, Pécs

1992. augusztus 1–21.

Deák Zsuzsa, Bocz Gyula, Kling József kiállítása,
Kaposvár–Kaposfüred, Kaposfüredi Galéria

1993. július 18.–augusztus 22.

XIII. Országos Kisplasztikai Biennálé

1995. július 7.–augusztus 27.

Helyzetkép – Mai magyar szobrászat, Múcsarnok,
Budapest

1996. november 8.–

Hommage à Szürenon 69–96, Budapest, Vigadó Galéria

1997

Szürenon, Múcsarnok, Budapest

1997. június 20.–július 27.

No 1 csoport 1969–1971, Ernst Múzeum–Múcsarnok, Budapest

1998. október 1–25.

Zene szemeinknek MATÁV Képzőművészeti
Pályázat kiállítása, Pécs, Pécsi Galéria

1999. június 10.–július 4.

Hommage à Martyn, Pécsi Galéria, Pécs, Győr

2000. július 9.–

XVI. Országos Kerámiabiennále, Parti Galéria, Pécs

2000. július 9.–augusztus ?

10 éves a Parti Galéria, Parti Galéria, Pécs

2001. szeptember 20.–október 12.

Pécsi képzőművészek, Magyar Képzőművészek és
Iparművészek Szövetsége Székház, Budapest

2002. március 19.–április 20.

I. Pannon Tárlat: Dél-Dunántúli Regionális Képző-
és Iparművészeti Kiállítás, Vaszary Képtár, Kaposvár

2002. szeptember 20.–

XX. századi állandó kiállítás, Jelenkori Gyűjtemény,
Magyar Nemzeti Galéria

2012

Hetényi Hetek, Nemes János Általános Művelődési
Központ, Hosszúhetény

2016. július 27.–október 16.

Természetművészet – változatok /
Nature Art – variations, Múcsarnok, Budapest

2017

EGY/KOR | ONE-TIME, Múcsarnok, Budapest

Köztéri művek**1. Jégvirág**

1969, siklósi sárga félmárvány
1977-től: Orfű, Széchenyi tér DK-i részén

2. Élet: A szerelem, A születés, A dél, A halál

1969–70–71–72
Szársomlyó, helyszíni sziklafal, Villányi szoborpark

3. Végtelen / Siklós–Villány obeliszk / Spirál / Elefánt

1972 (1973), beremendi szürke mészkő
Budapest, Centenárium park, felállítva a Megyék
kertjében, Budapest, Népliget, avatás: 1973. október 1.

4. Spirál / Spirál 2.

1971–72–73, nagyharsányi és helyszíni szürke mészkő
Nagyharsányi / Villányi / Szársomlyói Szoborpark;
2017–2020 között: Budapest, Múcsarnok északi sarkánál,
Félárnyékban: Szemadám György félig elfeledett
művészekre emlékezik című kiállítás alkalmából;
2020 márciusától ismét a Nagyharsányi Szoborparkban

5. Csillagok / Buborék / Szőlőfürt

1973–74, beremendi szürke mészkő
Nagyharsányi / Villányi / Szársomlyói Szoborpark;
1999-től: Pécs, Móra Ferenc u. 72. Hauni Hungária Kft.
székháza előtt, a vásártér közelében

6. Nagy hal / Plasztika 1.

1974, villányi szürke mészkő, Villányi szoborpark

7. Petőfi Brigád emlékműve, Felszabadulási emlékmű

1974–75, nagyharsányi félmárvány
Csányoszló (Baranya megye), a Kossuth és Petőfi utca
sarkán, kis füves téren, avatás: 1975. április 2.

8. Gyászoló

1975, jakabhegyi vörös homokkő
Pécs, temető (Siklósi út 43., Kolta Ferenc síremléke)

9. Síremlék

1976, carrarai és rakacai márvány
Budapest, Farkasréti temető (Horváth Zoltán síremléke)

10. Fohász / síremlék

1984, carrarai márvány
Mohács, köztemető (Czita János és Jánosné síremléke)

11. Síremlék

1985, festett tölgyfa kárpitszeggel
Debrecen, köztemető, 11. parcella A oldal 4. sor (Ludány
György síremléke)

12. Tektonika / Tektonikus mozgás

1986, homokkő

Bréma, Buntentorsteinweg Neustadt, A kishidat követő jobb oldali folyóparton a Kiosk közelében, avatás: 1987

13. Rosner síremlék

1987, síklósi márvány

Budapest, Kozma utcai temető (Rosner Imre és felesége síremléke)

14. Boldog Özséb

1987, fa

1039 Budapest Lékai bíboros tér 8.

15. Steinmetz Endre

1988, bronz domborműves emléktábla

Pécs, Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ Garay utcai bejáratánál, avatás: 1988. december 1.

16. Második világháborús emlékmű

1990

Hosszúhetény, temető, avatás: 1990. október 28.

17. Család (Térplasztika / Óriások marokköve / Téből lévő kő és fadarabkák)

1992–1993

Komló, Városház tér Városháza előtt, avatás: 1993. június 11.

18. Szentháromság

1995

Sumony, római katolikus templom déli homlokzata előtt a templomkertben, a Szomro János és Kis Éva által állíttatott és 1890. december 15-én felavatott korábbi szobor vörös homokkő talapzatán, avatás: 1995. szeptember 17.

19. Plasztika 2.

1996, carrarai márvány

Hosszúhetény, Fő utca A Fő utcán, a Millecentenáriumi emlékparkban, avatás: 1996. szeptember 7. A Honfoglalás 1100. évfordulójára készült

20. Áldott Szűz Mária / Szűzanya

1997, carrarai márvány

Felsőegerszeg, Fő u. 7. a Polgármesteri Hivatal mellett, az 1996-ban felavatott, I. és II. világháborús emléktáblákat tartalmazó talapzaton, avatás: 1997. november 30.

21. Karinthy Frigyes

1997, fenolit

Budapest, Karinthy Frigyes Gimnázium (XVIII. kerület, Thököly utca 7.) Az iskola aulájában, a félemeleti emelt szintű folyosó előtt, középén, avatás: 1997. október 31.

22. Hetény vezér, Ezeréves Hetény vezér

2001

Hosszúhetény, Kossuth Lajos u. A Szentlászló felé vezető út elején, egy volt kőfejtő udvarában

Díjak**1971**

III. Országos Kisplasztikai Biennálé, I. díj

1993

Cambridge Biographical Center, életműdíj

1993

XIII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Művelődési és Közoktatási Minisztérium díja

1993

Hosszúhetényért Kitüntető Díj

1996

Baranya Megyei Közgyűlés Művészeti díja

1997

Karinthy Frigyes Gimnázium emlékérem

1998

Zene szemeinknek, MATÁV Képzőművészeti Pályázat, II. díj

1999

Munkácsy-díj

The sculptural work of Gyula Bocz

Gyula Bocz, who was born in Pécs in 1937 and died in the same city in 2003, is one of the small number of sculptors not trained at the University of Fine Arts, who have created remarkable work, but who are relatively unknown due to their specific background or for other reasons. He enjoyed significant recognition until his expulsion from the sculpture colony of Nagyharsány/Villány at the end of 1975. After that, however, he was placed on the B list for ten years and, in a certain sense, he remained an isolated phenomenon until the present day. His works were rediscovered by national critics as part of the 2017 exhibition at Műcsarnok (Budapest) titled *Egy/kor* (An Age), but the national and international roots of his art remain unexplored and no comprehensive assessment has been made. One of the reasons for this is the way of life of Bocz, who retired to Hosszúhetény (a village 15 km away from Pécs), as well as the fact that he always followed his own independent path and his work is little connected to groups of artists. Another reason is that a significant number of his works are kept in Hungarian and foreign private collections; furthermore, most of the literature about his work is found scattered in daily newspapers and magazines in Baranya County. After the 1987 exhibition and catalogue featuring the full body of work by the sculptor in his fifties, there has been no comparable large-scale presentation of his work. The evolution of his art can be reconstructed from a number of different, scattered and often difficult-to-access sources.

Bocz is one of the first land art sculptors in Hungary: in 1968, he carved small sculptures from stones found on site in the Pintér Garden (Pintér Arboretum) in Pécs, then a relief in the stone wall of the basement under Rákóczi út 67. From 1969 to 1972, at the sculpture colony of Nagyharsány/Villány, he carved his composition entitled *Life*, planned in four parts (*Love, Birth, Noon, Death*), on the rock wall of Szársomlyó, an abandoned quarry. He stopped sculpting this set due to work on the monumental *Spiral* (1971–1973), the sculpture which is still considered his main work. During his more than four decades of activity, he created more than twenty public sculptures and reliefs, most of which are located in Baranya County. He sometimes used his drawings and small sculptures as preliminary studies for his large-scale sculptures,

monumental sculpture was his achievement. However, he thought that:

“For me, there are no big or small jobs, and maybe that’s why I can’t do custom, deadline, or industrial work. I gladly accept assignments, but I always want to get the most out of each sculpture. At least I should be satisfied with my work. It is not certain that a masterpiece will see the light of day, but it reassures me that I have done my best.”

Bocz’s favourite materials were various precious stones. He carved two-thirds of his works in stone and one-third in wood, and he also worked with metal, bone, and glass. He obtained the stones mainly from quarries in Hungary but used white marble from Transylvania and Carrara; his friends often brought him special stones from abroad. His main goal was to show the inherent beauty of the material. He did not want to assign any particular significance, meaning or message to his sculptures, he trusted in the effect of the works on the recipient at any given time. After his figurative sculptures made in the 1960s (e.g., *Franz Liszt*, 1969), he mainly created abstract works evoking natural forms (e.g., *Wave, Spiral*), at the same time he often hid figurative motifs in the details of his sculptures and reliefs (e.g., *Triptych*).

His work can be divided into three main periods according to the places and their characteristics which considerably influenced the creative activity of the sculptor: 1. 1960–1967, Pécs; 2. 1968–1981, Nagyharsány/Villány; 3. 1982–2003, Hosszúhetény. In the second period, he had to leave the sculpture colony at the end of 1975, after which he lived and created outside the colony, while his friends supported him with commissions (e.g., tombstones) and purchases. In 1982, after paying off his co-heirs, he moved into his grandparents’ house in Hosszúhetény and found creative peace there. From the 1990s he also received larger commissions and was greatly supported by requests from the mayor, Erzsébet Nádor: the *Monument to the dead of the world wars* was inaugurated in the cemetery (1990), *Plastic 2* on the main square (1996) and *Chef Hetény* (2001) at the start of the road leading to Püspökszentlászló, in the courtyard of a small, abandoned quarry. The spirit of land art is present in all his work. For his public works, he has always chosen materials and treated them so that they fit into their environment. He created some of his smaller sculptures with hopes for large-scale realization. A good example is the 33 cm high statue called *Lamentante*, a kneeling female figure carved in cherry wood in 1965, which he

transformed twenty years later into a 172 cm high tombstone made from Carrara marble, which is now in the public cemetery of Mohács.

The Modern Hungarian Gallery of the Janus Pannonius Museum in Pécs retains most (ten) of Bocz's sculptures that are part of public collections. The Contemporary Collection of the Museum of Fine Arts – Hungarian National Gallery (Budapest) preserves the marble sculpture *Bird* by Bocz, created around 1970. Most of his work is in private collections.

Gyula Bocz's sculptural oeuvre spanning over four decades is multi-layered and varies in intensity both in content and aesthetics but, as a whole, it shows exceptional unity and coherence. Its place in the history of art can be identified among the non-figurative and neo-avant-garde trends that began in the 1960s, he is the first Hungarian sculptor of land art. The universe of his small sculptures is close to surrealism: they have an extremely rich base of associations. His work is essential in the history of 20th century Hungarian sculpture with organic aspirations. The work, which includes more than 600 sculptures and 800 drawings, is closely linked to his private life and to the intellectual experiences that occupied him and determined the development of his career. The borders of the creative periods are marked by an important place in the path of life. The work has been shaped by biographical determination, universal artistic currents, and current cultural-political aspirations.

As a member of the generation of artists starting out in the 1960s, without a degree from the University of Fine Arts, he strove from the beginning to have his own sculptural style, which was combined with extraordinary intellectual sophistication and morals. He draws mainly the forms of nature that surround him: he studies the elements of plant and animal beings, the movement of physical forces. Bocz's sculpture is a kind of attempt to bring order to the chaos of inner ideas. All this reflects a continuous and heightened emotional and sensual relationship with the materials treated. He works with the intangible and difficult-to-define space itself; his work is a kind of game in which the sculptor helps the work to go beyond his own personal life, thus touching the unknown.

The two determining factors of his work are the difficult beginning of his career and the founding of the sculptors' colony of Nagyharsány/Villány. He pursued regular studies in drawing and sculpture only in specialized courses and free schools with the painters Ferenc Martyn and Ferenc Lantos, and was largely self-taught.

His relationship with his classmates and their friends fundamentally shaped his reading experiences and worldview. His artistic beginnings are parallel to those of Tibor Csiky, Gyula Gulyás, István Harasztý and Gyula Pauer, who also became figures of the sculptural avant-garde of the 1960s without a university education, and to those of István Dombrovsky, who was expelled from the University of Fine Arts after three years.

Between 1963 and 1975, he was constantly present in Hungarian artistic life: he had his first individual exhibition in 1966 and won the first prize at the third National Biennial of Statuettes in 1971. At the end of 1975, he had to leave the artists' colony of Villány. After that, he faced serious existential difficulties, meeting with rejection from official art policy as well as from the visual artists and critics who served it. For a decade, he worked almost exclusively for himself, without the hope or encouragement of exhibitions, creating meaningful works despite the lack of public attention. In 1982 he moved to Hosszúhetény, where he found creative peace, and the public invitations he received from 1989 again allowed him to create large-scale works.

From the point of view of his human character, he was a rebellious and revolutionary figure, which contributed to the recognition of his sculptural values. Even as an adult, he did not outgrow the pranks of his childhood, and often scandalized those around him, whether by wearing women's clothes or, in 1990, organizing an exhibition where he did not exhibit a single sculpture.

The main objective of his work is to show the aesthetics and strength inherent in the material. He did not wish to assign any particular significance, meaning or message to his sculptures. He used about thirty species of wood and as many stone materials, and only relatively rarely used metals, glass and bone. The frequent use of coloured stones and semi-precious stones can be compared with the sculptures of Zoltán Borberek Kovács, created in South Africa from the 1960s.

The number of ecclesiastical art commissions and religious works in his work is relatively small – *Blessed Eusebius* (Budapest, 1987), *Holy Trinity* (Sumony, 1995) and *Blessed Virgin Mary* (Felsőegerszeg, 1997) –, but at the same time, the majority of the works testify to a deep spiritual inspiration. Another characteristic of his work is the return of themes (female body, object leaning on one point, portrait) in different materials and sizes. Small and large portraits, nudes and torsos are present throughout his work. His two most important themes are movement

and growth. The thematic repetitions bear witness to constant experimentation and research. If he returned to the same subject after a while, it brought a new opportunity and revelation.

Most of his works are 10 to 40 cm-high statuettes, the number of works in public places (22) or in museums (14) is relatively low. Most of his public works – including his tombstones – and his statuettes attest to the fact that he is comfortable with both large and small-scale works, even if he considered monumental sculpture as his main objective. This is also linked to the fact that drawing is another important means of expression in addition to statuettes. The drawing rarely becomes a target in itself, independent of the sculptures. The link between sculpture and drawing is often close in Bocz's work: in some cases, the drawings reflect a certain stage in the idea of the sculpture, like a preliminary study, in other cases they are works independent of the sculptures.

Bocz carved hidden details in many sculptures or composed more main views. For him, sculpture is both self-expression, game and passion. In the second and third periods, he created a significant amount of non-figurative sculptures – simply titled *Form* or untitled. He was constantly concerned with the role of light in breaking down and recreating forms.

It can be concluded that Gyula Bocz occupies an important place in the history of Hungarian sculpture of the second half of the 20th century. His path was essentially defined by the non-figurative, neo-avant-garde, constructive and organic abstract endeavours that began in the 1960s. There are many levels and forms of abstraction in the work, which show an important connection with other contemporary attempts at abstraction in Hungary (Sándor Kígyós, János Orosz, István Bencsik, György Jovánovics, István Nádler, Tamás Hencze, Bálint Józsa, Sándor Csutoros) and abroad (e.g., Henry Moore, Barbara Hepworth). While the plastic world of Miklós Borsos is characterized by a kind of calculated strict abstraction, Bocz has a solid base of free association. The European antecedents of Bocz's work are found in Vitalism. The silence (lack of exhibitions and major commissions) between 1975 and 1985, including the loss of audiences and old social circles, did not lead to a major break in his oeuvre. A common characteristic of the trends in Hungarian sculpture of the second half of the 20th century is the increased simplification of forms, expressive compression and timelessness.

Biographical dates

1937

He was born on March 1 in Pécs.

1955

He works as a mechanic at the Sopianae machine factory in Pécs.

1963

He studied drawing and modelling at the free school Ferenc Lantos.

1963–1975

He participates in numerous collective exhibitions, several of his works are the property of the Modern Hungarian Gallery of Pécs.

1964

Electrician at the Sopianae machinery factory in Pécs.

1966

His first individual exhibition.

1967

Study trip to Poland.

1968–1975

Member of the Nagyharsány/Villány art colony.

1976–1981

He lives in Nagyharsány/Villány, outside the art colony.

1982–2003

He lives in Hosszúhetény.

1985–1994

Nine individual exhibitions.

1986

Participation in the International Symposium of Sculptors in Bremen.

1999

He was awarded the Munkácsy Prize in recognition of his outstanding artistic activity.

2003

He died on July 12 in Pécs.

L'œuvre sculpturale de Gyula Bocz

Gyula Bocz, né à Pécs en 1937 et décédé dans cette même ville en 2003, fait partie du petit nombre de sculpteurs non formés à l'École des Beaux-Arts, qui ont créé une œuvre remarquable mais sont relativement méconnus en raison de leur parcours spécifique ou pour d'autres raisons. Il a bénéficié d'une reconnaissance importante jusqu'à son expulsion de la colonie de sculpture de Nagyharsány/Villány à la fin de 1975. Après cela, cependant, il a été placé sur la liste B pendant dix ans et, dans un certain sens, il est resté un phénomène isolé jusqu'à nos jours. Ses œuvres ont été redécouvertes par la critique nationale dans le cadre de l'exposition de 2017 à la Műcsarnok (Budapest) intitulée *Egy/kor* (Un âge), mais les racines nationales et internationales de son art sont inexplorées et aucune évaluation complète n'a été faite. L'une des raisons en est le mode de vie de Bocz, qui s'est retiré à Hosszúhetény (un village à 15 km de Pécs), ainsi que le fait que, Bocz ayant toujours suivi son propre chemin indépendant, son œuvre est peu liée à des groupes d'artistes. Une autre raison est qu'un nombre important de ses œuvres sont conservées dans des collections privées hongroises et étrangères ; en outre, la plupart de la littérature sur son travail se trouve dispersée dans les quotidiens et magazines du comté de Baranya. Après l'exposition et le catalogue de 1987 présentant l'ensemble de l'œuvre du sculpteur cinquantenaire, il n'y a plus eu de présentation comparable à grande échelle de son œuvre. L'évolution de son art peut être reconstituée à partir d'un certain nombre de sources différentes, dispersées et souvent difficilement accessibles.

Bocz est l'un des premiers sculpteurs de *land art* en Hongrie : en 1968, il a sculpté de petites sculptures à partir de pierres trouvées sur place dans le Jardin Pintér (Pintér Arboretum) à Pécs, puis un relief dans le mur de pierre du sous-sol sous Rákóczi út 67. De 1969 à 1972, à la colonie de sculptures de Nagyharsány/Villány, il a sculpté sa composition intitulée *Vie*, prévue en quatre parties (*Amour, Naissance, Midi, Mort*), sur la paroi rocheuse de Szársomlyó, une carrière abandonnée. Il a cessé de sculpter cet ensemble en raison des travaux du monumental *Spirale* (1971-1973), sculpture qui est toujours considérée comme son œuvre principale. Au cours de ses plus de quatre décennies de travail, il a créé plus de vingt sculptures et reliefs publics, dont la plupart sont situés dans le

comté de Baranya. Il utilisait parfois ses dessins et petites sculptures comme études préliminaires pour ses sculptures à grande échelle, la sculpture monumentale étant son accomplissement. Cependant, il pensait que :

« Pour moi, il n'y a pas de gros ou de petits travaux, et c'est peut-être la raison pour laquelle je ne peux pas travailler sur commande, avec une échéance, ou faire du travail industriel. J'accepte volontiers les tâches, mais je veux toujours tirer le meilleur parti de chaque sculpture. Au moins, je devrais être satisfait de mon travail. Il n'est pas certain qu'un chef-d'œuvre verra le jour, mais cela me rassure que j'aie fait de mon mieux. »

Les matériaux de prédilection de Bocz étaient diverses pierres précieuses. Il a sculpté les deux tiers de ses œuvres dans la pierre et un tiers dans le bois, et il possède également des œuvres en métal, en os et en verre. Il a obtenu les pierres principalement de carrières en Hongrie, mais a utilisé du marbre blanc de Transylvanie et de Carrare ; ses amis lui apportaient souvent des pierres spéciales de l'étranger. Son objectif principal était de montrer la beauté inhérente au matériau. Il ne voulait pas attribuer de signification, de sens ou de message particulier à ses sculptures, il faisait confiance à l'effet des œuvres sur le destinataire à un moment donné. Après ses sculptures figuratives réalisées dans les années 1960 (p. ex. *Franz Liszt*, 1969), il crée principalement des œuvres abstraites évoquant des formes naturelles (p. ex. *Vague, Spirale*), en même temps, il cachait souvent des motifs figuratifs dans les détails de ses sculptures et reliefs (p. ex. *Triptyque*).

Son œuvre peut être divisée en trois étapes principales en fonction des lieux et de leurs caractéristiques qui influencent considérablement l'activité créatrice du sculpteur : 1. 1960-1967, Pécs ; 2. 1968-1981, Nagyharsány/Villány ; 3. 1982-2003, Hosszúhetény. Au cours de la seconde époque, fin 1975, il dut quitter la colonie de sculpture, après cela, il a vécu et créé en dehors de la colonie, avec le soutien de ses amis qui lui passaient des commandes (par exemple des pierres tombales) et des achats. En 1982, après avoir payé ses cohéritiers, il s'installe dans la maison de ses grands-parents à Hosszúhetény et y trouve une paix créatrice. À partir des années 1990, il a également reçu des commandes plus importantes et a été considérablement soutenu par les demandes du maire, Erzsébet Nádor : c'est ainsi que le *Monument aux morts des guerres mondiales* a été inauguré dans le cimetière (1990), *Plastique 2* sur la place principale (1996) et *Chef*

Hetény (2001) au début de la route menant à Püspökszentlászló, dans la cour d'une petite carrière abandonnée. L'esprit du *land art* est présent dans toute son œuvre. Pour ses travaux publics, il a toujours choisi des matériaux et les a traités de manière à ce qu'ils s'intègrent dans leur environnement. Il a créé quelques-unes de ses plus petites sculptures dans l'espoir d'une réalisation à grande échelle. Un bon exemple en est la figure féminine agenouillée sculptée dans du bois de cerisier en 1965, la statue de 33 cm de haut appelée *Lamentante*, qu'il transforma vingt ans plus tard en une pierre tombale de 172 cm de haut en marbre de Carrare et qui se trouve aujourd'hui dans le cimetière public de Mohács.

La Galerie Hongroise Moderne du Musée Janus Pannonius de Pécs conserve la plupart (dix) des sculptures de Bocz qui font partie de collections publiques. La collection contemporaine du Musée des Beaux-Arts – Galerie Nationale Hongroise (Budapest) conserve la sculpture en marbre *Oiseau* de Bocz, créée vers 1970. La plus grande partie de son œuvre se trouve dans des collections privées.

L'œuvre sculpturale de Gyula Bocz, qui s'étend sur plus de quatre décennies, est composée de couches multiples, et varie en intensité à la fois en termes de contenu et d'esthétique. Dans son ensemble, cependant, elle montre une unité et une cohérence exceptionnelles. Sa place dans l'histoire de l'art peut être identifiée parmi les tendances non figuratives et néo-avant-gardistes qui ont commencé dans les années 1960. Il est le premier sculpteur hongrois de *land art*. L'univers de ses petites sculptures est proche du surréalisme : elles ont une base d'associations extrêmement riche. Son œuvre est incontournable dans l'histoire de la sculpture hongroise aux aspirations organiques du XXe siècle. L'œuvre, qui comprend plus de 600 sculptures et 800 graphiques, est étroitement liée à sa vie privée et aux expériences intellectuelles qui l'ont occupé et ont déterminé le développement de sa carrière. Les frontières des périodes créatives sont marquées par un lieu important dans le chemin de la vie. L'œuvre a été façonnée par la détermination biographique, les courants artistiques universels et les aspirations politiques culturelles actuelles.

En tant que membre de la génération d'artistes débutants des années 1960, sans diplôme de l'École des Beaux-Arts, il s'est efforcé dès le début d'avoir son propre style sculptural, qui était combiné à une extraordinaire sophistication intellectuelle et morale. Il puise principalement dans le monde des formes de la nature qui l'entoure :

il étudie les éléments de forme des êtres végétaux et animaux et le mouvement des forces physiques. La sculpture de Bocz est une sorte de tentative de mise en ordre dans le chaos des idées intérieures. Tout cela reflète une relation émotionnelle et sensuelle continue et accrue avec les matériaux traités. Il travaille avec l'espace intangible et difficile à définir lui-même ; son travail est une sorte de jeu dans lequel le sculpteur aide l'œuvre à dépasser sa propre vie personnelle, touchant ainsi l'inconnu.

Les deux facteurs déterminants de son œuvre sont le début difficile de sa carrière et la fondation de la colonie de sculpture de Nagyharsány/Villány. Il poursuit des études régulières de dessin et de sculpture uniquement dans le cadre de cours spécialisés et d'écoles libres avec les peintres Ferenc Martyn et Ferenc Lantos, et en grande partie de manière autodidacte. La relation qu'il entretenait avec ses compagnons de groupe et leurs amis a fondamentalement façonné ses expériences de lecture et sa vision du monde. Ses débuts artistiques sont parallèles à ceux de Tibor Csiky, Gyula Gulyás, István Harasztý et Gyula Pauer, qui sont également devenus des figures de l'avant-garde sculpturale des années 1960 sans formation universitaire, et à ceux de István Dombrovsky, qui a été renvoyé de l'École des Beaux-Arts après trois ans.

Entre 1963 et 1975, il est constamment présent dans la vie artistique hongroise : il a sa première exposition individuelle en 1966 et il remporte le premier prix de la troisième Biennale Nationale de Statuettes en 1971. A la fin de 1975, il doit quitter la colonie de création de Villány. Après cela, il fait face à de sérieuses difficultés existentielles, il rencontre le rejet de la politique artistique officielle, des artistes visuels et des critiques qui la servaient. Pendant dix ans, sans l'espoir ni l'encouragement offert par les expositions, il travaille presque exclusivement pour lui-même, tout en créant des œuvres significatives malgré le manque d'attention du public. En 1982, il s'installe à Hosszúhetény, où il trouve la paix créatrice, et les invitations publiques qu'il reçoit à partir de 1989 permettent à nouveau de créer des œuvres de grande taille.

Du point de vue de son caractère humaine, il était une figure rebelle et révolutionnaire, ce qui a contribué à la reconnaissance de ses valeurs sculpturales. Il n'a pas dépassé les farces de son enfance ; même adulte, il a souvent scandalisé son entourage, que ce soit en portant des vêtements féminins ou en organisant une exposition où il n'exposa pas une seule sculpture en 1990.

L'objectif principal de son travail est de montrer l'esthétique et la force inhérentes au matériau. Il ne

souhaitait pas attribuer de signification, de sens ou de message particulier à ses sculptures. Il utilisa une trentaine d'espèces de bois et autant de matériaux en pierre, et n'utilisa que relativement rarement des métaux, du verre et des os. L'utilisation fréquente des pierres colorées et des pierres semi-précieuses peut être mise en parallèle avec les sculptures de Zoltán Borberek Kovács, créés en Afrique du Sud à partir des années 1960.

Le nombre de commandes d'art ecclésiastiques et d'œuvres à thème ouvertement religieux dans l'ensemble de son œuvre est relativement faible – *Bienheureux Eusèbe* (Budapest, 1987), *Sainte Trinité* (Sumony, 1995) et *Vierge enceinte* (Felsőegerszeg, 1997) –, mais en même temps, la majorité des œuvres témoignent d'une inspiration spirituelle profonde. Une autre caractéristique de l'œuvre est le retour des thèmes (corps féminin, objet appuyé sur un point, portrait) dans différents matériaux et tailles. Petits et grands portraits, nus et torses parcourent toute son œuvre. Ses deux thèmes les plus importants sont le mouvement et la croissance. Les répétitions thématiques témoignent d'une expérimentation et d'une recherche constantes. S'il revenait sur le même sujet après un certain temps, cela apportait une nouvelle opportunité et révélation.

La plupart de ses œuvres sont des statuettes d'une hauteur de 10 à 40 cm, le nombre d'œuvres en place publique (22) ou au musée (14) est relativement faible. La plupart de ses œuvres publiques – dont ses pierres tombales – et ses statuettes témoignent qu'il est à l'aise avec les deux échelles, même s'il considérait la sculpture monumentale comme son objectif principal. Ceci est également lié au fait que le dessin est un autre moyen d'expression important en plus des statuettes. Le dessin ne devient que rarement une fin en soi, indépendante des sculptures. Le lien entre la sculpture et le dessin est souvent étroit chez Bocz : dans certains cas, les dessins reflètent une certaine étape de l'idée de la sculpture, comme une étude préliminaire, dans d'autres cas, ils sont des œuvres indépendantes des sculptures.

Bocz a sculpté des détails cachés dans de nombreuses sculptures ou composé plusieurs vues principales. Pour lui, la sculpture est à la fois expression de soi, jeu et passion. Dans les deuxième et troisième périodes, il a créé une quantité importante de sculptures non figuratives – simplement intitulées *Forme* ou sans titre. Il était constamment préoccupé par le rôle de la lumière dans la décomposition et la recreation des formes.

On peut conclure que Gyula Bocz occupe une place

importante dans l'histoire de la sculpture hongroise de la seconde moitié du XXe siècle. Son chemin a été essentiellement défini par les efforts abstraits non figuratifs, néo-avant-gardistes, constructifs et organiques qui ont commencé dans les années 1960. Il existe de nombreux niveaux et formes d'abstraction dans l'œuvre, qui montrent un lien important avec d'autres tentatives d'abstraction contemporaines en Hongrie (Sándor Kígyós, János Orosz, István Bencsik, György Jovánovics, István Nádler, Tamás Hencze, Bálint Józsa, Sándor Csutoros) et à l'étranger (p. ex. Henry Moore, Barbara Hepworth). Alors que le monde plastique de Miklós Borsos se caractérise par une sorte d'abstraction stricte calculée, Bocz a une base solide d'association libre. Les antécédents européens de l'œuvre de Bocz se trouvent dans le vitalisme. Le silence (manque d'expositions et de commandes majeurs) entre 1975 et 1985, y compris la perte du public et de l'ancien cercle social, n'a pas conduit à une rupture majeure dans son œuvre. Une caractéristique commune aux tendances de la sculpture hongroise de la seconde moitié du XXe siècle est la simplification accrue des formes, la compression expressive et le caractère intemporel.

Dates biographiques

1937

Il est né le 1er mars à Pécs.

1955

Il est mécanicien à l'usine de machines Sopianae à Pécs.

1963

Il étudie le dessin et le modelage à l'école libre Ferenc Lantos.

1963–1975

Il participe à de nombreuses expositions collectives, plusieurs de ses œuvres sont la propriété de la Galerie Hongroise Moderne de Pécs.

1964

Électricien à l'usine de machines Sopianae à Pécs.

1966

Sa première exposition individuelle.

1967

Voyage d'étude en Pologne.

1968–1975

Membre de la colonie d'art Nagyharsány/Villány.

1976–1981

Il vit à Nagyharsány/Villány, à l'extérieur de la colonie d'art.

1982–2003

Il vit à Hosszúhetény.

1985–1994

Neuf expositions individuelles.

1986

Participation au Symposium international des sculpteurs à Brême.

1999

Il a reçu le prix Munkácsy en reconnaissance de son activité artistique exceptionnelle.

2003

Il est décédé le 12 juillet à Pécs.

DOKUMENTUMOK

1. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus határozata, 1966. május 26.

KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZETI LEKTORÁTUS

Budapest, I., Uri u. 54-56

Tárgy: képző- és iparművészeti alkotás szerzőjének kijelölése, bírálata, tiszteletdíjának megállapítása,

HATÁROZAT

K-146/1966. V.4.

2571/1966.

A Dél-dunántúli Területi Szervezet által megrendezni kívánt Bócz [sic!] Gyula műveit bemutató kiállítás megrendezését a Képző- és Iparművészeti Lektorátus

nem engedélyezi.

A Lektorátus javasolja, hogy Bócz [sic!] Gyula továbbra is csoportos kiállításokon vegyen részt és az önálló bemutatkozással még várjon. Újabb anyagát kívánságára a Lektorátus a továbbiakban megtekinti.

Ez ellen a határozat ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül a Művelődésügyi Minisztériumhoz címzett, a Képző- és Iparművészeti Lektorátushoz benyújtható fellebbezésnek van helye.

A kiadmány hitelül: Gábor Eszter

Ormos Tibor sk.

Igazgató

Budapest, 1966. május hó 26 nap

Kapták:

K.Alap, MM. Képzőműv.o.

M. Képzőműv. Szöv. Pécs Szent I. tér 6.

Művész.

2. A Baranya megyei KISZ Bizottság által szervezett Képzőművész Szimpozion 10 napos időtartamáról, az együttes létrejöttéről és a további feladatok meghatározásáról

A KISZ Baranya megyei és Siklósi járási Bizottságának támogatásával, szervezésével, 10 napos Képzőművész Szimpozion született Siklóson. Ezzel kapcsolatban első-sorban talán azt kell elmondani, hogy rendkívül sürgető, fontos kérdés megoldásának talán az első lépése, ami feltétlenül országos viszonylatban is nagy jelentőséggel bír.

Baranya megyében és Pécsen az utóbbi öt évben 8-10 fiatal képzőművész telepedett le. Az itt élő fiatalokkal együtt talán hihetetlennek tűnő erőfeszítéssel próbálják a maguk számára kivívni és megteremteni a művészi alkotáshoz szükséges alapvető feltételeket. Az érdekesség kedvéért még az is ide tartozik, hogy három év leforgása alatt hárman hagyták el a várost, kedvezőbb feltételeket keresve maguknak. Jelenleg hat olyan fiatal képzőművészt tartunk számon, akik pécsiek, de ismerve a helyi műterem-, lakás- és álláslehetőségeket, a főiskola elvégzése után nem térnek vissza Pécsre. Akik jelenleg is itt élnek, mind külön-külön, szétszórta igyekeznek a maguk elképzelése szerint dolgozni, saját életkörülményeik, lehetőségeik határait fejleszteni, szélesíteni szanaszét, drága pénzen bérelt műhelyekben, garázsokban, fészerekben, A Dél-dunántúli Területi Szervezet /képzőművész/ teljesen hatáskörén kívül hagyja a fiatal képzőművészeket, illetve fordítva is érvényes ez, Tehát az a fiatal képzőművész réteg, amely lassan, de kezdi megteremteni azt a művészetet, amire hivatott, teljesen szervezetlenül, rendezetlenül, szervezeti formákon, mindenfajta fórumon kívül létezik.

Úgy látszik, régi elfojtott sóhajok válhatnak valóra a KISZ Bizottság nagyszerű kezdeményezésére, ami ha valóban azon az úton tud haladni amin elindult, rövid időn belül rendkívül ütőképes, fiatal gárdát tud létrehozni és egyben, részben megoldódik az a probléma is amellyel a pécsi fiatal képzőművészek küszködnek /műterem, anyag stb./.

A tíz napos együttlét eredményei a következők:

Elhatároztuk, hogy a társulásnak méltó címet adunk, aminek az elkövetkező években rangot szerzünk. Szeretnénk szervezeti formában élni és az új képzőművész munkatábort kizárólag a Baranya megyei KISZ Bizottság keretein, hatáskörén belül üzemeltetni. Nem személyi és szakai érdekek fognának bennünket össze, hanem a

munka szelleme, az az egységes képzőművészeti szellem, amely nem ismer semmilyen megkülönböztetést. Ennek érdekében, nem kizárólag festők /Pécsen hosszú évek óta csak ilyen gyűjtőnév ismert/, hanem szobrászok, keramikusok, gobelinszővők együttes akarásáról van szó,

Úgy tudjuk, hogy hasonló együttes még nem jött létre Magyarországon, aminek elsősorban az az oka, hogy nincsenek meg hozzá a lehetőségek. Számunkra jelenleg minden adott. Ígéretet kaptunk a Siklói Járási Tanács VB elnökétől, hogy rendelkezésünkre bocsátja a Villány közelében lévő Gyimóthy-villát, amit alkotóháznak nevez ki és építtet át. A villa közelében lévő kőbányát /üzemlése szünetel/, a villányi községi tanács elnöke ingyen a rendelkezésünkre bocsátja, hogy ott minden nyáron, egy bizonyos ideig, szabadban követ faraghassunk és szabad-
téri szoborparkot hozhassunk létre. Ezen kívül még három bányából kaphatjuk meg a kőhulladékot, amit erre a célra fel tudunk használni. A siklói Téglagyárban keramikusaink olyan feladatokat oldhatnak meg, amire máskülönben nem nyílna alkalmuk. Festőknek, grafikusoknak, gobelineknek pedig olyan táj-adta lehetőségeik vannak, amelyek ha képzőművészeti formát öltenek, végre ismertté tehetik az ország egyik legcsodálatosabb vidékét,

Szeretnénk azonosulni az ott élő emberekkel, az ott termett kővel. Feladatunk, kötelességünk szellemi tartalommal megtölteni azt a lehetőséget, ami tudomásunk szerint hazánkban még nem jött létre, annál is inkább, mert csodálatos lehetőségein kívül a fiatal képzőművészek számára biztosít egy olyan fórumot, ami ha valóban munkás emberek birtokába megy át, hitünk szerint lehetővé teszi, hogy a Siklói Járásban hagyomány teljes művészeti központ jöhessen létre. Ennek elsősorban a fentebb említett természeti adottságok lehetősége, továbbá a Siklósra egyre intenzívebben kibontakozó kulturális központság a Várfesztivál kapcsán – biztosítják létjogosultságát.

Minden évben a Várfesztivál idején rendeznénk meg a siklói várban nagy, reprezentatív kiállításunkat, aminek tartalmát a minden évben kiadott manifesztumunk határozná meg. Ezzel szeretnénk mindig a legaktuálisabb problémákhoz kapcsolódni és a képzőművészek régi nagy jelmondatainak emlékét idézni.

Ugyancsak a Várfesztivál idején tartanánk meg évente, esztétikai konferenciánkat, ami a Szimpózium szellemi feladatainak egyikét lenne hivatott betölteni, Minden művész köteles az ott eltöltött idő után Siklóson készült munkáiból a Vármúzeum részére egy munkát otthagyni, akivel szeretnénk ha megalapíthatnánk egy rendkívül értékes gyűjteményt,

Az alkotótételek idején minden képzőművész köteles ismeretterjesztő előadást tartani, amennyiben erre igény van.

Meggyőződésünk az, hogy rövid időn belül elsőrangú művészeti központtá fejleszthető Siklós, annál is inkább, mert jelenleg megindult egy olyan folyamat, hogy a fiatalok egyre több kisvárost, életségű, nyugodt helyet keresnek a letelepedésre.

A jövőben is, mint az idei évben, szeretnénk bekapcsolni, társunkká fogadni azokat a fiatalokat, akik a dunántúli városokban telepedtek le. Ez talán az első lépés lenne a közös szellem kiterjesztésére.

A későbbiek folyamán, amennyiben erre lehetőség nyílik, szeretnénk egy-két tehetséges külföldi képzőművészt is vendégül látni, akik szintén munkájukkal hagynának nyomot maguk után,

Tagjaink között vannak nem Képzőművész Alap-tagok, olyanok akik az év nagy részét gyárakban, üzemekben töltik, de munkájuk alapján, egy helyre tartozunk. Mindenféle szakmai sovinizmust, „képzőművész felsőbbrendűséget” szeretnénk számunkra ismeretlenné tenni. Éppen ezért, szeretnénk ha a helyi képzőművész szervezetnek munkánkba semmilyen beleszólása nem lenne, már csak annál is inkább, mert első sorban a becsületes munka: nem a „művészkedés”, hanem a mesterség hallatlan tisztelete, becsülete fog minket össze az egyet-akarással. Nem szervezetet akarunk teremteni, hanem egy közösséget, amelyik földhöz tapad.

Szeretnénk, ha bennünket egy tájfelleg fogna össze, illetve munkáink tükröződésén keresztül, egy emberként fogná össze azokat a fiatal erőket, amik jelenleg teljesen szét-szóródva, kamat nélkül jelentkeznek.

A tájfelleg adottságait kihasználva, annak emberi tartalommal való művészi megtöltésével, mindenfajta művészi „irányzat” eltörlésével, hitünk, meggyőződésünk szerint dolgozunk!

Elhatároztuk, hogy amennyiben ez lehetséges, egy fiatal képzőművész KISZ-alapszervezetet hozunk létre, ami biztosítaná szervezettségünket, rendszeres találkozásunkat és azt, hogy Szimpóziumunk sajátos jelleget öltönn.

Szakmai ügyeink irányítására magunk között megbízottakat neveztünk ki /kiállítások, nyári alkotótételek szervezése stb.):

Rétfalvi Sándor – Pécs

Szabó Gábor – Budapest

Bérces Gábor – Pécs

Hagyományossá fejlesztendő művésztelepünknek javasoljuk a „Baranya megyei KISZ Bizottság Képzőművészeti Szimpozionja – Siklós” címet.

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik lehetővé tették a fentiek létrejöttét és kérjük továbbra is támogatásukat. Hiszünk abban, hogy a kezdeményezés nagyon rövid időn belül túllépi a megye határait.

Siklós, 1967. június. 18.

Popovics György sk.

Rétfalvi Sándor sk.

Baranya megyei KISZ

a Szimpózium szervezője

Bizottság kulturális felelőse

Melléklet

A „Baranya megyei KISZ Bizottság képzőművészeti Szimpozionja”-nak alapító tagjai:

Siklós, 1967. június 8-18.

Bocz Gyula – Pécs, Remény u. 22.

Bérces Gábor – Pécs, Bajcsy Zs. u. 5.

Erdős János – Pécs, Goisler E. u. 17.

Haraszi László – Nagykanizsa, Attila u. 37.

Magyar László – Siklós

Daczó Ernőné – Pécs, 39-es Dandár u. 7/1.

Pattantyús József – Pécs, Toldi M. u. 6.

Rétfalvi Sándor – Pécs, Rákóczi u. 38.

R. Fürtös Ilona – Pécs, Rákóczi u. 38.

Swierckiewich Róbert – Pécs, Felsővámház u. 38.

Szabados János – Kaposvár, Május 1 u.

Szabó Gábor – Budapest, VIII. Százados u. 3.

Szép Lehel – Sellye

Vida Dezső – Siklós

3. Rihmer Oszkár levele Bocz Gyulának, Budapest, 1969. július 28.

Kedves Barátom!

Múltkor feleségeddel sikerült találkoznom, s egyúttal megnéztem lakásodon található műtárgyaidat, ahol megbizonyosodtam a felől, hogy a Galéria kiállításán bemutatott, és véleményem szerint az ország szobrászati színvonalának legmagasabb egyéni teljesítményei közé tartozó munkáid nem véletlenül kifutott sikerült darabok, hanem a „formád”. Ezen igen jó benyomásom mellett azonban épp kiállítási szempontból érzem némi csalódás is: /nem tudom egyetértés-e majd velem?/ nagyobb mennyiségű anyagot vártam. A pesti tárlaton bemutatott kövek valóban a legjobbak – talán /bár csak fényképen láthatam/ az újabb három közül az egyik szárnyalja túl azokat. – Részint ezek, részint pedig néhány famunkád érdekelne, de nem vagyok meggyőződve róla, hogy ezekkel lényeges pluszt tudnánk a közönségnek adni Rólád. Ezért a döntést rád szeretném bízni: most, ebben az évben hívunk meg egy közös kiállításra, vagy pedig jobbnak látod még várni esetleg egy vagy több évet? Szerintem az Ipartervben megrendezhető kiállítás jóval többet jelent, mint a galériai, mert végeredményben Martyn és a ma már részben befutottnak tekinthető Lantoson kívül vonzó név a szakmának sem volt a pécsiek tárlatán, s így még a legjobbak között is sokan vannak, akik ott nem láttak. Különös jelentőségű ezen felül, hogy az alkalmazó építész társadalom is itt közvetlenül találkozik Veled, s ez az esetleges megrendelések szempontjából sem közömbös! Így fontos lenne számodra, hogy a lehető legelőnyösebben szerepelj.

Csak Te tudod eldönteni, hogy mit jelent termékekben számodra egy év. Bízom pl. abban, hogy fontos lesz számodra a nagy méreteken dolgozás lehetősége a jelenlegi siklói vagy villányi művésztelepen, amiről hallottam. Szerintem legtöbb munkád szinte kívánja a nagyobb léptéket, amit a megfelelő anyagok és anyagi lehetőségek segítségével lehetne teljességre emelni, csak így jelentkezhetsz önálló szobrászi egységként, a jelenlegi méret feltétlenül egy külön szinte kiegészítő enteriőrt igényel. Nem tudom, mennyire ismered Józsa Bálint munkáit? Alkotói mód és részben még az eredményeitekben is elég sok rokonosságot találtam, problémáitok is több helyen közösek. Bár nem szeretem a „skatulyázást” de sokszor szükséges, mihez tartás, és főleg mások tájékoztatása céljából. Ha

Rólad beszélek Barbara Hepworth /nem vagyok biztos, hogy helyesen írtam-e?/ második korszakához állítalak párhuzamnak. Nála már leszögezett művészettörténeti tény, hogy a méretek milyen lényegesek. Lehet, Nálad nem válik be ez az út, de mindenesetre nagyon érdekel jelenlegi munkád; kérlek ha lehet küldj róla fényképet. Egyúttal, ha gondolod, felhatalmazást is adhatsz, hogy elhelyezhesem alkalomadtán valamelyik lapnál esetleg rövid kísérő szöveggel.

Szeptemberben indul egy előadás sorozat, amelyben a mai magyar fiatalok is kapnak szerepet, ha diapozitívet tudnál küldeni /keretezés nem szükséges, azt megoldom/ akár kölcsön formában is felhasználnám vagy valamelyik saját, vagy más előadásához.

Kérem tehát, hogy fontold meg mikor kerüljön sor a meghívásodra? Úgy most mint később: lenne előnye. A legközelebbi lehetőség dec. eleje, /persze ezt addig még pontosan le kell levelezni./ Itt a már Pécsen is említett társaságban szerepelhetnél: Csutoros, Csiky, Dombrovsky és a véleményem szerint jelenlegi legjobb pesti fiatal: Pauer Gyulával. Probléma lehet a szállítás. Ha becsomagolt ládát tudsz ott átadni, a teherautót valószínűleg megbeszélés szerint intézni tudom.

Ha Pesten jársz szívesen várlak, addig is kérlek válaszolj, hogy ennek megfelelően irányíthassam a hivatalos szervek meghívásait.

Címem, mint meghagytam: Bp. II. Bajvívó u. 4. V. em. 2. telefonom otthon: 150-443; a munkahelyemen hétfő-péntek 6-17 óráig 252-225 Rihmer Oszkár építőmérnök

Baráti üdvözlettel: Oszkár

Bp. 1969.07.28.

4. Halmi György levele Bocz Gyulának

Bocz Gyula részére

Villány, Gyimóthy villa alkotóház

NÉPSZABADSÁG

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI
LAPJA BUDAPEST VIII. BLAHA LUJZA TÉR 1-3 TEL:
343.100, 142-220 TELEX: 694

Kedves Gyula!

Elnézést a tegezésért, – így egyszerűbb. A Tündéről készített fénykép és az egyik szoborvázlatod megjelent már, a többi következik. Eddig kétszer háromszáz forintot utaltunk át villányi címedre, remélem, legalábbis az első már megérkezett.

Sokszor üdvözlöm az egész társaságot. Egyetlen kéréssem lenne: feledékeny János fiam a szobában, ahol lakott, a szék karfájára szíjazva felejtette az óráját. Légy szíves említsd meg annak a bácsinak, aki a faluból feljár. Ha megvan, írd kérlek két sort s majd valahogy megkapjuk.

Sok üdvözlöt, jó munkát

Halmi György

1969. aug. 25.

5. Sarkadiné Hárs Éva levele Bocz Gyulának

Janus Pannonius Múzeum Pécs, Széchenyi tér 12

Telefon: 11-16

Bocz Gyula szobrászművész

Pécs Remény u. 37

Kedves Bocz Gyula!

A Mozgás 70 kiállítás befejeztével a Múzeum és a kiállítást látogató közönség nevében köszönetemet fejezem ki részvételéért.

A kiállítás színvonalas képet adott a magyar képzőművészet új erővonalairól, ezt megismertetni fontos múzeumi feladat is, és ezért vállaltuk örömmel a lebonyolítást, s vállalni fogjuk az elkövetkezendőkben is. Szeretnénk hinni, hogy Pécs olyan képzőművészeti centrum lesz, ahol a Képtárban Nagybányától a legújabb törekvésekig mindent művészettörténeti hitellel dokumentálhatunk. E nálunk még példa nélkül való vállalkozáshoz a továbbiakban is kérjük segítségét.

Üdvözlettel,

Sarkadiné Hárs Éva
megyei múzeumigazgató

Pécs, 1970. június 10.

6. Bernics Ferenc megbízólevele Bocz Gyulának, Pécs, 1972. március 21.

34.017-15/1972.

Megbízólevél

Tisztelettel felkérem BOCZ GYULA szobrászművész Elvtársat, hogy a Siklói Képzőművészeti Alkotótelep és Symposion Társadalmi Vezetőségének munkájában vezetői tagként részt venni szíveskedjék.

A Társadalmi Vezetőség az Alkotótelep és Symposion szakmai irányításának támogatására létesült. Feladatát és hatáskörét a, Működési Szabályzat 4. és 5. pontja tartalmazza. Munkáját az Ügyrend alapján végzi.

A Társadalmi Vezetőség megbízatása a mai naptól az 1974. évi alkotótelep- és symposion-időszak záróértékeléséig tart. Sikeres együttműködésünkben bízva, eredményes munkát kívánok.

Pécs, 1972. március 21.

Bernics Ferenc

a Baranya megyei Tanács VB.
Művelődésügyi Osztály vezetője

7. Siklói Képzőművészeti Alkotótelep és Symposion Működési Szabályzata, 1972. november 29.

1./ Az Alkotótelep és a Symposion feladata:

Az Alkotótelep és a hozzá kapcsolódó Symposion a hazai képzőművészeti élet és a helyi képzőművészeti kultúra szocialista szellemi fejlődéséhez kíván tevékenységével hozzájárulni: Az Alkotótelep és a Symposion évenként meghívott külföldi művészek részvételével elősegíti hazánk és más országok művészei, valamint alkotótelepei között a közvetlen tapasztalatcserét. Az alkotótelep közösségi alkotóműhely. Elsősorban a tájhoz kapcsolódó, külső teret igénylő tervek megvalósításához kíván lehetőséget nyújtani. Az évenként megrendezésre kerülő sympósion feladata az elvégzett munka értékelése, művészetpolitikai, szakmai, elméleti tájékoztatás, művészek, elméleti és közművelődési szakemberek találkozáinak megszervezésével.

2./ Az Alkotótelep és a vele kapcsolatos Symposion szervezése és fenntartása:

Az Alkotótelep és a vele kapcsolatos Symposion szervezése és fenntartása szempontjából az alkotóházakkal esik egy tekintet alá. Az Alkotótelepet a 35/1971./XI.3./Korm.r.6.§-ának /1/ bekezdése 26. pontjában meghatározott hatáskörében Baranya megye Tanácsa szervezi, ill. szünteti meg. Az Alkotótelephez kapcsolódó Symposion rendezője a Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya. A rendezésben való közreműködésre azonban a rendező szervnek a KISZ Baranya megyei Bizottságát, a Magyar Képzőművészek Szövetségét és Siklós Nagyközség Tanácsának végrehajtó Bizottságát is fel kell kérnie, s az együttműködésre velük írásbeli megállapodást kötnie. Az Alkotótelepet Baranya megye Tanácsa tartja fenn. A kapcsolatos operatív gazdálkodást azonban Siklós Nagyközség Tanácsának Szakigazgatási Szerve látja el. Az Alkotótelep által kizárólagosan használt ingatlanokra a kezelési jogot a 149/1971./M.K.14./114.sz.utasítás alapján Siklós Nagyközség Tanácsa javára kell biztosítani. Az Alkotótelep és a Symposion fenntartásában való részvételre Baranya megye Tanácsa VB. megállapodást köthet intézményekkel, vállalatokkal, termelőszövetkezetekkel és más tanácsok szerveivel. Az ekként létesítendő megállapodást írásba kell foglalni.

Az Alkotótelep és a vele kapcsolatos rendezvények elnevezése, az Alkotótelep helye és működési ideje:

Az Alkotótelep és a vele kapcsolatos rendezvény elnevezése: Siklói Képzőművészeti Alkotótelep és Symposion.

Az Alkotótelep helye: Nagyharsány-Remete dűlő 0343/2 hrsz. épület és az ugyan ottani Vásárhely, dűlői kőbánya. A Symposion helye: Az Alkotótelep és a siklói Vár. Az Alkotótelep működési ideje: minden év május-október hónapjai. A Symposion évenként az alkotótelep működési ideje alatt kerül megrendezésre. Az Alkotótelep bélyegzőjének felirata: Képzőművészeti Alkotótelep és Symposion - Siklós -

Az Alkotótelep és Symposion irányítása és felügyelete:

Az Alkotótelep irányítását és felügyeletét Baranya megye Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya látja el. A Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője a Művelődésügyi Minisztérium Képzőművészeti Osztályát az Alkotótelep és Symposion tevékenységének művelődés politikai és szakmai szempontból való megvizsgálására és értékelésére éves időközökben felkéri.

A Symposion Társadalmi Vezetősége

A Symposion szakmai, elvi irányításának támogatására létesült a Symposion Társadalmi Vezetősége, amely az irányítást gyakorló Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya szakmai tanácsadó testülete. A fenntartó szerv felkérésére, vagy saját kezdeményezésére véleményt nyilvánít, ill. az alkotótelep és a symposion munkájának elvi, módszertani és gyakorlati szakmai kérdéseiben javaslatot ad. Azaz: az éves munkaterv kidolgozásához szempontokat, a költségvetés szakmai részének kialakításához, részletes javaslatot ad. A résztvevők meghívására javaslatot tesz. Értékeli a lezárt symposion alkotótelepi időszak munkáját, javaslatot tesz az alkotótelep területén történő-elhelyezésére. Tagjainak számát az igények és körülmények mérlegelésével Baranya megye Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője állapítja meg. A Vezetőség elnökét és tagjait a Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetője felkérés útján bízza meg. A Társadalmi Vezetőség művésztageit a Művelődésügyi Osztály vezetője a Magyar Képzőművészek Szövetségével történt előzetes egyeztetés alapján kéri fel. Az említett Szövetség a művész vezetőségi tagokat megbízza képviselőjének rendszeres ellátásával. A Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya és a Magyar Képzőművészek Szövetsége együttes megbízásával bíró tagok a Társadalmi Vezetőség létszámának legalább felét képezik. A Vezetőség mint

testület és elnökének megbízatása 3 symposion időszakra szól, előkészítéstől értékelésig, illetve esetleges lemondásukig, vagy felmentésükig. A Vezetőség megbízatásának időtartama alatt egyes tagoknak bármi okból történő kiválása esetén pótlására a Megyei Tanács VI. Művelődésügyi Osztályának vezetője a hátralévő időtartamra új tagot bízhat meg.

A vezetőség munkáját ügyrend alapján végzi.

Résztétel az Alkotótelep és Symposion munkájában:

Az Alkotótelep, illetve a Symposion munkájában a művészek esetről-esetre érvényes meghívással vehetnek részt. A meghívás tartamára a művészek az Alkotótelep, ill. a Symposion tagjai. A meghívásra a Társadalmi Vezetőség tesz javaslatot a Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának. A meghívás módjára és a meghívandó személyekre vagy felkérésre, vagy pályázat útján, beérkezett jelentkezések alapján a Vezetőség tesz javaslatot. Az esetleges pályázatot a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya hirdeti meg. A magyar résztvevők meghívását Baranya megye Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője eszközli.

Külföldi résztvevők meghívása az érvényben levő rendelkezések értelmében történik, a Magyar Képzőművészek Szövetségével együttműködve. Az alkotótelepre való meghívás időtartama a művész által tervezett munka terjedelmétől függően 4-12 hét. Kivételesen indokolt esetben teljes időszak. A meghívó fél: Baranya megye Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya, közreműködőként feltüntetve a Magyar Képzőművészek Szövetségét és Siklós Nagyközségi Tanács VB-t. A meghívottaknak szállást, ellátást, munkához anyagot, gépeket, valamint a symposion rendezvényein való részvételt a fenntartó szerv térítésmentesen biztosítja. Az útiköltség és személyes használatú kéziszerszám biztosítása a meghívottakat terheli. Külföldi résztvevők, valamint a 6 hétnél hosszabb időre meghívott belföldi művészek részére ösztöndíjat is lehet biztosítani.

7./ Az Alkotótelepen készült alkotások:

Az alkotótelepre az alkotók meghívása 1-1 külső térben való elhelyezésre alkalmas mű megalkotására történik. A meghívás elfogadása alkalmával a meghívott művész és a meghívó Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály szerződést köt az alkotás megvalósulása érdekében tett kölcsönös felajánlásuk teljesítésére. Azaz: a meghívó az alkotótelep költségvetésének terhére kötelezettséget vállal arra, hogy a mű létrehozására szükséges anyagot és gépeket

az alkotó rendelkezésére bocsátja. Az alkotó kötelezettséget vállal, a külső térben való elhelyezésre alkalmas mű megalkotás ára. Az ekként létrejövő alkotás minden további jogigény kizárásával állami tulajdonba megy át és az alkotótelep gyűjteményének részévé válik. A meghívás ideje alatt készített kisebb méretű egyéb művek, ha a szerződő felek elvállalt kötelezettségeiknek kölcsönösen eleget tettek, az alkotó tulajdonába mennek át. A szerződésben foglalt alkotáson felül, nagyobb méretű műhöz vásárolt anyagot csak a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetőjének külön hozzájárulásával lehet az alkotó részére biztosítani. Az ekként létrejövő mű felett a rendelkezés jogát külön szerződésben kell megállapítani. Az egy-egy működési évadban elkészült műtárgyakat a mindenkor idevágó rendelkezéseknek megfelelően zsűriztetni kell. Az alkotások szabadtéri gyűjteményben történő felállításának helyét a társadalmi vezetőséggel, és az alkotóval történt megbeszélés után a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetője által megbízott szakrendező határozza meg. A Lektorátusi zsűribizottság által nyilvános bemutatásra alkalmatlannak ítélt alkotásokat az alkotótelep területén elkülönített tanulmányi területen kell elhelyezni. A szabadtéri gyűjteményben elhelyezett műtárgyak, el nem adhatók. A szabadtéri gyűjtemény jogilag az 1963. évi 9.sz.tvr. 4.8-ának b) pontjában meghatározott muzeális gyűjteményekkel esik egy tekintet alá. Mind a szabadtéri kiállításon bemutatásra kerülő, mind a tanulmányi raktárban elhelyezett műtárgyakat a Múzeumok Ügyrendi Szabályzatában meghatározott módon kell nyilvántartásba venni.

8./ Kapcsolatok a Baranya megyei Múzeummal:

A szabadtéri gyűjtemény felett a felügyeletet a 2/1965. /1.9./ MM. 52, rendelet 24.8-ának /3/ bekezdésében foglalt rendelkezés értelmében a Baranya megyei Múzeum gyakorolja, mely egyben a gyűjtemény anyagának kezelésében és nyilvántartásában a szükséges szakmai irányítást biztosítja. Elkészíti az Alkotótelep gyűjteményéhez tartozó valamennyi alkotás és a Symposion rendezvényeinek dokumentum fotóit, Az ezzel kapcsolatban felmerülő anyag és kiküldetési költségeket az Alkotótelep költségvetésének terhére a Baranya megyei Múzeum részére meg kell téríteni. A Baranya megyei Múzeum jogosult a szabadtéri gyűjtemény bármelyik műtárgyát, a tárgy kezelési jogával együtt saját gyűjteménye részeként, de helyben való további bemutatás kötelezettségével térítés nélkül átvenni.

9./ Munkavédelmi előírások:

Az Alkotótelep munkavédelmi előírásait a telep vezetője állapítja meg a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának irányításával.

A Siklósi Kerámiai Symposion technikusának ügyrendje

1./ A Symposion előkészítése során összeállítja a szükséges szakmai fogyóanyag és fogyóeszköz jegyzékét és azt a telepvezető útján átadja a Symposion operatív gazdálkodását ellátó szakigazgatási szervnek.

Ugyanezen úton jár el a Symposion közben felmerülő igények kiegészítésére. Szükség esetén a szakmai anyagbeszerzésben operatív módon is közre működik.

2./ A Symposion előkészítése során javaslatot tesz ugyanakkor a telepvezető útján a szakmai állóeszközök állományának kiegészítésére.

3./ Folyamatosan figyelemmel kíséri a Symposion álló- és fogyóeszközeinek karbantartását és javaslatot tesz a telepvezető útján az operatív gazdálkodást ellátó szervnek a szükséges intézkedésekre. Elvégzi a saját maga által ellátható kisebb karban tartási munkákat.

4./ Kezeli a Symposion gépi berendezéseit.

5./ Elvégzi az előkészítő máz és agyagpróbákat.

6./ A résztvevő művészek számára szakmai kisegítő munkát végez.

7./ Levezeti a kemencében folyó égetéseket.

Siklós Nagyközség Tanácsa VB. Szakigazgatási Szervének feladatai

1./ Ellátja az alkotótelepek és symposionok operatív költségvetési gazdálkodását és fejlesztését.

2./ Ellátja az alkotótelepek és symposionok álló- és fogyóeszköz, valamint fogyóanyag kezelését és nyilvántartását a szorosan vett szakmai működést szolgáló anyagok és eszközök kivételével. Nem tartozik feladatkörébe az alkotótelepek kezelésében levő művészeti alkotások nyilvántartása.

3.) Gondoskodik az alkotótelepek és symposionok résztvevőinek szállásáról és étellemezéséről és elvégzi az ezzel kapcsolatos ügykezelést és ügyintézkést, Külön étellemezés-vezető alkalmazása esetén annak irányítása és ellenőrzése szintén a szakigazgatási szerv feladata.

4./ Gondoskodik az alkotótelep és symposion által kizárólagosan használt épületek karbantartásáról, valamint azok helyiségeinek takarításáról.

8. Kajdi Béla műhelyfelelős részére átadott eszközökről és anyagokról készített leltárI. Elektromos gépek

- 2 db elektromos vágó- és csiszológép / 2000 W, 6500 fordulat/
- csiszoló-, vágógép tartozékok:
  - 1 db trafó
  - 9 db szénkefe
  - 2 db tartalékkapcsoló
  - 2 db hatszögletű kulcs leszereléshez
  - 3 db körmös kulcs
  - 1 db 17-es 1 ágú flex kulcs
  - 3 db papírszorító csavar
  - 3 pár alátét és csavar/ szorítócsavar korongokhoz
  - 4 db eredeti védőpajzs
  - 2 db csináltatott védőpajzs
  - 5 db műanyag foglalatú csiszoló
  - 3 db műanyag tárcsa papírszorításhoz kis fordulatúhoz
- 1 db Rockwell elektromos fűrőgép /450 W/

II. Sűrített levegős gépek:

- 2 db 7 kg-os légkalapács tartozék:
  - 4 db gyári véső, spicc
- 2 db Böhler légkalapács, közepméretű tartozék:
  - 29 db gyári spiccvéső
- 2 db Böhler légkalapács kis méretű tartozékok:
  - 1 db fogasvéső gyári
  - 1 db spiccvéső
- 1 db Ütve fűrő, Böhler tartozékok:
  - 1 db 60 cm fűrőszár
  - 1 db 80 cm fűrőszár
  - 1 db tömlő csatlakozóval, 0,5 m

III. Tömlők:

- 1 db 100 m hosszú 19 mm belső átmérőjű tömlő, három darabból összeszerelve, Felszerelt tartozékok: 2 anya és 2 csavar Hollander
- 1 db 40 m hosszú, 19 mm belső átmérőjű tömlő, kompresszorhoz kivezetővel csatlakoztatva, felszerelt tartozék: 4 ágú elosztófej, 2 hollander anya
- 1 db 80 mm hosszú, 10 mm belső átmérőjű tömlő
- 2 db 30 m hosszú, 10 mm belső átmérőjű tömlő, tartozék: 1 Hollander anya, 1 kisgép csatlakoztató
- tömlőtartozékok:
  - 1 db orsókosci, hajtókarral, a vastag tömlőhöz
  - 1 db orsókosci, 2 db orsóval, a vékony tömlőhöz.
  - 3 db Hollander anya,

- 2 db Hollander csavar,
- 10 db teljes Hollander, 2 ágú 22 mm csatlakozóval,
- 30 db ababilincs a kis tömlő csatlakoztatásához,
- 30 db ababilincs a nagy tömlő csatlakoztatásához,
- 4 tek. bilincsszalag
- 25 db szorítóbilincs

IV. Elektromos kábelek:

- 3 db 30 m-es kábel, vízhatlan csatlakozóval /új/
- 2 db 50-es kábel, vízhatlan csatlakozóval /új/
tartozékuk: 3 db kábelorsó
- 2 db 30 m-es kábel, vízhatlan csatlakozóval /rég/
- 1 db 20 m-es kábel, vízhatlan csatlakozóval /rég/
- 1 db 15 m-es kábel, vízhatlan csatlakozóval /rég/
- Kábelek tartalék alkatrésze: 16 dugó, 18 db vízhatlan konnektor, 20 db tömítőszelence a dugókhoz

V. Kőmozgató eszközök:

- 1 db 10 t héber
- 1 db 3 t héber
- 1 db vonóemelő /tirfor/
- 2 db 50 m-es kenderkötél

VI. Kézi szerszámok:

- 70 db spiccvéső új 16-18 mm Ø
- 65 db spiccvéső régi 20 mm átmérőjű
- 9 db spiccvéső régi 35 cm hosszú, 20 mm Ø
- 20 db lapos véső új
- 8 db spreng véső új
- 12 db fogasvéső, régi
- 10 db ék, szakításhoz
- 7 db Stockhammer
- 1 db 3 kg-os kalapács
- 1 db 10 kg-os kalapács, vésőtartozék: 1 db gumifenő kő
- 1 db fandli
- 1 db malteros kanál
- 1 db csákány

VII. Kiegészítő szerszámok:

- 7 db nyers szerszámnyél
- 2 db tiplifa 1 db olló
- 1 db lemezolló
- 1 db svéd kulcs
- 1 db kombinált fogó
- 1 db csípőfogó
- 1 db kis szerszámkalapács
- 1 db kalapács
- 1 db 24-22-es villáskulcs
- 5 db fareszelő

- 1 db vízmérték
- 1 db vasfűrés
- 1 db fém derékszög

VIII. egyéb:

- 13 db biztosíték 50 A
- 1 db tűzoltókészülék
- 13 lit. MM olaj
- 7 tasak padlóviasz
- 1 doboz epokit
- 6 tubus technokol rapid
- 5 pár védőkesztyű új
- 1,5 pár védőkesztyű régi
- 5 db védőszemüveg
- 2 db locsolókanna
- 1 db szemétdödör
- 1 db seprű
- 1 db szemétlapát

A mai napon a fenti eszközöket és anyagokat átvettem, illetve átadtam.

Siklós, 1974. szeptember 26.

Kajdi Béla
átadó

Csenkey Éva
átvevő

1975. október 10.-én a túloldali (1-4.o.) leltári tárgyakat hiánytalanul átvettük.

1975. okt. 10.

Bocz Gyula
átadó

Csenkey Éva
Leltárbizottság tagjai

9. Rádiónapló Kettőtől hatig. A Petőfi Rádió 1975. július 17. csütörtöki adásából a baranyai művészteleppel foglalkozó részlet a műsor magnófelvétele alapján

A magnófelvétel másolat az adás alkalmával, a siklósi Alkotótelepek irodája hivatalos helyiségében.

A magnófelvétel írógépes átírását készítette: Szepessy Ferencné gazdasági vezető, a szöveget ellenőrizte a magnófelvétel alapján Csenkey Éva irodavezető, 1975. július 19-én.

(Bevezető mondatok a nagyharsányi hegy legendájáról, az ördögszántásról.)

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

...eltakarodik Baranyából. A mesebeli múlt után a való jelenben már, nevezetesen három nappal ezelőtt kollégámmal, Perjés Klárával jártunk ezen a hegyen, ahol is egy szabadtéri szobortárlat van és egy művésztelep van, illetve volt.

Szobrászok indultak neki, hogy felszántsák ők is a maguk módján és átalakítsák a hegyet. Szerelmük a művészet és a táj és az ottani emberek kedvéért. De ez a hegy úgy látszik mindig makacsul ellenállt. Viszont megjelent, ha nem is az ördög, de valami olyasmi, amiből könnyen ördögi dolog lehet.

Perjés Klára:

Pár évvel ezelőtt, mikor itt jártam, akkor még dolgoztak itt a szobrászok de most nem találtam senkit. Följebb mentem, be a Gyimóthy villába, de ott sem találtam a szobrászokat és a kőművesek mondták, hogy egyetlen egy ember van még itt, Bocz Gyula.

Bocz Gyula:

A Baranya megyei Tanácstól kaptam egy értesítést, amelyben tudatják velem, hogy a villából ki kell költöznöm az átépítés miatt. Erre egy jó szomszéd befogadott a pincéjébe.

Perjés Klára:

Most Weiszéknél lakik. Hát miért ajánlották fel hogy jöjjön ide lakni, ebbe a félig kész házba?

Weisz [János] (Bocz Gyula szállásadója):

Őneki itt félbehagyott munkái voltak és vannak is. Ha nem kapott volna itt lakást, vagy szállást valahol, de én úgy gondolom, hogy akkor őneki itt abba kellett volna hagyni a munkát.

Én sajnáltam volna, az biztos. Hát én sokat tárgyalok a Gyulával és meg is szerettem és gondolom, hogy ez is hozzásegített, hogy befogadtam a lakásomba, illetve hát a pincémbe. Mert én megfigyeltem, hogyha jönnek turisták az ország különböző részéből, kérem, ezek kiszállnak, az első útjuk a művészhez vezet. Hát jelenleg csak ő van itt egyedül, a Gyulához. A Gyula ott magyaráz nekik, mesél nekik, megmagyarázza, hogy kit csinál, mit farag és csak utána mennek szét, megnézni a szobrokat. Tehát és röviden talán úgy tudnám fogalmazni, az egészet, hogy ez a művésztelep a szobrász nélkül úgy nézne ki, mint egy kopár sivatag.

Bocz Gyula:

Egyetlen dolog van, ami engem mozgat, az, hogy ha befejeztem a munkámat, akkor mitévő legyek, hogy mit csinálhatok. A következők miatt tudom azt, hogy nem itt dolgoznom, mert személyes beszélgetésem volt Molnár Judittal, aki a Megyei Tanács részéről elküldte nekem a levelet, és ő azt mondta nekem, a bányarekonstrukciós munkák nem teszik lehetővé, hogy itt dolgozzam. Én ezt tudomásul vettem és azt mondtam, hogy akkor itt helyben néhány száz méterrel arrább fogok menni és ott fogom faragni a követ, melyre ő azt mondta, hogy sajnálatos módon azt sem lehet, mert a Természetvédelmi Intézet ezt nem engedi. Dolgozni szeretnék és nem tehetem.

Ismeretlen hang:

Hát ez így van kérem szépen. Hogy ki az oka, azt nem tudjuk, hogy miért tiltották őtet ki, aki tulajdonképpen ennek a művésztelepnek mondhatnám az alapítója is volt. Még akkor amikor nem volt itten segítsége neki, pl. itt a hegynek az oldalában is csinálta a műveket; és most ez nekünk nagyon fáj.

Perjés Klára:

Annakidején, hogyha jól tudom hét évvel ezelőtt kicsit úgy spontán alakult egy olyan csoport, akik kijöttek ide, dolgoztak és örültek, hogy van hol dolgozni: s ez még amikor legutoljára itt jártam akkor is így volt, azzal a különbséggel, hogy akkor már hívtak ide a szomszédos országokból is művészeket, akik itt dolgozhattak.

Bocz Gyula:

Nagyon örültünk, hogy a Siklósi Járási Tanács segített bennünket abban, hogy itt Villányban elkezdhattunk dolgozni. És a sok-sok fiatal szobrász, aki ide érkezett, az nagyon lelkiismeretesen, komolyan dolgozott itt.

Perjés Klára:

Hiszen kapott egy olyan lehetőséget, amire nemsokszor nyílik mód. Itt volt a kő, ami a legfontosabb a szobrásznak, és nemcsak megtalálták itt a követ, hanem például Maga neki állt egy olyan munkának, hogy a szobrot a hegybe véste, tehát nem is emelte ki a követ, hanem a hegyet kezdte el faragni.

Bocz Gyula:

A tény kényszerített erre, az, hogy ilyen óriási térben kell gondolkodni a szobrásznak, akkor nagyon nagy méretű szobrokat kell létrehozni, egy olyan monumentális szoborcsoporthoz szeretnék itten csinálni, ami teljes egészében ide kötődik és ide tartozik, és ebben a térben él. Itt valami olyan dolgok jelentkeznek, amelyek másutt nem megvalósíthatók. Volt egy társadalmi vezetősége a szobrász telepnek, ez szobrászokból állt össze és egynéhány olyan emberből, akik a fenntartók voltak, akik patronálták, finanszírozták a művésztelepnek a létezését. Azért tartottam ezt egészséges dolgoknak, mert a későbbiek folyamán, mikor létrejött egy ilyen, hogy van egy hivatal, akkor maga a hivatal elkezdett Hivatal lenni. Úgy telepedett rá a művésztelepre, szóval, szószoros értelmében rátelepedett, hogy tönkre tette magát a művésztelepet.

Perjés Klára:

Szepessy Ferencné, az Alkotótelepek Irodájának gondnoka. 1973-ban lett önálló intézmény az Alkotótelepek Irodája.

Szepessy Ferencné:

Az intézmény élére Csenkey Éva művészettörténész került.

Perjés Klára:

Mennyi az évi költségvetése az irodának és honnan kapják ezt a pénzt?

Szepessy Ferencné:

Ötszázhuszezer forint mindössze. Ez bizony nagyon csekély, mert ha meghívott művészek vannak, egyetlen művész egy nap alatt, – csak amit konkrétan ráfordítunk – 140.-Ft, 40.-Ft az étkezési pénz és 100.-Ft naponta az ösztöndíj.

Perjés Klára:

Persze ennek fejében, ők otthagyják a szobraikat, ami több-százezer forintos érték, esetleg egy-egy művész esetében, és több milliós érték, ha az e[gé]szet nézzük együtt.

Szepessy Ferencné:

Hát ez összességében valóban milliós értékekről beszélhetünk.

Perjés Klára:

Osváth Jánosné is itt dolgozik az Irodán.

Osváth Jánosné:

Bizony, hogy mindent tökéletesen el tudjunk végezni reggeltől – tényleg – „látástól mikulásig” dolgoztunk. Nappal görnyedtünk az íróasztal fölött, délután pedig a művészekkel foglalkoztunk. Elég gyakran volt vetítés, diafilm, fotózás, meghívások, összejövetelek.

Szepessy Ferencné:

Nagy gyakorlatunk sajnos nem volt, mert tavaly pont a munka dandárjába csöppentünk bele.

Perjés Klára:

Hasonló területen dolgozott azelőtt is?

Szepessy Ferencné:

Hát adminisztratív vonalon. Vendéglátó[ból] jöttem át ide. Ott voltam egységvezető.

Perjés Klára:

És Ön?

Osváth Jánosné:

Adminisztratív vonalon dolgoztam előtte is.

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Mi a tapasztalata, vajon hol, miben lehetne előnyösebben dolgozni, hogy a művészeket a jövőben még jobban kiszolgálhassa az Iroda, hiszen ez az elsődleges és egyetlen célja.

Szepessy Ferencné:

A postások 800 munkaórát vállaltak társadalmilag, hogy kint a művésztelepen legyen telefon, hisz nem közömbös, ha baleset van. Sajnos, semmiféle összeköttetés nincs a külvilággal. Ugyanilyen társadalmi munkával nagyon sok esetben lehetne könnyíteni az ott dolgozó művészekén.

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Nagyon fontos a jó enivaló, a jó telefon a művésztelepen, de ami még fontosabb a jó közérzet, amiből a szobrok lesznek.

Szepessy Ferencné:

Főleg a vezetőnőnk, Csenkey Éva, aki egyben művészettörténész is, ha felszabadulna a gazdasági-adminisztratív gondoktól, amit át tudnék tőle majdan venni, akkor ő felszabadulna, és csak szakmai területtel tudna foglalkozni, ami szakmájába vág, mint művészettörténész; a művészek között kint lenni, hogy egyáltalán érezzék, hogy tényleg van egy intézmény, és az intézménynek megbízottai, vagy vezetője gyakran közöttük tudjon lenni.

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Most még azt is ha átvinné, a főnökének a jelenlegi munkakörét, illetve a most ráháruló feladatokat, akkor tulajdonképpen úgy oszlana meg, ha még megint fel kéne valakit venni az Irodához, akkor a létszám itt is szaporodna, nem?

Szepessy Ferencné:

Sajnos, erre státuszunk nincs. Úgyhogy csak ránk maradna[k] a későbbiekben a gondok. Jelenleg húsz partnerrel állunk szemben, akikkel az építkezést folytatjuk. Úgy, hogy húsz különböző szervvel csak a tárgyalás maga, ha minden napra csak egyet ütemezünk, már az is nagyon-nagyon sok.

Perjés Klára:

Elgondolni is nehéz, hogy hogyan bírta akkor annakidején az az „trió”. Tehát Bencsik István, ugye, Bocz Gyula és Orosz János. Ők mindannyian szobrászok voltak, mind a hárman, és gondolom, hogy kinn dolgoztak, hát hogyan tudtak még ennyi teendőt ellátni, mert akkor ők voltak a vezetők.

Szepessy Ferencné:

Akkor még a papírmunka, szinte sehol nem volt, a bürokráciában sajnos bukdácsolunk, ezt valamenynyien jól tudjuk.

Bocz Gyula:

A nagyon nagyszerű dolog az volt ebben a villányi telepben itt, hogy nagyon szabadon, nagyon bátran, nagyon jól lehetett dolgozni. Ezt a munkához való lehetőséget kellett volna biztosítani az Irodának. Pontosan az látszik érthetetlennek, hogy létrejön egy Iroda, úgy működik, hogy ma nincsen szobrász, van Iroda.

Na most, az Iroda egy olyan apparátussal dolgozik, hogy, ha évenként itt meghívnának nem tudom én, évenként öt, vagy hat szobrászt, még akkor is többen vannak az Irodában, mint amennyi ember itt dolgozik.

Tehát ha, ha dolgozna, na de nem dolgozik, mert nincsen!

Perjés Klára:

Itt az Irodában, azt hiszem, hogy hároman dolgoznak, ahogy mondta: a vezető-nő, Csenkey Éva, Ön, a gondnoknő.

Szepessy Ferencné:

És egy adminisztratív kolléginánk van. Van egy gépkocsink, hálstennek, ma kapunk újat, mert a régi öt éves, elavult, elég sok bajunk volt vele.

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Akkor azt is elmondhatjuk, hogy Csenkey Éva, az iroda vezetője, éppen amiatt nem lehet itt, és nem beszélgethetünk vele, pedig nagyon szerettünk volna, mert éppen a gépkocsi átvételére utazott el.

Szepessy Ferencné:

Budapestre. És mint tavaly is a gyakorlat az volt, hogy legalább kétnaponként az intézményből mindég kinn voltunk a szobrászok között, de ugyanakkor amikor a kerámia symposion működött, akkor a szobrász alkotókat behoztuk ide a kerámikusok közé. Volt összejövétel, ahol diákat vetítettek, magyar est is volt, zenei aláfestéssel.

Perjés Klára:

Az Irodán kívül, tehát akik nem itt vannak helyben, még azért kik dolgoznak az irodának.

Szepessy Ferencné:

Két takarítónénink van, van három éjjeliőrünk.

Bocz Gyula:

Elkezdtek parkosítani, ez három év óta folyik ez a parkosítás. Egyetlen dolog csak, hogy a múlt évi dolgot. Január valahanyadikán megjelentek, egy brigád, felásták a villa előtti részt, árkokat csináltak a parkban, nagy lyukakat ástak oda, két-három méterenként 80 centis mélységben, ez nekik tartott két hónapra keresztül. A kettő hónap után az történt, hogy ez a brigád elvonult. Mikor ezek elvonultak, akkor utána egy hónap múlva megjelent egy újabb brigád, akik elkezdték betemetni ezeket a lyukakat. Namost, mikor megkérdeztem tőlük, – teljesen kívülálló, ugye –, hogy, szóval, hogy már miért temetik be, hát azért ásták ki, mert oda be fognak ültetni valamit – tudomásom szerint –, oda beültetnek. A brigád elmondta, hogy sajnos hát, művész úr kérem, hát arról van szó, hogy most már nem lehet egres

bokrot ültetni, mert nem tudom, már virágzik az egres bokor.

Tehát a brigád azért jött oda, hogy betemesse azt a lyukat, amit korábban, két hónapon keresztül kiástak.

Szepessy Ferencné:

Ebben az évben 52.000 Ft áll rendelkezésünkre, viszont, hogy dísznövényekkel nagyon szép haszonkerti résszel, pár gyümölcsfával, hogy mindég az adott időben friss gyümölcs is álljon a meghívottak rendelkezésére. Kertész bácsit nem tudunk alkalmazni de a későbbiek folyamán lesz egy kimondott kertészünk, amikor a villa előtti tér, – van ott egy nagyon szép terület – haszonkerttel és dísznövényekkel lesz beültetve, amikor az építkezés befejeződik.

Annak a fásítása, dísznövényesítése lezajlik, utána lesz szakképzett kertészünk, felajánlás született a villányi Mezőgazdasági Szakközépiskola igazgatója részéről, hogy akkor amikor beindul a teljes kertészkedés, ők fognak szakmai tanácsot adni. Nagyban leveszi a gondot vállunkról, és akkor nem kellene nekünk napokat azzal tölteni, hogy jajistenem, hol kapunk fűmagot, hol kapunk cseresznyemagot, meggymagot, hogy el tudjuk ültetni a fákat.

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Egyetlen szobrász van most a telepen. Azért, az Iroda nyilván odafigyel, hogy mi történik, az egyetlen ott lévő ember élete, sorsa milyen?

Szepessy Ferencné:

Jelenleg – úgy tudom –, hogy a villa fölött, egy másik magáncsaládnál lakik albérletben, avgy családi alapon, nem tudom pontosan, de pillanatnyilag nem az Intézménynek dolgozik Bocz Gyula, hanem állami megbízáásra. Mohácsra készít egy nagyobb méretű, talán Buborék elnevezésű művet.

Perjés Klára:

El is szoktak beszélgetni, hogy mit miért csinál, hogyan?

Szepessy Ferencné:

Erre, ez alatt az egy év alatt, sajnos, a rohanó élet nem tette lehetővé, hogy személyesen jobb kapcsolatot kialakulhatott volna az Iroda, illetve közöttem és Bocz Gyula között.

A műhelyt – azt még mindég, jelenleg is kizárólagos joggal használja. Át lett neki leltárilag adva a gépek és a műhelyfelszerelés, és minden további nélkül saját legjobb belátása szerint bánik vele, bármikor ahhoz

hozzáfér; tehát kizárólagos joggal övé a műhely.

Perjés Klára:

Mutatott nekem egy leltári papírt. Itt a bánya oldalában, van egy kis raktárszerű építmény, ahová teszik a szerszámaikat és ehhez tartozik egy leltári papír.

Bocz Gyula:

Hát ebben például olyan dolgok szerepel[nek], amelyet meg tudok mutatni – a Papíron –, hogy egy és fél pár használt kesztyű, van leltárba véve. Aztán ilyenek: egy tubus epokrit, arra a célra vásárolták például az epokritot, meg arra a célra vásárolták a védőkesztyűt, hogy az ember kezét védje, vagy az epokritot bekenem odaja, kipótolom – nem tudom én – a szobromat, akkor kipótoltam, tehát semmi képpen nem lehet erről egy év múlva elszámolni, mert mit mondhatok, hogy: ott van benne a szoborba. Teljesen nevetségesnek tűnik, – nyilván nevetségesnek tűnik – de azért említem csak meg, mert bizonygatja a hozzá nem értést.

Ismeretlen hang (talán Bocz Gyula házigazdája):

Hát kérem, itt már egy éve a Gyula egyedül van, hogy miért nem tudom, valamikor itt dolgoztak külföldiek, nyolcan, tízen, talán tizenöt is, voltak itt olaszok, japánok stb. De majdnem úgy áll a dolog, mintha visszaesőbe volna a művésztelep és nem fejlesztenék eléggé.

Bocz Gyula:

A pénzünket, amit kapunk, tehát azt a pénzt, amelyen maga az állam támogatja a művésztelepet és hozzájárul, azt nem olyan fajta célokra, nem olyan fajta dolgokra kéne elkölteni, amelyek nem kimondottan sürgetőek. Tehát nem arról van szó, hogy nem kellenének azok a fajta szolgáltatások, mint amiről beszélünk, hogy legyen itt, – nem tudom én – víz, meg villany, meg, meg telefon, szóval, legyenek ilyen dolgok. De egészen biztos, hogy nem ez a legfontosabb, Ha van egymillió forintunk, vagy kétmillió forintunk, akkor azt meg kellene gondolni, hogy hová meg mire költjük el.

Az emberben felmerül az ilyen fajta gondolat, hogy ha nincs művésztelep, ha nincs szobrász, ha nincs park, ha nemtom mi ördög nincsen, akkor ezt a millió forintot, – tehát a tisztesség megkívánná tőlünk –, hogy ezt akkor költsük valami másra. Hasznos dologra költsük ezt a millió forintot, tehát olyanra, hogy építünk helyette egy óvodát.

Mi, akik ide jöttünk szobrászok, mi mindannyian,

olyan módon álltunk itt a munkához, és úgy dolgoztunk, hogy megcsináltuk a munkánkat, ide adtuk, ingyen adtuk a munkánkat, azért adtuk ingyen és azért csináltuk, hogy legyen itt egy szoborpark. Tehát semmi esetre sem azért, hogy erre ráépüljön egy ötemeletes Iroda, gépirónővel, tele mindenféle olyan emberekkel, akik nem tudnak mit csinálni magukkal, mert hova tennék magukat. Ennek a művésztelepnek a korszerűsítése, vagy a továbbfejlesztése, az nem azon múlik, hogy most itt körbe az út, itt kukacvirágok nyílnak, hanem nyilvánvalóan az, hogy egyre több, és egyre jobb szobrok készülnek itt.

Az érthetetlen dolog a számomra, egyetlen, tehát az, hogy miért nem lehet azt elfogadni, hogy dolgozom. Én kötelességemnek érzem azt, hogyha ebben az országban élek, akkor dolgoznom kell, tehát én dolgozni szeretnék, vagy akarok. Nem kérek én ezért pénzt, nem követelőzni akarok, nem kérek én ezért semmi olyant, – csak miért nem hagyják, hogy tovább ajándékozzak. Hadd' ajándékozzak tovább!

Meghatározatlan női hang (a villányi patikusnő?):

Egy kislány azt kérdezte a múltkor; anyukám nem fél ez a szakállas bácsi ebben a temetőben egyedül?

Férfi riporter hangja (Schél Gyula?):

Nos, eddig volt a riport, mi a véleménye Faragó Vilmos vendégünknek?

Faragó Vilmos:

Hát én még ilyen történetet élőben és igazban, őszintén szólva nem hallottam. Olvastam egy satirikus regényben egy ehhez hasonló történetet.

Férfi riporter hangja:

Az gyengébb volt, vagy hitelt érdemlő?

Faragó Vilmos:

A regény? Hát ne sértegezzük a szerzőt, Mocsár Gábor írta a könyvet, de egyébként TV-játék is készült belőle, talán Maga is látta és a hallgatók között is vannak, akik emlékeznek rá. Egy ügyes emberről szól, aki rájött arra, hogy minden faluvégén vannak vályogvetők, és azok csak úgy vetik ott a vályogot, minden hivatalos elismerés, és minden hivatalos, inden törvényesítés nélkül.

Férfi riporter hangja:

Beadványok nélkül.

Faragó Vilmos:

És ez az ügyes ember kitalálta, hogy a vályogvetők között ilyen csekket osztogat ki, és azok majd minden hónap végén fizetik, feladják az illetéket. Ő megadott egy címet, és azután ült és várta, hogy a hónap végén, mindenhol futnak be hozzá a pénzek. Mint szélhámós egyébként lebukik a regényben és mikor kiszabadul és visszamegy arra a helyre, amit ő eredetileg címként megadott, akkor az albérleti szoba helyén egy óriási irodaház talált és ott rengetegen sűrűnek-forgognak, és mindenki azzal foglalkozik, hogy a vályogvetőktől beérkező pénzeket adminisztrálja. Hát ez egy kitalált történet volt, lehet valamilyen valóság alapja is.

De ez egy valóságos történet volt, amit az előbb most itt a rádióban hallottunk. És ennek a történetnek nem életszerű, hanem olyan elvontan, tudományosan, törvényszerűen megfogalmazott változatával viszont a Parkinson-féle könyvekben találkozunk az olvasó. Ennyire tiszta esetét a Parkinson törvénynek még a szerző maga sem tudta volna kitalálni. Ugye – azt hiszem –, hogy valahogy úgy van az egyik Parkinson törvény, hogy a dolog kezdődik azzal, hogy valahol valakik kitalálják, hogy ők dolgozni fognak. Valamit csinálni fognak. Máshol valakik kitalálják, hogy ők segíteni fognak ezeknek, akik itt dolgoznak. És hogy segíthessenek, természetesen egy hivatal kell alakítaniuk. A célja a hivatalnak az, hogy segítse azokat, akik dolgoznak. De ez a cél egy idő után elhomályosul. A hivatal célja egy idő után önmaga léte lesz. A hivatal nem az ügygel foglalkozik egy idő után, hanem önmagával. Ez esetben például azzal, hogy lesz-e, – ahogy a riportalány mondja –, egy „kimondott kertész” például, akinek azt hiszem nem sok köze van a szobrászathoz. Meg aztán, hogy már elavult az autó, most kell egy másik autó – és így tovább. A hivatal – azt mondja az egyik riport-alány – hogy „ebben a rohanó időben”, hát ugye nem is volt alkalmuk arra, hogy egy év alatt, egyáltalán odalátogassanak, ahol az a bizonyos munka folyik.

Bármennyire is tiszta esete is ez ennek a furcsa hivatal-eltorzulásnak, én azt mondom legyünk mégis jóhiszeműek, és azért azt ne feltételezzük, hogy ez a hivatal, hogy is mondjam csak, annyira az eredeti cél ellen dolgozik, hogy ezt a művésztelepet egyszerűen fel akarja falni, megszüntetni.

Valamilyen személyes indítékokat is lehet itt sejteni, amiről persze nem esik határozottan szó. Legyünk jóhiszeműek és feltételezzük azt, hogy ez a hivatal

most is azon dolgozik, hogy az a villa egy idő után kicsinosítva, újra eredeti rendeltetésének feleljen meg és hogy lesz itt majd, lesz egy valódi művésztelep.

Férfi riporter hangja:

És az alapítók sorsa sem válik meg, talán életútja sem válik el ettől a teleptől.

Faragó Vilmos:

Hát én nagyon szeretném ha nem így történne.

Férfi riporter hangja:

Legyünk jóhiszeműek, és azt hiszem, hogy ezzel a mondattal egyenlőre, de hangsúlyozom kedves hallgatóim, hogy egyenlőre felfüggesztjük a siklói, a baranyai művésztelepről folyó, hát-hát, gondolatmenetünket, mert jelentkeztek az érintettek is. A műsorban még jónéhány illetékes még, hogy kéri a mikrofont és a következő rádiónaplóban részletesen az ő véleményüket is meghallgatva a témára visszatérünk.

Csenkey Éva
irodavezető

Szepessy Ferencné
gazdasági vezető

10. Szepessy Ferencné levele Bocz Gyulának

206-2/1975.

Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya Pécs,
Széchenyi tér 9. irányítószám: 7601, PF: 121

Tárgy: Leltározás.

Bocz Gyula szobrászművész
Nagyharsány, Remete dűlő

A Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály állásfoglalása, és írásbeli értesítése alapján a Szobrász Alkotótelepre szóló meghívását nem hosszabbították meg. Ezért az Ön számára az Alkotótelepek Irodája részéről, használatra átadott leltári tárgyakat 1975. október 10-én du. 14 órakor a Szobrász Alkotótelepen visszavételezzük. Kérem szíveskedjen a fenti időpontban az Alkotótelepen, a kompresszorháznál megjelenni és az átadás-átvétel-nél közreműködni. Távolmaradása esetén is a leltározó bizottsággal elvégezzük a leltározást. Az esetleges hiányokért ez esetben is tartozik anyagi felelősséggel. A kompresszorház kulcsait, a leltározás befejezése után szíveskedjék átadni vagy eljuttatni.

Siklós, 1975. október 7.

Szepessy Ferencné
gazdasági vezető

11. Kellermayer Miklós: Hagyjuk dolgozni az alkotót!, 1979

Bocz Gyula országosan ismert, kimagaslóan tehetséges szobrászunk esetéről van szó. Negyven éves most, szegény munkás családból származik. A kemény munkával 16 – 18 évesen ismerkedett meg, vagyis abban a korban, amikor mi gyermekeinknek a harmadik idegen nyelv taníttatását biztosítjuk, vagy külön zene-órára járattuk, óvakodva, nehogy előrehaladásukban bármi is gátolja őket. Ő akkor mázsás kenderbálákat cipelt, nem csoda, hogy olyan erős testben és lélekben egyaránt. Lakatosnak tanult és több évig lakatosként is dolgozott Pécsen a Sopiana Gépgyárban. Lakatos volt, de mégis elűtött a többi munkástól, nem azért, mert többször késett el reggel, hanem azért, mert munkaidő után éjszakákon át fahasábokból, fém és kötömbökből szépséges szobrokat faragott. 1971-ben a kisplasztikai Biennáléra beküldött szobrával első díjat kapott, megelőzve sok neves, már „befutott” szobrászt. Neve gyorsan ismertté vált, nemcsak a művészvilágban, de a művészetek iránt érdeklődő sokaság előtt is. Szerencsére a Sopiana Gépgyárban nagyszerű vezetőemberek voltak akkor, nemcsak büszkék voltak arra, hogy szobrász lakatosuk van, hanem minden támogatást megadtak, hogy sokkal több időt szentelhesen szobrok faragására. Így került ki 11 éve Bocz Gyula alapító tagként a nagyharsányi hegy oldalában lévő márványkő bányába, ahol ma országunk híres szabadtéri múzeuma, alkotóműhelye van.

Kezdetben a Sopiana támogatásával, majd a Baranya Megyei Tanács támogatásával több évet tölthetett el ebben a bányában. Ezalatt az idő alatt jól érezhetően mind gyönyörűbb és gyönyörűbb, mind monumentálisabb és monumentálisabb szobrokat faragott. Fejlődését, szobrai – melyeket még el nem vittek – mindenki megcsodálhatja a művésztelepen. Mindenki meggyőződhet róla, hogy a szobrainak képe nem véletlenül került be művészettörténeti könyvekbe, albumokba a nagy klasszikusok szobrai mellé. Erejének, alkotásának még további ívelését sejtetik azok az eddiginél is monumentálisabb szobor kezdeményei, melyeket szintén meg lehet találni a sziklafalakban benn ülő tömbökön. Sajnos, azonban a gyönyörűségek megalkotását, elképzelt szobrainak befejezését megtiltották neki. Végleg távoznia kellett a művésztelepről. Jóllehet a két utolsó évben is már minden támogatás nélkül csak megengedték, hogy ott faragja elkezdett szobrai. Ki kellett költöznie a művésztelep épületéből. Egy

szőlősgazda adott engedélyt, hogy a prэшázában lakjék, ő pedig abban a két évben is faragta szobrai esőben, fagyban, hősésben.

Az okokat amiért valójában távoznia kellett le lehetne összegezni: 1./ Minden más szobrásznál több időt töltött Nagyharsányban. 2./ Mindenkinél több szobra van ott. 3./ Szellemével eluralkodik az egész művésztelepen. Hát igen, épp ezt írom én is. Elkezdett nagyobb kötömböket faragni, mikor ezzel először lehetősége volt Nagyharsányban, s ettől olyan szenvedélyes alkotói kitarulkozása kezdődött, melyre alig van példa nemcsak kis hazánkban, de a világon is. Mind nagyobb és nagyobb művekbe kezdett bele és be is fejezett mindannyiunk és utódaink örömére, boldogságára Jónéhányat. Épp én is azt mondom, hogy mindenkinél több időt töltött ott fantasztikus kemény munkával olyan időben is, amire a falusiak – nem ám a városiak – azt mondják, hogy a kutyát sem lehet kiereszteni. Tehát, hogy mindenkinél több időt töltött el ott, azt nem negatívumnak, hanem igen nagy pozitívumnak kell tekintenünk. Az, hogy mindenkinél több szobra van ott, csak azt mondja, hogy tényleg keményen dolgozott, nem szervezte a munkát, hanem kalapácsával és vésőjével maga faragta azokat. A harmadik rossz pont, érv a távozására, hogy szellemével eluralkodik a telepen, érdemli meg az előző kettőnél még sokkalta jobban mindannyiunk elismerését. Valóban, szobraiból valami nagy szellem sugárzik. A kövek belsejéből a mindenség mozgását, törvényeit sugallja belénk. Ettől a szellemtől szinte szabadulni sem lehet, igaz, de a szemnek gyönyörködtető szobrok faragásán túl Bocz Gyula épp ettől a szellemtől több, mint más szobrász, vagy mint mi sokan körülötte. Ez a szellem döntő szerepet játszott abban, hogy a nagyharsányi művésztelep létrejött, hogy ezt a telepet az országból és külföldről oly sokan látogatják, hogy az oda jött más művészek ezen a telepen mindig különös inspirációt éreztek nagyszerűbb alkotásra. A művészek ott egymást, egymás szellemét formálták, de eredendően volt ott eddig egy közös szellemi, momentum; a még jobbat, még nagyszerűbbet, még monumentálisabbat alkotni akarás. Művésztelepet egy kőbányából, egy szállodából és íróasztal melletti irányításból nem lehet létrehozni még akkor sem, ha fizetünk a művészeknek és ama szép alkotásokat teszünk ki. Alkotói szellem kell! Ez csodálatos módon megvolt mindaddig Nagyharsányban, míg Bocz Gyula ott dolgozott, de ezt a szellemet el lehet veszíteni. Az adminisztratív intézkedések, az untörődés, az ellátás javítása, melyeket teljes jóhiszeműséggel csinálnak, megölheti a szenvedélyes alkotói szellemet. Bocz Gyula főrészes volt a telep alkotó szellemének, légkörének megteremtésében, de persze a fordítottja is igaz, hogy a telep teremtette őt, az alkotót.

A nagyharsányi telep szelleme és hatalmas márványtömbjei teremtették ezt a monumentalitásra törő magyar szobrászt. Kör ez a körben, vagy ahogy máshogy mondják *circulus viciosus*, de tudnunk kell, hogy ez bizonyítja életképességét. Az ilyen egymást feltételező, egymást serkentő folyamatok jellemzők az életre a legkisebb élőlénytől az emberig, de talán a szervetlen világra is. Ebbe az alkotó körbe nyúltak, nyúlnak bele avatatlanok bürokratikusán ragaszkodva a szabályokhoz.

Aggódok a művésztelepért, s még jobban ezért a nagyszerű magyar alkotó emberért, kit a hatalmas márványtömbök oly annyira „megfertőztek”, hogy csak monumentális munkában tud beteljesülni. Olyan nagy márványtömbök csak Nagyharsányban vannak, ezért akar ő mindenáron ott dolgozni. Lehetőséget kell neki adni, hogy faraghassa a nagyharsányi márványtömböket, mert az igazi vesztes nem ő, hanem mi és gyermekeink lesznek.

12. Mathias Hietz szimpozionnyitója, Siklós, 1982. május 4.

1959 nyarán először jöttek össze egy kőbányában (St. Margarethenben) szobrászművészek, hogy kőbe faragják a korról alkotott képet. Talán szükségéből történt. A modern, a technikának hódoló építészetnek nem volt szüksége szobrászatra, a szobrászok alkotóvágya azonban ezzel nem múlt el. A kőbányákban új lehetőségek adódtak.

Ezek a szobrok, ezek az emlékművek, amelyek itt keletkeztek, egy új szabadságban, építészeti kötöttség nélkül, csak a természeti környezet befolyása alatt, már nem tekinthetők csupán műtárgyaknak. Tanúi egy új történésnek, szobrászok együttélésének és együttműködésének; egy újfajta szolidaritás kezdetei. A szimpozioneszme első jelentős aspektusa, az egyedi „ÉN”-től a kollektív „MI” felé tett lépés olyan szükségszerűség, amely nélkül az emberiség számára nem létezik jövő. A világot érdekek és erőszak uralják, a népek lábhoz tett fegyverrel állnak egymással szemben. A politika egyre nehezebben hoz sikereket, a helyzet gyakran kilátástalannak tűnik. Azt hiszem, az embernek újra át kell gondolnia, hogy egyedül a kultúra útja az, amely kiemelt bennünket az állatok fajából olyan lényekké, amilyenek ma vagyunk és hiszem, hogy a művészet minden idők kultúrájának legjobb bizonyítéka.

Mi művészek, kultúraalkotók a minket fenyegető erőszaknak csak kultúránkkal, művészetünkkel állhatunk ellen. Ennek a művészetnek erősnek kell lennie, de erős csak együttes erővel lehet. Nem töredezhetszét a görcsös individualizmus miatt. Éppen erről az erős, közös, értelmes művészetről van szó a szimpozionokon.

A műteremből való kilépés a szimpozionmozgalom elején csupán bevezető, egy fejlődés nyitánya volt. De ez még nem elég, hiszen nem lenne fejlődés, ha csak újra meg újra más helyen jönnénk össze, hogy mindenki elpottyintsa a „maga tojását” ami végülis terméketlenné válna.

Ez a felismerés juttatott el bennünket Lindabrunnban a szimpozion-terület közös kialakításához. Ebből igen gyorsan adódott egyes, az egészbe beleillő objektumok közös tervezése és kialakítása. Az első ilyen egy kommunikációs központ volt, ahogy mi nevezzük. Ennek a létesítménynek a célszerűsége a közös munkához való csatlakozást megkönnyítette. Természetszerűleg adódtak kezdeti nehézségek, amelyek elsősorban az egyéniről a közös gondolkodásra való áttérésben gyökereztek. Itt fel

kellett adni azt a sok egoizmust, amelyet igen gyakran cseréltek fel az egyéniséggel. Erős személyiségekre volt szükség, és ez nem ellentmondás.

Lindabrunnban különösen gyümölcsöző volt a közös munka a japán kollégákkal, akik ezt az elvet hazájukba vitték, amely ott termékeny talajra talált. 1978-ban Suwaban, 1981-ben pedig Hagi-ban alakítottak ki nagyobb parkterületeket közös tervek alapján, együttes munkával. Az, hogy ez az elv, ez a fejlődés immár Magyarországon is gyökeret eresztett, szinte szükségszerűség a szimpozionok fejlődéstörténetében, hiszen a szimpozion-gondolat abból a határkőből született, amelyet Karl Prantl a magyar-osztrák közös határra tervezett és állított fel.²⁵³ Ő ennek a kőnek tudatosan nem elválasztó, hanem összekötő szimbolikát adott. Erre építette föl barátaival együtt az első szimpozionot.

A szimpozionokon és szimpozionokban való munkálkodás az én világnézetemet is megváltoztatta. Már nem azon gondolkodom, milyenek legyenek egyedi műveim, hanem azon, mit tehetnék kultúránkért, humánus fejlődésünkért.

Ezért fogadtam el nagy időnehézségek árán is szívesen ezt a meghívást, hogy itt is segíthessek. Én csak a kultúrában látom az esélyt a népek megértésére, arra, hogy az emberek végül valóban humánus emberiséggé váljanak. Hadd ismételjem meg azt, amit záróbeszédemben a japán szimpozionon mondtam: A jövő kultúrája együttes lesz. Ez a szimpozion már nem csupán kultúr-csere, hanem egy ilyen közös kultúra első példája.

Siklós, 1982. május 4.

Mathias Hietz

Fordította németről:
Molnárné Luca Zsuzsanna

13. Csenkey Éva: Tájékoztató a Siklói Szobrász Szimpozion tizenöt éves munkájáról, 1982. szeptember 3.

Adatok:

1967–1982 között 145 alkotó kapcsolódott be a szimpozion munkájába, közülük 108 szobrászművész. Képviselet országok: Argentína, Ausztria, Bulgária, Csehszlovákia, Japán, Jugoszlávia, Finnország, Franciaország, Lengyelország, Magyarország, NDK, NSZK, Norvégia, Olaszország, Románia, Szovjetunió, Törökország (17 ország). A szimpozion közgyűjteménye 101 befejezett szobrot őriz, a tanulmányi anyagon kívül. Két állandó kiállító helyen láthatók a művek: a szobrásztelepen (Nagyharsány, Szársomlyó-hegy, Keleti Kőbánya), valamint a kisebb méretű művek Pécsen, a Pintér-kerti arborétumban. 1979–83 közötti években hat-hat, évente változó művet mutatunk be Budapesten, a Rege-parkban. A szimpozion munkáját részben saját kiadványok (két mappa, két összefoglaló katalógus, egy közönségtájékoztató leporelló) mutatják be. A Dunántúli Napló pontos krónikaként folyamatosan végig követte és ismertette a szimpozion programját, az ott dolgozó művészeket és tevékenységüket, és a sajtó egyéb orgánumai, a TV és a Rádió is nyomon követte és követi a szimpozion munkáját, a Művészet különösen az utóbbi években elemző tanulmányokat jelentetett meg.

A Siklói Szimpozion tizenöt éves történetének főbb periódusai

1. szakasz 1967–1969

1967-ben alakult meg a Bm. KISZ Bizottság égisze alatt a fiatal művészek „képzőművészeti symposionja”. 1968 júniusában adták át a művészeknek a helyreállított Gyimóthy-villát, ekkor kezdődött a folyamatos műhelymunka, melynek középpontjában, a Siklói Várban a Várfesztivál alkalmával rendezett évenkénti beszámoló kiállítás állt. De ez évben megkezdődött a szobrászmunka is a bányában.

II. szakasz 1970–1973

A kőszobrász tevékenység előtérbe került, a telep nemzetközivé alakult, az alkotómunka elsősorban a Szársomlyó-hegy Keleti Kőbányájában összpontosult. A helyi tanács szervek mellett a Bm. Tanács egyre több feladatot vállalt a feltételek (gazdasági és szervezési) biztosításában.

Bekapcsolódott a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége a szimpozion szervezésébe. Kialakult a siklói nemzetközi Szobrász Szimpozion máig is élő szervezeti formája. A kialakuló szobrász szimpozion művészeti célkitűzése az volt, hogy előremutatón, példamutató monumentális szobrok készüljenek, amelyek túlhaladják a köztéri szobrászatban megmerevedett sémákat, amelyek az adott környezetet és az adott szerény technikai lehetőségeket figyelembe véve azt bizonyítják, hogy a közönségnek szüksége van és érzékenyen reagál az újító szellemre, a kő szépségére és azt bizonyítják, hogy a művészek képesek önzetlenül is megmutatkozni, építeni, agitálni az új művészet megismertetése érdekében. Számos szép szobor művészeti értékén túlmenően a szimpozion közművelődési hatása vált különleges értékűvé.

III. szakasz 1974–1979

Az eddigi eredmények következményeképpen az alkotótelep erőteljes fejlesztése következett be, számos erőfeszítéssel annak érdekében, hogy a résztvevő művészek köre szélesedjék, hogy a kortárs szobrászművészetben érvényesülő különböző szemléletek, tendenciák egyaránt érvényesüljenek, a műhely alkalmassá váljék a feladatok megvalósítására. Kapcsolatok épültek ki a hazai alkotótelepekkel, felvállalva a közös érdekképviselést és kapcsolatok épültek ki a külföldi alkotótelepekkel, sőt megalakult az önkéntes alapon – az alkotótelepen belül nemzetközi dokumentációs központjuk is. Ezekben az években számos, önmagában értékes mű született, amelyek azonban a környezethez és egymáshoz csak igen lazán kapcsolódtak. A kiállító terület is szűknek bizonyult. Az eredmények és hiányosságok rajzolták meg a következő periódus előtt álló feladatokat.

IV. szakasz 1980–1982

Az utóbbi hároméves periódus célja az volt, hogy egy egységes műhely-szellem kialakulását segítse elő, az egyéni programok figyelembevételével, az azokban rejlő közös szándékokból és vonásokból, a szimpozion jövőjének is utat mutató program kialakítása. Az eredmények biztatóak. A szimpozion mozgalom világszerte átalakulóban van, az 1955. évi első, Ausztriában megrendezett szimpozion óta már túljutottak a „bizonyítás” szakaszán, művészek és mecénások eredményesen bizonyították, hogy minden lehetőséget meg ragadnak és akár új fórumok teremtésében is közreműködnek, annak érdekében, hogy bizonyítsák, hogy a művészet nemcsak egyeseké, hanem mindenkié, hogy nem a műtermek világának, hanem az értővé vált közösségnek születnek az

alkotások. A szimpozionok először a meglévő intézményi és hierarchikus keretektől „kivonulnak” a hegyek közé, a kőbányákba, az utóbbi években pedig éppen hogy „bevonulnak” a városokba, felvállalnak és közreműködnek olyan tájrendező, városrendező programokban, melyeknek eredményeit az addiginél szélesebb közönség élvezheti, ugyanakkor megtartották igen eredményesnek bizonyult új módszereiket, azaz közösségben dolgoznak, közvetlen kapcsolatot tartva a mecenaturát képviselő, a művek létrehozásában közreműködő szervekkel.

Itt, a siklói szobrásztelepen is hasonló szellemben alakult a szimpozion program. A közönség ugyan már adott volt, hiszen átlag 150–200 ezer ember látogat ide évente, szinte kiránduló központtá alakította az egykor néptelen kőbányát. Ily módon nem kellett területet váltani, csupán bővíteni, hogy az egész helyszín egy olyan kiállítási egységgé formálódjon, amely nem csupán az egyedileg készült művek bemutatóhelye, hanem az alkotó tájrendezői, tájalakító képességeinek is mintaterülete lesz. Ez a fajta, az utóbbi három évben kikristályosodott program a közösségben folyó alkotómunka továbbfejlesztését is magával vonja. Olyan elképzelések megvalósítása, mint pld. az 1982. év nagy vállalkozása, a színház-tér kialakítása csak a művészek ténylegesen kollektív, összedolgozó csoportmunkájával valósulhat meg. Ebben a közösségi munkában az egyéni elképzelések, fantázia, elkötelezettség, kitartó megvalósító munka szinte felszívódnak, olyan műegységben olvadnak össze, amelyeket eddig inkább az építészet, vagy a színház- és filmművészet tudott produkálni. A művészek között kialakult összmunka eredményei azonban nem valósulhatnának meg, ha nem lehetett volna megteremteni a környező mikrotársadalommal az élő kapcsolatot. Minden egyes mű megszületéséhez, egész területet átformálni kívánó munkánkhoz a környező vállalatok, intézmények, szervezetek és egyes személyek segítő figyelme, támogatása és munkája is hozzájárul – így elmondhatjuk, hogy az itt született és a még mindig születőben lévő mű-együttes mindnyájunké.

1982. szept. 3.

Bernics Ferenc záróbeszédéhez

Csenkey Éva

INTERJÚK, VISSZAEMLEKEZÉSEK BOCZ GYULÁRÓL

Beszélgetés Ugróczky Máriával²⁵⁴

– *Hogyan és mikor ismerkedett meg Bocz Gyulával?*

– Másodikos egyetemista koromtól, 1961-től ismertem Gyulát, aki benne volt abban a baráti körben, amelyikben én is. A barátaink közé tartozott Dombay Győző festőművész, és későbbi felesége Tücsi (Horváth Tünde) is. Hevesi Andrással, a férjemmel együtt szerettük Gyulát, mint embert, és nagyra tartottuk a művészetét.

– *Tudna néhány történetet mondani Bocz Gyula pályakezdéséről?*

– Gyula őstehetség volt. Az 1960-as években a Sopianae Gépgyárban volt munkás, azt hiszem lakatos. A gyárban a vezetők felismerték a tehetségét, elfogadták, hogy ő egy autonóm személyiség, és az alkotómunkáját igyekeztek támogatni. Miután azonban nem futballista volt, akik abban időben csak a fizetésüket felvenni jártak be a munkahelyükre, a főnökei elvárták, hogy azért töltsön bent a gyárban annyi időt, amennyit a többi munkás – akiknek ki kellett dolgozniuk a teljes munkaidejüket – még tolerálni tud. Ha a művészé válásának körülményeit és a művészi teljesítményét összevetjük, akkor nem túlzás, hogy az őstehetség kifejezést használtam a jellemzésére.

Gyula legközelebbi barátja Dombay Győző volt. Mindketten kiválóan rajzoltak. Egy időben azon versengtek, hogy melyikük tudja élethűbben lerajzolni a tárgyakat. Gyula nem akart festő lenni, amennyire tudom, azért rajzolt egy időben, mert úgy gondolta, ez is a formaérzékének fejlődését szolgálja. Emlékszem, egyszer mindketten lerajzoltak egy tál pattogatott kukoricát: fehér terítőn, fehér tálban, fehér pattogatott kukorica. A rajzaik olyan életszerűek voltak, hogy az ember legszívesebben kivett volna a képeken lévő tálból egy marék kukoricát. Emlékeztetett engem ez egy kicsit Zeuxisz és Parrhaiszosz történetére, amit még Komáromi Katz Bandi bácsi mesélt el nekem egy nyáron Balatonalmádiban. Zeuxisz megfestette a Szőlővivő fiú című képét, amely olyan valóság-hűre sikeredett, hogy a madarak rászálltak a szőlőre, és csipegetni próbáltak belőle. Parrhaiszosz, hallva ezt

a történetet, azt mondta, hogy ő nemcsak a madarakat tudja megtévesztetni, hanem akár az embereket is. Egy alkalommal, amikor Zeuxisz meglátogatta őt a műtermében, és egy képet keresett, Parrhaiszosz azt mondta neki, hogy a képet ott találja egy függöny mögött. Zeuxisz félre akarta húzni a függönyt, de az rá volt festve a képre. Zeuxisz elismerte, hogy vetélytársa a nagyobb festő. De Győző és Gyula végül is nem döntöttek arról, hogy melyikük tud jobban rajzolni. A rajzolást csuklógyakorlatnak szánták, és hamarosan felhagytak vele, mert ezt a való-ságteremtő képalkotást értéktelenebbnek tartották annál, mint amikor a művész azt tekinti küldetésének, hogy a változó világ és jelenségei belső lényegét megmutassa másoknak. A rajzokat rendre összetépték, nem tudom maradt-e valami belőlük az utókornak.

– *Tartották a kapcsolatot a későbbiek során is Bocz Gyulával?*

– Az egyetem elvégzése után elkerültünk Pécsről, azonban András mindvégig kapcsolatot tartott Gyulával. Amikor kint élt a Villányi szoborparkban, majd kiköltözött Hosszúheténybe többször jártunk nála. Hosszúhetényben vettük meg tőle a márvány szobrunkat, de legszívesebben a többi szobrárt is hazavittem volna, ami csak a háznál volt. A márványszobornak túl nagy volt az értéke ahhoz, hogy baráti alapon kaphattuk volna meg Gyulától, ezért megbeszéltük vele, hogy az árát havi tízezer Ft-jával részletekben fizetjük ki, amit András személyesen köteles minden hónapban Gyulának Heténybe elvinni. Ez így eltartott két-három évig.

A felsőegrszegi Madonna ünnepélyes felavatására András írt zenét, amit Barth István játszott el fuvalán. Erről megvannak a felvételek. Lépjön be a youtube-ba, és nézze meg a „Pécsről indultak” című sorozatból a Hevesi András–Ugróczky Mária című 2001-ben készült részt, abban Gyula is szól néhány mondatot, és az említett zene is elhangzik.²⁵⁵

A komlói köztéri szobrának a felavatásán ott volt Göncz Árpád is, aki belépve a terembe udvariasan bemutatkozott Gyulának: „Göncz Árpád vagyok, a köztársasági elnök, üdvözlöm.” Mire Gyula: „Bocz Gyula vagyok, a szobrász, üdvözlöm.” Nagyon érdekes jelenet volt, és jól jellemezte a két ember személyiségét.

– *Milyen volt Bocz egyéni világlátása, értékrendje? Mi volt számára fontos, és mi nem?*

– Gyula érdekes ember volt. Olyan volt, mint a kő, amellyel dolgozott. Volt benne egy belső szilárdság,

megingathatatlan hit, hogy ő szobrok csinálására született – ezt a kifejezést használta, a szobrokat csinálást. Keveset beszélt, de mindent felszívott magába, amit csak hallott a környezetében. Arról szívesen mesélt, hogy az éppen munka alatt lévő szobor hogyan bomlik ki az anyagból. A kezével kísért a szavait. Többször hallottuk tőle, hogy a szobrok benne vannak a kőben, a fában, neki csak annyi a dolga, hogy a felesleges anyagot lefaragja róluk. Amikor nekifog egy követ vésni, a kő megmutatja, hogy mit rejt magában. Ez a hit lényeges része volt a művészetének.

Szerintem a szobrai összetettebbek annál, mint amit a néző az első megtekintés után gondol. Vegyük példának a *Janus* című szobrot, amit én egy kivételesen szép alkotásnak tartok. A fej ún. kantavári fekete márványból készült, ami tulajdonképpen egy ritka színezetű mészkő, így könnyen törik, mállik. Nem tudom, Gyula hogyan volt képes egybetartani a követ, hogy az nem esett széjjel vésés közben. Ritkaság, hogy ebből az anyagból egy ilyen nagyságú szobor tudott születni, ha egyáltalán használják ezt a követ a szobrászok.

A kétarcú Janus másik arca a hajban van. Janus, aki férfit is, eredetileg a kezdet és a vég védőszelleme volt a római mitológiában, hozzá imádkoztak a rómaiak. A Janus kapu jelképezte a ki és bejárást, – talán az egyik dimenzióból a másikba. A Gyula által megalkotott fej arca azonban egy nő arca, az álla, a nyaka íve, a kerekded formák egy nőre utalnak, bár a hajarc lehet akár egy férfi is. Gyula számára talán a név az élet kettősségét jelentette. Ha úgy tetszik, azt fejezi ki, hogy a nő a kezdet és a vég a teremtésben, az élet kapuja, amelyen belépünk a mi dimenzióinkba, amit majd elhagyunk egy ismeretlen dimenzióba távozva. De lehet, hogy csak én laikusként magyarázom így a szobor mondanivalóját. Egyszer jön majd egy hozzáértő művészettörténész, aki kielemezve Gyula szobrait, szavakkal tudja elmondani, amit Gyula a szobraival akart elmondani nekünk.

Beszélgetés Merényi Györggyel²⁵⁶

– **Hogyan és mikor ismerkedett meg Bocz Gyulával?**

– Még pécsi tanárképző főiskolás koromban (rajz-biológia szakon végeztem 1973-ban) nyári munkát vállaltam a múzeumnál: a pécsváradi vár kápolnájának középkori köveit rajzoltam. Pécsváradon Kigyós Sándortól hallottam először a villányi szimpozicionról és Bocz Gyuláról. Elementáris élmény volt számomra a villányi látogatás és ott találkoztunk először. Az akkori pécsi képzőművészeti életet élénk figyelemmel kísértem, a biennálékon (kisplasztikai, kerámia) láthattam aztán az alkotásaikat. Meghatározó időszak volt számomra az akkori Pécs kulturális élete, miliője!

– **Milyen gyakran találkoztak? Mely találkozások voltak kiemelkedően emlékezetesek Önnek?**

– Később már Hosszúhetényben több alkalommal találkozhattam vele, ekkor beszélgethettünk elmélyültebben, hosszabban. Valójában egy készülő könyvemhez (Tárgykultúra, környezetkultúra, Tankönyvkiadó, 1998) gyűjtöttem anyagot. Ekkor már Budapesten éltem és Pécsen Bocz Gyulánál vendégként lakhattam, így gyakrabban látogathattam meg Hosszúhetényben.

A hosszúhetényi látogatások idején órákig folytathattuk a diskurzust szobrászatról, a kövek titkairól, a művészet autonómiájáról és a művészek szabadságáról. Vaszilij Kandinszkij „Über das Geistige in der Kunst” című munkája volt az egyik kiindulópontja felejtethetlen beszélgetéseinknek. Ma már sajnálom, hogy nem használtam diktafont, ám ezek a beszélgetések inkább baráti eszmecserék voltak, mint rideg interjúk.

Felejtethetlen élményem maradt, amikor egyik legszebb obszidián szobrát²⁵⁷ egy tükörlapra helyezve mutatta be számomra a mozgását, az „ingabinát” – ezt a kifejezést használata. Pár perces kis filmet is készíthettem ekkor. Kiskamasz fia pakolta fel posztamensre a követ, amelyeket aztán fotózhattam.

Aztán az egyik budapesti gimnázium névadója szobrának elkészítéséhez keresett szobrászművészt, ekkor gondoltam Bocz Gyulára, és egyik ajánlója voltam. Mindannyiunk nagy öröme született meg a Karinthy Frigyes büszt (1997). Az előkészületek során többször beszélgettünk Karinthy írásairól is még Hosszúhetényben. Budapesten a szobor elhelyezése, majd avatása kapcsán

többször találkoztunk. Felkavaró élmény volt számomra, hogy a szobor készülése idején Karinthyéhoz hasonló műtétet végeztek el Bocz Gyulán. Remekműve még Liszt Ferencről készült bazalt büsztje is, bízom benne, méltó helyére, a Zeneakadémiánk előcsarnokába kerül!

– **Milyen emberként emlékszik rá?**

– Lenyűgözött a belőle áradó szuggesztivitás és teljesen egyéni világlátás, értékrend.

– **Milyen volt ez az egyéni világlátás, értékrend? Mi volt számára fontos, és mi nem?**

– Leginkább a természet titkai foglalkoztatták. Végso-
ron az a fajta szobrászi szemlélet, amelyet szobraiban
viszont is láthatunk. A kő, az anyag titkait firtatja és látha-
tóvá tesz olyan összefüggéseket amelyek a természet és
az ember kapcsolatáról is vallanak. Ebben az értelemben
egyetemes. Különös lelkesedéssel beszélt alkotásai anya-
gairól, „titkairól”, illetve vetette bele magát ezek megfejté-
sébe, felfejtésébe. Az rendkívül imponáló volt számomra,
milyen plasztikusan és biztosan tud mindezekről beszélni,
véleményét, meglátásait mondatokba fűzni. Értékrendjé-
ben a természet, az univerzum, a matéria és a szellem (a
Teremtés) kapcsolatrendszer, ennek meghatározó ereje
volt a kiindulópont, illetve a visszatérési pont.

Átszerkesztett emlékezet: Beszélgetés Knapp Évával²⁵⁸

mottó:
„A művészet: magatartás”
(Bocz Gyula)

– **Hogyan és mikor ismerkedtél meg Bocz Gyulával?**

– Mindössze tizenhét éves voltam, amikor 1973 kora őszén/
késő nyarán néhány hetet Villányban töltöttem. A *Spirál*
ott magasodott a nagyharsányi hegyoldalban. Távolból
is diadalmasan hatalmas volt, ellenállhatatlan, nem lehe-
tett távol lenni tőle. A szobor az első hét vége felé már
szinte kísértést jelentett, így engedtem az ösztönnek, és
„meglátogattam”.

A továbbiakban szeretnék számot adni az interjú
kérdéseinek megfelelően átszerkesztett, de egyetlen rész-
letében sem tovább gondolt emlékről. Egy olyan személy
alakját és kivételes alkotóművészetét szeretném felidézni,
akiről aligha mondhatom el azt, hogy ismertem vagy
megismerhettem. Ugyanakkor az emberi életnek vannak
kivételesen intenzív időszakaszai, és egyetlen villanás, egy
óra vagy nap a személyre szabott földi idő végéig elkísér.
Valószínűleg pontosabb lenne, ha a „megismerkedés” kife-
jezés helyett azt mondanám: találkozás volt, találkoztunk.

A *Spirált* azon a késő délutánon körüljárva két dologra
lettem figyelmes. Az egyik a szobor lépcsőről-lépésre
történő átalakulása. A másik a felszabadultság és a belső
tágasság érzete. Másnap ismét ott voltam, és bár este-
ledett, hallottam, hogy valaki dolgozik. Tudni szerettem
volna, ki készítette a *Spirált*, meg akartam kérdezni, ezért
lesétáltam a hegy pereméről az elhagyott kőbányába. Nem
kellett sokat mennem, mert máris ott találtam magam
egy akkor számomra teljesen idegen, névtelen szobrász
közelében, aki saját kezű munkával alakít egy óriási követ,
a felületén gömböket formálva. Nézttem ezt a számomra
korábban ismeretlen erőfeszítést, mindaddig, míg csend
nem lett. Akkor meglepve vettem észre a kőporral borí-
tott személy mozdulatát, mellyel megsimította a készülő
szobor felületét. Ez az anyaggal folytatott intenzív fizikai
munkából hirtelen szellemi párbeszéddé váltó átmenet
annyira elgondolkodtatott, hogy nem köszöntem és nem
tettem fel a kigondolt kérdést. Az ezt követő párbeszéd
rövid lett, a szobrász megszólított:

Kérdés: Keresel valakit?

Válasz: Nem és igen. Nem, mert nem ismerek itt senkit. És igen, de azt hiszem, már tudom a választ.

Kérdés: Mi az igen?

Válasz: Ugye, Te, faragtad a Spirált?

Kérdés: Honnan gondolod, tudod (?), különben igen.

Azaz itt megfordult a kérdező és válaszadó szerepe. Azt feleltem, hogy az a szobor olyan, mint egy látomás. Ezután bemutatkoztunk, és mentünk a dolgunkra.

Másnap ismét ott voltam, és megkérdeztem, mi lesz a neve/címe az újabb szobornak. Kérdés volt a válasz: „mi legyen?” Emlékezetem szerint azt mondtam, gondolkodnom kell, mert olyan, mint a bugyborékoló, forrásban lévő víz, de nem az. Talán maga az energia, de az sem, mert tárgy, egy készülő „gömb-halmaz”, ami itt van, mégis végtelen messzire viszi a képzeletet, egészen a csillagokig. (Évtizedek múltán tudtam meg, hogy Csillagok avagy Buborékok lett a címe, és végleges formája 1974-ben készült el. Ezek a tények megrendítettek, hiszen Bocz Gyula akkor már közel egy évtizede halott volt. Nem sokkal később egy csillagos éjjel lefeküdtem a földre és felnéztem az égre: és valóban a szoborhoz hasonló, távoli gömbök együttesévé rendeződtek el a csillagok. Láttam egy Hubble űrtávcsővel készített felvételt is, melyen csillag-milliók csoportosultak sajátos módon gömbök együttesévé.) Bocz Gyula némi hümmögés után azt mondta, majd meggondolja még; és elmondta, hogy készül egy ehhez képest „negatív” forma megvalósítására is, ahol a gömbök belemélyednek a kőbe. Erre a tervre kérdéssel reagáltam: „olyan lesz, mint a fekete lyukak az univerzumban?” És az mi, kérdezte. Akkoriban még intenzíven érdekelt a fizika és a matematika, ezért tudtam az akkor még viszonylag fiatal fekete lyuk kifejezésről ('black hole', John Archibald Wheeler, 1967), és elmondtam. Nevetett rajta.

Ezt követően abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy megmutatta az *Élet*-sorozat elkészült részeit, ekkor még tervezve a befejezést. (Nem valósult meg, torzóban teljes.) A késznek mondott *Szerelem* után a kinagyolt *Születés* hatalmas, emberfeletti alakjáról beszélt és képzeletben láttatta/vizionálta a *Dél* és a *Halál* kiválasztott szikláit. A szimbolikus kompozíció kapcsán elmorfondíroztam a *Szerelem* és a *Születés*, valamint a *Dél* és a *Halál* párosáról, gondolati egymásra vetíthetőségükről.

A következő személyes találkozás az utolsó volt. Elutazásom előtt az utolsó délután, közvetlenül ebéd után sétáltam ki a Szársomlyó hegy elhagyott kőbányájába, remélve, elköszönhetek tőle. Ekkor nem alakította a szobrot, inkább

csak kerülgette, tervezve a további alkotást. Nem akartam zavarni, biztos távolságban üldögéltem. Nem figyeltem fel arra, hogy észrevett, pedig így lehetett, mert megszólított: „újra eljöttél?”. Mivel jelentős dilemmám volt, mit válaszszak, merre irányítsam figyelmemet a következő években, megkérdeztem, hogyan lett szobrász? Nevetett, és azt mondta „nem volt más választási lehetőségem, kizárólag ezt akartam”. Háncsszatyrába rakta munkaeszközeit és meginvitált szűkebb életterébe, mondván, abban mindössze egyetlen jó van, az, hogy kintről nyílik, önálló a bejárata. Egymás mellett sétáltunk a Gyimóthy villa felé, s ha jól emlékszem, még ablak sem volt a szobájaként megnevezett sufnnin. Kitárt ajtónál beszélgettünk, azt javasolta – mindössze néhány szóval –, hogy az életben mindig válasszam azt az utat, amiről lehetetlen lemondani. Megmutatta az általa különösen kedvelt, éppen olvasott Várkonyi Nándor-köteteket. Óhatatlanul szóba került köztünk a totalitás, a monumentalitás, a valóság ősi és folyamatosan ismétlődő létforma-változatai. Panaszkodott a szobrásztársakra, a megértés hiányára, az ellene irányuló szinte naponkénti feljelentésekre, koholmányokra. Ugyanakkor derűsnek, elégedettnek és önfeledtnak láttam. Élesen emlékszem utolsó szavaira (mert máig visszhangzanak bennem): „itt mindig megtalálsz” és a kézfogásra, mely úgy bizonyult végsőnek, hogy egyúttal az első volt.

A későbbi években egyszer sem kerestem, nem tudtam, hogy a Villány-Nagyharsányi alkotótelepről akarata ellenére kellett távoznia (1975), és az 1981 utáni hosszúhetényi korszakról sem szereztem tudomást. Halálhírére is „lekésstem”, mert 2010 körül, amikor kerestem volna, már csak nekrológokat olvashattam, illetve ráleltem a Pintér Aukciósház 2009. május 19-i árverésén szerepelt *Fekete levelek* című kisméretű szobrának (nr. 40) hirdetésére. Utóbbi nagyon szerettem volna megvásárolni, de 2010-ben már hiába érdeklődtem, elkelt. Maradtak az emlékek.

2016 májusában egy családi kirándulás részeként először Hosszúhetényben, majd az átépítés alatti villány-nagyharsányi kőfejtőben voltunk. Az ezeréves Hetény vezér mellé leültem felidézni alkotója alakját, és a Bocz-ok Heténybe érkezéséről szóló telepes-legendát.

Villányban a *Spirálnak* már csak a helyére leltem. Férjem megkérdezte, honnan gondolod, hogy itt állt? A hely eltéveszthetetlen, válaszoltam, és az apró növények, virágok, elsősorban borsos varjúháj között (fényképet készítettem a helyről) megtaláltam a betonra erősített apró réztáblát: „Bocz Gyula: *Spirál*, 1973”. Évekig tűnődtem, hogy hol lehet a szobor, és vajon miért nincs még mindig monográfia egy ilyen kivételes alkotó életművéről.

– **Milyen emberként emlékszel rá?**

– Tudom, hogy elsőként sokan máig az „őstehetség” kifejezést társítják Bocz Gyula nevéhez, ellenségei pedig amatőrnek bélyegezték. Igen, káprázatos tehetséget kapott, és – szerény ismereteim szerint – ezzel soha, egyetlen másodpercre sem élt vissza. Alázattal tanult (bár titkolta), kiválasztott könyvekből. Úgy tudom, hogy eljutott a nagy mesterek műveinek színről-színre látásáig is (például Firenze). Folyamatosan figyelte a természetet, eggyé tudott válni a széllal és a madárdallal éppúgy, mint a sziklával. Azóta sem találkoztam senkivel, aki hozzá hasonló intenzitással vonzódott volna a kövekhez. Alkata amolyan „szikla”-alkat volt: mozdíthatatlan monolitra emlékeztetett, melyet, azaz: akit nem emberkéz formált.

Visszagondolva, róla talán elmondható, hogy képes volt maradéktalanul megvalósulni, a neki szánt talentumot megsokszorozni (Mt. 25, 14–30). Hűséges volt a kevésben, és így sokat bíztak rá. Beteljesíthette önmagát. Néhány szóban összegezve: divatok, irányok, lehetőségek nem csábították (viccesen tagadta, hogy ismerné vagy felismerné ezeket). Mint amúgy is befelé élő lény, elvonult a világtól. Zárkózott természetével (és amúgy sem) nem kívánt alkalmazkodni, nem kötött alkukat, eltúrta a feljelentéseket, vádakát – feltételezésem szerint (valamint néhány szavára emlékezve) azért, mert egyetlen tevékenységével, a szobrászattal teljes mértékben elégedett volt, azonosult vele.

Nem szerette a felesleges szavakat. Elég volt néhány szó a megértéshez, megértetéshez. Őszintesége – a köztünk lévő nagyon jelentős különbség ellenére, amit valahogy egyetlen másodpercre sem éreztem – minta volt, precedenst jelentett.

Befelé irányuló és haladó lény ismeretek halmozása helyett élményeket gyűjtött, figyelt, visszafojtott lélegzettel – így gondolom, így vélem (szintén az emlékeim alapján). Legnagyobb, és legjelentősebb művei fizikailag hatalmasak, túlnőttek az ember-mértéken: *Élet*, *Spirál*, az ugyancsak befejezetlen *Nagy Hal*, *Csillagok*, *Tektonikus mozgás*, *Végtelen*, és a többi. Elsősorban „kő-centrikus” művész volt; idővel, az elmúlt években, fából készült munkáinak egy részét is megismertem, de ezek háttéréről nincs személyes benyomásom – talán követ faragott volna helyettük, ha tehette volna? Nem tudom.

S talán még néhány szó a *Spirál*ról, mert sokat töprengtem és tűnődtem erről a szoborról. Mozog, mégis állandó; nem ismétli magát és mégis végtelen – ugyanakkor lezárt, kihasított forma. Úgy része a természetnek,

hogy elválik tőle. Egy ilyen alkotás megvalósításáért, úgy gondolom, az alkotónak végtelenül sokat kell önmagából átadni: látványa gyógyít és helyreállít, mint maga a természet, amelyből vétetett. Ha vízszintesen kiteríthetnénk, valóságos „cunami”-ként hatna (elképzelésem szerint ténylegesen és szimbolikusan egyaránt). Olyan eleven hely lenne, mint a Stockholmban Lea Porsager (*1981 –) által megálmodott és megvalósított *Gravitational Ripples* (2017), ahol a közepéről kifelé futó spirális ívek a múlt idő évszakaihoz illeszkedően „megelevenednek”, lágyan ívelt zöld dombokká alakulnak (a 2004. december 26-i indiai óceáni cunami svéd áldozatainak emlékműve, ugyanakkor mégsem hat mauzóleumként). [Ismeretes, hogy a gravitációs hullámokat, a téridő görbületének hullámszerűen terjedő megváltozását Albert Einstein általános relativitáselmélete vetítette előre; közvetett formában történt kimutatásukért 1993-ban Nobel díjat ítéltek meg, majd első ízben közvetlenül 2015-ben észlelték őket.] A „kiterített” *Spirál* – képzeletem játéka szerint – egy rész a két egymás körül keringő neutroncsillag által keltett gravitációs hullám keringési síkjából.

A makrokozmoszból áttérve a mikrokozmoszra, magának a spirál-motívumnak sokféle alakja ismert, így mindenekelőtt a csigaház és az élő spirálok. Az egész földi világban, annak múltjával együtt, a spirál szimbólumként hat az emberi művészetben: jelen van az ő- és ókori művészi, vallási megnyilvánulásokban éppúgy, mint a jelenben. Ismeretes, hogy az ember mindennapi tudállapotán kívül eső, bizonyos megváltozott tudatállapotaiban különféle geometriai alakzatok jelennek meg. Hét olyan alapvető alakzatot tartanak nyilván, melyeket az ilyen helyzetekben a világ minden részén észlelnek/észleltek az emberek; ezek mintegy „telepítve” vannak agyunkban, egyikük a spirál. Megfigyelések bizonyítják, hogy – többek között – az éhség, a sokk, a kimerültség vagy az ingermegvonás által kiváltott módosult tudatállapotban az ember parázsló és lángoló spirálokat vetíthet ki a körülötte lévő felületekre, s ezeket a külvilág izzó alakzataiként észlelheti.

Különleges forma a spirál azért is, mert rendszerint közvetlenül az úgynevezett harmadik, legmélyebb tudatszintre (David R. Hawkins pszichiáter, 1927–2012) történő átmenet előtt jelenik meg. Egyfajta örvénnyé vagy alagúttá alakulhat át, ami egy lényünkől idegen, intellektuális és nyelvi eszköztárunkkal megfoghatatlan mentális világba vezet, ahol semmilyen emberi logikai vagy lineáris kapcsolat nem érvényes, és az elme, a személyiség megszokott struktúrája szétesik. Az e síkok közötti átmenetet már az ókorban is leírták, olyan állapot

érzeteként, mintha az ember egy alagúton át lyukba vagy kútba zuhanna.

A *Gravitational Ripples* (2017) címen megvalósult land art (earth art) alkotás dombjai spirálokat alkotnak. A természetben mindenütt találkozhatunk hasonló alakzatokkal, a galaxisoktól kezdve a napraforgó virágjáig. Utóbbiak Fibonacci-spiráloknak is nevezhetők, [Fibonacci = Leonardo di Pisa, matematikus, *1170?–†1250?] s a természet szabadon tomboló erői által létrehozott energiát jelképezik. Egy méh n-generációs őseinek a száma az n-edik Fibonacci-szám [A Fibonacci-számok végtelen, növekvő sorozatot alkotnak, első néhány eleme a nulladiktól kezdve: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34]. A romboló erőn kívül a spirálok szimbolizálják a természet gyógyító és helyreállító erejét is. Mindez ott rejtőzik, megbújik Bocz Gyula *Spiráljában* is – akkor is, ha erre ő „csak” ráértett. Az alkotás túllép az alkotóján, és ez így van jól.

– Milyen volt az egyéni világlátása, értékrendje? Mi volt számára fontos, és mi nem?

– Néhány réges-régi találkozás kevés ennek a kérdésnek a megválaszolásához. Az egyéni világlátás különben is többszörösen összetett fogalom, a természet, az élet, a testi-fizikai világ, az öntudat, a nemzeti közösséghez tartozás (kultúra és társadalom) és a személyes én egyaránt idetartozik. Minderről Bocz Gyula kapcsán keveset tudok, és úgy vélem, egyik réteget sem lenne érdemes majdnem avatatlanként állításokkal vagy feltételezett faktumokkal megközelíteni.

Az viszont megkérdőjelezhetetlen bizonyosság számomra, hogy az ő nem hagyományos életútjához nem hagyományos értékrend járult, melyben a természetnek előkelő szerepe volt. Ide tartoznak a különféle mozgások, a fény és az árnyék, a hullámok (*Hullám*, 1970), a magasabb rendű, felfelé nyitott mozgásformák (*Obelisk/Végtelen*, 1973), a tiszta alakzatok, a felületek kialakításának egyéni ritmusa (*Az ezeréves Hetény vezér*, 2001), a sajátosan belső univerzumhoz társuló változások ábrázolása (a befejezetlen *Nagy hal*, 1972), és sorolhatnám még. Művészként kereste a földi univerzum, a föld anyagának belső törvényszerűségeit, tisztelte azt, amit és ahogyan meglelt. Világlátása úgy irányult befelé (immanencia, érzéki megtapasztalás), hogy kinyílt a transzcendens (természetfeletti) felé. Gondolom, hívő katolikus ember volt, így élt, hitt, és a hite sok szakadékon segítette át.

Elvarázstolták a kövek. Úgy vélem ez a „varázslat” fontos volt, a legfontosabb számára.

– Hatással volt-e az életedre ez a találkozás, s ha igen, hogyan?

– A találkozás Bocz Gyulával megerősített abban, hogy felelősen kizárólag egyedül én dönthetek az életutamról, s ezt a döntést soha nem szabad átengedni senki másnak.

Egy idő után a lélek már egy következő élet emlékeit gyűjti, és ezekhez nálam több-kevesebb Bocz-szobor is tartozik. Szobrainak mindenkor az élet, a mozgás, a változás megörökítése volt a célja, egyedül ez a tárgyuk is. Várkonyi Nándort idézném szabadon, emlékezetből, aki olyan boldog paradicsomi állapotról elmélkedett, melyben Ég és Föld, lélek és anyag tevékeny harmóniában kapcsolódik össze, azaz az élet a világ valósága. És ennek tudatát Bocz Gyula kivételes lényé és mindenekelőtt művei tették számomra kézzel foghatóvá.

Beszélgetés Nádor Rudolfné Grosch Erzsébettel²⁵⁹

– Hogyan és mikor ismerkedett meg Bocz Gyulával?

– Első találkozásom a Villányi Szoborparkban anno faragás közben történt. Ez nem volt személyes, csak figyelhettem egy csoporttal érkezve. Személyesen Hosszúhetényben, az azóta Emlékházzá avatott lakóházában találkoztam Bocz Gyulával, amikor felkértem a millicentenáriumra készülő közparkunkba elhelyezendő szobor elkészítésére polgármesterként. Ez már az 1990-es évek közepén történt. Ettől kezdve sűrűn találkoztunk, szinte hetenként. Nyomon követhettem a munkafázisokat a carrarai márványból készülő nonfiguratív szobor alakulásában. Minden találkozásunk izgalmas, tartalmas beszélgetésekkel kezdődött és végződött a késő esti órákba nyúlva. Beavatott az általa használt alapanyagok ismeretébe, így hallhattam filozófikus elmélkedéseket a fáról, fémről, kőről, miközben a lakóházban látható kispasztikai gyűjteményével demonstrálta tökéletes anyagismeretét. Bemutatta vázlatait, rajzait az emberi testről, méretekről, arányokról. Minden beszélgetésünket művészettörténeti szemináriumként éltem meg, miközben közel kerülhettem az alkotó emberhez.

– Milyen gyakran találkoztak? Mely találkozások voltak kiemelkedően emlékezetesek Önnek?

– A legemlékezetesebb találkozásom már a Millenniumi ünnepségre készülő Hetény vezér szobrának elkészítéséhez kötődik. A kövestetői, nevezetesen legkeményebb fonolitot választotta ki egy egész napos együttlétünk alatt a helyszínen. Gondterhelten, szinte lázasan tapogatta, simogatta a fellelhető hatalmas kötömböket. Keveset beszélt, szinte csak akkor vált bőbeszédűvé, mikor rálelt a számára megfelelő, hatalmas kötömbre. Akkor kiselőadást tartott az elképzeléséről, a szállítás mikéntjéről, a közet egyedülállóságáról, a megmunkálás nehézségeiről. Soha nem felejthető nap volt a körbezárt, naptól izzó kőbányában. Ennek folytatásaként a falu felhagyott kőbányájában ugyanilyen gonddal választotta ki a szobor későbbi helyét. Az avatására Göncz Árpád Elnök Urat kértem fel Bocz Gyula kívánságára, mivel személyes ismerősök voltak. (Róla korábban novellát is írt az író elnök).

– Milyen volt Bocz egyéni világlátása, értékrendje? Mi volt számára fontos, és mi nem?

– Bocz Gyula senkihez sem hasonlítható világlátással, értékrenddel rendelkezett. Istenhívő volt, de erős kritikával beszélt a vallásosságról, a bigottságról, az emberi gyarlóságról, előítéletességről, érdekbarátságokról, hiteltelenségről. Nem tűrte a röghöz kötöttséget, a béklyót. Egész életében a maga választotta utat járta, ahhoz töretlenül hű maradt, nem tért le róla. Nem volt tekintélytisztelő. Csak a tökéletességig fejleszthető alkotó munkát ismerte el, megvetette a szolgalelkűséget.

– Az 1990-es években volt egy közös olaszországi útjuk. Milyen alkalomból volt ez, hol álltak meg?

– Emlékezetes a testvértelepülésünk, az olaszországi Morolo (Rómától 40–50 km-re) meghívására tett utunk is, amelyen a hosszúhetényi közösségért sokat tevő társaink, sportolók, köztisztviselők, művészek vehettek részt. Díszvendégünk Bocz Gyula volt. A római látogatás mellett Firenze volt az ékköve az útnak. Szobrászunk dúskált a látnivalókban, köztéri szobrokban, múzeumokban. Az eredeti Dávid szobor lenyűgözte, de arányait illetően kritizálta is. Hosszan tanulmányozta, beszélt róla, és nehezen szakadt el a látnivalóktól. A morolói újság is tisztelettel szólt Bocz Gyuláról.

– Milyen emberként emlékszik rá?

– Halálakor a hetényi Zengő újságban megjelent nekrológban így búcsúztam tőle: „Elment a legszabadabb ember. Már a végtelenben jár. Arcát nap égette, bőrét kőszilánkok szaggatták. Együtt lélegzett a fákkal, madarakkal, széllel. Zabolátlan lelke átsuhan a villányi sziklákon, a pécsi utcaköveken, a Mecsek napszitta lombjain, kertje göcsörtös fáin, félbehagyott kövein, a Kövestető gránitnál keményebb fonolitján, a Hetény vezér megfeyjthetetlen, indázó vésetein. Mint a madarak. A legszabadabb sziklaember ott suhan velük most már mindörökké. Szobrai őrzik összevesszthetetlen keze nyomát most már mindörökké.”

Beszélgetés Dóczi Tamással²⁶⁰

– **Hogyan és mikor ismerkedett meg Bocz Gyulával?**

– Betegként találkoztam vele, aztán összebarátkoztunk.

– **Milyen gyakran találkoztak? Mely találkozások voltak kiemelkedően emlékezetesek Önnek?**

– Havonta, kéthetente jártam ki Hosszúheténybe. Az intenzív osztályunk elé készítette fából a *Biológiai mozgást*, és terveztünk egy 4 köbméteres gránit szobrot, mobilt, a Diagnosztikai Központ bejárata elé, kifejezve azt a bizonytalan lelkiállapotot, élethelyzetet, amiben egy oda beérkező személy van: sokan gyakorlatilag ott megkapják az ítéletet az életükről, hogy élni fognak-e még, vagy meghalni. Skicceket is csinált, tárgyalt a kőforgalmazóval, aztán kezdett beteg lenni. Sajnos hamarabb jött a vég, a gránit szobor csak szép álom maradt. Nagyon szoros kapcsolatban voltam vele, egészen az utolsó napjaiig.

Választhattam egy szobrot ajándékba, ez lett az *Ölelkezők*, ami féldrága kőből (szerpentin / kígyókő) készült. Ezt a szép anyagot egyedül Szentpéternáron láttam csak a Szent Izsák székesegyházban. Szerintem ez az egyik legszebb szobra. Egész különlegesen lehetett választani. Régóta mondta, hogy ad egy szobrot. Nem szeretett eladni szobrot. Néztem a kis szobrokat, de hát szégyelltem az egészet. Hála Istennek ott volt a felesége, aki kérdezte, melyik tetszik, s akkor ezt választottam. Van pár kiváló grafikám is tőle, amelyet ugyancsak Dária révén választhattam.

– **Milyen emberként emlékszik rá?**

– Bölcs és szeretetre méltó, irtó szorgalmas művész volt. Lenyűgözött látni az alkotást, ahogy követte az anyagban lévő természetes formákat. Hosszúhetény azért volt mindig felüdülés és pihenés számomra, mert ott gyűltek az alkotások, melyek élő, mozgó sokaságot, izgalmat és biztonságot sugalltak.

Nem volt iskolázott ember, de rettentő olvasott volt. Nagyon konzervatív, katolikus, és hallatlan szorgalmas. Gyakorlatilag folyamatosan dolgozott, vasárnapot kivéve. Amikor én ismertem az 1990-es években, akkor kiegyensúlyozott volt már, de azt mondják, akik korábban ismerték, hogy elég viharos fiatalessága volt, extravagáns volt.

Nagyon sok mindenről lehetett vele nagyon tartalmasan beszélni. Egy más világban élt. Nekem nagyon tetszenek a szobrai, az anyagszerűségük, és különleges anyagokkal dolgozott.

– **Milyen volt Bocz egyéni világlátása, értékrendje? Mi volt számára fontos, és mi nem?**

– Konzervatív értékrendű volt, érdekes módon, a munka, a minőség és a hívő életelvek koordinátájában mozgott. Művészetben analfabétát soha nem nevetett ki, kíváncsi volt mit gondolok arról, amit éppen csinált.

Nem is tudom, mit mondhatnék róla. Jó rágondolni, kemény kézfogására emlékezni, még sok év után is, melegséggel tölt el most is a személyisége. Nagyon lényegre, világos üzenetre törekedett, pl. végig követtem a fehér márvány *Madonna* születését, ami nem szokásos Mária, aki ölben tartja a kisdedét, hanem egy befelé forduló átszellemült arc, egy picit domborodó has, a fiatal, éppen terhes anyává lett asszony, ahogy boldogan hasára teszi a kezét.

JEGYZETEK

- 1 Pl. L. Kovásznai Viktória, Borsos Miklós, Budapest, Képzőművészeti, 1989; Tüskés Gábor, Ősze András, Budapest, Universitas, 1998; „Külön világban és külön időben” 20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül 1918-tól napjainkig, Budapest, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, 2001; Kortárs művészet: Szobor pályázatok 1950–2000, szerk. Nagy Ildikó, Budapest, Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2006; Kertész László, Varga Géza Ferenc, Budapest, Magyar Napló, 2015; Kertész László, *Éghez ragadt művészet: Oláh Katalin Kinga*, Budapest, Magyar Napló, 2015; Tokai Gábor–Wehner Tibor, Ócsai Károly 1938–2011, Budapest, Napkút, 2016; Kertész László, *Köztéri szobrok kincses-tára: Válogatás a magyarországi köztéri plasztika 1945 utáni remekeiből*, Budapest, Magyar Napló, 2017.
- 2 Sasvári Edit kutatásai úttörő szerepet játszanak a témában, főként a boglári kápolna tárlat ügyében: Klaniczay Júlia – Sasvári Edit (szerk.), *Törvénytelen avantgárd: Galántai György balatonboglári kápolnaműterme 1970–1973*, Budapest, Balassi Kiadó, Artpool Alapítvány, 2003. A (kulturális) politikai környezet, ezen belül a titkosszolgálati infiltráltság nélkül nem, vagy csak részlegesen értelmezhető a kor.
- 3 Kurátor: Kondor-Szilágyi Mária.
- 4 A land art fogalmat a természeti vagy felhagyott ipari környezet ihletett, tájleptéku átformálása értelemben használom. Aknai Tamás, *Egyetemes művészettörténet 1945–1980*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2001, 375–384.
- 5 Gállos Orsolya, Hosszúhetényi műteremlátogatás Bocz Gyulánál, *Új Dunántúli Napló* 5, 312. sz. (1994. november 12.): 10.
- 6 Szülei 1940. április 10-e körül kötöttek házasságot a pécsi anyakönyvi hivatalban. s. n., Anyakönyvi hírek, *Dunántúl* 30, 82 (1940. április 12.): 7; s. n., Anyakönyvi hírek, *Pécsi Napló* 49, 82 (1940. április 12.): 6; s. n., Házasságkötések, *Pécsi Napló* 49, 83 (1940. április 13.): 6.
- 7 Bezerédy Győző, *Hosszúhetény*, Budapest, Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 2000.
- 8 Gárdonyi Tamás, Az embert meg lehet nyuvasztani, a jó művet nem: Nagy Imre-emlékműve készül: Bocz Gyula szobrász a pécsi dühöngőről, 1956-ról, a szakmáról és a politikáról, *Dunántúli Napló Panoráma* (1989. június): 31.
- 9 Gállos Orsolya, Hosszúhetényi műteremlátogatás Bocz Gyulánál, *Új Dunántúli Napló* 5, 312. sz. (1994. november 12.): 10.
- 10 Deák Zsuzsával 2020 júliusában készült interjú.
- 11 Erdős Jánossal 2022 februárjában készült interjú.
- 12 Gecse István levele Bocz szüleinek, Magyar Néphadserg 8736/30 Debrecen, 1960. június hó. 24., 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 13 Pl. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 37.197/1968 Bocz Gyula részére háromhetes alkotói szabadság kérése Lemle Géza síremlékének elkészítésére a Villányi Alkotóházban: Bernics Ferenc levele Czákó Jánosnak, a Sopiana Gépgyár főmérnökének, Pécs, 1968. aug. 28. 1 f. kézirat. A síremléket végül nem Bocz, hanem Szabó Iván készítette el.
- 14 Pl. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 35.102/1970 Bocz Gyula fizetés nélküli szabadsága: Bernics Ferenc levele Török Lászlónak, a Sopiana Gépgyár igazgatójának, Pécs, 1970. ápr. 29. 1 f. kézirat; 34.017-109/1972 Bocz Gyula kérelmének támogatása, hogy munkaviszonyát fenntartva továbbra is a gyár számára készíthessen műveket: Bernics Ferenc levele Czákó Jánosnak, a Sopiana Gépgyár igazgatójának, Pécs, 1972. dec. 8., 1 f. gépirat; 35.065/1973 Bocz Gyula kikérése a szobrász alkotótelepre 1973. május 15. és október 15. közötti időszakra: Bernics Ferenc levele Czákó Jánosnak, Pécs, 1973. június 12. 1 f. gépirat. A korra jellemző kultúrpolitikai gesztus a tehetséges munkás támogatása. Ehhez kapcsolódtak ideológiai-politikai elvárások-előfeltevések, mint a rendszer önigazolása, másrészt a mindenkor művészeti-kulturális tér „kitöltése”: irányítása, ellenőrzése, befolyásolása. A hetvenes évek elején kampányszerűen jelentek meg az egyetemeken a felvételi és érettségi nélkül, közvetlenül szakmunkásképzéssel, előkészítő tanfolyamon kiválasztott ún. SZET-esek. Egy részük „bevált”, más részük számára kaland, vagy kudarc lett belőle. Az érintett területek általában „visszarendeződésenként”, felülről jövő beavatkozásként éltek meg.
- 15 Doboviczki T. Attila, *Lokalitás-olvasatok, médiahasználat a Pécsi Műhely munkásságában*, PhD doktori értekezés, Pécs, PTE BTK Kommunikációs Doktori Iskola, 2013, 30; *Párhuzamos avantgárd: Pécsi Műhely, 1968–1980, kiállítás: Ludwig Múzeum–Kortárs Művészeti Múzeum*, 2017. április 14.–2017. június 25., szerkesztői és kurátori koncepció Doboviczki T. Attila, Készman József, Budapest, Ludwig Múzeum, 2017.
- 16 Rab-Kováts Éva, *Élet-rajz*, magánkiadás, 2007.
- 17 *Hommage à Martyn: Kiállítás Martyn Ferenc születésének 100. évfordulójára*, a kiállítást rendezte és a katalógus előszavát írta Keszér Katalin, Pécs, Pécsi Galéria, 1999.
- 18 Czéh Gábor, *Kreativitás, innováció, Orvoskari Hírmondó Pécs* 2003. november–december, 24 (24–26).
- 19 Tolnai Kata, *Köbe öntött élő anyag: Professzori tea júniusban, Semmelweis Egyetem* 11, 7. szám (2010. szeptember 20.): 21; Kellermayer Miklós, *Az élet*, Budapest, Kairosz, 2010; Kellermayer Miklós, *Az út*, Budapest, Kairosz, 2021; Czákó Gábor, + [Plusz], Budapest, Szépirodalmi, 1982; Czákó Gábor, *Világ vége 1962-ben? Pécsregény*, Budapest, Cz. Simon Bt., 2012.
- 20 Szigjártó Kálmán, A Pécsi Műhelyről című kéziratoss visszaemlékezése, 2004, Szigjártó Kálmán tulajdona, 9 oldal, 2. hivatkozta: Doboviczki T. Attila, 2013, 30–31.
- 21 Aknai Tamás, A Pécsi Műhely, Pécs Jelenkor, 1995.
- 22 Kiállítók: Ficzek Ferenc, Kismányoky Károly, Pinczehelyi Sándor, Szigjártó Kálmán, Gábor Jenő, Lantos Ferenc, Dombay Győző, Csorba Simon, Pesti Lajos, Szelényi Lajos, Halász Károly, Major Kamill, Bocz Gyula, Kovács Éva, Hoós Elvira.
- 23 Bánszky Pál, *A képzőművészet vadvirágai*, magánkiadás, 1997.
- 24 Bükkösi László, *Négy szobrász, Művészet* 14, 9. sz. (1973): 26.
- 25 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25022/2014/KI/1/K-9/Pécsi Fialat Képzőművészek kiállítási válogatása, 1964. dec. 10. Bocz hat szobrát zsűrizték: Ölelkezők, fekete márvány, 24 cm, 2000.-; Fej, kő, 38 cm, 1500.-; Leányfej, fa, 14 cm; Kontraposzt, fa, 22 cm; Gyökér, fa, 32 cm, 500.-; Borjú, kő, 28 cm, 3500.- Négy szobrot jóváhagyott a zsűri, kettőt nem: Leányfej és Kontraposzt.
- 26 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25022/2014/KI/3/K-59/Baranyamegyei Képzőművészek kiállítási anyagának válogatása és árazása, 1965. III. 17. Bocz két szobra nem azonosítható a méret hiányában: 24. Fej, fekete márvány, 11000.-, 25. Fej, homokkő, 9000.-
- 27 Bocz Gyula, *Rajz, Jelenkor* 8, 3. sz. 1965: 197. [virágcsendélet]
- 28 Hárs Éva, A pécsi képzőművészeti élet húsz éve (III. rész), *Jelenkor* 8, 6. sz. (1965. június): 545.
- 29 Bükkösi László, *Négy szobrász, Művészet* 14, 9. sz. (1973): 26.
- 30 Szigeti Máté, *A Kantavári Formáció szénhidrogén-tartalmú kalciterezinek petrográfiai vizsgálata*, BA/Bsc szakdolgozat, 2013, Szegedi Tudományegyetem.
- 31 Ugróczy Máriaival 2022 februárjában készült interjú.
- 32 Bükkösi László, *Ahogy a fű nő: Meditáció az 50 éves Bocz Gyula szobrai között, Művészet* 28, 11–12. sz. (1987): 23–27.

- 33 s. n., Bocz Gyula szobrai a József Attila Művelődési Házban, *Dunántúli Napló* 23, 240. sz. (1966. okt. 11.): 4.
- 34 Gábor Eszter és Ormos Tibor által aláírt határozat, 1966. V. 4., 1 f. gépirat a Képző- és Iparművészeti Lektorátus fejlődés levélpapírján. Bocz-hagyaték. Jegyzőkönyv: SZM – KEMKI ADK ltsz.: 25022/2014/KI/4 A-É 1966 B K-146/1966.V. 4.
- 35 A Művelődésügyi Minisztérium állásfoglalása értelmében a Képző- és Iparművészeti Lektorátus nonfiguratív jellegű alkotás bemutatását csak önköltséges kiállításon engedélyezte. Kertész László, *A Képző- és Iparművészeti Lektorátus története 1963-tól 2007-ig, avagy kultúrpolitikák és egy intézmény átváltozásai*, Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, 2019, 102–103. A Lektorátus mint központi és fellebbezhetetlen ítéletet hozó szervezet „Janus arcú” volt: ellátta az ideológiai-politikai ellenőrzés feladatát, másrészt egyre inkább szakemberekkel feltöltve szakmai érdekeket és szempontokat érvényesített: ki és milyen köztéri – vagy egyéb állami – megrendeléshez juthat, melyik művészcsoporthoz tud éppen érvényesülni – akár mások hátrányára is. A politikai és a szakmai szempontok a működésben változó arányban jelentek meg, de soha nem szakadtak el egymástól.
- 36 SZM – KEMKI ADK ltsz.: 25022/2014/KI/12/K-251 Pécsi Kisplasztikai Biennale, Pécs, Technika Ház, 1967. VII. 13. Gábor Emil-Romváry Ferenc, I. Országos Kisplasztikai Biennálé, a kiállítást rendezte Gábor Emil, Romváry Ferenc, a katalógust tervezte: Sós László. Pécs, 1967, 8.
- 37 Romváry Ferenc, Előszó, III. Kisplasztikai Biennálé, katalógus. Pécs, 1971, 8.
- 38 Romváry Ferenc, Az I. Országos Kisplasztikai Biennálé, *Jelenkor* 10, 12. sz. (1967. december): 1151.
- 39 Bükkösi László, Négy szobrász, *Művészet* 14, 9. sz. (1973): 26.
- 40 Herbert Read, *A modern szobrászat*, Budapest, Corvina, 1971.
- 41 Bükkösi László, Bocz Gyula és Rétfalvi Sándor szobrai között, in *Őszi szivárvány: Jubileumi évkönyv*, szerk. Békés Sándor, Pécs, Kommunista Ifjúsági Szövetség Baranya megyei és Mecseki Szénbányák Bizottsága, 1968, 34–47.
- 42 „Bemérve a mérhetetlen” 100 éve született Gyarmathy Tihamér, szerk., rend. Várkonyi György, Pécs – Budapest, Janus Pannonius Múzeum – Magyar Művészeti Akadémia, 2016.
- 43 A grafikák []-ben jelezett címe saját címadásomat tükrözi.
- 44 A hullám Keserü Ilona *Tapasztott formák, Hullámok* (1971–73) című, talajba épülő térszobrászati alkotásának is a témája, amely a festészetére akkortájt jellemző, gyakori motívumot ülteti át három különböző kő-kavics anyagból a nagyharsányi kőbánya területén.
- 45 A jelenleg a Pintér kertben látható plasztikák nagy részét évekkel később, Villányból, a bánya kiállítási területének rendezése során helyezték el. A természetvédelmi hatóságokkal kialakult jó kapcsolat már akkor megindult, és ennek következménye lett a szobrásztelep ottani állandó kiállítása.
- 46 Csenkey Éva visszaemlékezése szerint: „sajnos, nem tudom a pontos helyet, nagyon megbízhatatlanok ezek az emlékeim, melyek szerint a 48-as tértől felfelé vezető, balra kanyarodó útra kellett sétálni. A nagy üres területeken (a buszmegállótól jobbra), 1970-ben még felújításra váró épületek is álltak. Egy pince járat végét lezáró nagyobb térség földes falába faragta Bocz az óriási domborművét, valamilyen közcélú épület részeként. Nem emlékszem arra, hogy befejezte volna. A belváros alatti nagy szerteágazó pincerendszert is akkoriban kezdték feltárni...” A domborművet nem sikerült azonosítani a kutatásnak.
- 47 Csenkey Éva, *Villány Szoborpark*, 1985. /Tájak korok múzeumok kiskönyvtára 191./
- 48 Bocz Gyula (Pécs), Bérces Gábor (Pécs), Erdős János (Pécs), Haraszi László (Nagykanizsa), Magyar László (Siklós), Daczó Ernőné (Pécs), Pattantyús József (Pécs), Rétfalvi Sándor (Pécs), R. Fürtös Ilona (Pécs), Swierckiewicz Róbert (Pécs), Szabados János (Kaposvár), Szabó Gábor (Budapest), Szép Lehel (Sellye), Vida Dezső (Siklós).
- 49 A Baranya megyei KISZ Bizottság által szervezett Képzőművész Szimpozion 10 napos időtartamáról, az együttes létrejöttéről és a további feladatok meghatározásáról című 4 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 50 Uott.
- 51 Czako Gábor, Bocz, *Mozgó Világ* 7, 2. sz. (1981. febr.): 54 (47–55).
- 52 Tüskés Tibor, Képzőművészek műhelyében: Alkotótelepek [Beszélgetés Csenkey Évával], *Jelenkor* 20, 3. sz. (1977. március): 255 (253–261).
- 53 Bihari Ottó, a JPTE tanszékvezetője és a Baranya Megyei Pártbizottság vezetésének egyik tagja volt a közigazgatás átszervezésének akkoriban kibontakozó regionális koncepcióját ebben a dél-dunántúli régióban elméleti alapon is kidolgozó vezető személye. Erőteljes szervező munkát fejtett ki a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Dél-Dunántúli Területi Szervezete először Rétfalvi Sándor (1978–82), majd Erdős János (1982–?) vezetésével. Ennek keretében értelmezhető a szimpozion mozgalom felvirágzása: Villány-Siklós-Nagyatád, sok személyi átkötéssel-kapcsolattal. Géger Melinda, *Képzőművészeti élet Somogyban 1945–1990*, Kaposvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998, 32–35; Fekete Vali, „Nem voltunk elég bátrak” Beszélgetés Orbán György-gyel, a budapesti Ráday Könyvesház igazgatójával, az egykori Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Dél-dunántúli Területi Szervezete ügyvezető titkárával, *Echo Kritikai szemle*, Pécs 13, 3. sz. (2010. május-június): 2–4.
- 54 Csenkey Éva, *Szobrász alkotótábor és szimpozion / Sculptor's Creative Colony and Symposium: Siklós, 1967–1977 / Siklói Szimpozion kiadványok 3./*
- 55 Csenkey Évával 2022 januárjában készült interjú.
- 56 Csenkey Éva, *Szobrász Alkotótelep és Szimpozion: Siklós 1967–1977*, Pécs, Baranya Megyei Tanács – Magyar Képzőművészek Szövetsége, 1977.
- 57 A Siklói Kerámia Szimpozionok történetével foglalkozott: Járfás Eszter, *Siklói Kerámia Szimpozionok (1976–1978)*, BA szakdolgozat, ELTE BTK, 2018; *Az eredendő anyag – Siklói Kerámia Szimpozionok (1969–1992)* című kiállítás a pécsi Múzeum Galériában, 2021. október 7. – 2022. január 14. A kiállítás kurátorai: Mogán Orsolya és Tóth Eszter.
- 58 B. L., Siklói Kerámia Symposion kiállítása, *Dunántúli Napló* 27, 28. sz. (1970. február 1.): 5.
- 59 Az önállósulás folyamata már az 1970. évben elkezdődött: a gyarapodó helyi feladatokat leválasztották a siklói járási Művelődési háztól, és a kerámia szimpozion helyszínként igénybe vett siklói kolostor államosított épülete miatt a képzőművészeti (villányi) és kerámia szimpozionok helyi szervezését a Siklósi Községi Tanácshoz sikerült „átszervezni”. Ekkor a helyi szervező munkakörét Ficsek Ferenc kapta, aki Lantos Ferenc tanítványai közé tartozott. Megbízatása a kortárs művészet támogatására is szólt. Az önállósulás következő lépéseként 1973 januárjától a Baranya megyei Tanács VB Művelődésügyi osztálya létrehozta saját intézményeként a Siklói Alkotótelepek Irodáját. A siklós-villányi alkotótelepek irodája ettől kezdve a megyei tanácshoz tartozott, s önálló intézménnyé vált a volt ferences kolostorban létrehozott Kerámia alkotóházban. Az „iroda” intézményvezetője Csenkey volt. Ennek az új intézménynek a hivatalos neve „Siklói Alkotótelepek Irodája” lett, hangsúlyozva, hogy csak egy szervező-iroda, az irányítás a Rendező szerveké. Még 1973-ban is fontos volt jelezni, hogy ez az intézmény ugyan a szimpozionok helyszínéül igénybe vett területek kezelője, de a művészeti tevékenységnek csupán „irodája”, a művészeti (kultúrpolitikai) döntés nem a saját joga és felelőssége.

- 60 Csenkey Évával 2022 januárjában készült interjú alapján.
- 61 Romváry Ferenc, *a képtár csináló*, Budapest, Kieselbach, 2017, 198–200.
- 62 Romváry Ferencsel 2022 februárjában készült interjú.
- 63 Bükkösi László, Bocz Gyula kiállítására: Ötvenéves a legjobb-szívű behemótl, *Dunántúli Napló* 44, 272. szám (1987. október 3.): 9.
- 64 Erdős Jánossal 2022 februárjában készült interjú.
- 65 Janus Pannonius Múzeum fotótár, Baranyai Alkotótelepek, Villányi füzetek: V.1_1969.1-1971.26 V.2_1971.27-1972.16 V.3_1973.1-21 V.4_1974.1-1975.3 V.5_1975.4-1977.12.
- 66 Múterem a bányában, *Esti Hírlap* 13, 181. szám (1968. augusztus 2): 3.
- 67 Országos tendencia volt, hogy a képzőművészeti alkotótelepeket egy-egy művészeti ágra szakosították. Így lett például az 1971-es alapítású Marosmenti Művésztelepből 1976-tól Makói Grafikai Művésztelep.
- 68 Romváry Ferenc, Dél-dunántúli képzőművészek kiállítása, *Jelenkor* 11, 6. sz. (1968. június): 548.
- 69 SZM – KEMKI ADK Ikt.: 25022/2014/KI/17/K-158/Siklósi Művésztelep művészeinek kiállítása Siklóson, 1968. IV. 8. Tenger, fekete márvány, 10000.-; Liszt F[erenc], bazalt, 13000.-; Hanyatdőlő, márvány, 9000.-
- 70 Ormos Tibor és Kiszely Jolán levele Bocz Gyulának a Képző- és Iparművészeti Lektorátus fejléces papírján, Budapest. 1976. szeptember 7., 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték. Továbbá átadás-átvételi elismervény, Siklós, 1977. március 15., 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték. SZM – KEMKI ADK Ikt.: 25000/2014/KÖ B/30 10 Bocz Gyula Jégvirág Orfű üdülőtelep igény, 1976. IX., 82.400.-.
- 71 1. Képzőművészeti Symposion Siklós 1968: Baranya megyei KISZ-bizottság Képzőművészeti Symposionjának kiállítása, Siklós, katalógus: Erdős János. Pécs, KISZ Baranya Megyei Bizottság, 1968.
- 72 Székely András, Pécsi kiállítások, *Népszabadság* 26, 250. sz. (1968. október 24): 7.
- 73 Bérczy Pálné, Képzőművészeti symposion Siklós 1968, *Művészet* 9, 10. szám (1968): 33 (33–34).
- 74 Bükkösi László, Bocz Gyula és Rétfalvi Sándor szobrai között, in *Őszi szírvány: Jubileumi évkönyv*, szerk. Békés Sándor, Pécs, Kommunista Ifjúsági Szövetség Baranya megyei és Mecseki Szénbányák Bizottsága, 1968, 34–47.
- 75 Több évszázados toposz, például Giorgio Vasari alkalmazta Michelangelóval kapcsolatban.
- 76 SZM – KEMKI ADK Ikt.: 25022/2014/KI/24B/K-148/Siklósi Művésztelep kiállítási anyagának árazása, Siklós Vár Múzeum, 1969. IV. 15. Bocz három szobrából az első kettőt elfogadták: Ölelkező, vörös márvány, 34, 10000.-; Egybefonódók, homokkő, 102, 20000.-; Fekvő, tölgyfa, 30.
- 77 Művésztelep – kőbányában, *Magyar Ifjúság* 13, 32. sz. (1969. augusztus): 7.
- 78 Czákó Gábor, Bocz, *Mozgó Világ* 7, 2. sz. (1981. febr.): 54 (47–55).
- 79 Romváry Ferencsel 2022 februárjában készített interjú nyomán.
- 80 Sz. A., Fiatal művészek Siklóson, *Népszabadság* 27, 175. szám (1969. július 30.): 7.
- 81 Bocz Gyula, Szoborterv [rajz], *Népszabadság* 27, 196. sz. (1969. augusztus 24.): 5.
- 82 Halmi György levele Bocz Gyulának, 1 f. gépirat a Népszabadság fejléces papírján, Bocz-hagyaték.
- 83 Bocz Gyula, Tünde, *Jelenkor* 12, 7–8. sz. (1969): műmelléklet.
- 84 Bükkösi László, Symposion 1969, *Művészet* 10, 11. sz. (1969): 25; Kovács Gyula, Képek, szobrok a siklósi várban, *Művészet* 10, 11. sz. (1969): 28.
- 85 Marafkó László, Egy „karrier” története [Interjú Kígyós Sándorral], *Magyar Ifjúság* 20, 47. sz. (1976. november 19.): 16–17; Varsányi Gyula, A meghajlított kő: Kígyós Sándorral beszélget Varsányi Gyula 1978, in *Kígyós Sándor 1943–1984* [Kiállítás-katalógus], Budapest, 1986, 6.
- 86 Bükkösi László, Négy szobrász, *Művészet* 14, 9. sz. (1973): 26.
- 87 Vadas József, Villány – 1973 [Interjú], *Művészet* 14, 9. sz. (1973): 40–41.
- 88 MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 36.237/1973 Szobrásztelep téli használatának engedélyezése, megállapodás, Pécs, 1973. november 1. 2 f. gépirat.
- 89 Az 1983. évi szimpozion zárásakor került sor a szabadtéri színház helyszínének átadására. Pál Zoltán Pécssett egy részt megvalósított a szabadtéri színházról a Széchenyi tértől balra.
- 90 Ő szervezett például Keserő Ilona festményeiből kiállítást 1967 végén: Vásárhelyi Kollégium, Műszaki Egyetem, Budapest (1967. november 27.–december 9., megnyitotta: Martyn Ferenc)
- 91 2. Képzőművészeti Symposion Siklós 1969: Baranya megyei KISZ-bizottság Képzőművészeti Symposionjának kiállítása, Siklós, katalógus: Erdős János, Pécs, KISZ Baranya Megyei Bizottság, 1969.
- 92 SZM – KEMKI ADK Ikt.: 25022/2014/KI/20/K-76/Baranya megyei Jubileumi pályázatra beérkezett munkák kiállítási anyaga, kiállításra beküldött művek, Pécs, 1969. III. 7. Pécs és Baranya képzőművészeinek kiállítása / *L'exposition des artistes de Pécs et de Baranya*, a kiállítást rendezte, és az előszót írta Solymár István, Budapest Magyar Nemzeti Galéria, 1969.
- 93 Koczogh Ákos, Pécs és Baranya művészei a Nemzeti Galériában, *Jelenkor* 12, 7–8. szám (1969. július): 725 (723–727).
- 94 Horváth György, Pécsi és Baranya megyei képzőművészek kiállítása a Nemzeti Galériában, *Magyar Nemzet* 25, 108. szám (1969. május 13): 4; Rideg Gábor, Három tájegység művészete, *Magyar Hírlap* 2, 128. szám (1969. május 11.): 9.; M. Kiss Pál, Hazai kiállítások: Pécs és Baranya megye Képzőművészeinek kiállítása, *Látóhatár* 19, 7–8. szám (1969. július): 741.; Hárs Éva, Baranya képzőművészei a Magyar Nemzeti Galériában, *Művészet* 10, 10. sz. (1969): 44.
- 95 Rideg Gábor, Második országos kisplasztikai biennálé Pécssett, *Népszava* 97, 238. sz. (1969. október 12.): 7.
- 96 II. Országos Kisplasztikai Biennálé: Tudomány és Technika Háza, 1969. okt., szerv. Baranya Megyei Tanács, rend. és a katalógust összeáll. Romváry Ferenc, bev. Csap Erzsébet. Pécs: Megyei Tanács, 1969, 8.
- 97 Kovács Gyula, Bocz Gyula plasztikái, *Művészet* 10, 2. sz. (1969. febr.): 37.
- 98 Perneczky Géza, Ellenpólusok: Szüreenon, *Élet és Irodalom*, 13, 42. sz. (1969. okt. 18.): 9; Lóska Lajos, Az autonóm művészet felé: Néhány megjegyzés a Szüreenon szerepéről és jelentőségéről, „A remény éve” A 60-as-70-es évek művészete, értékrendek, lemaradás komplexus, szerk. Offenbacher Ferenc, Eger, 2018, 122 (121–125).
- 99 Pataki Gábor, Hiatus és folytatás: Az Európai Iskola és a 60-as évek, „A remény éve” A 60-as-70-es évek művészete, értékrendek, lemaradás komplexus, szerk. Offenbacher Ferenc, Eger, 2018, 116–119.
- 100 Az egyik címe *Trilobita* volt. Czákó Gábor, + [Plusz], Budapest, Szépirodalmi, 1982, 119.
- 101 *Homage à Szüreenon* 69–96, Budapest, Vigadó, 1996; Mezei Ottó, A szüreenon és kisugárzása, *Ars Hungarica* 19, 1–2. sz. (1991): 70 (65–83).

- 102 Hárs Éva, Baranya képzőművészei a Magyar Nemzeti Galériában, *Művészet* 10, 10. sz. (1969): 44.
- 103 Vadas József, Új magyar avantgarde?, *Új írás* 11, 5. sz. (1971. május): 93 (93–95).
- 104 Bocz Gyula rajzai, *Jelenkor* 13, 3. sz. 1970. márc. első és a hátsó borítón és 204, 221, 223. oldalon.
- 105 A Képző- és Iparművészeti Lektorátus a „Mozgás” c. kiállítás anyagának bemutatását önköltséges formában engedélyezte, mivel a művek jellegét illetően a kiállítás egésze nem volt összhangban az aktuális kulturális célkitűzésekkel. SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25022/2014/KI/30/K-120/„Mozgás” c. kiállítás anyag válogatása, Modern Magyar Képtár, Pécs, 1970. III. 5. Romváry Ferenc (szerk.), *Mozgás '70*, kiállítási katalógus, Pécs, Modern Magyar Képtár, 1970; Romváry Ferenc (szerk.), *Mozgás '70–'90*, kiállítási katalógus: Modern Magyar Képtár, Pécs, 1990. december. Rend. Romváry Ferenc, megnyitóbeszéd Beke László, Pécs, Janus Pannonius Múzeum, 1990.
- 106 Aknai Tamás, *Mozgás 70 – Tisztelgés a Pécsi Balett művészei előtt*, *Művészet* 11, 8. sz. (1970): 48 (46–48).
- 107 1 f. gépirat a Janus Pannonius Múzeum fejléces papírján, Bocz-hagyaték.
- 108 Bükkösi László, Bocz Gyula domborműve, Pécs, Sopianae Gyár Kultúrterme, *Dunántúli Napló* 27, 156. sz. (1970. júl. 5.): 7.
- 109 Bükkösi László, Herr Mecénás, *Új Dunántúli Napló* 12, 218. sz. (2001. augusztus 11.): 7.
- 110 Az avatásról: s.n., A Hauni Sopiana kaput nyitott, *Új Dunántúli Napló* 6, 344. sz. (1995. december 17.): 1; K. F., Triptichon a Sopianában, *Új Dunántúli Napló* 6, 348. sz. (1995. december 21.): 5.
- 111 s. n., Szársomlyói szobrok, *Esti Hírlap* 15, 177. sz. (1970. július 30.): 4.; s. n., Óriásszobrokat farag a Szársomlyó szikláiba egy fiatal pécsi művész, *Vas Népe* 15, 180. sz. (1970. augusztus 2.) 7.; s. n., A hegyfaragó, *Ország-Világ* 14, 46. sz. (1970. nov. 18.): 22; Fekete Judit, Múterem a szabad ég alatt, ahol szobrok születnek a hegyből, *Magyar Nemzet* 26, 245. sz. (1970. október 18.): 13.
- 112 MTI, Óriásszobrok a Szársomlyó szikláiból, *Népszava* 98, 178. sz. (1970. július 31.): 2.
- 113 3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970: Baranya megyei KISZ-bizottság Képzőművészeti Symposionjának kiállítása, Siklós, szerk. Csenkey Éva. Pécs, KISZ Baranya Megyei Bizottság, 1970.
- 114 7 f. gépirat, Bocz-hagyaték. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 34.017-1/1972 Siklói Képzőművészeti Alkotótelep és Symposion művelődési szabályzata, tervezetek.
- 115 Mivel az szabállyal az alkotótelep több tagja nem értett egyet, lemondott a vezetőségi tagságról és a részvételről egyaránt, pl. Rétfalvi Sándor és Szabó Gábor. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 34.017-4, 5/1972.
- 116 Újító megoldásokra volt szükség, hogy a helyi, tanácsi fenntartású művésztelepre külföldi művészeket is meg lehessen hívni. A Magyar Képzőművészek Szövetsége szakmai javaslatával kerülhetett sor erre, a formális „helyi kezdeményező” a MKISZ Dél-dunántúli Szervezete lett. Ottani funkciója miatt Erdős János kezdeményezhette a meghívásokat: „Az alkotótelepre az alkotók meghívása 1–1 külső térben való elhelyezésre alkalmas mű megalkotására történik. [...] A Lektorátusi zsűribizottság által nyilvános bemutatásra alkalmatlannak ítélt alkotásokat az alkotótelep területén elkülönített tanulmányi területen kell elhelyezni.” Dokumentum 7.
- 117 Fekete Judit, Egy művésztelep három gazdája: Az első nemzetközi szobrász tanácskozás Magyarországon, *Magyar Nemzet* 27, 156. sz. (1971. július 4): 12.
- 118 Passuth Krisztina, XX. századi magyar származású művészek külföldön, Budapest, Múcsarnok, 1970.
- 119 Ehhez a könyvhöz kapcsolódik: Dorival Bernard, Székely. Paris, Édition Clefs, 1968.
- 120 Székely munkásságában a szobor és épület közötti kapcsolat nagyon szoros: a szoborra mint épületre tekintett, s az épületre mint szoborra.
- 121 s. n., Megnyílt a kisplasztikai biennale, *Magyar Hírlap* 4, 248. sz. (1971. szeptember 6.): 6; Bojár Iván, Kisplasztikai sereg-szemle Pécsen, *Magyar Hírlap* 4, 260. sz. (1971. szeptember 18.): 6; Rózsa Gyula, Munkamegosztás előtt: A pécsi biennale ürügyen – nemcsak kisplasztikánkról, *Népszabadság* 29, 221. sz. (1971. szeptember 19): 7.
- 122 III. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, 1971, a kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette Romváry Ferenc. Pécs, 1971.
- 123 Beke László, Van-e mai magyar szobrászat?, *Kritika* 9, 11–12. sz. (1971): 46 (44–48).
- 124 Rideg Gábor, Harmadik országos biennálé, *Népszava* 99, 227. sz. (1971. szeptember 26): 8. „Szükségesnek tartom, hogy néhány mondat erejéig kitérjek a kiállításon első díjat nyert Bocz Gyula műveire. A művész szempontjából is elhamarkodottnak tartom, hogy a most bemutatott három alkotása ilyen elismerésben részesült. Elhamarkodottnak és károsnak, hiszen ez az elismerés Bocz Gyulát csak művészi tévedésében erősíti meg. Munkái ugyanis nélkülöznek úgyszólván minden olyan átütő erőt, ami ezt a díjat indokolná. Ráadásul a rendezés a főhelyen bemutatott három *Virág* című Bocz plasztika egyik oldalára Borsos Miklós két munkáját helyezte, akinek munkássága a földjén sokkal tartalmasabb, mondanivalóban összehasonlíthatatlanul gazdagabb, a másik oldalára pedig Asszonyi Tamás szellemes plasztikai rögtönzéseit.”
- 125 Urbán Nagy Rozália, Útkeresés?, *Művészet* 13, 1. sz. (1972): 38–39. „Ezek a halott virágok számomra, a befogadó számára nem adnak művészi élményt. Könnyű ezt leírni. Miért nem adnak? Halottak ezek a virágok. De miért halottak? A megmunkálásban nincs hiba. Gyönyörűen megmunkált darabok. Gondosan és figyelmesen készülhettek. Csak éppen nincs meg bennük az a szikra, amely lánggra lobbantaná a nézőt. Hidegek és hidegen ragyogók. De ezt a ragyogást főleg az anyaguknak köszönhetik. Mondhatnánk tehát, hogy a forma és az anyag nagyszerű egymásra találásának vagyunk a tanúi? Nem. Olyan „Virágok” ezek, amelyeket az ember nem szívesen lát a környezetében. Szív nélküli alkotás, a formakeresés sokak által próbálgatott műve, de az a szerencsés, aki idejében rájön, hogy nem ez az az út, amelyen egy művésznek járnia kell. Ha igazán művészről van szó.”
- 126 Csenkey Évával 2022 februárjában készült interjú szerint.
- 127 Bernics Ferenc megbízólevele Bocz Gyulának, Pécs, 1972. március 21. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 34.017-15, 49/1972.
- 128 Kornis György filmkritikája szerint: „Huszonöt percbe sűrített, sokat átfogó képzőművészeti műsor volt. [...] Művészek beszéltek alkotásaikról és módszereikről anélkül, hogy misztikus magyarázatokba keveredtek volna ihletről, elvonatkoztatásról, vagy alkotó körülményekről. Villányba, egy kőbányába látogatott először a tévé kamerája, ahol fiatal szobrászok (Bocz Gyula, Bencsik István, Orosz János, Gulyás Gyula, valamint egy olasz és egy japán művész) dolgoznak. A követ a maga természetes környezetében, lelőhelyén vésik egy fenséges táj közepén. Nagyszerű gondolat és módszer. Érezni a szobrokon az örömet és a tájsugallta keresetlenséget. Még a művészek is. Egyikük azt mondta, hogy alkotásaik úgy készülnek, amint az évezredek formálják a követ.” Kornis György, Tárlatról – tárlatra, *Filmvilág* 15, 19. sz. (1972. október): 31.
- 129 s. n., Pénteki mozaik: Petőfi Sándor, *Népszava* 100, 242. sz. (1972. október 13): 4.

- 130 s. n., A Jelenkor krónikája, *Jelenkor* 16, 3. sz. (1973. március): 287.
- 131 A félbehagyott szobor megvolt az 1990-es években a hosszúhetényi ház udvarán, aztán eltűnt. 1978-ban Trischler Ferenc Petőfi-büszttjét állították fel Himesháza. SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ T/XX 9 Trischler Ferenc Himesháza Petőfi mellszobor.
- 132 Csenkey Éva, *Kerámia Szimpózium*, Siklós, 1973, 4.
- 133 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25022/2014/KI-58/658/73 Jegyzőkönyv: Villányi telepen 1973. évben elkészült munkák árazása, Villány–Siklós, 1973. XI. 27. Bocz Gyula: Spirál, mészko, 300 cm magas, a mű értéke: szervezés 60.000 Ft, kivitel 52.000 Ft, összesen 112.000 Ft.
- 134 Czákó Gábor, Bocz, *Mozgó Világ* 7, 2. sz. (1981. febr.): 55 (47–55).
- 135 Tolnai Kata, Kőbe öntött élő anyag: Professzori tea júniusban, *Semmelweis Egyetem* 11, 7. szám (2010. szeptember 20.): 21.
- 136 s. n., Nemzetközi Szoborpark, *Képes Újság* 14, 50. sz. (1973. december 15.): 14. Fotó: Bocz Gyula a Spirállal; s. n., Nyári tábor szobrászoknak, *Tükör* 11, 27. sz. (1974. július 2.): 7. Fotó: „Egy régi szobrászvendég, Bocz Gyula, akinek már több műve díszíti a szabadtéri műtermet.”; Bocz Gyula: Spirál, *Jelenkor* 20, 3. sz. (1977. március): hátsó külső borító. Fotó: Nádor Katalin.
- 137 s. n., Hegyből szobor, *Hétfői Hírek* 17, 51. sz. (1973. december 17.): 6. Fotó is. Akác László laikus impressziója szerint a szobor felfelé ívelő alakja, felületének élénk csillogása szélben kigyózó lángnyelvre emlékeztet. Akác László, Megújul a villányi szoborműhely, *Hajdú-Bihari Napló* 32, 193. sz. (1975. augusztus 17.): 12. Megjelent itt is: *Napló (Veszprém)* 31, 221. sz. (1975. szeptember 20.): 7; *Zalai Hírlap* 32, 151. sz. (1976. június 27.): 8. Rózsa Gyula értékelése szerint Bocz „monumentális mész-körugója formájával és méretével nagyon szabályos, nagyon csinált, itt, a szabálytalan és jobbára termett környezetben, kihívó emlékműve a megtervezett és természetalakító emberi gesztusoknak. Vigyázat, nem történelmi emlékmű, még csak nem is egy emberre érvényes, az sem biztos, hogy figyelmet érdemelne és érzelmet pendítene városban, házak között. De itt olyasféle emlékkörző, mint a megfeythetetlen funkciójú bronzkori és kőkori építmények, a menhirek és cromlechek ősi tájakon.” Rózsa Gyula, Szabadtéri műkritika a villányi és a nagyatádi szobrásztelepen, szezon végén, *Népszabadság* 35, 207. sz. (1977. szeptember 3.): 7.
- 138 Baranyai képek: Martyn Ferenc rajzai Weöres Sándor verseivel, bev. Tüskés Tibor, Budapest, Képzőművészeti Alap, 1979, 30.
- 139 „Hétköznapi száz-százötven, vasárnaponként 300–500 látogató csodálja, méricskéli, bírálgatja őket és beszélget a szüntelenül faragó szobrászokkal.” Szluka Emil, Komoly játék a kővel: A villányi szabadtéri szobrászat újdonságai, *Népszabadság* 31, 209. sz. (1973. szeptember 7.): 7.
- 140 Fekete Vali, „Nem voltunk elég bátrak” Beszélgetés Orbán Györggyel, a budapesti Ráday Könyvesház igazgatójával, az egykori Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Dél-dunántúli Területi Szervezete ügyvezető titkárával, *Echo Kritikai szemle*, Pécs 13, 3. sz. (2010. május-június): 2–4.
- 141 A látogatók beszélhettek a művészekkel, de nem állandóan, mert akkor nem haladt volna a munka. Az idegenvezetőnek népművelő feladatot is szántak a fenntartók, mivel a telepnek társadalmi kötelezettségei is voltak. A villányi turizmus szervezeten működött: a Harkányba tömegesen gyógyulni érkezőket a szakszervezet autóbusszal vitte Villányba. Ez a nyár sem telt el filmforgatás nélkül: Feledy Péter és Csányi Miklós filmet forgatott Boczról az *Ifjúság* 73 című produkcióhoz 1973. szeptember 7-én és 8-án, a gyártásvezető Koncsik László volt. 1 f. távirat, Bocz-hagyaték.
- 142 Fraknoi Mária művészeti előadó levele Bocz Gyulához a „Szabó István” Úttörőház fejleces papírján, Pécs, 1977. június. 29., 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 143 Egy 1981-es kirándulási beszámoló szerint: „Szabadtéren szép, monumentális szobrok között különösen tetszett Bocz Gyula Spirál című műve.” Girasek Károlyné, A „Virágos” brigád [Kirándulásbeszámoló], *Kiskunfélegyházi Lenin MgtSz Híradó* 9, 8. sz. (1981. augusztus): 2.
- 144 Az elgondolás szerint a tizenkilenc megye kialakított egy kis Magyarországot a Népliget mintegy 20 kat. holdnyi területén: az ország díszparkban kifejezett „terepasztala” stilizáltan követte az ország, illetve a megyék térkép vonalait, növényzet, víz- és hegyrajzi jellegzetességeit.
- 145 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ B/30 Bocz Gyula Bp. Centenárium Park dek. plasztika 1973. 51.000-
- 146 (w. e.), Baranya márványa, délszaki növényzete: Centenárium park a Népligetben, *Dunántúli Napló* 30, 247. sz. (1973. szeptember 18.): 1.
- 147 Rózsa Gyula, Népligeti műkritika az új Centenárium Parkban, *Népszabadság* 31, 261. sz. (1973. november 7.): 16. Fotó: Bocz Gyula kompozíciója.
- 148 Herbert Read, *A modern szobrászat*, Budapest, Corvina, 1971, 211. kép.
- 149 H[allama]. E[rzsébet]., Villányi kőszobor a budapesti centenárium parkban: Kötőmb-kézben krómaccél: Őszi helyzetkép a nemzetközi szobrásztelepről, *Dunántúli Napló* 30, 253. sz. (1973. szeptember 24.): 5.
- 150 Bernics Ferenc levele Bocz Gyulának, Pécs, 1973. november 13. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 151 Polyvás József, Szikla és bor: Villány, március hava, *Magyar Szó* 31, 67. sz. (1974. március 10.): 5.
- 152 Ennek teljes történetét és dokumentációját lásd: SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ B/XXIII 15 Bocz Gyula Szőlőfűrt díszkút. Kortárs művészet: Szoborpályzatok 1950–2000, szerk. Nagy Ildikó, Budapest, Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2006, 205–207. Továbbá levelezés a Bocz-hagyatékban.
- 153 s. n., Pécssett a Gömbök, *Új Dunántúli Napló* 10, 307. sz. (1999. november 9.): 5; Romváry Ferenc, Pécs köztéri szobrai: Szobrok, épületplasztikák, emlékművek, emléktáblák, Pécs, Kronosz, 2014, 14.
- 154 s. n., Kőbuborék Mohácsnak, *Népszabadság* 33, 18. sz. (1975. január 22.): 7. Fotóval.
- 155 Czákó Gábor, Bocz, *Mozgó Világ* 7, 2. sz. (1981. febr.): 55 (47–55).
- 156 Tolnai Kata, Kőbe öntött élő anyag: Professzori tea júniusban, *Semmelweis Egyetem* 11, 7. szám (2010. szeptember 20.): 21.
- 157 (Mécse), A magányos szobrász, *Dunántúli Napló* 31, 323. sz. (1974. november 25.): 2.
- 158 Romváry Ferenc, *Galerie Hongroise Moderne, Pécs / Modern Magyar Képtár, Pécs, Exposition: Palais du Rhin, Strasbourg, 4 mai 1974–18 mai 1974*, a kiállítást rendezte Romváry Ferenc. /A Janus Pannonius Múzeum művészeti kiadványai 18./ [9] Bocz: Virág, 8. kép. Romváry Ferenc levelezőlapon értesítette Boczot a műve kiállításáról, Pécs, 1974. április 19. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 159 Kerényi, Márta, Poesie in Stein, *Ungarisches Reisemagazin*, Frühling 1975, 18–21.
- 160 Joly, Pierre, Trois sculpteurs en Hongrie, *L'Oeil*, nos 240–241, Juillet–aout 1975, 32–34.
- 161 Szluka Emil, Komoly játék a kővel: A villányi szabadtéri szobrászat újdonságai, *Népszabadság* 31, 209. sz. (1973. szeptember 7.): 7.
- 162 Rideg Gábor, Villány másfél évtizede, *Művészet* 23, 7. sz. (1982): 4–9; S. Nagy Katalin, Nagyatádi Faragó Alkotótelep '75, *Somogy* 5, 4. sz. (1975): 91–95; Gyenesi József, A Nagyatádi Szobrász Alkotótelep és Symposion kezdeteiről a hivatalos források tükrében, *Somogy megye múltjából: levéltári évkönyv* 34/35. évf., 34–35. sz. (2004): 177–188.

- 163 4 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 164 MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 35.997/1974 Bocz Gyula szobrászművész támogatása, 1974. nov. 4., 3 f. gépirat.
- 165 MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 34.370/1975 Szobrásztelepi lakóház korszerűsítése, 1975. február 10.; 34.915/1975 Szobrász alkotótelep lakóház korszerűsítés, 1975. április 16.
- 166 s. n., Emlékmű Százhalombattán és Csányoszáron, *Magyar Hírlap* 8, 92. sz. (1975. április 3.); 7. SZM – KEMKI ADK Irtsz.: 25000/2014/KÖ B/30 9 Csányoszáron Bocz Gyula Felszabadulási Emlékmű 1975., 82.400.-. MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 34.838/1975 Csányoszáron Felszab. Emlékmű.
- 167 s. n., A köszönet és hála – bronzban, kőben: Történelmünk emlékművei, *Dunántúli napló* 32, 88. sz. (1975. március 30.) 3.
- 168 Felkérés részvételre a rádiónapló (szerkesztő: Dolgos János) vitaműsorban, felvétel: Pécs, Mecsek presszó, 1975. szept. 5. távirat, Bocz-hagyaték. Buzás Andor és Perjés Ilona levele Bocz Gyulának ugyanebben a tárgyban, 1 f. kézirat, Bocz-hagyaték.
- 169 Csenkey Éva jelentése Bernics Ferencnek, Pécs, 1975. júl. 17., 3 f. gépirat, Csenkey Éva tulajdonában; Szepessy Ferencné jelentése Bernics Ferencnek, Pécs, 1975. júl. 20., 7 f. gépirat, Csenkey Éva tulajdonában; Csenkey Éva és Molnár Judit jelentése Bernics Ferencnek, Pécs, 1975. júl. 21., 5 f. gépirat, Csenkey Éva tulajdonában; Bernics Ferenc levele Hárs Istvánnak, Pécs, 1975. július 29. 10. f. gépirat, MNL BaML Baranya Megyei Tanács Művelődési Osztályának iratanyaga XXIII.13. 35.569/1975 Siklósi művésztelepekkel foglalkozó Petőfi Rádió adásával kapcs. észrevételek.
- 170 Hallama Erzsébet, Észrevételek egy rádióriportról: Művésztelep vagy „kopár sivatag”, *Dunántúli Napló* 32, 211. sz. (1975. augusztus 3.): 6.
- 171 Szepessy Ferencné levele Bocz Gyulának, Siklós, 1975. október 7. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 172 Richard Chamberlain levele Bocz Gyulának, Houston, 1977. augusztus 31., 1 f. gépirat a Jim Maddox Properties, Real Estate Investments fejlődés papírján, Bocz-hagyaték.
- 173 Kozma Ferenc, Aki a szoborparkot kifaragta: Egy nap Bocz Gyulával a hetényi diófától a villányi Spirálig, *Új Dunántúli Napló* 9, 195. sz. (1998. július 18.): 9.
- 174 Takács Gyula levele Bocz Gyulának, Pécs, 1976. március 15., 1 f. gépirat Baranya Megyei Tanács elnökhelyettese feliratú fejlődés papíron, Bocz-hagyaték.
- 175 Pl. a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának Képzőművészet iskolája című műve harmadik, zsebkönyv kiadásában. Erről Szálka Béla kiadói jogtanácsos levele Bocz Gyulának, Budapest, 1976. március 22. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 176 Kozma Ferenc, Ezeréves Hetény vezér: Bocz Gyula szobrászművész: „Nekem a munka az imádság”, *Új Dunántúli Napló* 12, 225. sz. (2001. augusztus 18.): 7.
- 177 Göncz Árpád, *Hazaérkezés*, Budapest, Pátria Ny., 1991.
- 178 P. Szűcs Julianna, Villány és Nagyatád, 1976, *Népszabadság* 34, 244. sz. (1976. október 15.): 7.
- 179 Mezei Ottó, Szürenon 1969–1979, Kassák Lajos Művelődési Ház, bev. Mezei Ottó, Budapest, Kassák Lajos Művelődési Ház, 1979, 3, 21. Híradás a megnyitóról és a kísérőrendezvényekről: s. n., Szürenon-tárlat, *Esti Hírlap* 24, 217. sz. (1979. szeptember 15.): 2. Kritika a kiállításról: Gyetvai Ágnes, Tízéves a SZÜRENON, *Mozgó Világ* 6, 1. sz. (1980. január): 86–87.
- 180 VI. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, 1979, a kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette Romváry Ferenc, Pécs, 1979. /A Janus Pannonius Múzeum művészeti kiadványai 40./
- Kritika a kiállításról: Horváth György, A pécsi kisplasztikái biennálé, *Magyar Nemzet* 35, 205. sz. (1979. szeptember 2.): 11. SZM – KEMKI ADK Irtsz.: 25022/2014/KI-100/54-54a VI. Országos Kisplasztikai Biennálé bírálata, Műcsarnok, 1979. III. 19. Bocz által zsűrizésre beadott szobrok: Csigaszerelem (Élőanyag mozgása IV.), 1977, rakicai márvány, 43 x 32 cm, 22.000 Ft; Bibe (Élőanyag mozgása V.), 1977, villányi márvány, 26 x 30 cm; Az első oszlás (Élőanyag mozgása VI.), carrarai márvány, 33 x 24 cm.
- 181 Kellermayer Miklós levele a Művészet szerkesztőségének, Pécs, 1979. január. 4. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték. Cikk: Hagyjuk dolgozni az alkotót!
- 182 Czákó Gábor, Szobrok a köfjétoében (1980. 37. szám.) [Levél a szerkesztőséghez], *Új Tükör* 17, 40. sz. (1980. október 5.): 45. Válasz a nyílt levélre: Székely András, [Válasz Czákó Gábor levelére], *Új Tükör* 17, 40. sz. (1980. október 5.): 45. Czákó válasza Székelynek: Czákó Gábor levele Székely Andrásához, *Új Tükör* 17, 44. sz. (1980. november 2.): 45.
- 183 Czákó Gábor, Profi és amatőr, *Mozgó Világ* 6, 9. sz. (1980. szeptember): 57 (55–57).
- 184 Czákó Gábor, A tojás, *Új Írás* 19, 9. sz. (1979. szept.) 52–59; Czákó Gábor, Nők: elbeszélés, *Tiszatáj* 34, 3. sz. 1980, 16–22.
- 185 Czákó Gábor, + [Plusz], Budapest, Szépirodalmi, 1982.
- 186 Ismeretéseik, kritikák: s. n., Könyvújdonságok, *Nógrád* 38, 116. sz. (1982. május 20.): 4; Zappe László, Czákó Gábor: +, *Népszabadság* 40, 130. sz. (1982. június 5.): 15.
- 187 Vö. Czákó Gábor, + [Plusz], Budapest, Szépirodalmi, 1982, 267–268.
- 188 s. n., Bányászati Múzeum Pécs, *Turista Magazin* 27, 11. sz. (1981. november): 4; Krisztián Béla, Föld alatti bányászati kiállítóhely Pécs, *Honismeret* 10, 1. sz. (1982): 18; Czákó Gábor, Egy- és sokdimenziós művészet, *Mozgó Világ* 8, 4. sz. (1982. április): 103–109.
- 189 Említve: Mezei Ottó (szerk.), *Új művészetért 1960–1975, Szeged, 1983. febr. 20.–március 31.*, bev. Szuromi Pál, kiállításkatalógus, Budapest–Szeged, Népművelési Intézet–Móra Ferenc Múzeum, 1983, 46.
- 190 Czákó Gábor, Felsőegerszegi Madonna, *Igen* 10. évf., 2. sz. (1998) 11–13.
- 191 Kozma Ferenc, Aki a szoborparkot kifaragta: Egy nap Bocz Gyulával a hetényi diófától a villányi Spirálig, *Új Dunántúli Napló* 9, 195. sz. (1998. július 18.): 9.
- 192 7694 Hosszúhetény Fő u. 33.
- 193 Zábrádi Marianna, Gyónás: Bocz Gyula szobrászember megmutatkozik, *Pécsi Tér* 1, 14. sz. (1991. nov. 15.): 12.
- 194 Gállos Orsolya, Székely Péter látogatása Bocz Gyulánál: A világhírű szobrász tovább ápolja baranyai kapcsolatait, *Új Dunántúli Napló* 5, 236. sz. (1994. augusztus 27.): 11.
- 195 Gelencsér Éva, Bocz Gyula szobrászművésznél, *Vas Népe* 28, 238. sz. (1983. október 8.): 9. Megjelent még némi módosítással (rövidítve) itt: *Kisalföld* 39, 291. sz. (1983. december 10.): 9.
- 196 Kellermayer Richárd közlése 2022. november 14-én.
- 197 A lektorátus döntése nyomán Szabolcs Péter Göcseji tulipán–szökökútját 1985-ben avatták fel. SZM – KEMKI ADK Irtsz.: 25000/2014/KÖ Sz/V 13 Szabolcs Péter Zalaegerszegi Dísztéri plasztika nyilvános pályázat; B/XVII Megosztási nyilatkozatok 6 témás szobrász pályázat.
- 198 Mezei Ottó (szerk.), *Új művészetért 1960–1975, Szeged, 1983. febr. 20.–március 31.*, bev. Szuromi Pál, kiállításkatalógus, Budapest–Szeged, Népművelési Intézet–Móra Ferenc Múzeum, 1983, 46. Kiállításismertető: M. O., *Új művészetért (Avantgarde-törekvések, 1960–1975), Művészet* 24, 3. sz. (1983): 60.
- 199 Pl. *Hommage à Martyn: Kiállítás Martyn Ferenc születésének 100. évfordulójára*, a kiállítást rendezte és a katalógus előszavát írta Keserű Katalin, Pécs, Pécsi Galéria, 1999.

- 200 Bocz Gyula szobrainak kiállítása, Bonyhád Művelődési Központ Kiállítóterme, 1985. július 1–28. Híradás a megnyitóról: s. n., Az Esti Hírlap telexe, *Esti Hírlap* 30, 152. sz. (1985. július 1.): 8; s. n., *Hírek, Népszabadság* 43, 153. sz. (1985. július 2.): 8.; Megjelent még itt: *Népszava* 113, 153. sz. (1985. július 2.): 8.
- 201 Vendégkönyv Deák Zsuzsa tulajdonában.
- 202 Bocz Gyula gyűjteményes kiállítása 1987–1988 Pécs, Szekszárd, Paks. Katalógus, szerk. Romváry Ferenc, Pécs, Pécsi Galéria, 1987.
- 203 Bükkösi László, Ahogy a fű nő: Meditáció az 50 éves Bocz Gyula szobrai között, *Művészet* 28, 11–12. sz. (1987): 23–27; Bükkösi László, Bocz Gyula kiállítására: Ötvenéves a legjobbszívű behemót!, *Dunántúli Napló* 44, 272. szám (1987. október 3.): 9.
- 204 A szekszárdi kiállításról: ; – h – k –, Egyszerűség, erő, líra: Bocz Gyula alkotásaiból nyílt kiállítás Szekszárdon, *Tolna Megyei Népiújság* 38, 6. sz. (1988. január 8.): 8; Péter Szigfrid, Bocz Gyula köszöntése, *Tolna Megyei Népiújság* 38, 13. sz. (1988. január 16.): 11; Csányi László, Bocz Gyula művészete, *Tolna Megyei Népiújság* 38, 37. sz. (1988. február 13.): 11.
- 205 XI. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1989. jún. 25.–augusztus 27., a kiállítást rendezte Sárkány József, a katalógust szerkesztette Romváry Ferenc, Pécs, 1989, [6].
- 206 Bocz Gyula, Profán szavak a teremtésről, *Igen* 1, 2. sz. (1989. V. 12.): 10–11.
- 207 s. n., Újszerű alkotással lepte meg közönségét..., *Dunántúli Napló* 47, 89. sz. (1990. április 2.): 1.
- 208 N. G., Bocz, *Zengő* 1, 9. sz. (1991. nov. 20.): 4; Bükkösi László, Az apostolok helye üres: Egy rendhagyó szobrász rendhagyó tárlata, *Új Dunántúli Napló* 2, 314. sz. (1991. november 16.): 9; s. n., Profán litánia, *Új Dunántúli Napló* 2, 307. sz. (1991. november 9.): 1.
- 209 s. n., Bocz Gyula kiállítása, *Új Dunántúli Napló* 5, 291. sz. (1994. október 22.): 1.
- 210 Gállos Orsolya, Hosszúhetényi műteremlátogatás Bocz Gyulánál, *Új Dunántúli Napló* 5, 312. sz. (1994. november 12.): 10.
- 211 Internationales Bildhauer Symposium In den Bremer Wallanlagen / Altenwall vom 11. August bis 10. September 1986: Kunst in Öffentlichen Raum / Der Senator für Bildung, Wissenschaft und Kunst, Bremen, 6–7. Bernd Uiberall szimpóziumszervező gépiratos meghívólevele Bocz Gyulának, Brema, 1986. június 3. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték. Bocz brémai szállásadója, Rosi Elli Heiselbetz egy Bosch sarokcsiszolót ajándékozott a szobrásznak szeptember 2-án kelt tanusítványa szerint, 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 212 Colin Fosterrel 2022 februárjában készült interjú.
- 213 Deák Zsuzsával 2020 júliusában készült interjú.
- 214 Molnár Valéria, A kövek lehelete, *Képes Újság* 1993, 2–3.
- 215 Herbert Read, *A modern szobrászat*, Budapest, Corvina, 1971, 170, 210. kép.
- 216 s. n., Emlékműavató Hosszúhetényben, *Új Dunántúli Napló* 1, 208. sz. (1990. október 31.): 6; Fischer Mária, Kő és fa: Gondolataim Bocz Gyula II. világháborús síremlékéről, *Zengő* 1, 1. sz. (1991. március 6.): 15.
- 217 Molnár G. Judit állásfoglalása, 1 f. gépirat a Művészetek Háza Pécs fejleces papírján, Pécs, 1990. május 14., Bocz-hagyaték.
- 218 s. n., Bocz Gyula szobrot ajánlott fel Hosszúheténynek: Szökőkút a falu közepén, *Új Dunántúli Napló* 6, 255. sz. (1995. szeptember 18.) 9. A tervezett szökőkút makettjének fotójával.
- 219 s. n., Bocz Gyula új köztéri szobra, *Új Dunántúli Napló* 7, 239. sz. (1996. szeptember 2.): 7; Gállos Orsolya, Bocz Gyula kőbezárt szabadsága, *Új Dunántúli Napló* 7, 279. szám (1996. október 12.): 7.
- 220 Kozma Ferenc, Ezeréves Hetény vezér: Bocz Gyula szobrászművész: „Nekem a munka az imádság”, *Új Dunántúli Napló* 12, 225. sz. (2001. augusztus 18.): 7; Tám László fotósorozata Bocz műveiről: *Hetedhéthatár* 5, 22. sz. (2001. nov. 9.): 1, 8–9; s. n., Kőbe vésett ezer esztendő: Felavattuk új köztéri szobrunkat, *Zengő* 11, Millenniumi ingyenes különszám, (2001. szept.): 1; s. n., Hetényvezért avatták, *Új Dunántúli Napló* 12, 245. sz. (2001. szeptember 8.): 7.
- 221 s. n., Megáldás, *Új Dunántúli Napló* 6, 252. sz. (1995. szeptember 15.): 4.
- 222 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ 25000/2014/B/XXIV 11 Bocz Gyula Felsőegerszeg Szűz Mária. Papp Magdolna, Mária szobrot avattak Felsőegerszegen, *Sásd és Vidéke* 9, 11. sz. (1997. december): 19–20.
- 223 s. n., Mária-szobor, *Új Dunántúli Napló* 8, 332. szám (1997. december 4.): 10.
- 224 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ B/VIII 3 Bocz Gyula Plasztika Komló. A szobor felállításának előzményei: s. n., Szobornézőben a képviselők, *Komlói Újság* 3, 26. sz. (1991. dec. 23.): 3; Zábrádi Marianna, Gyónás: Bocz Gyula szobrászember megmutatkozik, *Pécsi Tér* 1, 14. sz. (1991. nov. 15.): 12; Czákó Gábor, Avatás előtt: Komló új köztéri szobra, *Komló és Vidéke* 1, 19. sz. (1993. június 12.): 5.
- 225 B. R., Bocz Gyula életmű kiállításával megnyitotta kapuit a Komló napok, *Új Dunántúli Napló* 4, 237. sz., (1993. augusztus 31.): 1–2; B. R., Bocz Gyula életmű-tárlata Komlón: Kővé vált kövek között, *Új Dunántúli Napló* 4, 241. sz., (1993. szeptember 4.): 10; J. S., Göncz Árpád Komlón, *Komló és Vidéke* 1, 32. sz. (1993. szeptember 11.): 2; kordás, Bocz-kiállítás Komlón, *Komló és Vidéke* 1, 32. sz. (1993. szeptember 11.): 11.
- 226 s. n., Domborműavatás, *Dunántúli Napló* 45, 334. szám (1988. december 1.): 4. SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ B/30 7 Bocz Gyula dr. Steinmetz dombormű Megyei Kórház-Rendelőintézet 1988 61.800–.
- 227 Gállos Orsolya, Hosszúhetényi utazás két koponya körül: Bocz Gyula egy fővárosi gimnázium megrendelésére szobrot készített Karinthy Ferencről [sic!], *Új Dunántúli Napló* 8, 306. sz. (1997. november 8.): 13; Méhes K[ároly], Utazás két koponya körül, *Új Dunántúli Napló* 8, 156. sz. (1997. június 9.): 4.
- 228 Zsigmond Attila, a Budapest Galéria igazgatójának állásfoglalása a szoborról, 1997. október 16., 1 f. gépirat a Budapest Galéria fejleces papírján, Bocz-hagyaték.
- 229 A teljes dokumentációt lásd: *Kortárs művészet: Szoborpályázatok 1950–2000*, szerk. Nagy Ildikó, Budapest, Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2006, 509–511.
- 230 SZM – KEMKI ADK Itsz.: 25000/2014/KÖ R/5 2 Rigó István Bathhyány Kázmér-mellszobor. A teljes dokumentációt lásd: *Kortárs művészet: Szoborpályázatok 1950–2000*, szerk. Nagy Ildikó, Budapest, Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2006, 646–647.
- 231 Gárdonyi Tamás, Az embert meg lehet nyuvasztani, a jó művet nem: Nagy Imre-émlékműve készül: Bocz Gyula szobrász a pécsi dühöngőről, 1956-ról, a szakmáról és a politikáról, *Dunántúli Napló Panoráma* 1989. június: 31.
- 232 A kuratórium: Elnök: Fendler Kornél. Titkár: Lábady Imre. Tagok: Biró János, Bödő László, Kékes Ferenc, Kellermayer Miklós, Páva Zsolt, Rátgéber László, Sztojkovics Éva, Toller László, Tóth László, Újvári Jenő.
- 233 Lábady Imre emlékeztetője a 2001. május 29-én a Városháza hivatalos helyiségében a „Kosárlabdázónő” c. szobor létrehozására alakult kuratórium üléséről. 1 f. gépirat, Bocz-hagyaték.
- 234 H. L., Bonyodalmak a szobor körül, *Új Dunántúli Napló* 12, 164. szám (2001. június 18.): 14.
- 235 XIII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1993. júl. 18.–augusztus 22., a kiállítást rendezte és a katalógust

- szerkesztette Sárkány József. Pécs, 1993. Cs. L., Kisplasztikai Biennálé, *Új Dunántúli Napló* 4, 195. sz. (1993. július 19.): 1; Bóka Róbert, Kisplasztikai biennálé – tizenharmadszor: Mi volt a bőségszaruban?, *Új Dunántúli Napló* 4, 200. sz. (1993. július 24.): 10.
- 236 s. n., Bocz Gyula életműdíja Cambridge-ből, *Új Dunántúli Napló* 4, 42. sz. (1993. február 12.): 1; B. R., Siker: Egy díj, amelyet százévenként adnak, *Új Dunántúli Napló* 4, 51. sz. (1993. február 21.): 4. Ebből az alkalomból készült riport: Takács József, Művészsarok – művészportrék: Bocz Gyula, *Komló és Vidéke* 1, 6. sz. (1993. március 13.): 3; s. n., Bocz Gyula angliai díja: Száz évente, a legnagyobbaknak, *Zengő* 3, 3. sz. (1993. március): 6.
- 237 U. G., 1996. március 15. kitüntetettjei: Művészeti díj: Bocz Gyula, *Új Dunántúli Napló* 7, 74. szám (1996. március 16.): 8.
- 238 *Zene szereinknek: Matáv Képzőművészeti Pályázat*: Pécs, 1998. október 1–25., Győr, 1998. október 30.–december 10., Miskolc, 1998. december 17.–1999. január 10., Debrecen, 1999. január 15.–február 7., Budapest, 1999. február 25.–március 7., a katalógust szerk., a kiállításokat rend. Pinczehelyi Sándor, Budapest, Matáv, 1999; B. R., A látvány zenéje, *Új Dunántúli Napló* 9, 270. sz. (1998. október 2.): 5.
- 239 Ebből az alkalomból készült írások: Müller Zs.: Bocz Gyula Munkácsy-díjas, *Zengő* 9, 3. sz. (1999. június): 10; B. R., Bocz Gyula, *Új Dunántúli Napló* 10, 78. sz. (1999. márc. 20.): 11.
- 240 A műtétet Dóczi Tamás végezte, akivel ezután szoros barátságba került.
- 241 s. n., Szoboravató az intenzív osztályon, *Új Dunántúli Napló* 14, 121. sz. (2003. május 5.): 5.
- 242 Dóczi Tamás visszaemlékezése szerint, interjú: 2022. február.
- 243 s. n., Elhunyt Bocz Gyula, *Új Dunántúli Napló* 14, 190. sz. (2003. július 14.): 7; Gyász hír, *Új Dunántúli Napló* 14, 197. sz. (2003. július 21.): 11.
- 244 Bükkösi László, Bocz Gyula szobrászművész (Pécs 1937. március 1.–Pécs 2003. július 12.), *Pécsi Szemle* 6, 3. sz. (2003): 118–119; Bükkösi László, Szobrok aurával, *Új Dunántúli Napló* 14, 195. sz. (2003. július 19.): 7; Czéh Gábor, Kreativitás, innováció, *Orvoskari Hírmondó Pécs* 2003. november–december, 24 (24–26); Foster, Colin, Bocz Gyula halála után, *Echo: Kritikai szemle*, Pécs 2003. okt. 3–4. sz. 14–15; Göncz Árpád, A belülről fakadó őszinte önkifejezés mércéje: Emléksorok Bocz Gyula szobrászművészeiről, *Echo: Kritikai szemle*, Pécs 3–4. sz. (2003. okt.): 14; Muráth Péter, A mester befejezte művét: Bocz Gyula 1937–2003, *Hetedhétár* 7, 17. sz. (2003. augusztus 29.): 7.
- 245 Méhes Károly, Egyben marad a Bocz-életmű, *Új Dunántúli Napló* 14, 222. sz. (2003. augusztus 15.): 7.
- 246 Cs. G., Bemutatkozott a Hetényi 7-ek, *Zengő* 22, 6. sz. (2012. dec.): 1; s. n., Hetényi 7-ek művészcsoporthoz, *Élmény Magazin: Mecsek – Völgyeség – Hegyhát alkotók különszáma*, 2013. augusztus, [13].
- 247 *Természetművészet-változatok, Múcsarnok*, 2016. július 27.–október 16., kurátorok John K. Grande, Keserű Katalin, Mahmoud Maktabi, Budapest, Múcsarnok, 2016, 30, 64.
- 248 *Egy/kor: Különutak és kivonulás a konszolidáció idején: Gadányi Jenő, Blaskó János, Karátson Gábor, Jakobovits Miklós, Bocz Gyula, Cerovszki Iván, Csutoros Sándor, Dombay Győző, Lisziák Elek, Ócsai Károly, Szeift Béla*, szerk. Bán András. Budapest: Múcsarnok, 2017, 13–14, 103–105, 141–142.
- 249 Sággy Ildikó, *Egy/kor: Különutak és kivonulás a konszolidáció idején*, *Lyukasóra* 2018/1. sz. 36–41.
- 250 Mészáros B. Endre, Megvan a „tettes”, őszre helyreállítják a szobrot: Újra égbe tör a Spirál, *Dunántúli Napló* (2020. május 14.): 4.
- 251 Horváth L. Balázs, Újra régi pompájában ragyoghat az Európa-hírű Bocz Gyula-szobor: Megkezdődnek az alkotás helyreállítási munkálatai, *Dunántúli Napló* (2020. június 9.): 4.
- 252 Vö. pl. Herbert Read, A vitális kép, in uő, *A modern szobrászat*, Budapest, Corvina, 1971, 155–218.
- 253 Karl Prantl: Grenzstein, 1958, készült: a St. Margarethen-i ókori római kőbányában, eredetileg felállítva 1960-ban: Nickelsdorf, 2002-től Pötsching-Mitterberg / Pecsényéd, mészhomok-tégla, 260 x 220 x 80 cm. (Tüskés Anna lábjegyzete)
- 254 2022 februárjában.
- 255 <https://www.youtube.com/watch?v=6JsmJHJ5bcc&t=3s>
- 256 A beszélgetés 2020 áprilisában emailen keresztül történt.
- 257 Feltehetően: Beszélgetés a Teremtővel II., 1993 vagy Beszélgetés a Teremtővel III., 1994.
- 258 2022 februárjában.
- 259 A beszélgetés 2022 szeptemberében emailen keresztül történt.
- 260 2022 februárjában.

KATALÓGUS

Szobrok, domborművek

A katalógus az 1987-es kiállításkatalógusból (Bocz Gyula gyűjteményes kiállítása 1987–1988 Pécs, Szekszárd, Paks. Katalógus, szerk. Romváry Ferenc. Pécs: Pécsi Galéria, 1987), a köz- és magángyűjteményekből, valamint archív fényképekről ismert mintegy hatszáz szobrot és domborművet tartalmazza. Az 1987-es kiállításkatalógus a művek kétharmadát fényképpel, egyharmadát csak szöveges leírással közölte, így számos szobor ugyan dokumentált, de maga a mű nem azonosítható az általam megismert alkotásokkal. A katalógus évenkénti tagolásban, időrendben közli a műveket, 1987-ig először a kiállításkatalógusban is szereplő, majd az abban nem szereplő alkotásokat. 1987 után jóval kevesebb adat áll rendelkezésre a művek pontos keletkezési idejéről. Ha egy mű több évig készült, azt a befejezés événél közlöm. Az 1987-ben vagy előtte, pontosan nem meghatározható évben keletkezett szobrokat a 329–376. szám alatt, az 1990–2000 között, pontosabban nem meghatározható évben keletkezett szobrokat a 425–603. szám alatt közlöm. A jegyzék túlnyomórészt autopszián és a múzeumi leíró kartonokon alapul. A méretről és az őrzési helyről friss információ hiányában az 1987-es katalógus adatát adom meg. Ha egy műnek több címe van, első helyen az 1987-es kiállításkatalógusban található címet adom meg, majd a szakirodalomban szereplő vagy a tulajdonos által adott további címet közlöm / jellel elválasztva. Ha a szakirodalomban eltérés mutatkozik egy-egy mű datálásában, az 1987-es katalógus adatát tekintetem mérvadónak, s az ott szereplő évhez soroltam be. Az 1987-es katalógus néhány nyilvánvaló tévedését és pontatlanságát javítottam. A jelen katalógus számos, ajándékozás vagy vásárlás nyomán magántulajdonba került, jelenleg ismeretlen helyen található alkotást tartalmaz.

A leírások a következő adatokat tartalmazzák a hiányzó adatok értelemszerű elhagyásával azonos sorrendben: 1. Cím, keletkezési idő; 2. Anyag, méret (magasság x szélesség x mélység); 3. Őrzési hely; 4. Az 1987-es katalógusszám vagy egyéb szakirodalom; 5. Megjegyzések.

A katalógus összeállításában nyújtott segítséget köszönöm a következő személyeknek: Polyák Dária (Budapest), Bocz Nino (Mohács), Bocz Zsófia (Tök), Demeter László (Szarvas), Dóczi Tamás (Pécs), Dombay Szines (Reading), Dieter Eppler (Hamburg-Bergedorf), Colin Foster (Nagynyárád), Fűkö Béla (Pécs), Herbai Ilona (Pécs), Hevesi Kristóf (Göd), Horváth Tünde (Leeds), id. Keller-mayer Miklós (Pécs), Kertész László (Budapest), Knapp Éva (Budapest), Kostyák Orsolya (Báta), Kotricz Tünde (Debrecen), Laufer Katalin, Merényi György (Budapest), Nagy András (Pécs), Káleczi Rudolf (Pécs), Kollár Ákos (Pécs), Miseta Attila (Pécs), Molnár Istvánné Lehel Ágnes (Alsónyék), Romváry Ferenc (Pécs), Sidó Zsuzsa (Budapest), Seibert Albert (Vancouver), Szerdahelyi Márk (Budapest), Tatai László (Szarvas), Ugróczky Mária (Göd), Újvári Máté (Budapest). Novák Adriánnak és Kovács Péternek köszönöm az 1987 utáni faszobrok anyagának meghatározásában nyújtott segítséget.

Szakirodalmi rövidítések

1. Képzőművészeti Symposion Siklós 1968 – 1. Képzőművészeti Symposion Siklós 1968: Baranya megyei KISZ-bizottság Képzőművészeti Symposionjának kiállítása, Siklós, katalógus: Erdős János, Pécs, KISZ Baranya Megyei Bizottság, 1968.

I. Pannon Tárlat 2002 – I. Pannon Tárlat: Dél-Dunántúli Regionális Képző- és Iparművészeti Kiállítás, Vaszary Képtár, Kaposvár, 2002. március 19.–április 20., a katalógust szerk. Géger Melinda, Kaposvár, Vaszary Képtár, 2002.

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970 – 3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970: Baranya megyei KISZ-bizottság Képzőművészeti Symposionjának kiállítása, Siklós, szerk. Csenkey Éva. Pécs, KISZ Baranya Megyei Bizottság, 1970.

XIII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1993 – XIII. Országos Kisplasztikai Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1993. júl. 18.–augusztus 22., a kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette Sárkány József, Pécs, 1993.

Bocz 1987 – Bocz Gyula gyűjteményes kiállítása 1987–1988 Pécs, Szekszárd, Paks, katalógus, szerk. Romváry Ferenc, Pécs, Pécsi Galéria, 1987. * – kis képpel közölt, ** – nagy képpel közölt

Bükkösdi 1968 – Bükkösdi László, Bocz Gyula és Rétfalvi Sándor szobrai között, in Őszi szivárvány: Jubileumi

évkönyv, szerk. Békés Sándor, Pécs, Kommunista Ifjúsági Szövetség Baranya megyei és Mecseki Szénbányák Bizottsága, 1968, 34–47.

Bükkösd 1970 – Bükkösd László, Bocz Gyula domborműve, Pécs, Sopianae Gyár Kultúrterme, Dunántúli Napló, 1970. júl. 5., 7.

Dél-dunántúli Képzőművészek Kiállítása 1969 – Dél-dunántúli Képzőművészek Kiállítása, rend. kiállítási intézmények, Gábor Emil, Budapest, 1969.

Egy/kor 2017 – Egy/kor: Különutak és kivonulás a konszolidáció idején: Gadányi Jenő, Blaskó János, Karátson Gábor, Jakobovits Miklós, Bocz Gyula, Cerovszki Iván, Csutoros Sándor, Dombay Győző, Lisziák Elek, Ócsai Károly, Szeift Béla, szerk. Bán András, Budapest: Múcsarnok, 2017.

Felszabadulási kiállítás 1945–1970 – Felszabadulási kiállítás 1945–1970: Pécsi és baranya megyei képzőművészek kiállítása felszabadulásunk 25. évfordulójára, Pécsi Galéria, szerk. Morvay Alíz, Pécs, 1970.

Hommage à Martyn, 1999 – Hommage à Martyn: Kiállítás Martyn Ferenc születésének 100. évfordulójára, a kiállítást rendezte és a katalógus előszavát írta Keserü Katalin, Pécs, Pécsi Galéria, 1999.

Kovács 1969 – Kovács Gyula, Bocz Gyula plasztikái, Művészet 10, 2. sz. (1969): 37.

Pécs és Baranya képzőművészeinek kiállítása 1969 – Pécs és Baranya képzőművészeinek kiállítása, a kiállítást rendezte, és az előszót írta Solymár István, Budapest Magyar Nemzeti Galéria, 1969.

Romváry 1968 – Romváry Ferenc, Dél-dunántúli képzőművészek kiállítása, Jelenkor 11, 6. sz. (1968. június): 548.

Sághy 2018 – Sághy Ildikó, Egy/kor, Lyukasóra 27, 1. sz. (2018): 36–41.

Szobrászok 2001 – Szobrászok: A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének Szobrász szakosztálya 2001, szerk. Wehner Tibor, [s. l.], Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, 2001.

Szürenon 1969 – Szürenon: Budapest, Kassák Lajos Művelődési Otthon, 1969. október 2–20., kiállítás, 1969.

Új művészetért 1960–1975, Szeged, 1983 – Új művészetért 1960–1975, Szeged, 1983. február 20.–március 31., bev. Szuromi Pál, Mezei Ottó, Szeged, 1983.

Zene szemeinknek 1999 – Zene szemeinknek: Matáv Képzőművészeti Pályázat, a katalógust szerk., a kiállításokat rend. Pinczehelyi Sándor, Budapest, Matáv, 1999.

Egyéb rövidítések

Ø – átmérő

cca – körülbelül

H: – hossza [az 1987-es katalógus adata]

ltsz. – leltári szám

M: – magassága [az 1987-es katalógus adata]

mgt. – magántulajdon

tul. – tulajdona

1960

1. Tanulmányfej [Marinov Canka], 1960 körül
festett gipsz, 30 x 15 x 26 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *1

2. Tanulmányfej, 1960 körül
gipsz, cca 35-40 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 2

3. Tanulmányfej, 1960 körül
gipsz, cca 35-40 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 3

4. Tanulmányfej, 1960 körül
gipsz, cca 35-40 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 4

5. Tanulmányfej, 1960 körül
gipsz, cca 35-40 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 5

6. Munkásfej, 1960 körül
puha mészkő, cca 35-40 cm
külföldi mgt., archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 6

7. Álló akt, 1960
hársfa, 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *7

8. Béke, 1960
hársfa, cca 15 cm
ismeretlen helyen, nincs fénykép
Bocz 1987 8

9. Kötődés, 1960 körül
hársfa, 23 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *9

10. Cím nélkül, 1960 körül
hársfa
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

11. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

12. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő, 25 cm magas, 7 cm széles
Horváth Tünde tul., Nagy Britannia
Kovács 1969

13. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

14. Cím nélkül, 1960 körül
fa, 17 x 8 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték

15. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő, vas
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

16. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

17. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

18. Cím nélkül, 1960 körül
puha mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

1961

19. Fésűlködő, 1961
festett gipsz, 34 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *10

20. Találkozás, 1961
mészkő, 12,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 11

21. Szűz, 1961
hársfa, 93 cm
Bogner Ferenc tul.
Bocz 1987 *12

22-23. Áttört forma, 1961
fa, 20 x 10 x 7 cm; alumínium, 20 x 10 x 7 cm
mindkét változat Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *13

24. Egysejtű, 1961
alumínium, cca 25 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 14

25. Groteszk fej, 1961
hársfa, 11 x 11 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *15

26. Üvöltés, 1961
szilvafa, 30 x 11 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *16

[1] Tanulmányfej [Marinov Canka], 1960 körül

[2] Tanulmányfej, 1960 körül

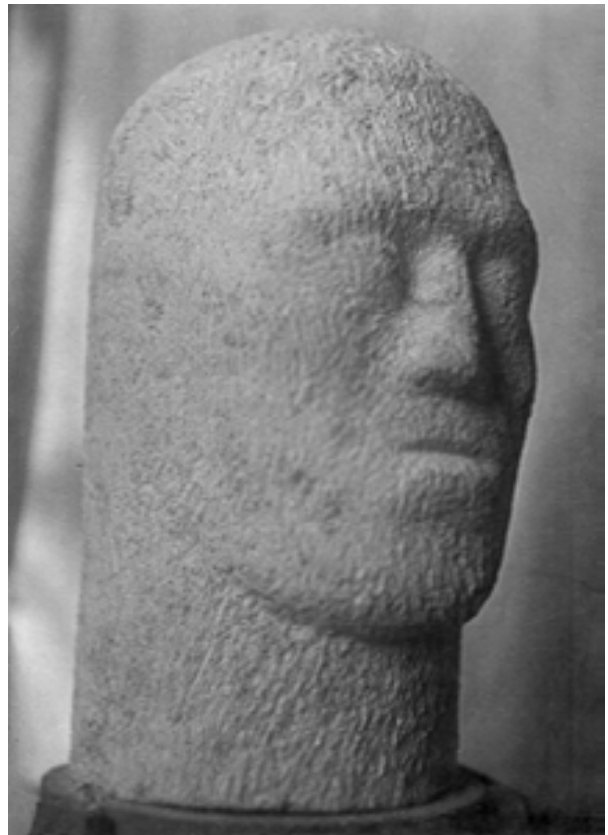
[3] Tanulmányfej, 1960 körül

[4] Tanulmányfej, 1960 körül

[5] Tanulmányfej, 1960 körül

[6] Munkásfej, 1960 körül

[7] Álló akt, 1960

[9] Kötődés, 1960 körül

[10] Cím nélkül, 1960 körül

[11] Cím nélkül, 1960 körül

[12] Cím nélkül, 1960 körül

[13] Cím nélkül, 1960 körül

[14] Cím nélkül, 1960 körül

[15] Cím nélkül, 1960 körül

[16] Cím nélkül, 1960 körül

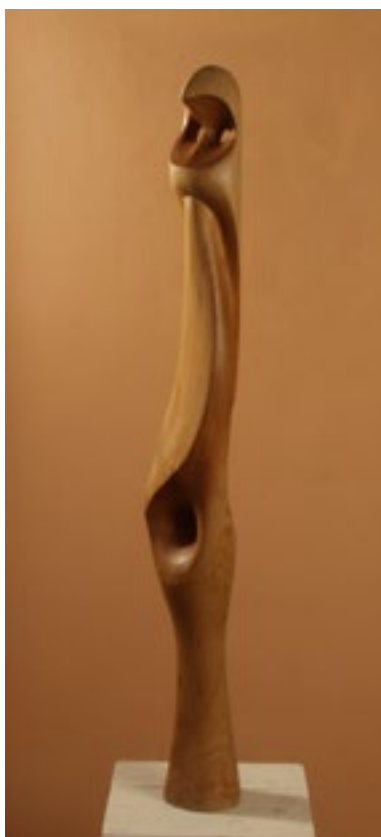
[17] Cím nélkül, 1960 körül

[18] Cím nélkül, 1960 körül

[19] Fésülködő, 1961

[21] Szűz, 1961

[22] Áttört forma, 1961

[23] Áttört forma, 1961

[25] Groteszk fej, 1961

[26] Üvöltés, 1961

[27] Homonculus, 1962

1962**27. Homonculus**, 1962

hársfa, 15 x 11 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *17

28. Madarak, 1962

hársfa, 27 x 12 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *18

29. Madonna, 1962 körül

bodzafa, 18 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 19

30. Ülők, 1962

carrarai márvány, 17 x 12 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *20

31. Torzó, 1962

festett gipsz, 55 cm

Bükkösi László tul.

Bocz 1987 21

32. Buta lány, 1962

hársfa, 21 x 13 x 8 cm

1987-ben: Szederkényi Ervinné tul., Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *22

33. Anyaság, 1962

mészkő, 18,5 cm

Varró Alexander tul.

Bocz 1987 23

1963**34. Élet**, 1963

diófa, 16 x 12,5 x 2 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *24

35. Torzó, 1963

alumínium, 18 x 8 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *25

36. Fekvő, 1963

kantavári fekete félmárvány, H: 18 cm

Fendler Kornél tul.

Bocz 1987 *26

37. Állat, 1963

tölgyfa, H: 25 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 27

1964**38. A tenger / Tenger**, 1964

kantavári fekete félmárvány, 23 x 43 x 25 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *28

Datálás az 1987-es katalógus szerint, Bükkösi 1968

viszont az 1967-es lengyelországi út után teszi

39. Bánat, 1964

siklósi félmárvány, 15 x 11 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *29

40. Elmúlás, 1964 körül

nyárfa, 19,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 30

41. Virágfejű lány, 1964 körül

hársfa, 21 x 11 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *31

42. Mentés, 1964

pirogránit, cca 30 cm

bolgár mgt., nincs fénykép

Bocz 1987 32

43. Figura, 1964

bodzafa, cca 18 cm

svéd mgt., nincs fénykép

Bocz 1987 33

44. Borjúfej / Borjú, 1964

talkumkő, 29 x 22 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *34

45. Madonna, 1964

diófa, 72 x 27 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *35

46. Vakaródzó, 1964

hársfa, 20 x 9 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *36

47. Cím nélkül, 1964

kalcit

ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

[28] Madarak, 1962

[30] Ülők, 1962

[32] Buta lány, 1962

[34] Élet, 1963

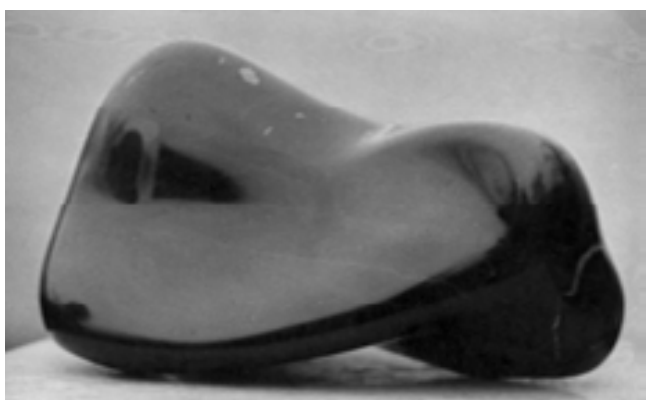

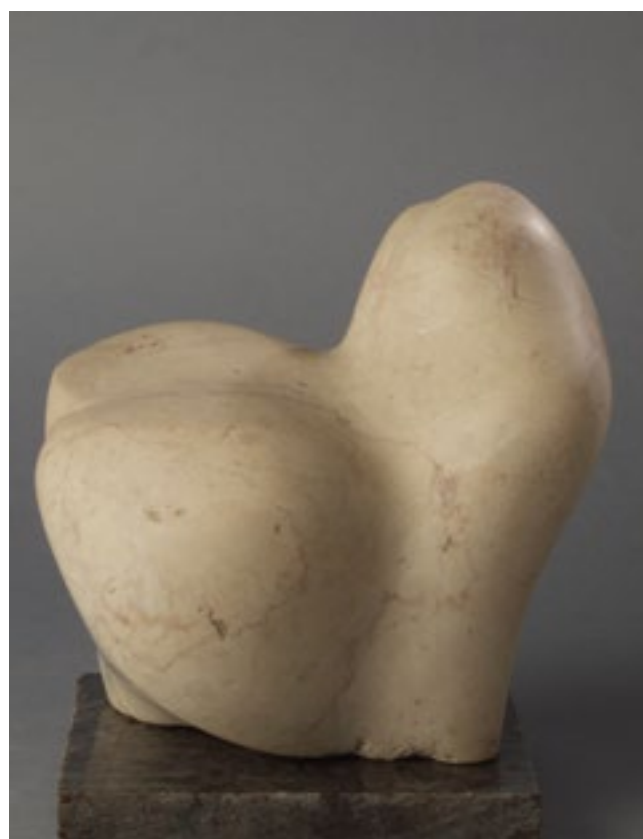
[35] Torzó, 1963

[36] Fekvő, 1963

[38] A tenger / Tenger, 1964

[39] Bánat, 1964

[41] Virágfejű lány, 1964 körül

[44] Borjúfej / Borjú, 1964

[45] Madonna, 1964

[46] Vakaródzó, 1964

[47] Cím nélkül, 1964

[49] Bagoly portré, 1965 körül

[51] Fekvő, 1965

[53] Janus-fej, 1965

[50] Ölekezés, 1965

1965**48. Bagoly, 1965**

diófa, 22 x 16,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 37

49. Bagoly portré, 1965 körül

hársfa, vas, 11 x 15 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 38

50. Ölelkezés, 1965

siklósi félmárvány, 81 cm
Janus Pannonius Múzeum, a Káptalan u. 5. sz. ház udvarán,
ltsz.: 87.100
Bocz 1987 *39

51. Fekvő, 1965

mecseki szürke mészkő, H: 25 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *40

52. Szerelem, 1965

kantavári fekete félmárvány, cca 25 cm
francia mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 41

53. Janus-fej, 1965

kantavári fekete félmárvány, 34 cm
1987-ben: Baranya Megyei Tanács tul., Pécs; jelenleg
ismeretlen helyen; archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 42

54. Fájdalom, 1965 körül

mecseki szürke mészkő, 30 cm
Bogner Ferenc tul.
Bocz 1987 **43

55. Fohászkodó, 1965

cseresznyefa, 33,5 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 44

56. Leányfej, 1965

nyárfa, cca 15 cm
mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 45

57. Tapló, 1965

diófa, 22 x 19,5 x 2,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *46

58. Szél, 1965

hársfa, cca 35 cm
külföldi mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 47

59. Kétfejű szörny, 1965

mecseki szürke mészkő, 88 cm
archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *48
Az 1980-as években megsemmisült

1966**60. Ősz, 1966**

szürkés-fehér kalcit, 31 x 19 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *49

61. Alkony, 1966

bükkfa, 17 x 25 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *50

62. Gyász, 1966

diófa, cca 80x40 cm
amerikai mgt., archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *51

63. Fókák, 1966

kantavári fekete félmárvány, H: 46 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *52

64. Fekete virág, 1966

kantavári fekete félmárvány, 54 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *53

1967**65. Szent, 1967**

hársfa, 38 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 54

66. Tükörkép, 1967

hársfa, vas, eredeti magasság talapzattal: 28 cm, talapzat
nélkül ma: 9 x 22 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték; archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *55
talapzata ma 422. számú mű talapzata

67. Virág-királylány, 1967

gyertyánfa, 22 x 9,5 x 6 cm
Herbai Ilona tul.
Bocz 1987 56

68. Bányász emlék, 1967

kantavári fekete félmárvány, 60 cm
1987-ben Kapolyi László tul., Budapest
Bocz 1987 **57

[54] Fájdalom, 1965 körül

[55] Fohászodó, 1965

[57] Tapló, 1965

[59] Kétfejű szörny, 1965

[60] Ősz, 1966

[61] Alkony, 1966

[62] Gyász, 1966

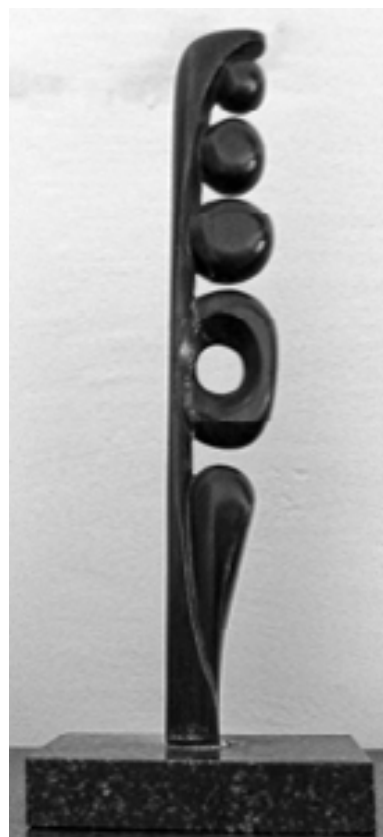
[63] Fókák, 1966

[64] Fekete virág, 1966

[66] Tükörkép, 1967

[67] Virág-királylány, 1967

[68] Bányász emlék, 1967

[69] Anya gyermekével, 1967

69. Anya gyermekével, 1967

kantavári fekete félmárvány, 60 cm
1987-ben Kósa Ferenc tul., Budapest
Bocz 1987 58

70. Bámész-ős, 1967

diófa, cca 25 x 19 cm
1987-ben Czéh Gábor tul., Pécs
Bocz 1987 *59

71. Hajlat, 1967

hársfa, cca 30 cm
1987-ben németországi mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 60

72. Csont, 1967

hársfa, 26 x 9 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *61

73. Enyészet, 1967

nyárfafa, 57 x 13 x 14 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *62
Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

74. Lény, 1967

hársfa, 30 x 10 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *63

1968**75. Hallójárat / Fül / Női fül, 1968**

almafa, 29,5 x 16 x 12 cm
Seibert Albert tul., Vancouver
Bocz 1987 64

76. Béka, 1968

andezit, 5,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 65

77. Emlék, 1968

amerikai dió, 20,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 66

78. Kagyló, 1968

zuhányói szürke márvány, 59 cm
Bogner Ferenc tul.
Bocz 1987 *67

79. Szerelem, 1968

kantavári fekete félmárvány, H: 45 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *68

80. Jégvirág, 1968

siklósi sárga félmárvány, 232 x 69 x 49 cm
1977 óta: Orfű, Széchenyi tér DK-i részén
Bocz 1987 *69

81. Csúcs, 1968

beremendi félmárvány, 20 x 10 x 7 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *70

82. Támaszkodó, 1968 körül

siklósi fehér félmárvány, cca 28 cm
angol mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 71

83. Ölelkezők, 1968

siklósi vörös félmárvány, 34 cm
Bükkösi László tul., Pécs
Bocz 1987 72

84. Madonna, 1968

diófagyökér, 87 x 31 x 18 cm
Herbai Ilona tul., Pécs
Bocz 1987 *73

85. Egybefonódók, 1968

sárga homokkő, 101 cm
Molnár Lajos tul., Pécs; archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *74

86. Bánat, 1968 körül

diófa, cca 45 cm
amerikai mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 75

87. Nagyszemű, 1968

diófa, 21,5 x 9,5 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *76

88. Hanyatdőlő, 1968

márvány
nem azonosítható
1. Képzőművészeti Symposion Siklós 1968

89. Táncosok / Tánc, 1968

siklósi rózsamárvány, 60 cm
Kapolai László tul., Budapest
Bocz 1987 *86

90. Ülő nő, 1968

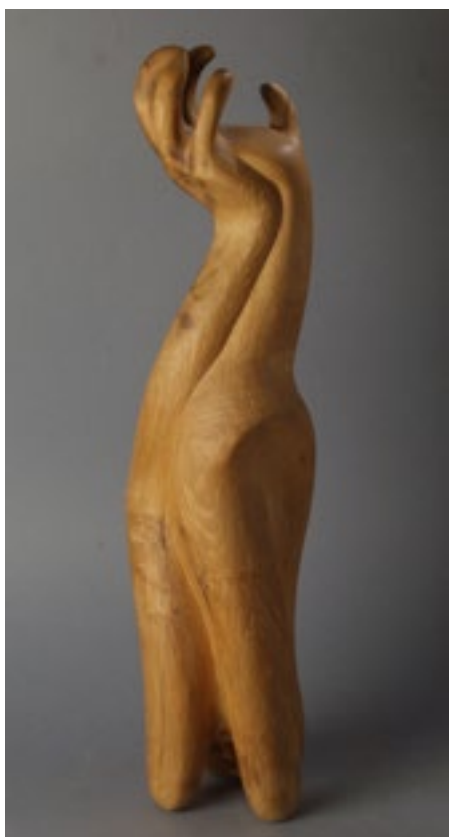
márvány, 48 cm
nem azonosítható
Romváry 1968; Dél-dunántúli Képzőművészek Kiállítása
1969 13

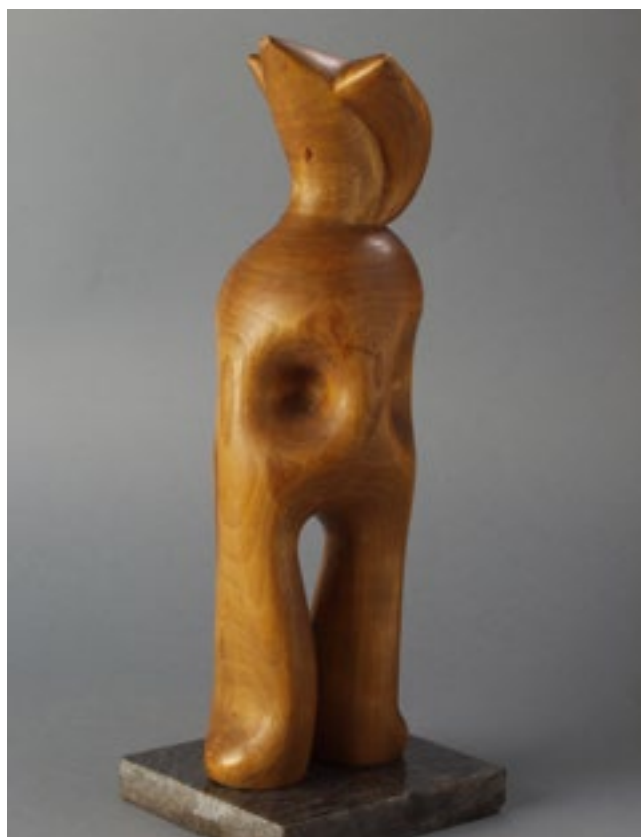
[70] Bármész-ös, 1967

[72] Csont, 1967

[73] Enyészet, 1967

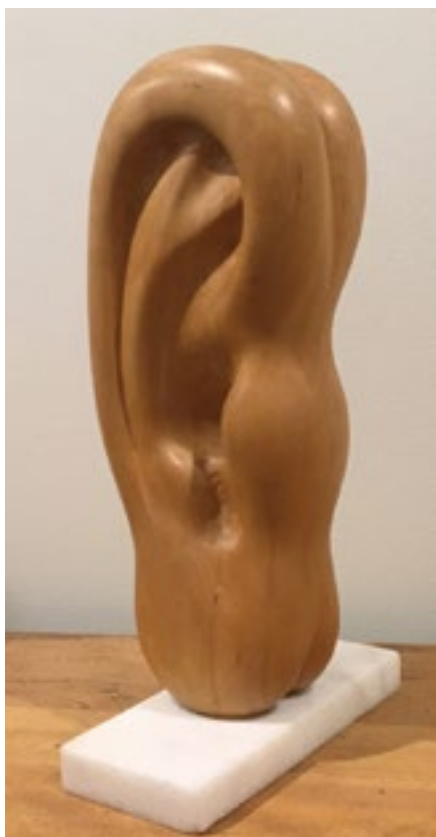

[74] Lény, 1967

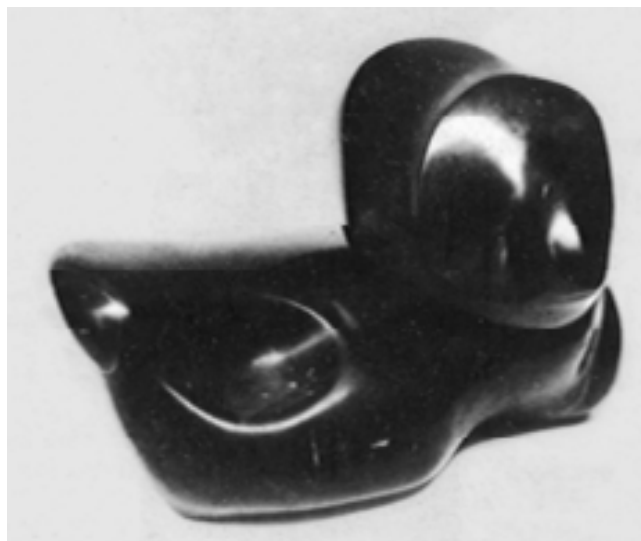

[78] Kagyló, 1968

[75] Hallójárat / Fül / Női fül, 1968

[79] Szerelem, 1968

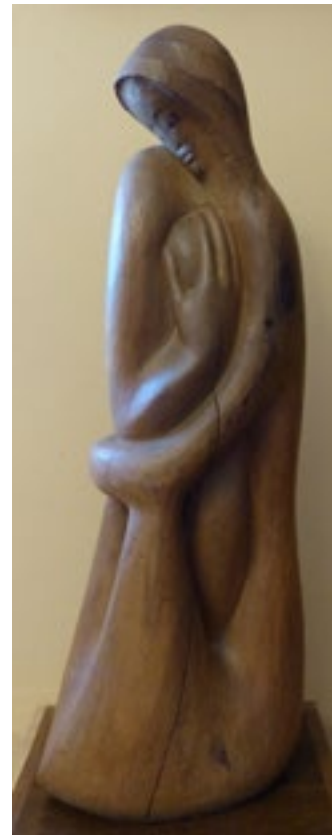
[80] Jégvirág, 1968

[81] Csúcs, 1968

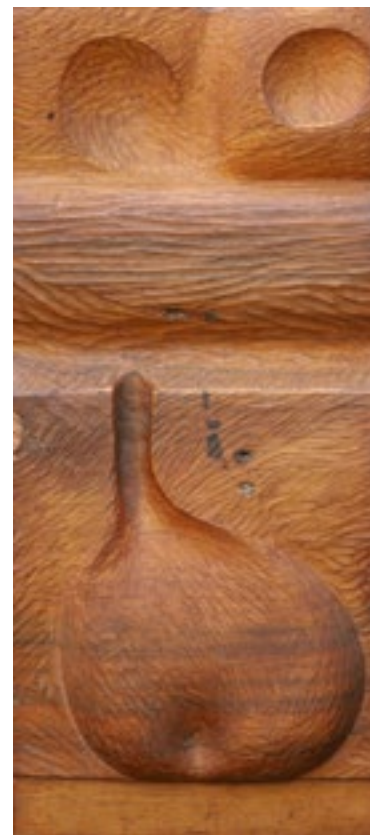
[83] Ólelkezők, 1968

[84] Madonna, 1968

[85] Egybefonódók, 1968

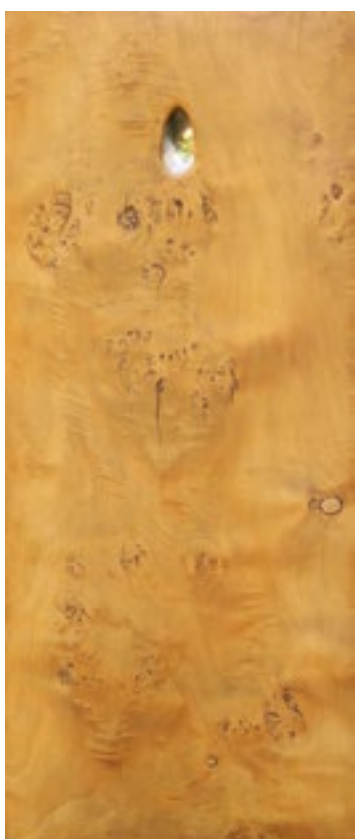
[87] Nagyszemű, 1968

[89] Táncosok / Tánc, 1968

[92] Agyal, 1969

[93] Ablak, 1969

[95] Egyensúly, 1969

1969**91. Támaszkodó, 1969**

zuhányói félmárvány, 22,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 77

92. Angyal, 1969

diófa, 65 x 19 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *78

93. Ablak, 1969

csomoros nyár, 70 x 31 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *79

94. Nyújtózkodó, 1969

szilvafa, 23,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 80

95. Egyensúly, 1969

zsírkő, siklósi vörös félmárvány, 9 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 81

96. Büszt, 1969

kalcit, 15 x 13,5 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *82

97. Szomorúság, 1969

kantavári fekete félmárvány, 47 cm

Pécs, Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtár,

ltsz.: 70.300, ajándék a művésztől

Bocz 1987 **83

98. Ölelkezés / Mi aima, 1969

kantavári fekete félmárvány, 80 cm

Pécs, Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtár,

ltsz.: 71.357. Vásárlás a II. Országos Kisplasztikai Biennálé

anyagából.

Bocz 1987 84

99. Liszt Ferenc, 1968–1969

komlói fekete bazalt, 43 x 67 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 **85

100. Szerelem, 1969

siklósi rózsza márvány, 29 x 38 x 19 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *87

101. Madár, 1969

villányi szürke félmárvány, 55 (kb. 120) cm

Molnár Lajos tul., Pécs

Bocz 1987 *88

A szobrot a Felszabadulási kiállítás 1945–1970 katalógusa

az Emlékműterv Villányba című mű felső részeként

közölte, (márvány, 80 cm), míg az alsó része: Fog / Gomba,

25,5 x 30 x 25 cm, Bocz Gyula-hagyaték

102. Lyukas kő / Szerelmespár, 1969

villányi szürke mészkő, 46 x 19 x 8 cm

Id. Kellermayer Miklós tul., Pécs

Bocz 1987 *89

103. Kereszt / Felfüggesztett forma, 1969

balatoni vörös homokkő, vas, 43 cm

Fendler Kornél tul., Pécs

Bocz 1987 *91

104. Égbenyúló, 1969 körül

diófa, cca 25 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 92

105. Térdeplő, 1969

bronz, 30 x 18 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *93

106. Alátámasztva, 1969

nyárfafa, acél, 70 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 94

107. Dombormű, 1969 vagy előtte

fa, 30 x 45 cm

nem azonosítható

Szürenon 1969

108. Ölelkezők, 1969

homokkő, 104 cm

nem azonosítható

Pécs és Baranya képzőművészeinek kiállítása 1969 32

109. Síremlék, 1969

Szürke mészkő, 98 cm

nem azonosítható

Pécs és Baranya képzőművészeinek kiállítása 1969 37

[96] Bűszít, 1969

[97] Szomorúság, 1969

[98] Ölelkezés / Mi aima, 1969

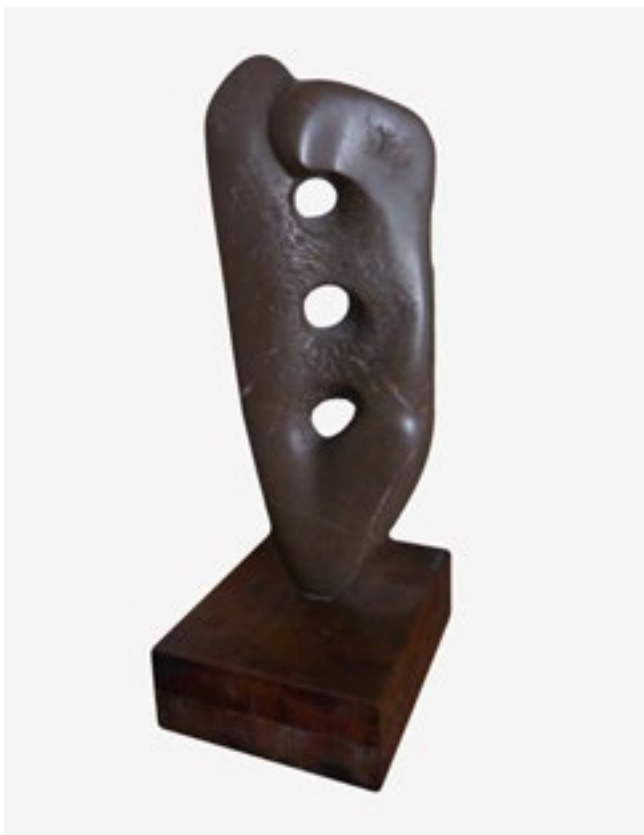
[99] Liszt Ferenc, 1968–1969

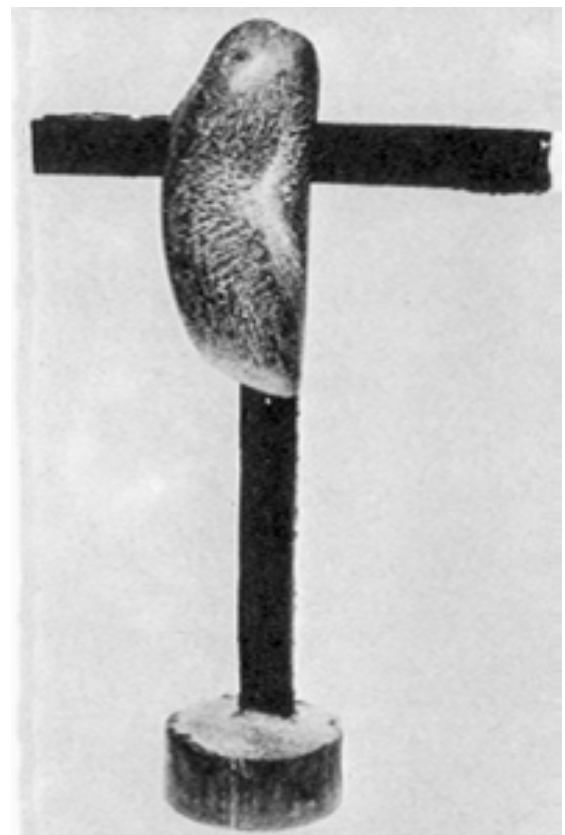
[100] Szerelem, 1969

[101] Madár, 1969

[102] Lyukas kő / Szerelmespár, 1969

[103] Kereszt / Felfüggesztett forma, 1969

[105] Térdeplő, 1969

[110] Tünde, 1969-70

[111] Sértett, 1970

[112] Kívül-belül, 1970

1970**110. Tünde, 1969–70**

siklósi félmárvány, 37 cm

1987-ben: Lehel Péter tul., Bába; jelenleg: Kostyák Orsolya, Bába

Bocz 1987 **95

111. Sértett, 1970

bükfa, 27 x 22 x 4 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *96

112. Kívül-belül, 1970

szilvafa, 20 x 10 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *97

113. Hangszer, 1970

ecetfa, 52 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 98

114. Hullám, 1970

diófa, cca 45 x 60 cm

angol mgt.

Bocz 1987 *99

115. Akt, 1970

siklósi fehér félmárvány, cca 25 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 100

116. Királynő, 1970

villányi, babarcsozólósi félmárvány, 22 x 12 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *101

117. Baba, 1970

fehér márvány, 17 x 12 x 5,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *102

118. Külső és belső, 1970

siklósi félmárvány, 50 cm

Nagy Sándor tul., Sellye

Bocz 1987 103

119. Gomba, 1970

siklósi vörös márvány, 55 x 33 x 43 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *104

120. Madár, 1970

diófa, 20 x 9 x 6 cm, magasság a posztamenssel együtt: 145 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 105

121. Lukás szobor, 1970

diófa, 61 x 27 x 22 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 106

122. Krisztusfej, 1970

diófa, 42 x 39 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 107

123. Madár, 1970 körül

szürke olasz márvány, 73 x 38 x 24 cm

Bocz 1987 *108

Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Jelenkori Gyűjtemény, MM 97.60

124. Triptichon, 1970

égerfa, 195 x 295 x 7 cm

eredetileg: Sopianae Gépgyár, Pécs; jelenleg: Bocz Gyula-hagyaték

Bükkösi 1970; Bocz 1987 **152

125–126. Gondolat, 1970

fa, 42 x 14 x 14 cm; bronz, 42 x 14 x 14 cm

fa és bronz változat: Bocz Gyula-hagyaték

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970

127. Kettő plusz egy, 1970

márvány, 48 x 33 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970

128. Kövirózsa, 1970

márvány, 46 cm

nem azonosítható

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970

129. Magány, 1970

fa, 62 cm

nem azonosítható

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970

130. Ölel a negatív, 1970

fa, 29 x 130 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

3. Képzőművészeti Symposion Siklós 1970

131. Cím nélkül / Zsófia, 1970

márvány, 34 x 25 cm

nem azonosítható

Új művészetért 1960–1975, Szeged, 1983

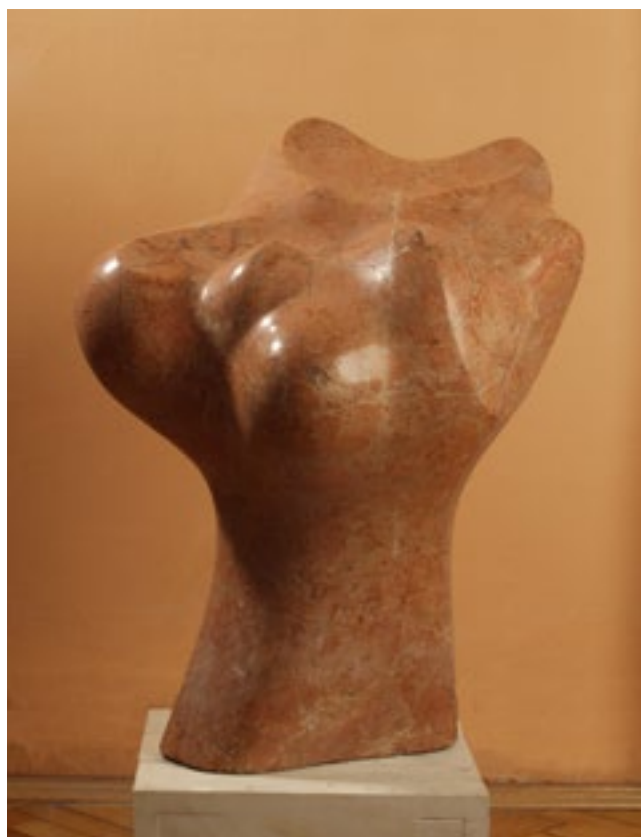
[114] Hullám, 1970

[116] Királynő, 1970

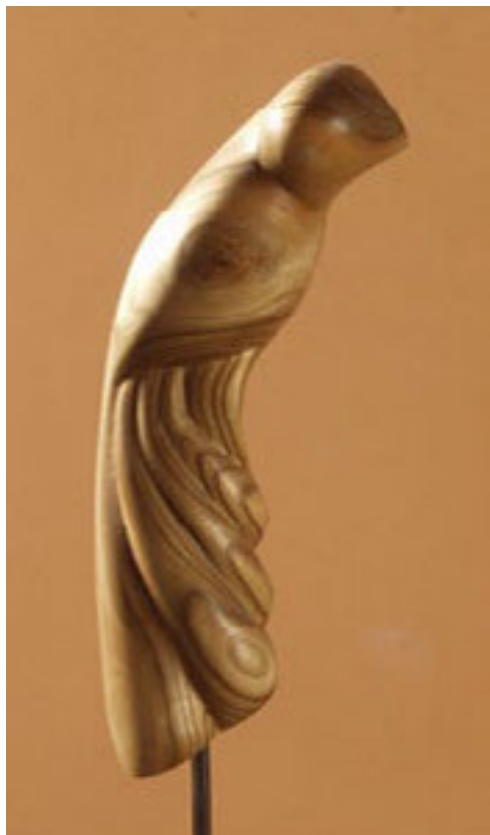

[117] Baba, 1970

[119] Gomba, 1970

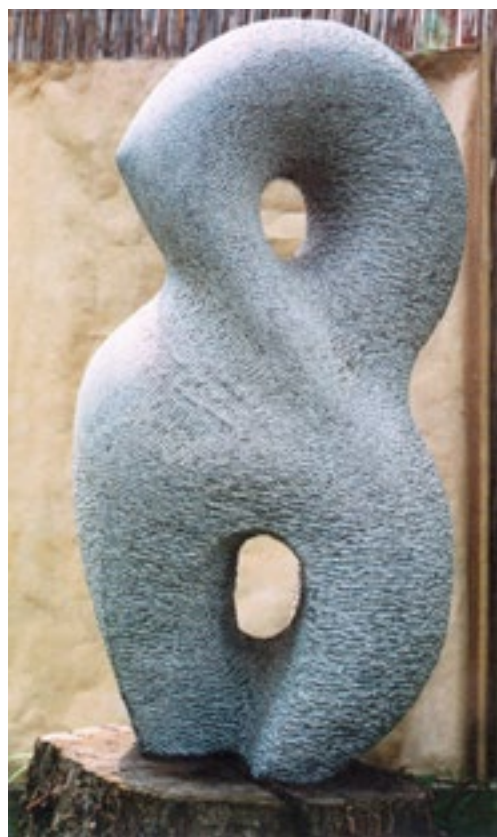
[120] Madár, 1970

[121] Lukas szobor, 1970

[122] Krisztusfej, 1970

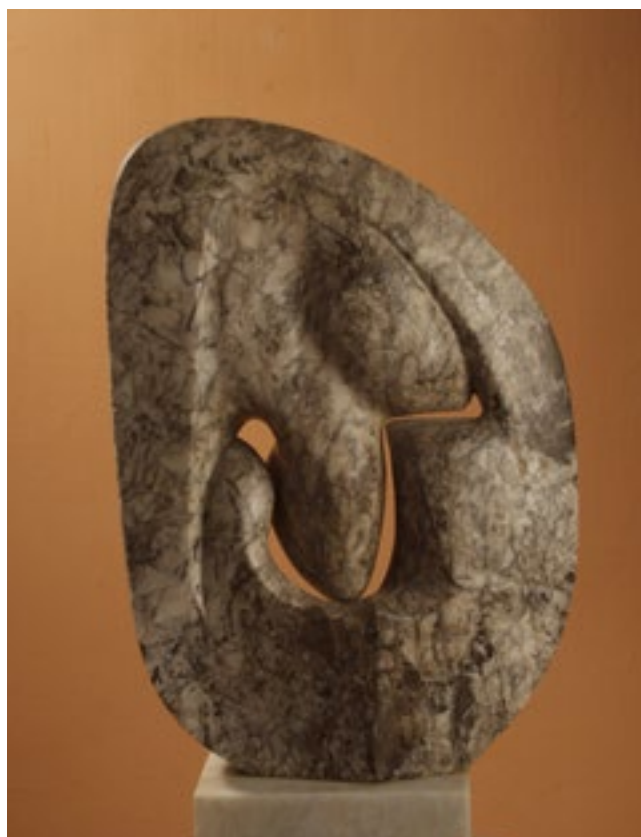
[123] Madár, 1970 körül

[124] Triptichon, 1970

[125] Gondolat, 1970

[127] Kettő plusz egy, 1970

[132] Háromlukú, 1971

[130] Ölel a negatív, 1970

[133] Esőcseppek, 1971

[134] Mozgás, 1971

1971

132. Háromlukú, 1971
citromfa, 34 x 15 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *109

133. Esőcseppek, 1971
jávorfá, 93 x 93 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *110

134. Mozgás, 1971
villányi félmárvány, 23 x 15 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *111

135. Virág I., 1971
bronz, 37,5 cm
Péter Gellért tul., Pécs
Bocz 1987 *112.

136. Virág II., 1971
bronz, 41 cm
Péter Gellért tul., Pécs
Bocz 1987 **113

137. Virág III., 1971
bronz, 54 cm
Pécs, Janus Pannonius Múzeum, Modern Magyar Képtár,
Iatsz.: 72.36. Vétel a művésztől, a III. Országos Kisplasztikai
Biennálé anyagából.
Bocz 1987 *114

138. Forma, 1971
márévari vulkáni kő, kantavári félmárvány, 20 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *116
Az alsó része jelenleg más, mint az 1987-es kiállításkatalógus fényképén. Jelenlegi mérete: 13 x 17 x 7 cm

139. Ősz / Külső és belső, 1971
diófa, rozsdamentes acél, 46 x 11 x 15 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *117

140. Szellemek szerelme, 1971
kantavári fekete félmárvány, cca 15 cm
francia mgt., nincs fénykép
Bocz 1987 118.

141. Forma, 1971
márévari vulkáni kő, 8,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 119

142. Forma, 1971
márévari vulkáni kő, H: 20 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 120

143. Levél, 1971
villányi félmárvány, 18 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *121
Az 1987-es katalógus fényképéhez képest jelenleg van egy alsó része. Jelenlegi mérete: 25 x 12 x 15 cm

144. Kavics, 1971
balatoni vörös homokkő, 22 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 122

145. Kapcsolódás / Kapcsolódó, 1971
jávorfá, 56 x 160 x 5 cm
1997-ig letétben: Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivattal Baranya Megyei Igazgatósága, Pécs; jelenleg Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 123

146. Csiga háza / Ketten, 1971
citromfa, 37 x 14 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *124

1972

147. Élet: A szerelem, A születés, A dél, A halál, 1969–70–71–72
Szársomlyó, helyszíni sziklafal, 400 x 750 x 360 cm
Villányi szoborpark
Bocz 1987 **90

148. Függőleges mozgás, 1971–72
mahagóni, 35 x 10 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *125

149. 1+2 / Kettő plusz egy, 1971–72
szilfa, 120 x 29 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *126

150. Repülés, 1972
diófa, 18 x 9 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 127

151. Fekvő, 1972
szürke erezett kavics, H: 15 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 128

152. Yin-yang / Örökmozgó, 1972
siklói kalcit, 22 x 14 x 14 cm
Czakó Gábor tul., Budapest
Bocz 1987 129

[135] Virág I., 1971

[136] Virág II., 1971

[137] Virág III., 1971

[139] Ősz / Külső és belső, 1971

[138] Forma, 1971

[145] Kapcsolódás / Kapcsolódó, 1971

[143] Levél, 1971

[146] Csiga háza / Ketten, 1971

[147] Élet: A szerelem, A születés, A dél, A halál, 1969–70–71–72

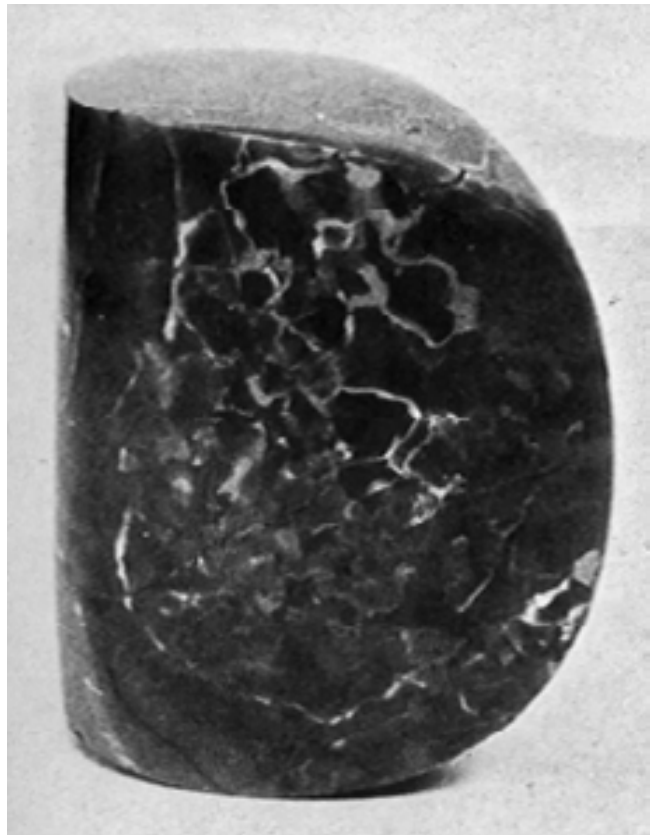

[148] Függőleges mozgás, 1971-72

[149] 1+2 / Kettő plusz egy, 1971–72

[154] Forma, 1972

[155] Szoborterv, 1972

[156] Forma, 1972

[152] Yin-yang / Örökmozgó, 1972

[157] Forma, 1972

[158] Levelek, 1972

[159] Forma, 1972

[160] Színes, 1972

153. Forma, 1972

siklósi sárga félmárvány, H: 13 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 130

154. Forma, 1972

villányi félmárvány, 11,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *131

155. Szoborterv, 1972

villányi, siklósi félmárvány, 10 x 10 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *132

156. Forma, 1972

beremendi félmárvány, 10,5 x 7,5 x 7,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *133

157. Forma, 1972

villányi félmárvány, 11,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *134

158. Levelek, 1972

sötétzöld tűzkő, 7 x 7,5 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 135

159. Forma, 1972

villányi félmárvány, 10 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *136

160. Színes, 1972

cseppkő, 23 x 9 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *137

161. Gömb, 1972

kantavári fekete félmárvány, 17 x 19 x 19 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *138

162. Kőbalta, 1972

villányi félmárvány, 25 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 139

163. Forma, 1972

villányi félmárvány, 19 x 11 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *140

164. Test, 1972

beremendi kalcit, 28 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *141

165. Forma, 1972

villányi félmárvány, 17 x 10 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 142

166. Forma, 1972

villányi félmárvány, 14 x 13 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *143

167. Maszk, 1972

gránit, 13,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *144

Az 1987-es katalógusban közölt műhöz képest egy elem-mel kibővült a kompozíció: Mozgás, malachit; Ketten címen (1989) szerepelt a 2017-es békéscsabai és Múcsarnok-beli kiállításon. Jelenlegi mérete: 22 x 18,5 x 18,5 cm.

168. Színes kő, 1972

villányi félmárvány, 14 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 145

169. Szoborterv, 1972

villányi félmárvány, 12 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 146

170. Forma, 1972

villányi félmárvány, 9,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 147

171. Profil, 1972

fonolit, 20 x 13 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *148

Az 1987-es katalógusban közölt műhöz képest egy elem-mel kibővült a kompozíció.

172. Végtelen / Siklós-Villány obeliszka / Spirál / Elefánt,

1972 (az 1987-es katalógus szerint, valójában: 1973)
beremendi szürke mészkő, kb. 200 x 160 x 90 cm
Budapest, Centenárium park, felállítva a Megyék kertjében, Budapest, Népliget, avatás: 1973. október 1.
Bocz 1987 **149

173. Forma, 1972

villányi sárga félmárvány, H: 13 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 150

174. Nagy hal / Plasztika 1., 1972 (az 1987-es katalógus szerint, valójában 1974)

villányi szürke mészkő, 260 x 400 cm
Villányi szoborpark, Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 151

[163] Forma, 1972

[161] Gömb, 1972

[164] Test, 1972

[165] Forma, 1972

[166] Forma, 1972

[167] Maszk, 1972

[171] Profil, 1972

[172] Végtelen / Siklós-Villány obelisz / Spirál / Elefánt, 1972

1973**175. Spirál / Spirál 2., 1971-72-73**

nagyharsányi és helyszíni szürke mészkő, 263 x 142 x 136 cm
Nagyharsányi / Villányi / Szársomlyói Szoborpark
Bocz 1987 **115

2017-2020 között: Budapest, Múcsarnok északi sarkánál,
Félárnyékban: Szemadám György félig elfeledett művé-
szekre emlékezik című kiállítás alkalmából; 2020. március
végén a Nagyharsányi Szoborparkban kettétört,
Szemerey-Kiss Balázs restaurálta 2020 nyarán

176. Függőleges mozgás, 1973

ébenfa, 27,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *153

177. Forma, 1973

villányi félmárvány, 20 x 18 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 154

178. Ágaskodó, 1973

kalcit, 17 x 16 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *155

179. Forma, 1973

beremendi kalcit, 6,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban
Bocz 1987 *156

180. Forma, 1973

beremendi kalcit, 19 x 9 x 4 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *157

181. Tavasz, 1973

siklói márvány, 49 x 16 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *158

182. Torzó / A vég, 1973

villányi félmárvány, 43 x 17 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *159

183. Pont, 1973

amerikai dió, fém, 47 x 15 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 160

184. Sejtpusztulás, 1973

pácolt diófa, 40 x 61 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 161

185. Gömbök, 1973

beremendi félmárvány, 13 x 7 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *162

186. Guggolók, 1973

bükkfa, 21 cm
mgt., Pécs, nincs fénykép
Bocz 1987 163.

187. Növekedés, 1973

beremendi félmárvány, eredeti magasság más talapzattal:
22 cm, jelenlegi méret: 12 x 7 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *164
Az 1987-es katalógushoz képes változott a talapzat.

188. Csavarodás, 1973

zöld gránit, 18 x 10 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *165
Az 1987-es katalógusban közölt műhöz képest egy elem-
mel kibővült a kompozíció.

1974**189. Csillagok / Buborék / Szőlőfürt, 1973-74**

beremendi szürke mészkő, 200 x 205 x 136 cm
Nagyharsányi / Villányi / Szársomlyói Szoborpark;
1999-től: Pécs, Móra Ferenc u. 72. Hauni Hungária Kft.
székháza előtt, a vásártér közelében; Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 **166

190. Emlék, 1974 körül

siklói félmárvány, 11 x 11 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *167

191. Kezdet, 1974

helyszíni félmárvány, 200 x 400 x 100 cm, a hegy része
Villány, kisbánya (Kígyós bánya)
Bocz 1987 168

192. Térforma, 1974

villányi félmárvány, 20 x 30 cm, M: 12 cm
Schudt Henrik tul., Villány, nincs fénykép
Bocz 1987 169

193. Forma, 1974

villányi félmárvány, 5 x 8 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 170

194. Egy ponton támaszkodó, 1974

siklói félmárvány, 13,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 172

195. Törekvés, 1974

villányi félmárvány, 19 x 12 x 8,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *173

[174] Nagy hal / Plasztika 1., 1972

[175a] Spirál / Spirál 2., 1971-72-73

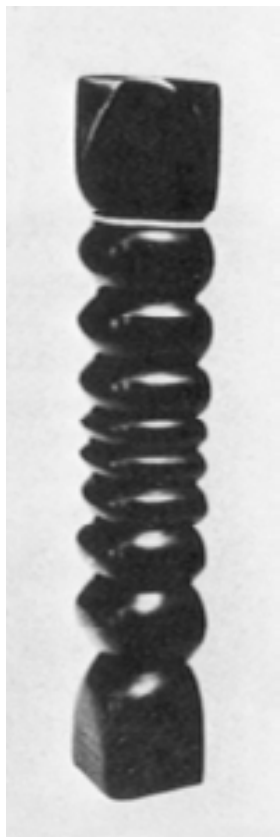

[175b] Spirál / Spirál 2., 1971-72-73

[175c] Spirál / Spirál 2., 1971–72–73

[176] Függőleges mozgás, 1973

[177] Forma, 1973

[178] Ágaskodó, 1973

[179] Forma, 1973

[180] Forma, 1973

[181] Tavasz, 1973

[182] Torzó / A vég, 1973

[183] Pont, 1973

[184] Sejtpusztulás, 1973

[185] Gömbök, 1973

[187] Növekedés, 1973

[188] Csavarodás, 1973

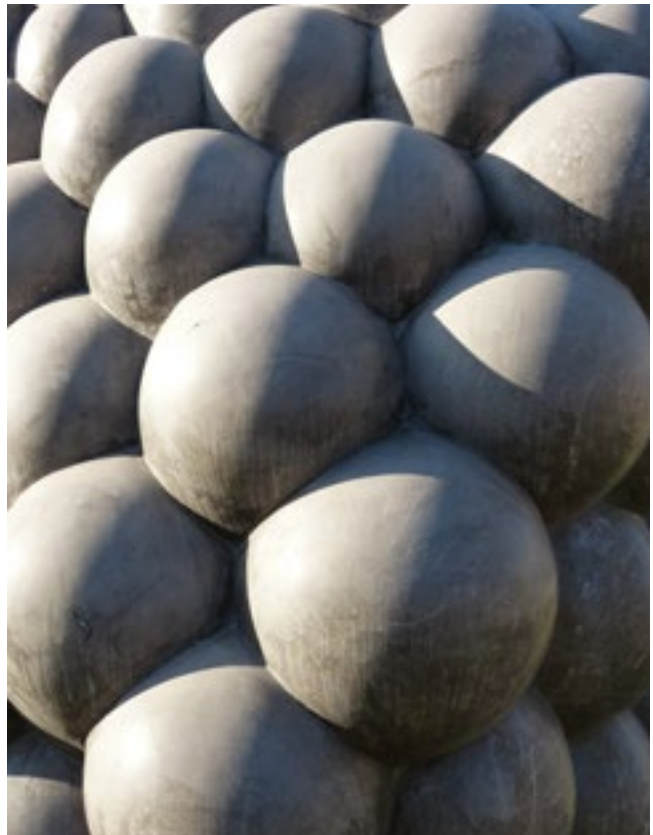

[189a] Csillagok / Buborék / Szőlőfürt, 1973-74

[189b] Csillagok / Buborék / Szőlőfürt, 1973–74

[189c] Csillagok / Buborék / Szőlőfürt, 1973–74

[190] Emlék, 1974 körül

[191] Kezdet, 1974

196. Forma, 1974

villányi félmárvány, 25,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 174

197. Forma, 1974

beremendi kalcit, 15 x 10 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *175

198. Forma, 1974

márévari vulkáni kő, 7,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 176

199. Ritmikus mozgás, 1974

amerikai dió, 28,5 x 9 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *177

200. Arc, 1974

tiszafa, Ø 15 cm, 3 cm vastag
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *178

201. Függőleges mozgás, 1974

amerikai dió, 30 x 9 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *179

202. Áthidalás, 1974

villányi félmárvány, 11 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 180

203. Görbület, 1974

siklósi félmárvány, 15,5 x 10 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *181

204. Végtelenség, 1974

erezett márvány, 10,5 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *182

205. Forma, 1974

siklósi márvány, 17 x 25 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 183

1975**206. Petőfi Brigád emlékműve, Felszabadulási emlékmű, 1974-75**

nagyharsányi félmárvány, 140 x 100 x 100 cm
Csányoszló (Baranya megye), a Kossuth és Petőfi utca sarkán áll, kis füves téren. Avatás: 1975. április 2.
Bocz 1987 171

207. Forma, 1975

siklósi félmárvány, 15 x 11 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 184

208. Család, 1975

kalcit, felső része 32 x 17 x 13 cm; alsó része 26 x 17 x 16 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *185
A felső részt Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

209. Egy ponton támaszkodó, 1975

kalcit, 13,5 cm, jelenlegi méret: 12 x 15 x 15 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *186

210. Forma, 1975

kalcit, 12 x 16 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *187

211. Forma, 1975

villányi félmárvány, 17,5 x 9 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *188

212. Bibe, 1975

villányi és zuhányói márvány, 30 x 24 x 24 cm
Id. Kellermayer Miklós tul., Pécs
Bocz 1987 *189

213. Forma, 1975

márévari vulkáni kő, 16 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 190

214. Levél, 1975

siklósi márvány, H: 10 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 191

215. Forma, 1975

villányi félmárvány, 10 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 192

216. Forma, 1975

villányi félmárvány, 9,5 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 *193

217. Forma, 1975

villányi félmárvány, 18 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban
Bocz 1987 *194

218. Függőleges mozgás, 1975

amerikai dió, 39 x 5 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *195

[193] Forma, 1974

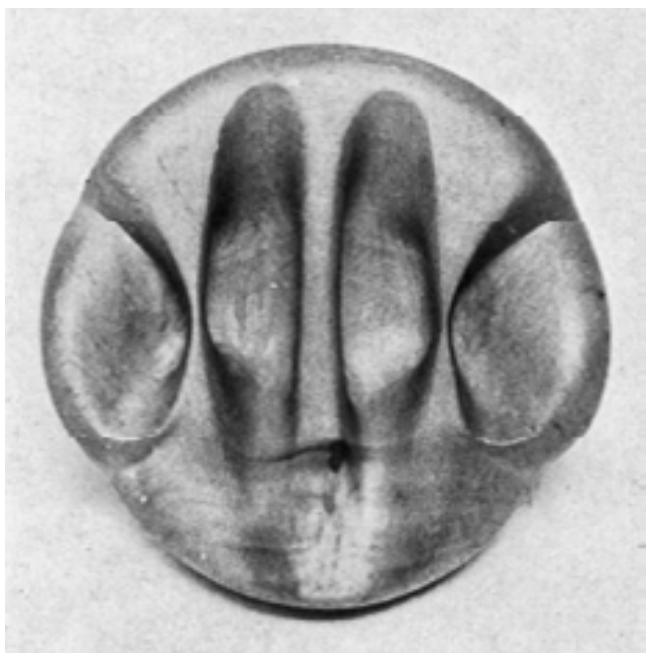
[195] Törekvés, 1974

[197] Forma, 1974

[199] Ritmikus mozgás, 1974

[200] Arc, 1974

[201] Függőleges mozgás, 1974

[203] Görbület, 1974

[204] Végtelenség, 1974

[205] Forma, 1974

[206] Petőfi Brigád emlékműve, Felszabadulási emlékmű, 1974-75

[207] Forma, 1975

[208] Család, 1975

[209] Egy ponton támaszkodó, 1975

[210] Forma, 1975

[212] Bibe, 1975

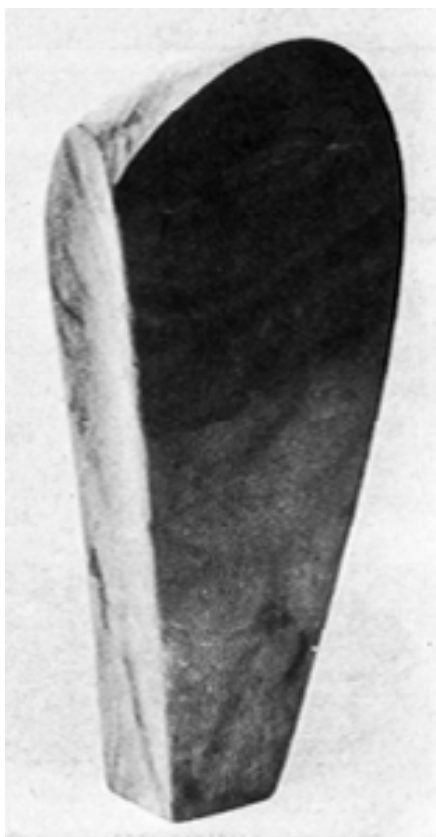

[213] Forma, 1975

[211] Forma, 1975

[217] Forma, 1975

[219] Áttört forma, 1975

[220] Lépcső, 1975

[221] Együtt, 1975

[218] Függőleges mozgás, 1975

219. Áttört forma, 1975

diófa, 21 x 18 cm

korábban Czita Katalin tul., Pécs; Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *196**220. Lépcső**, 1975

siklói félmárvány, H: 7,5 cm

ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

Bocz 1987 *197

221. Együtt, 1975

siklói félmárvány, 11 x 16 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *198

222. Gyászoló, 1975

jakabhegyi vörös homokkő

Pécs, temető (Siklói út 43., III. parcella, 26. sor, 53. sírhely), Kolta Ferenc (1915–1973) irodalomtörténész, főiskolai tanár, a Pécsi Tanárképző Főiskola Irodalom Tanszék vezetőjének sírján

223. Szépszemű, 1975

cseppkő, fém, 44 x 12 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

1976**224. Hal**, 1976

rakacai márvány, 18 x 12 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *199

225. Síremlék, 1976

carrarai és rakacai márvány, 180 x 58 x 18 cm

Farkasréti temető (Hv 23/1-4-16), Budapest,

Horváth Zoltán jogász sírján

Bocz 1987 *200

226. Kereszt, 1976

vulkanikus kőzet, cca 40x20 cm

Ghana, TV Stúdió

Bocz 1987 201

227. Titok, 1976

diófa, fém, márvány, 58 cm

archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 202

A kompozíció megsemmisült, elemei megvannak szobor-talapzat funkcióban. Az emeletek fából, bemélyesztve csiszolt kövek, ásványok [ammoniteszek], fémpánttal összefogva. Amikor a fa tovább száradása miatt a kompozíció nem működött tovább, a fa emeleteket szobortalapzatként újrahasznosította, a csiszolt kövek önállóan ma is megvannak.

228. Halott fa szelleme, 1976

diófa, 147 x 43 x 42 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *203

1977**229. Buta lány a moziban**, 1976–77

villányi félmárvány, 32 x 20 x 12 cm

1987-ben Szederkényi Ervinné tul., Pécs;

jelenleg Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *204

230. Csigaszerelem, 1977

rakacai szürke márvány, 32 x 30 x 40 cm

Id. Kellermayer Miklós tul., Pécs

Bocz 1987 *205

231. Pajzs, 1977

babarcszöllősi félmárvány, 33 cm

Bocz 1987 *206

A művön Bocz később tovább dolgozott,

jelenlegi formáját ld. az 586. tételnél

232. Lapos forma, 1977

rakacai szürke márvány, 35 x 33 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *207

233. Forma, 1977

siklói félmárvány, H: 10 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 208

1978**234. Moccanat**, 1978

villányi félmárvány, carrarai márvány, 42,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 209

235. Ló, 1978

szilfa, cca 30 cm

németországi mgt.

Bocz 1987 210

236–237. Család, 1978

szilfa, diófa, 53 x 17,5 x 9 cm

Herbai Ilona tul.; bronz változata: Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *211

238. Piramis, 1978

kantavári fekete félmárvány, 15 x 24 x 12 cm

Adamek Katalin tul., Budapest

Bocz 1987 *212

239. Fekvő, 1978

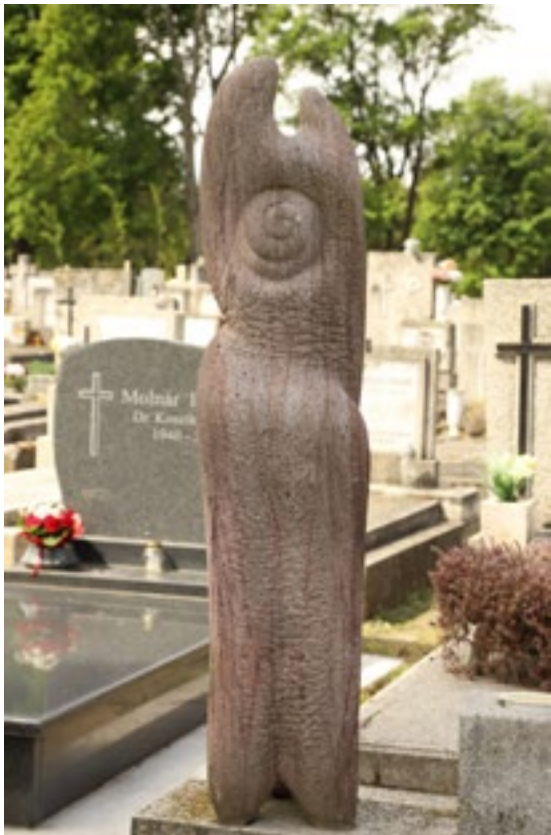
villányi félmárvány, 22 x 46 x 18 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *213

Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

[222] Gyászoló, 1975

[223] Szépszemű, 1975

[224] Hal, 1976

[225] Síremlék, 1976

[227] Titok, 1976

[228] Halott fa szelleme, 1976

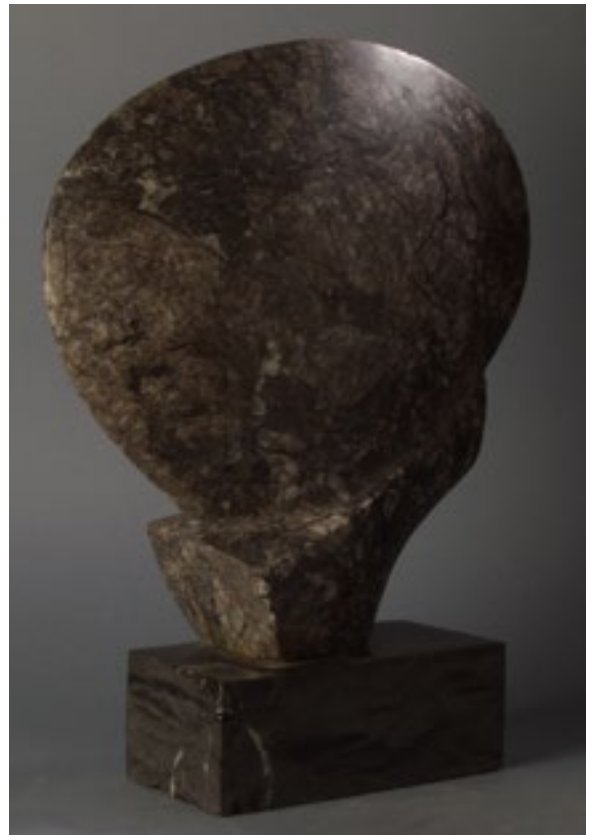
[229] Buta lány a moziban, 1976-77

[230] Csigaszerelem, 1977

[231] Pajzs, 1977

[232] Lapos forma, 1977

[236] Család, 1978

[238] Piramis, 1978

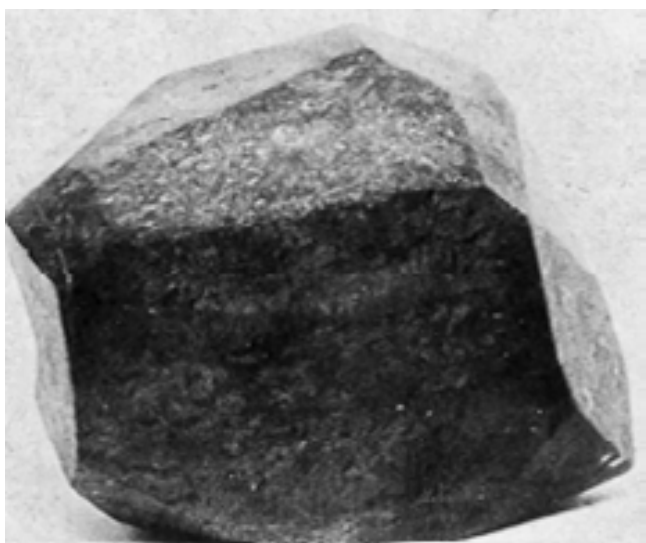

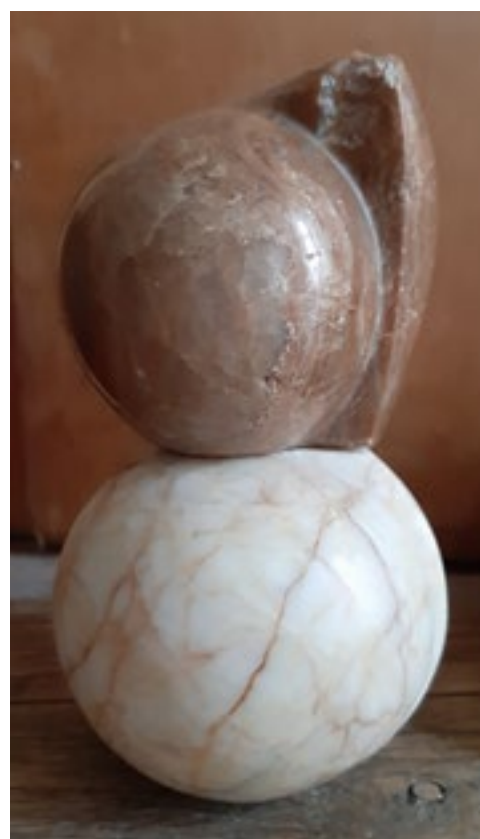
[239] Fekvő, 1978

[240] Növekedés, 1978-79

[241] Kristály, 1979

[242] Fordulat, 1979

1979**240. Növekedés, 1978–79**

kalcit, 46 cm

ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 *214

241. Kristály, 1979

babarcszöllősi vörös márvány, 15 cm

ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 *215

242. Fordulat, 1979

siklósi kalcit, 16 x 9 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *216

243. Forma, 1979

villányi félmárvány, 14,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 217

244. Vörös virág, 1979

erdélyi fehér márvány, siklósi rózsma márvány, 170 cm

Fendlerné Földesi Erzsébet tul., Révfülöp

Bocz 1987 *218

245. Hiányzik valami, 1979

jávorfá, 27,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 219

246. Üreg, 1979

szilfa, 20 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 220

247. Három ponton, 1979

nyárfá, 13 x 10 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *221

248. Kucsmagomba, 1979

szilfa, 29,5 cm

ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 *222

1980**249. Nem kinyílt virág, 1980**

szilfa, 22 x 5,5 x 5,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *223

250. Zsófi, 1980

villányi színes márvány, 25 cm x 25 cm

Pécs, Janus Pannonius Múzeum, ltsz.: 85.247. Átvétel a Művelődési Minisztériumtól.

Bocz 1987 **224

251. Hangyák háza, 1980

ébenfa, 35 cm

1987-ben: Lehel Péter tul., Bába; jelenleg: Molnár Istvánné

Lehel Ágnes, Alsónyék

Bocz 1987 225

252. Istálló lámpa, 1980

rozsdamentes acél, 65 x 7,5 x 7,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 226

253. Család, 1980

villányi színes márvány, cca 13 x 24 cm

angol mgt., archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 227

254. Kehely, 1980

siklósi rózsma márvány, szilfa, 13,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 228

255. Liliom, 1980

erdélyi fehér márvány, 26 x 20 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 **229

256. Fekvő forma, 1980

diófa, 20 x 31 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *230

1981**257. Emlék I. 1980–81**

gőzölt bükkfa, 84 x 16 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *231

258. Emlék II., 1980–81

gőzölt bükkfa, 80 x 16 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *232

259. Fésűlködő, 1981

diófa, 27 x 6 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *233

260. Kívül-belül, 1981

szilfa, 19 x 8,3 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *234

261. Érintkezés / Bibe, 1981

carrarai márvány, 22 x 30 x 19 cm

Ifj. Kellermayer Miklós tul., Budapest

Bocz 1987 *235

[244] Vörös virág, 1979

[247] Három ponton, 1979

[248] Kucsmagomba, 1979

[249] Nem kinyílt virág, 1980

[250] Zsófi, 1980

[251] Hangyák háza, 1980

[252] Istálló lámpa, 1980

[253] Család, 1980

[255] Liliom, 1980

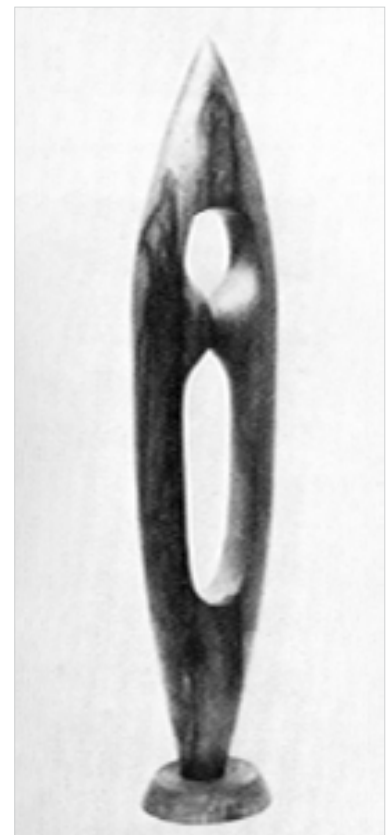

[256] Fekvő forma, 1980

[257] Emlék I. 1980-81

[258] Emlék II., 1980-81

[259] Fésülködő, 1981

[260] Kívül-belül, 1981

[261] Érintkezés / Bibe, 1981

[262] Elfogy a találkozás, 1982

1982**262. Elfogy a találkozás, 1982**

bükkfa, 25 x 7 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *236

263. Változás, 1982

rozsdamentes acél, 21 x 18,5 x 19 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 237

264. Síremlék, 1982

erdélyi fehér márvány, siklósi sárga félmárvány,
185 x 25 x 10 cm
1987-ben pécsi köztemető; jelenleg Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *238

265. Fáradt lilium, 1982

szürke homokkő, 50 cm magas kb. 30x30 cm-es
talapzaton
korábban Mikolay István tul., Pécs; jelenleg Demeter
László tul.
Bocz 1987 239

266. Bakfű, 1982

bükkfa, siklósi félmárvány, cca 300 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 240

267. Fordulat, 1982

mecseki fehér mészkő, 27 x 23 x 22 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *241

268. Megfagyott rügy, 1982

siklósi barna félmárvány, 27 x 13 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *242

269. Egyensúly, 1982

vörös üledékkőzet, 35 x 25 x 24 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *243

270. Nyíló forma, 1982

diófa, 19 x 18 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *244

**271. Tektonikus mozgás / Tektonikus mozgások /
Tektonikus erők / Ölelkezők, 1982** (az 1987-es
katalógus szerint, valójában 1981 őszén felállították)
kantavári fekete félmárvány, 240 x 100 x 90 cm
Janus Pannonius Múzeum, Mecseki Bányászati Múzeum
tul., ltsz. JPM ULGYO B 2014.106.1., Pécs, Káptalan u. 3.
Bocz 1987 **256

1983**272. Fallosz, 1983**

cédrusfa, 30 x 6 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 245

273. Növekedés, 1983

amerikai dió, strassz, 47 x 15 x 2 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 246

274. Arc, 1983

amerikai dió, 25 x 10 x 10 cm
Herbai Ilona tul., Pécs
Bocz 1987 247

275. Ufó, 1983

pusztakisfalui üledékkőzet, 67 x 37 x 20 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *248
Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

276. Parasztkirály, 1983

szürke gránit, 44 x 15 x 20 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *249

277. Épület, 1983

gőzölt bükk, 38 x 22 x 22 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *250

278. Ósanya, 1983

carrarai márvány, balatoni vörös homokkő, gránit, 19 x 42
x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 251

279. Pillangó, 1983

amerikai dió, 39 x 9 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *252

280. Füst-macska, 1983

rakacai szürke márvány, 22,5 cm
Miseta Attila tul., Pécs
Bocz 1987 253

281. Osztott-csavart forma, 1983

siklósi márvány, 47 x 21 x 21 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Bocz 1987 *254

282. Könyv, 1983

amerikai dió, rozsdamentes acél, 23,5 x 19 cm
nem azonosítható
Bocz 1987 255

[263] Változás, 1982

[265] Fáradt liliom, 1982

[264] Síremlék, 1982

[267] Fordulat, 1982

[268] Mégfagyott rügy, 1982

[269] Egyensúly, 1982

[270] Nyíló forma, 1982

[271] Tektonikus mozgás / Tektonikus mozgások / Tektonikus erők / Ölelkezők, 1982

[272] Fallosz, 1983

[273] Növekedés, 1983

[274] Arc, 1983

[275] Ufó, 1983

[276] Parasztkirály, 1983

[278] Ósanya, 1983

[277] Épület, 1983

[279] Pillangó, 1983

[280] Füst-macska, 1983

[281] Osztott-csavart forma, 1983

1984**283. Csigaház, 1984**

siklósi félmárvány, 23 x 14 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *257

284. Fohász / síremlék, 1984

carrarai márvány, 172 x 60 x 49 cm

Mohács, köztemető (Czita János és Jánosné, 8. parcella)

Bocz 1987 *258

285. Mag, 1984

amerikai dió, 12x9 cm

Péter Gellért tul., Pécs, nincs fénykép

Bocz 1987 259

286. Kereszt, 1984

bükfa, 110 x 62 cm

Molnár Lajos tul., Pécs, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

Bocz 1987 *260

287. Kakasülő, 1984

körtefa, 67 x 74 cm

mgt., Révfülöp, nincs fénykép

Bocz 1987 261

288. Mozgás, 1984

nyárfa, 88 x 35 x 8cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *262

289. Kéz, 1984

cégér siklósi márvány, fém, H: 40 cm

Molnár Lajos tul., Pécs, nincs fénykép

Bocz 1987 263

290. Bűsz, 1984

gránit, 23,5 x 14 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

1985**291. Kesztyű, 1985**

diófa, 27 x 10 x 15 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *264

292. Idő, 1985

cseppkő, rozsdamentes acél, szilfa, 139 cm

Péter Gellért tul., Pécs, nincs fénykép

Bocz 1987 265

293. Papagáj, 1985

cédrus, márvány, rozsdamentes acél, 148 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 266

294. Változás, 1985

babarcszöllősi vörös kő, márévári vulkáni kő, 16,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *267

295. Vipera, 1985

mecseki színes márvány, H: 16,5 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 268

296. Zöld út, 1985

féldrágakő, 10,5 x 18 x 15 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 269

297. Ölelés / Szerelem, 1985

festett diófa kárpitszeggel, 132 cm

Stankovics Kinga tul., Hosszúhetény

Bocz 1987 **270

298. Síremlék, 1985

festett tölgyfa kárpitszeggel, 200 cm, talapzat 50 cm

Debrecen, köztemető, 11. parcella A oldal 4. sor (Ludány

György síremléke)

Bocz 1987 271

299. Nem irányított mozgás, 1985

festett tölgyfa kárpitszeggel, 163 x 30 x 30 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 272

300. Ketten, 1985

festett bükkfa kárpitszeggel, 119 x 26 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *273

1986**301. Szent, 1986**

festett diófa kárpitszeggel, 135 x 25 x 25 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 274

302. Csernobili levelek, 1986

mészkő, 19 x 14 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *275

303. Fekete levelek, 1986

gránit, 16 cm

Pintér Aukciósház 2009.05.19. árverés, 40. tétel; 2014 óta:

Kosári Aurél – AntikArt Galéria, Pécs

Bocz 1987 *276

304. Enyém és a tiétek, 1986

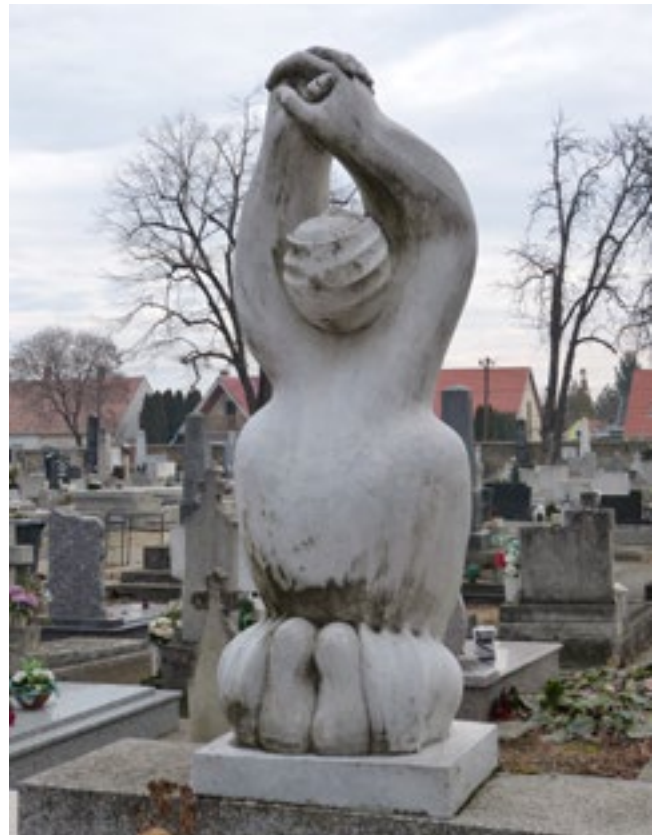
rakacai márvány, 16 x 18 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

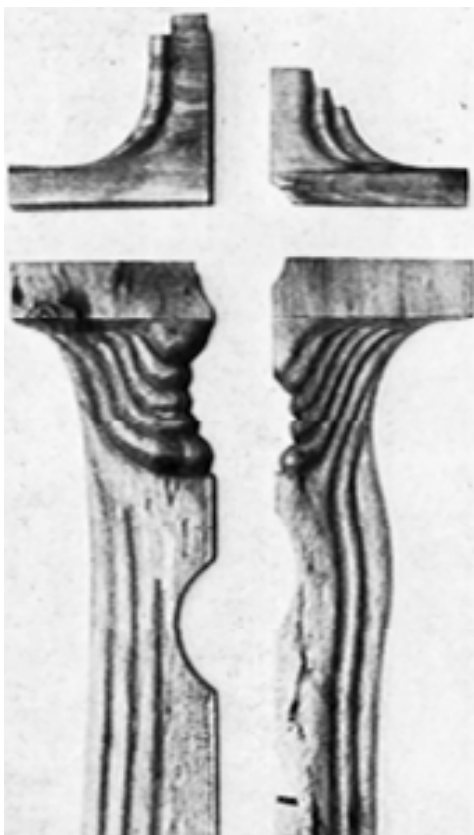
Bocz 1987 *277

[283] Csigaház, 1984

[284] Fohász / síremlék, 1984

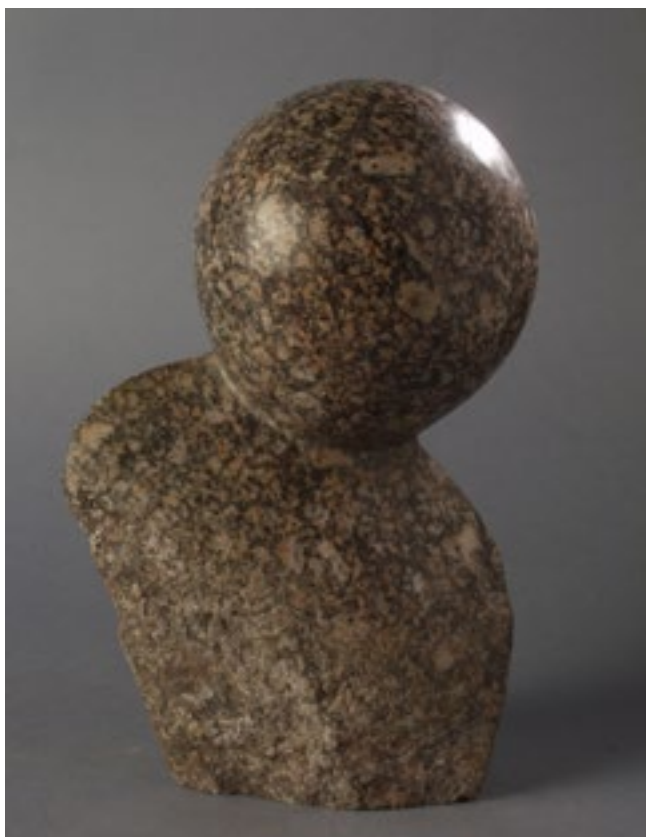

[286] Kereszt, 1984

[288] Mozgás, 1984

[290] Bűszk, 1984

[291] Kesztyű, 1985

[293] Papagáj, 1985

[294] Változás, 1985

[296] Zöld út, 1985

[297] Ölelés / Szerelem, 1985

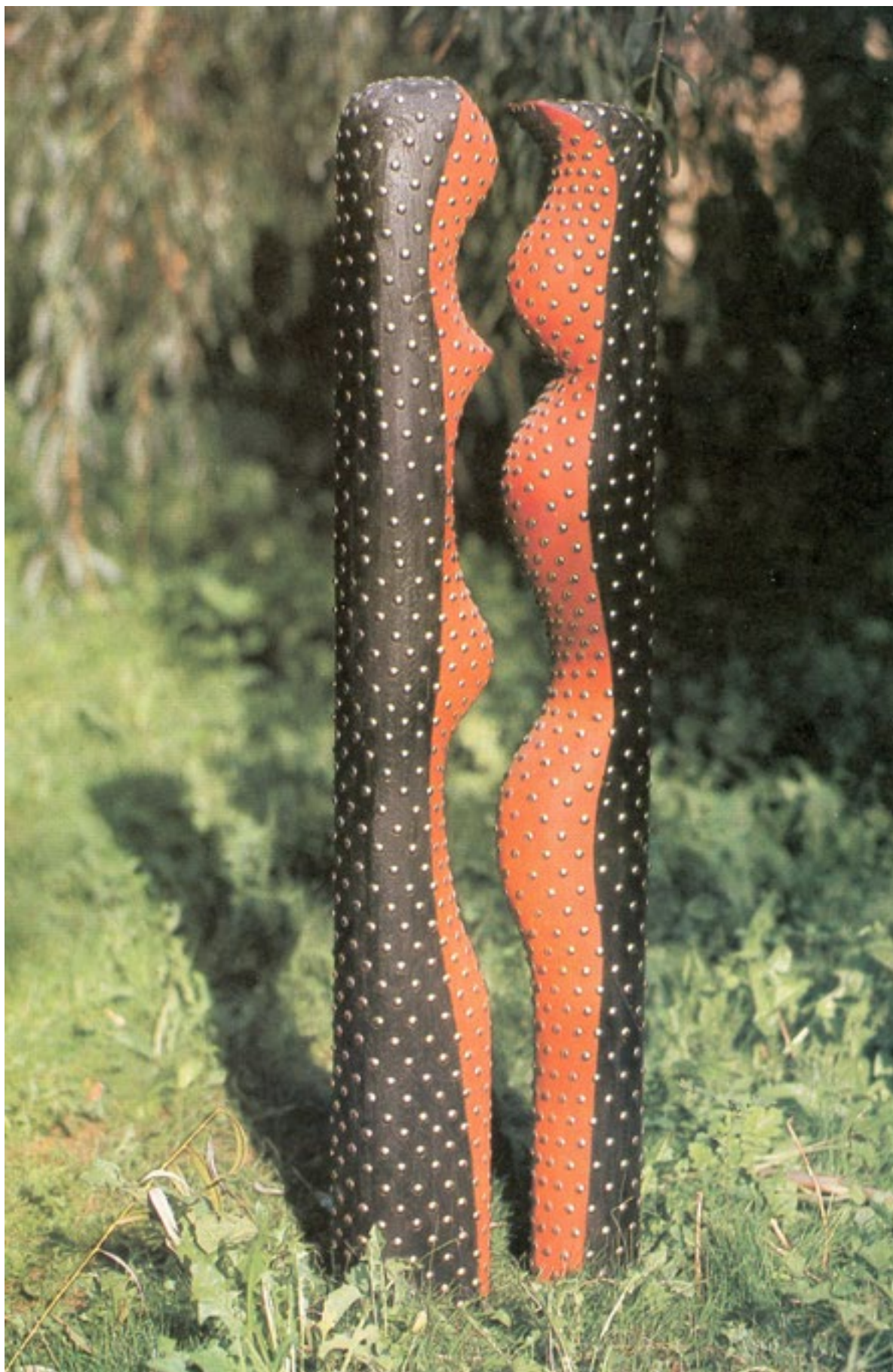
[298] Síremlék, 1985

[299] Nem irányított mozgás, 1985

[301] Szent, 1986

[300] Ketten, 1985

[303] Fekete levelek, 1986

[302] Csernobili levelek, 1986

[304] Enyém és a tiétek, 1986

[305] Káposzta, 1986

[306] Elvész a vonal, 1986

305. Káposzta, 1986

mészkő, 52,5 cm, csak a Káposzta talapzat nélkül:

22 x 21 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *278

306. Elvész a vonal, 1986

cédrusfa, fakövület, 18 x 19 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *279

307. Ufo, 1986

homokkő, 45 cm

Otto Peter tul., Oldenburg, Németország

Bocz 1987 280

308. Tektonika / Tektonikus mozgás, 1986

homokkő, H: 200 cm

Bréma, Buntentorsteinweg Neustadt, a kishidat követő jobb oldali folyóparton a Kiosk közelében

Bocz 1987 *281

309. Fej, 1986

mecseki félmárvány, szilfa, 23 x 15 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *282

310. Nyílás, 1986

erdélyi fehér márvány, 40 x 32 x 20 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *283

311. Függőleges mozgás, 1986

vörösfenyő, 77 x 19 x 19 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 284

312. Fekvő, 1986

diófa, 19 x 29 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *285

313. Bébi, 1986

cédrusfa, 30 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 286

314. Elveszett él, 1986

mecseki félmárvány, 16 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *287

315. A házigazda, 1986

10 x 19 x 15 cm

Demeter László tul.

1987**316. Vízszintes mozgás / Vírus I.**, 1987

kantavári fekete félmárvány, 6 x 17 x 10 cm

Id. Kellermayer Miklós tul., Pécs

Bocz 1987 *288

317. Illatos szobor, 1987

cédrusfa, 44 x 12 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 289

318. Lepke, 1987

tujafa, 73 cm

nem azonosítható

Bocz 1987 290

318. Hernyó, 1987

mésztufa, 39 x 18 x 20 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *291

320. Mérges gomba, 1987

kalcit, 47 cm

Pécs, Janus Pannonius Múzeum, ltsz. 91.47.

Átvétel a Művelődési Minisztériumtól.

Bocz 1987 *292

321. Hárman / Szentháromság, 1987

villányi félmárvány, 50 x 65 x 20 cm

Czakó Gábor tul.

Bocz 1987 *293

322. Egynemű lény, 1987

kantavári fekete félmárvány, 46 x 45 x 19 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Bocz 1987 *294

Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

323. Atomok / Az atommag elektronjai, 1987

pusztakisfalui vörös mészkő, 133 x 95 x 128 cm

Janus Pannonius Múzeum, Mecseki Bányászati Múzeum

tul., ltsz. JPM ULGYO B 2014.8.1., Pécs, Káptalan u. 3.

A Bányászat-történeti múzeum előterében

Bocz 1987 295

324. Rosner síremlék, 1987

siklósi márvány, 33 x 100 x 40 cm

Budapest Kozma utcai temető, 4B parcella, 13. sor, 3. sír

(Rosner Imre és felesége síremléke)

325. Cím nélkül, 1987

kő

ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

326. Boldog Özséb, 1987

fa, kb. 160 x 80 cm

1039 Budapest Lékai bíboros tér 8.

[308a] Tektonika / Tektonikus mozgás, 1986

[308b] Tektonika / Tektonikus mozgás, 1986

[309] Fej, 1986

[310] Nyílás, 1986

[312] Fekvő, 1986

[311] Függőleges mozgás, 1986

[314] Elveszett él, 1986

[315] A házigazda, 1986

[316] Vízszintes mozgás / Vírus I., 1987

[319] Hernyó, 1987

[317] Illatos szobor, 1987

[320] Mérges gomba, 1987

[321] Hárman / Szentháromság, 1987

[322] Egynemű lény, 1987

[323] Atomok / Az atommag elektronjai, 1987

[324] Rosner síremlék, 1987

[325] Cím nélkül, 1987

[326] Boldog Özséb, 1987

[327] Cím nélkül, 1987 körül

327. Cím nélkül, 1987 körül
fa, 198 x 35 x 25 cm
Bocz Gyula-hagyaték

328. Cím nélkül, 1987 körül
kalcit, 59 x 38 x 20 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Fűkö Béla restaurálta 2015-ben

329. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fekete nyár (?)
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

330. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

331. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

332. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
ecetfa, 8 x 27 x 15 cm, állvány: 113 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték

333. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 22 x 17 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

334. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 27 x 14 x 16 cm
Bocz Gyula-hagyaték

335. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 33 x 13 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték

336. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 36 x 19 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték

337. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
ébenfa, 36 x 30 x 19 cm
Bocz Gyula-hagyaték

338. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 40 x 16 x 12 cm
Bocz Gyula-hagyaték

339. Csigaház, 1987 vagy előtte
kalcit, 14 x 26 x 25 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Fűkö Béla restaurálta 2015-ben

340. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fehér márvány
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

341. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 28 x 25 x 19 cm
Bocz Gyula-hagyaték

342. Gyökér, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

343. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

344. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

345. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 6 x 13 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték

346. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 24 x 30 x 19 cm
Bocz Gyula-hagyaték

347. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
carrarai márvány
ismeretlen helyen, archív fényképek a Bocz-hagyatékban

348. Mozgás, 1987 vagy előtte
carrarai márvány, 40 x 6 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

349. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 42 x 23 x 30 cm
Bocz Gyula-hagyaték

350. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kantavári fekete félmárvány
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

351. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
Bocz Gyula-hagyaték

352. Egy ponton, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

353. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

354. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
mészkő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

355. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fehér márvány
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

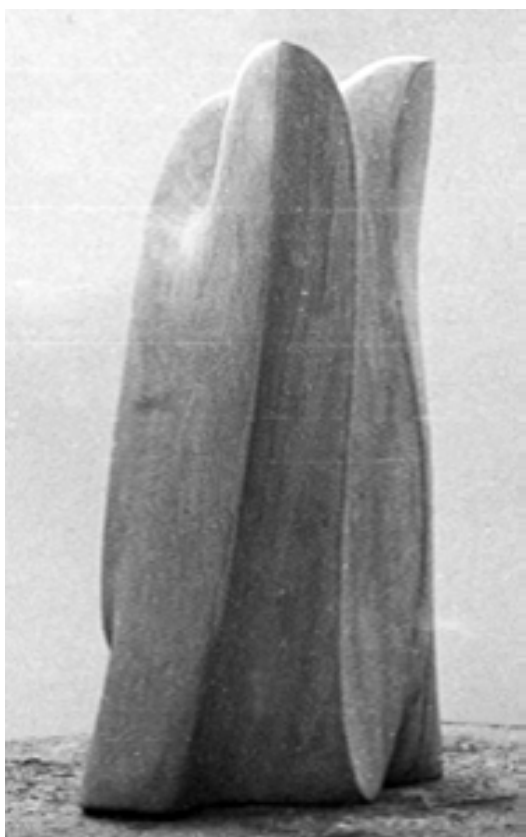
356. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

[328] Cím nélkül, 1987 körül

[329] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[330] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[331] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[332] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[333] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[334] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[335] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[336] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[337] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[338] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

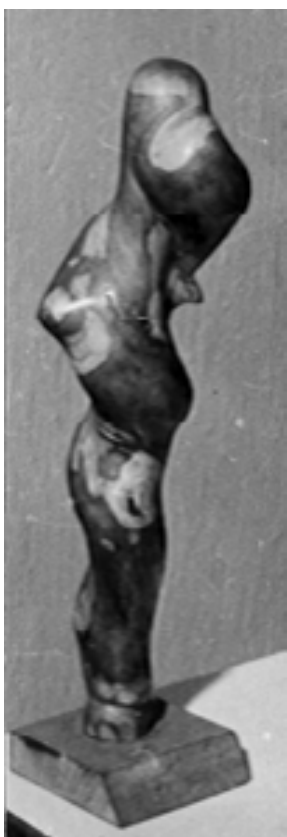
[339] Csigaház, 1987 vagy előtte

[340] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[341] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[342] Gyökér, 1987 vagy előtte

[343] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[344] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[346] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[345] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

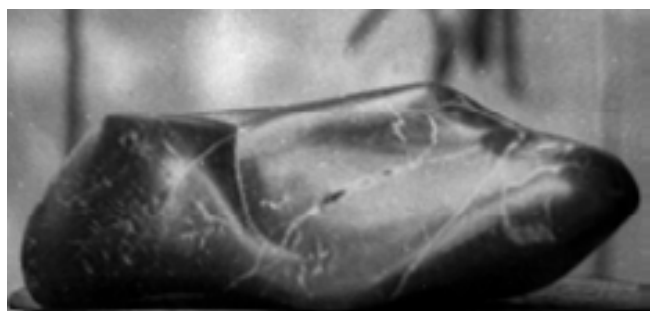
[347] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[348] Mozgás, 1987 vagy előtte

[349] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[350] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[351] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[353] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[352] Egy ponton, 1987 vagy előtte

[354] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[355] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[356] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[357] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

357. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

358. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, 17 cm átmérőjű
Bocz Gyula-hagyaték
befejezetlen

359. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

360. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kalcit
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

361. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fehér márvány, 14 x 17 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

362. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 14 x 14 x 10 cm
archív fénykép az eredeti állapotról
Bocz Gyula-hagyaték

363. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 15 x 16 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték

364. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fehér márvány (sírfelirat töredék hátlapja, felirattöredék:
STVAN / nincs.), 17 x 18 x 1,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

365. Madonna fej, 1987 vagy előtte
lapis lazuli, 29 x 29 x 27 cm
Bocz Gyula-hagyaték

366. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kő, 43 x 17 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

367. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
siklói márvány, 64 x 18 x 16 cm
Bocz Gyula-hagyaték

368. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fém
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

369. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fém
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

370. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, fém, 30 x 19 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték

371. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
fa, fém, 30 x 9 x 18 cm
Bocz Gyula-hagyaték

372. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
festett fa kárpitszeggel, 40 x 26 x 28 cm
Bocz Gyula-hagyaték

373. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
festett fa kárpitszeggel, 37 x 3 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték

374. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
festett fa kárpitszeggel, 24 x 15 x 15 cm
Bocz Gyula-hagyaték

375. Üvegnyakú, 1987 vagy előtte
ecetfa, üveg, 41 x 10 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

376. Cím nélkül, 1987 vagy előtte
kétféle kő, 63 x 19 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték

1988

377. Steinmetz Endre, 1988
bronz domborműves emléktábla, 33 x 22 x 1,5 cm,
márványlap: 70 x 40 cm
Pécs, Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ Garay
utcai bejáratánál, avatás: 1988. december 1.

378. Három csúcs, 1988
kantavári fekete márvány, 26 x 20 x 12 cm
Pécs, Janus Pannonius Múzeum, ltsz. 88.250. Vásárlás.

379. Kezdet, 1988
félmárvány, 10 x 24 x 21 cm
Pécs, Janus Pannonius Múzeum, ltsz. 88.251. Vásárlás.

1989

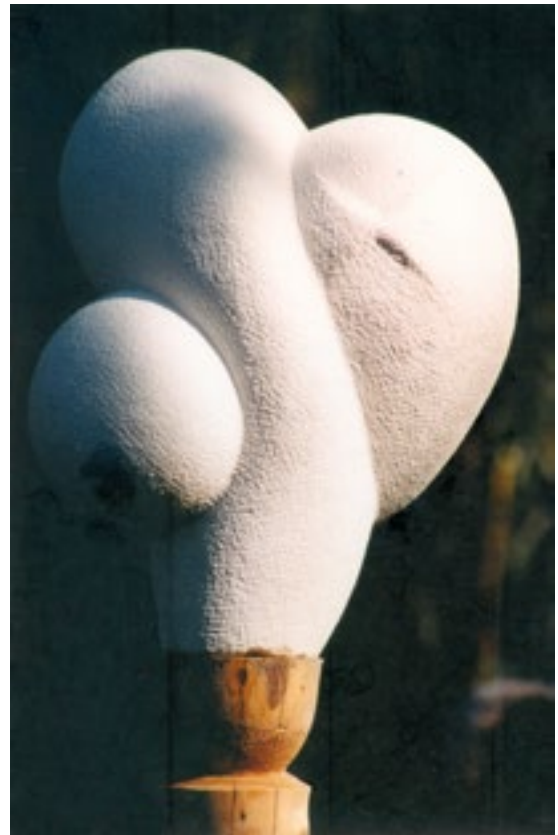
380. Edény, 1989
fa, fém, 75 cm
ismeretlen helyen, archív fénykép a hagyatékban

1990

381. Második világháborús emlékmű, 1990
Hosszúhetény, temető, avatás: 1990. október 28.

[358] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[359] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[361] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[362] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[360] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[363] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

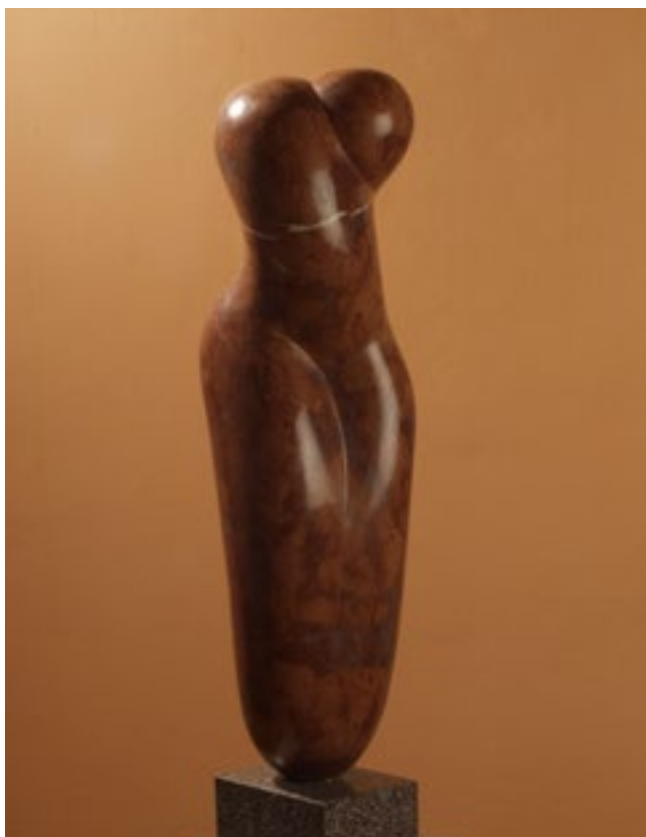
[364] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

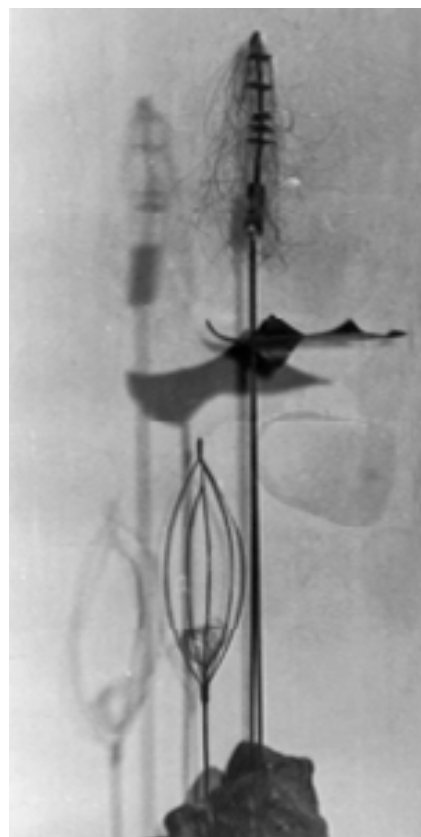
[365] Madonna fej, 1987 vagy előtte

[366] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[367] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[368] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

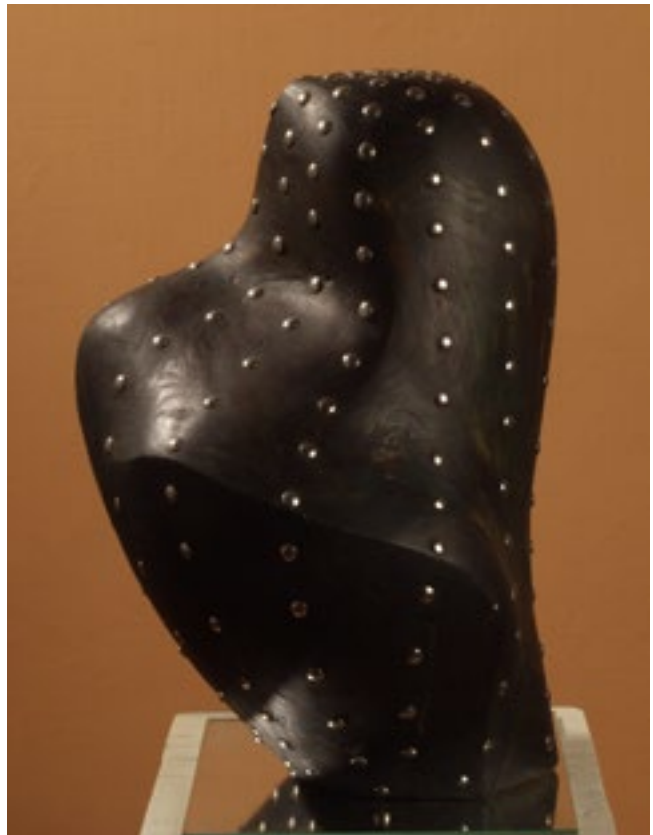
[369] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[370] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[371] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[372] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[373] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[374] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

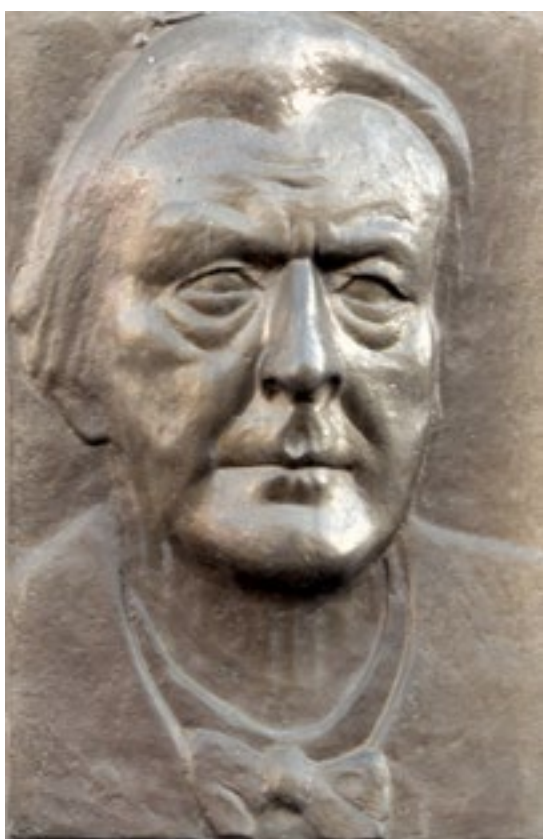

[375] Üvegnyakú, 1987 vagy előtte

[376] Cím nélkül, 1987 vagy előtte

[377] Steinmetz Endre, 1988

[378] Három csúcs 1988

[379] Kezdet 1988

[380] Edény, 1989

[381] Második világháborús emlékmű, 1990

[383] Te és én / Párban, 1992

1992**382. Beszélgetés a Teremtővel I., 1992**

tűzkő, 40 x 30 x 20 cm

nem azonosítható

XIII. Országos Képzőművészeti Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1993, [12].

383. Te és én / Párban, 1992

kalcit, fém, 48 x 14 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

384. Él és csúcs I. / Ég, 1992 / 1994

lapis lazuli, 33 x 16 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

385. Él és csúcs II., 1992

rodonit, 25 x 12 x 14 cm

nem azonosítható

1993**386. Család / Térplasztika / Óriások marokköve /****Térből lévő kő és fadarabkák, 1992-1993**

szibériai márvány, 220 x 350 x 180 cm

Komló, Városház tér Városháza előtt, avatás: 1993. június 11.

387. Beszélgetés a Teremtővel II., 1993

obszidián, 24 x 36 x 20 cm

Bocz Gyula-hagyaték

XIII. Országos Képzőművészeti Biennálé, Pécs, Pécsi Galéria, 1993, [12].

388. Szerelem, 1993

diófa, 54 x 27,3 x 4,2 cm

nem azonosítható

389. Cím nélkül, 1987-1993

fa

ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

390. Él és csúcs III., 1993

nefrit, 30 x 16 x 10 cm

nem azonosítható

1994**391. Beszélgetés a Teremtővel III., 1994**

obszidián, 34 x 34 x 22 cm

nem azonosítható

Hommage à Martyn, 1999.

392. Duett, 1994

carrarai márvány, 34 x 20 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Szobrászok 2001, 20.

393. Teknős, 1994

Bernsteini borostyán márvány, 14 x 17 x 25 cm

Kellermayer Richárd, Hosszúhetény

1995**394. Szentháromság, 1995**

fehér márvány

Sumony, római katolikus templom déli homlokzata előtt a templomkertben, a Szomro János és Kis Éva által állíttatott és 1890. december 15-én felavatott korábbi szobor vörös homokkő talapzatán

Avatás: 1995. szeptember 17.

395. Szerelem a krumpliföldön, 1995

rodonit, 40 x 32 x 25 cm

Bocz Gyula-hagyaték

396. Torzo, 1995

ecetfa, 22 x 15 x 15 cm

Bocz Gyula-hagyaték

397. Cím nélkül, 1995

ecetfa, 21 x 16 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

398. Idegen lény, 1990-1995

ecetfa, 69 x 10 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Egy/kor 2017, 104.

1996**399. Kereszt, 1995-1996**

fa, 100 x 50 x 26,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

400. Plasztika 2., 1995-1996

carrarai márvány, 21 x 7 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

401. Plasztika 2. / Tavasz**carrarai márvány****Hosszúhetény, a Fő utcán, a Millecentenáriumi emlékparkban**

Avatás: 1996. szeptember 7. A Honfoglalás 1100. évfordulójára készült

402. Csodálkozó, 1996

ruskicai márvány, 11 x 8 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Egy/kor 2017, 105.

403. Egy ponton, 1996

villányi színes márvány, 16 x 26 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

[384] Él és csúcs I. / Ég, 1992 / 1994

[386] Család / Térplasztika / Óriások marokköve /
Térből lévő kő és fadarabkák, 1992–1993

[387] Beszélgetés a Teremtővel II., 1993

[389] Cím nélkül, 1987–1993

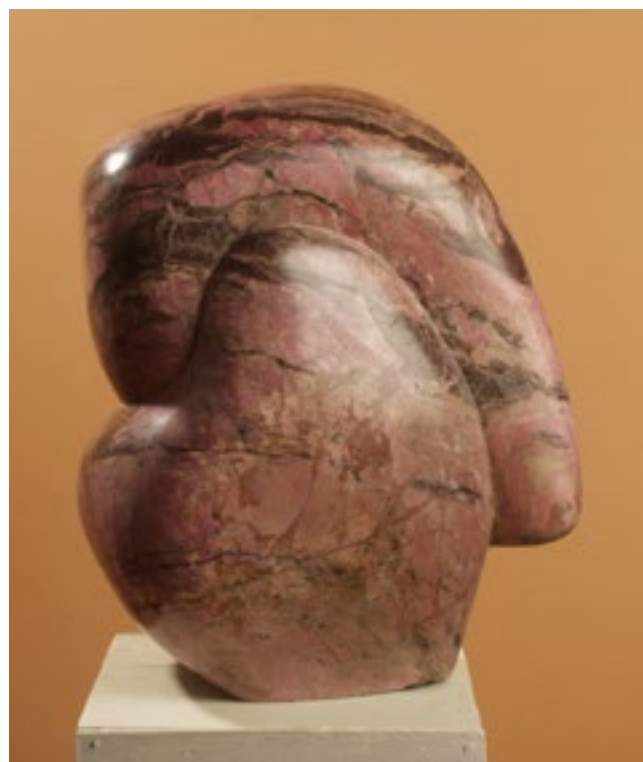
[392] Duett, 1994

[393] Teknős, 1994

[394] Szentháromság, 1995

[395] Szerelem a krumpliföldön, 1995

[396] Torzo, 1995

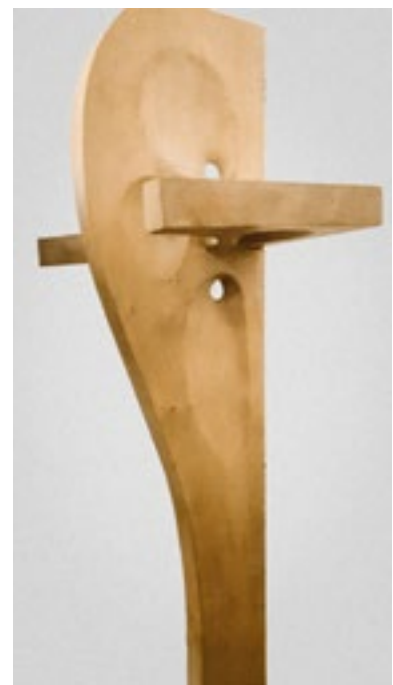
[397] Cím nélkül, 1995

[398] Idegen lény, 1990–1995

[399a] Kereszt, 1995–1996

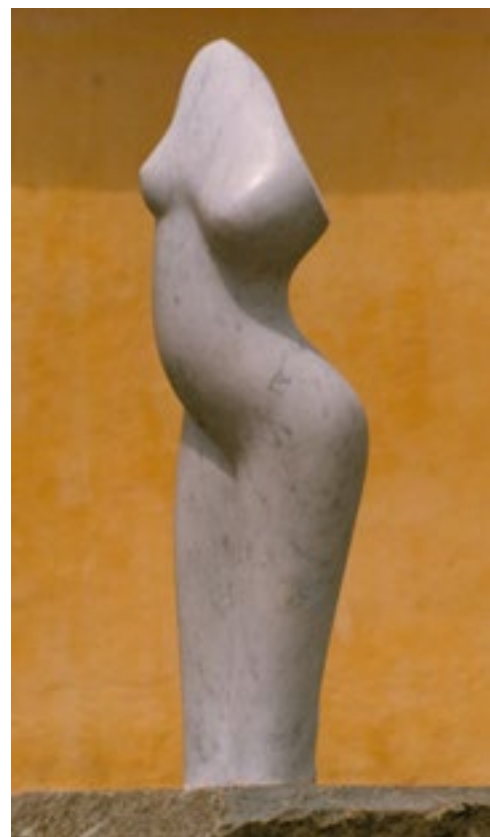

[399b] Kereszt, 1995–1996

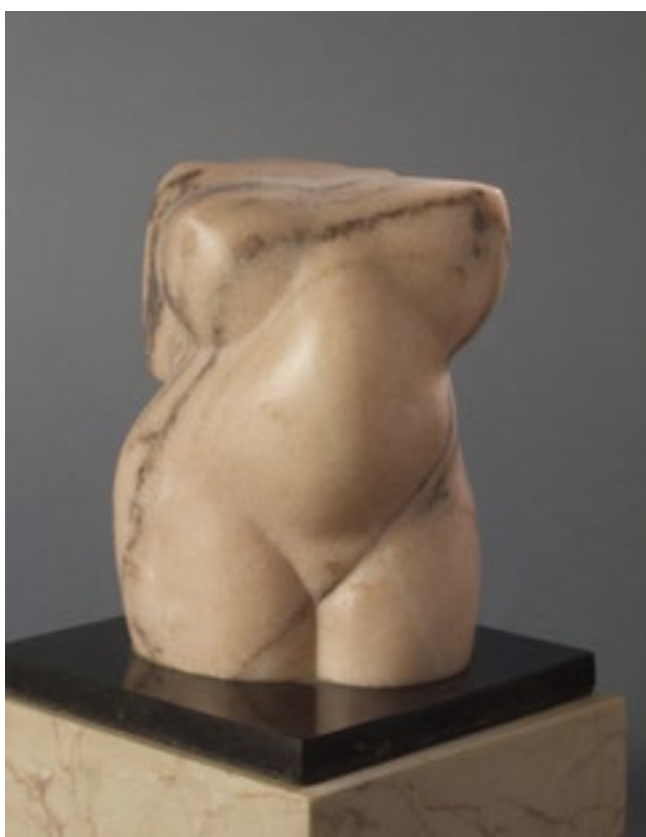

[400] Plasztika 2., 1995-1996

[401] Plasztika 2. / Tavasz, 1995-1996

[402a] Csodálkozó, 1996

[402b] Csodálkozó, 1996

[403] Egy ponton, 1996

1997

404. Áldott Szűz Mária / Szűzanya, 1997
carrarai márvány, 175 x 50 x 50 cm
Felsőegerszeg, Fő u. 7. a Polgármesteri Hivatal mellett,
az 1996-ban felavatott, I. és II. világháborús emléktáblákat
tartalmazó talapzaton áll. Avatás: 1997. november 30.

405. Karinthy Frigyes, 1997
fonolit
Budapest, Karinthy Frigyes Gimnázium (XVIII. kerület,
Thököly utca 7.) Az iskola aulájában, a félemeleti emelt
szintű folyosó előtt, középén. Avatás: 1997. október 31.

406. Angyal, 1997
fa, 13 x 4 x 2 cm
Bocz Gyula-hagyaték

407. Angyal, 1997
carrarai márvány, 70 x 21,5 x 13 cm
Bocz Gyula-hagyaték

408. Árnyék, 1997
szerpentin, 31 x 21 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Egy/kor 2017, 105.

409. Cím nélkül, 1997
szerpentin, 23 x 20 x 15 cm
Bocz Gyula-hagyaték

410. Rügyfakadás, 1997
szerpentin, 24 x 16 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték

411. Bibe, 1997
fa, 29 x 6 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

412. Madonna, 1997
márvány, 104 x 27 x 20 cm
Ugróczky Mária – Hevesi Kristóf tul.

413. Látvány, 1990–1997
fa, 31,5 x 6 x 8 cm
Ugróczky Mária – Hevesi Kristóf tul.

414. Vitorla, 1990–1997
siklósi és villányi márvány, 27 x 12 x 4 cm,
talapzattal 29,5 x 9 x 17 cm
Ugróczky Mária – Hevesi Kristóf tul.

415. Cím nélkül, 1997
fa, 27 x 8 x 4 cm
Bocz Gyula-hagyaték

416. Cím nélkül / Zsófi, 1997 vagy előtte
vörös márvány, kb. 120 cm magas
Czakó Gábor, Felsőegerszegi Madonna, Igen 10. évf., 2. sz.
(1998) 11–13.
Dieter Eppler tul.

1998

417. Él nélkül, 1998
szerpentin, 26 x 20 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Egy/kor 2017, 105.

418. Tánc, 1998
márvány, 47 x 40 x 23 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Zene szemeinknek 1999

419. Zene, 1998
szerpentin, 34 x 16 x 12 cm
Kelemen Barnabás tul.
Zene szemeinknek 1999

1999

420. Vírus II., 1993–1999
márvány, 12 x 22 x 15 cm
Kellermayer Miklós tul.

421. Progenitor, 1993–1999
osztrák fekete márvány, 12 x 18 x 13 cm
Kellermayer Miklós tul.

422. Kereszt, 1993–1999
fehér márvány, öntött vas, 37 x 16 x 9 cm
Kellermayer Miklós tul.

423. Kereszt, 1993–1999
fa, 36 x 16 x 16 cm
Kellermayer Miklós tul.

2000

424. Ölelkezők / Ölelés, 2000
szerpentin
Dóczi Tamás tul.

425. Cím nélkül, 1990–2000
nyárfa, 27 x 8 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték

426. Cím nélkül, 1995–2000
fa
ismeretlen helyen, archív fénykép a Bocz-hagyatékban

427. Zene szemeinknek, 1990–2000
fa
Kelemen Barnabás tul.

428. Cím nélkül, 1990–2000
ecetfa, 20,5 x 2,5 x 2,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

[405] Karinthy Frigyes, 1997

[404] Áldott Szűz Mária / Szűzanya, 1997

[406] Angyal, 1997

[407] Angyal, 1997

[408] Árnyék, 1997

[409] Cím nélkül, 1997

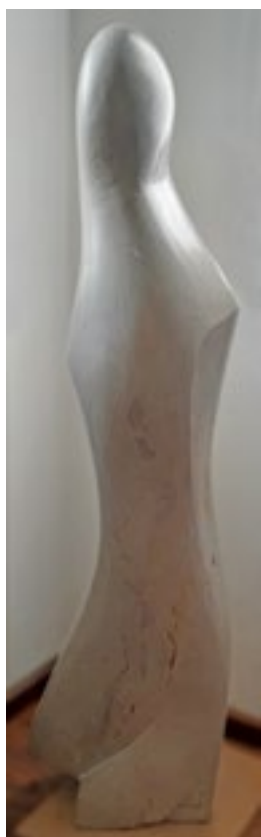

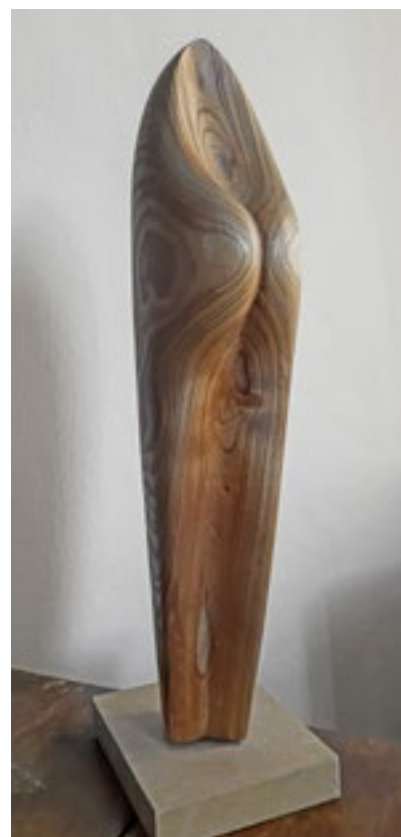
[410] Rügyfakadás, 1997

[411] Bibe, 1997

[412] Madonna, 1997

[413] Látvány, 1990–1997

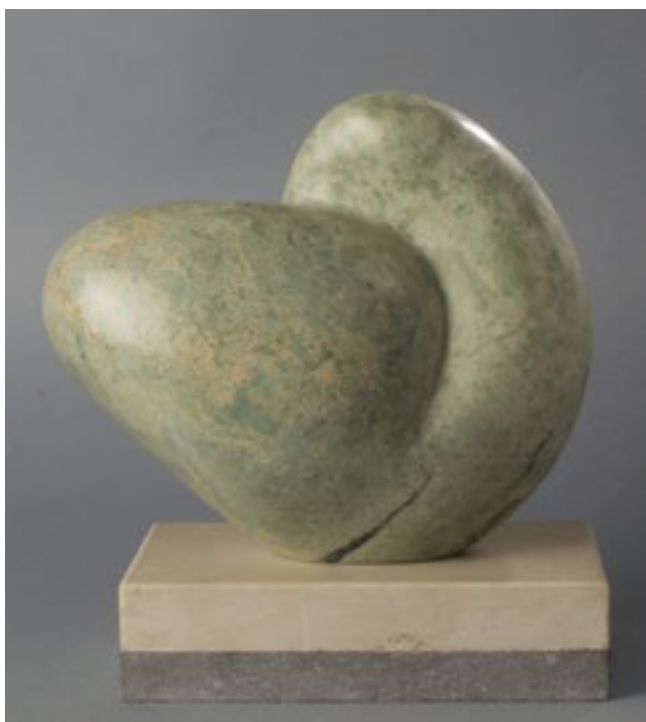
[414] Vitorla, 1990–1997

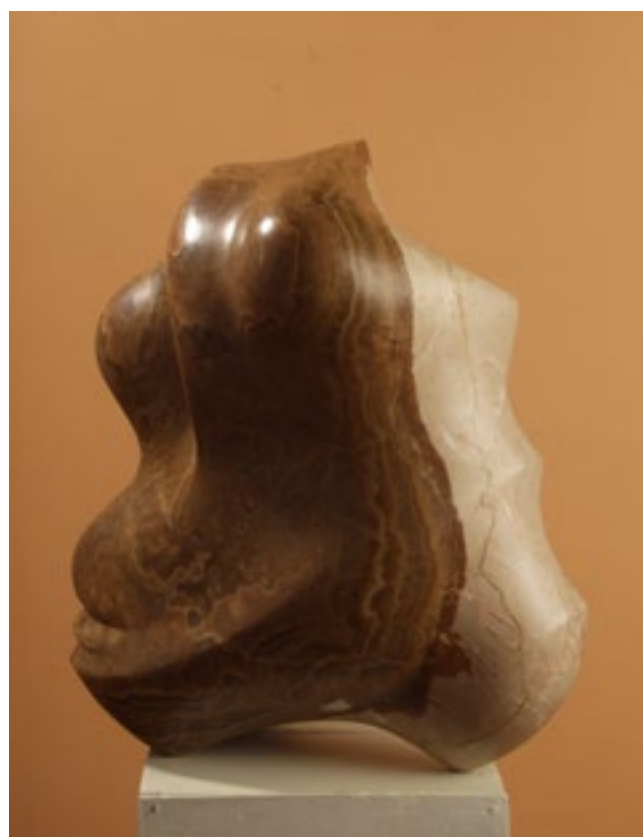
[415] Cím nélkül, 1997

[416] Cím nélkül / Zsófi, 1997 vagy előtte

[417] Él nélkül, 1998

[418] Tánc, 1998

[419] Zene, 1998

[420] Vírus II., 1993–1999

[421] Progenitor, 1993–1999

[422] Kereszt, 1993–1999

[423] Kereszt, 1993–1999

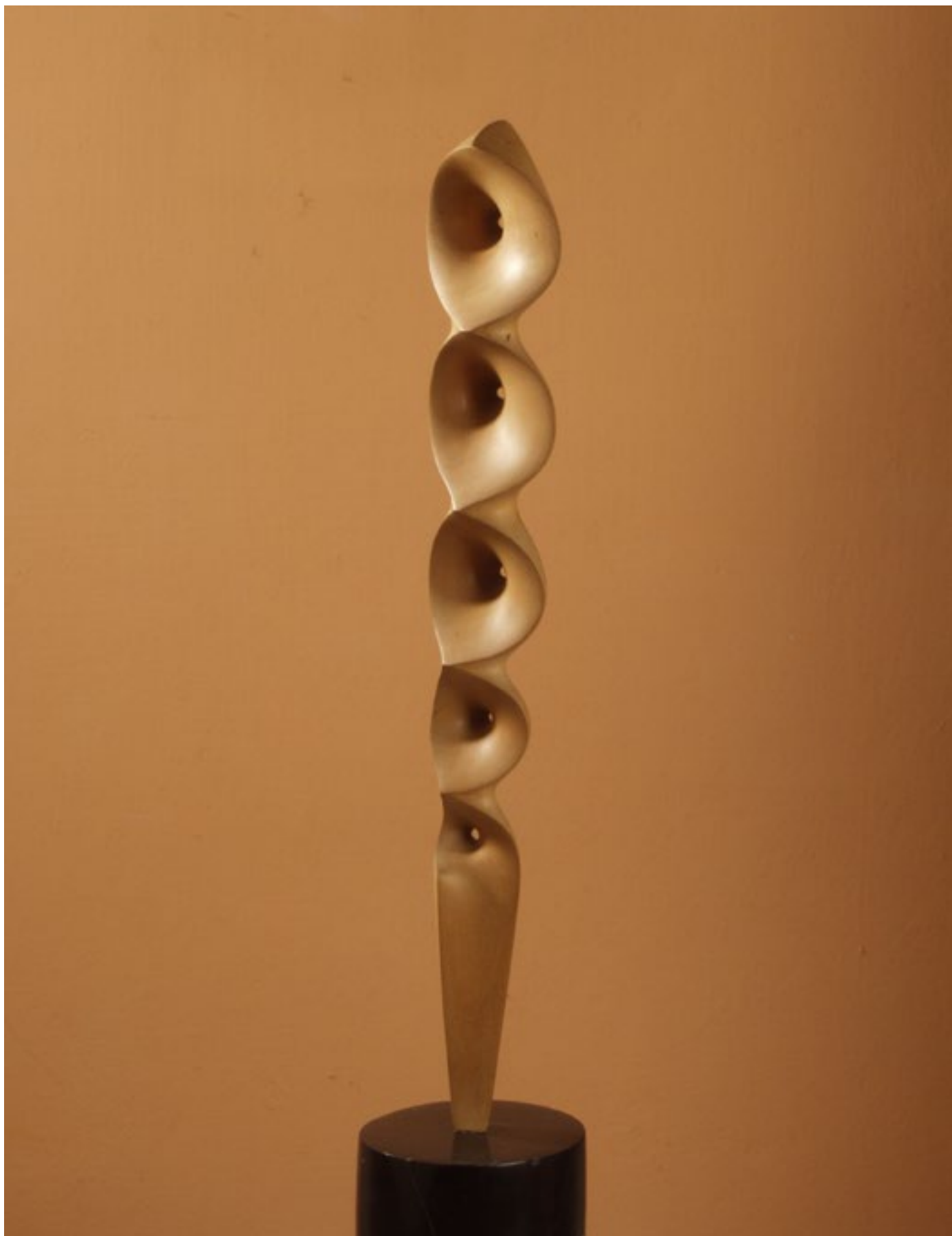
[424] Ölelkezők / Ölelés, 2000

[425] Cím nélkül, 1990–2000

[426] Cím nélkül, 1995–2000

[427] Zene szemeinknek, 1990–2000

429. Cím nélkül, 1990–2000
ecetfa, 22 x 6 x 4 cm
Bocz Gyula-hagyaték

430. Cím nélkül, 1990–2000
ecetfa, 11 x 13 cm
Bocz Gyula-hagyaték

431. Cím nélkül, 1990–2000
ébenfa, 7,5 x 5,5 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

432. Cím nélkül, 1990–2000
diófakéreg, 10 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

433. Cím nélkül, 1990–2000
diófa, 11 x 13 x 6,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

434. Cím nélkül, 1990–2000
tölgyfa, 13,5 x 22,5 x 1,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

435. Tapló, 1990–2000
fa, 13 x 17 x 2 cm
Bocz Gyula-hagyaték

436. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 13 x 40 x 20 cm
Bocz Gyula-hagyaték

437. Cím nélkül, 1990–2000
pácolt gyümölcsfa (?), 14 x 13 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték

438. Cím nélkül, 1990–2000
mogyorófa, 16 x 4 x 4 cm
Bocz Gyula-hagyaték

439. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 16 x 9 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték

440. Cím nélkül, 1990–2000
pácolt diófa, 17 x 10,5 x 2,7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

441. Család, 1990–2000
fa, 115 x 28 x 22 cm
Bocz Gyula-hagyaték

442. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 18,5 x 9,5 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

443. Cím nélkül, 1990–2000
diófa, 18 x 10 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

444. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 18 x 30 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték

445. Madonna, 1990–2000
fa, 18 x 6 x 7
Bocz Gyula-hagyaték

446. Cím nélkül, 1990–2000
égerfa (?), 18 x 7 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

447. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 19,5 x 14,5 x 2 cm
Bocz Gyula-hagyaték

448. Cím nélkül, 1990–2000
diófa, 19 x 24,5 x 4 cm
Bocz Gyula-hagyaték

449. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 19 x 15 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

450. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 20 x 15 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték

451. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 20,5 x 4,5 x 4,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

452. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 20 x 5 x 2 cm
Bocz Gyula-hagyaték

453. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 22 x 6 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

454. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 22 x 8 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

455. Cím nélkül, 1990–2000
fa, tejüveggyölkök, 80 x 18 cm
Bocz Gyula-hagyaték

456. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 23 x 5 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

457. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 23 x 28 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

458. Cím nélkül, 1990–2000
fa, 23 x 14 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték

[428] Cím nélkül, 1990–2000

[429] Cím nélkül, 1990–2000

[430] Cím nélkül, 1990–2000

[431] Cím nélkül, 1990–2000

[432] Cím nélkül, 1990–2000

[433] Cím nélkül, 1990–2000

[434] Cím nélkül, 1990–2000

[435] Tapló, 1990–2000

[436] Cím nélkül, 1990–2000

[437] Cím nélkül, 1990–2000

[438] Cím nélkül, 1990–2000

[439] Cím nélkül, 1990–2000

[440] Cím nélkül, 1990–2000

[441] Család, 1990-2000

[444] Cím nélkül, 1990-2000

[442] Cím nélkül, 1990-2000

[443] Cím nélkül, 1990-2000

[445] Madonna, 1990–2000

[446] Cím nélkül, 1990–2000

[447] Cím nélkül, 1990–2000

[448] Cím nélkül, 1990–2000

[449] Cím nélkül, 1990-2000

[450] Cím nélkül, 1990-2000

[451] Cím nélkül, 1990-2000

[452] Cím nélkül, 1990-2000

[453] Cím nélkül, 1990–2000

[454] Cím nélkül, 1990–2000

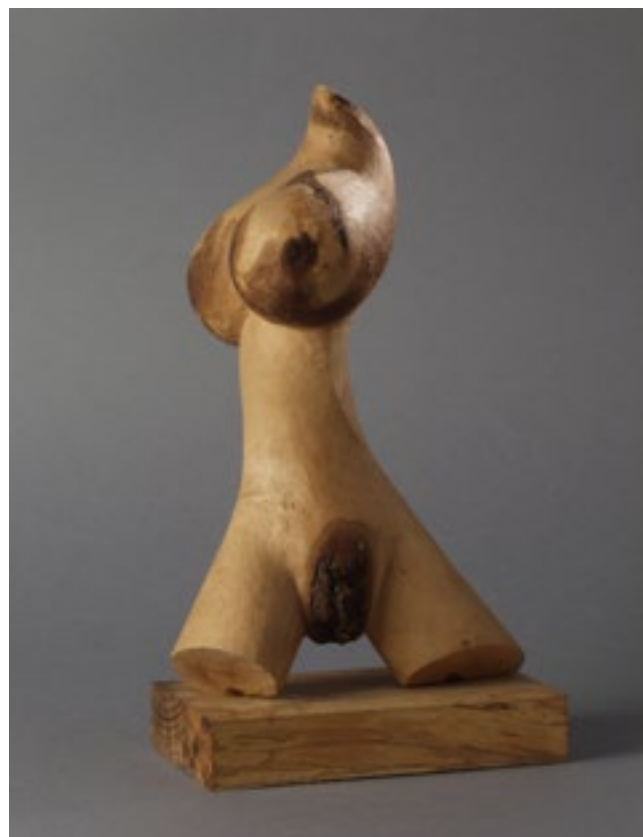
[455] Cím nélkül, 1990–2000

[456] Cím nélkül, 1990–2000

[457] Cím nélkül, 1990-2000

[458] Cím nélkül, 1990-2000

[459] Cím nélkül, 1990-2000

[460] Cím nélkül, 1990-2000

459. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 24 x 9 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

460. Cím nélkül, 1990–2000

fa, fém, 24 x 19 x 2 cm

Bocz Gyula-hagyaték

461. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 26,5 x 5 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

462. Cím nélkül, 1990–2000

tölgyfa, 87 x 35 cm

Bocz Gyula-hagyaték

463. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 27 x 17,5 x 2,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

464. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 27,5 x 48 x 1 cm

Bocz Gyula-hagyaték

465. Cím nélkül, 1990–2000

körtefa, 27 x 26 x 2 cm

Bocz Gyula-hagyaték

466. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 27 x 15 x 13,5 cm, eredetileg üveggolyók voltak benne

Bocz Gyula-hagyaték

467. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 28 x 13 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

468. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 30 x 7 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

469. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 30 x 14 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

470. Cím nélkül, 1990–2000

tölgyfa, 30 x 26 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

471. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 31,5 x 8,5 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

472. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 32 x 10 x 4 cm, teljes magasság 71 cm

Bocz Gyula-hagyaték

473. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 32,5 x 33 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

474. Önarckép, 1990–2000

fa, 33 x 24 x 2,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

475. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 34 x 26 x 3,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

476. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 34 x 18 x 6,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

477. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 34 x 7 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

478. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 34 x 10 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

479. Cím nélkül, 1990–2000

nyárfa (?), 34 x 15 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

480. Cím nélkül, 1990–2000

juharfa, 37 x 13 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

481. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 38 x 16 x 2,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

482. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 38 x 10 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

483. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 39 x 8 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

484. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 40 x 19 x 2,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

485. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 40 x 40 x 2,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

486. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 40 x 12 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

487. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 42 x 29 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

488. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 42 x 22 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

[461] Cím nélkül, 1990–2000

[463] Cím nélkül, 1990–2000

[462] Cím nélkül, 1990–2000

[464] Cím nélkül, 1990–2000

[465] Cím nélkül, 1990–2000

[466] Cím nélkül, 1990–2000

[467] Cím nélkül, 1990–2000

[468] Cím nélkül, 1990–2000

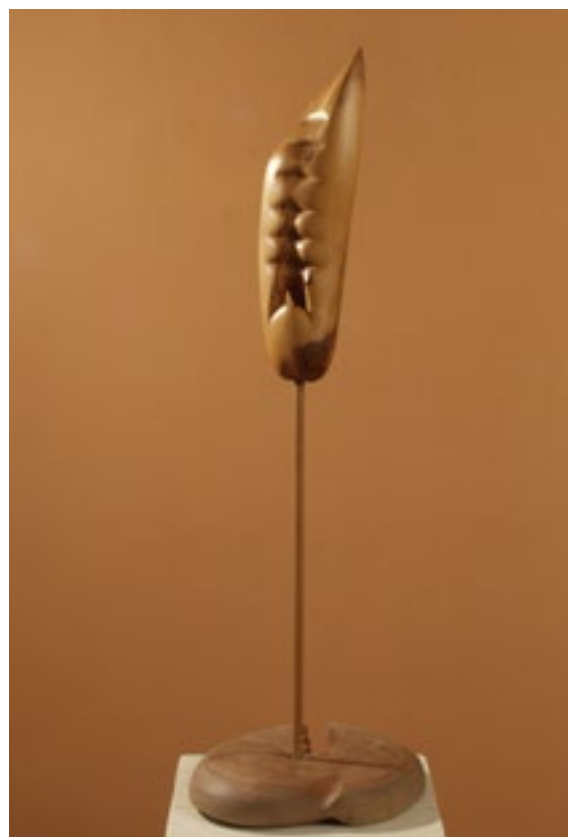
[469] Cím nélkül, 1990-2000

[470] Cím nélkül, 1990-2000

[471] Cím nélkül, 1990-2000

[472] Cím nélkül, 1990-2000

[473] Cím nélkül, 1990–2000

[474] Önarckép, 1990–2000

[475] Cím nélkül, 1990–2000

[476] Cím nélkül, 1990–2000

[477] Cím nélkül, 1990-2000

[478] Cím nélkül, 1990-2000

[479] Cím nélkül, 1990-2000

[480] Cím nélkül, 1990-2000

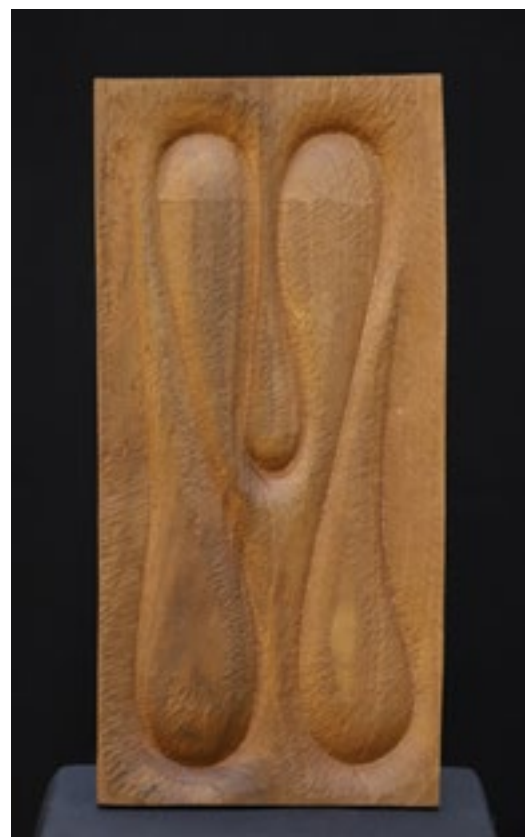
[481] Cím nélkül, 1990–2000

[482] Cím nélkül, 1990–2000

[483] Cím nélkül, 1990–2000

[484] Cím nélkül, 1990–2000

[485] Cím nélkül, 1990-2000

[486] Cím nélkül, 1990-2000

[487] Cím nélkül, 1990-2000

[488] Cím nélkül, 1990-2000

489. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 43 x 28 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

490. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 43 x 13 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

491. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 45 x 8,3 x 0,2 cm

Bocz Gyula-hagyaték

492. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 45 x 14 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

493. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 46 x 26 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

494. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 48 x 26 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

495. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 55 x 19 x 2 cm

Bocz Gyula-hagyaték

496. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 58 x 19 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

497. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 63 x 15 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

498. Cím nélkül, 1990–2000

fa, 66 x 32 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

499. Cím nélkül, 1990–2000

márvány [csiszolt ammonitesz], 40 x 24 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

500. Cím nélkül, 1990–2000

carrarai márvány, aranyozás, 21 x 10 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

501. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

502. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

503. Cím nélkül, 1990–2000

kantavári fekete márvány

Bocz Gyula-hagyaték

504. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

505. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

506. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

507. Forma, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

508. Cím nélkül, 1990–2000

ébenfa

Bocz Gyula-hagyaték

509. Cím nélkül, 1990–2000

kalcit

Bocz Gyula-hagyaték

510. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

511. Cím nélkül, 1990–2000

kő

Bocz Gyula-hagyaték

512. Cím nélkül, 1990–2000

jáspis (?)

Bocz Gyula-hagyaték

513. Cím nélkül, 1990–2000

ametiszt, 6 x 10 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

514. Cím nélkül, 1990–2000

kalcit, 7 x 10 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

515. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 7 x 8 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

516. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 7 x 8 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

517. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 7 x 7 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

518. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 8 x 9 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

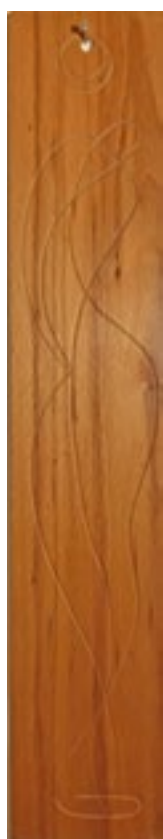

[489] Cím nélkül, 1990-2000

[490] Cím nélkül, 1990-2000

[491] Cím nélkül, 1990-2000

[492] Cím nélkül, 1990-2000

[493] Cím nélkül, 1990–2000

[494] Cím nélkül, 1990–2000

[495] Cím nélkül, 1990–2000

[496] Cím nélkül, 1990–2000

[497] Cím nélkül, 1990-2000

[498] Cím nélkül, 1990-2000

[499] Cím nélkül, 1990-2000

[501] Cím nélkül, 1990-2000

[500] Cím nélkül, 1990–2000

[503] Cím nélkül, 1990–2000

[502] Cím nélkül, 1990–2000

[504] Cím nélkül, 1990–2000

[506] Cím nélkül, 1990–2000

[505] Cím nélkül, 1990–2000

[507] Cím nélkül, 1990–2000

[508] Cím nélkül, 1990-2000

[510] Cím nélkül, 1990–2000

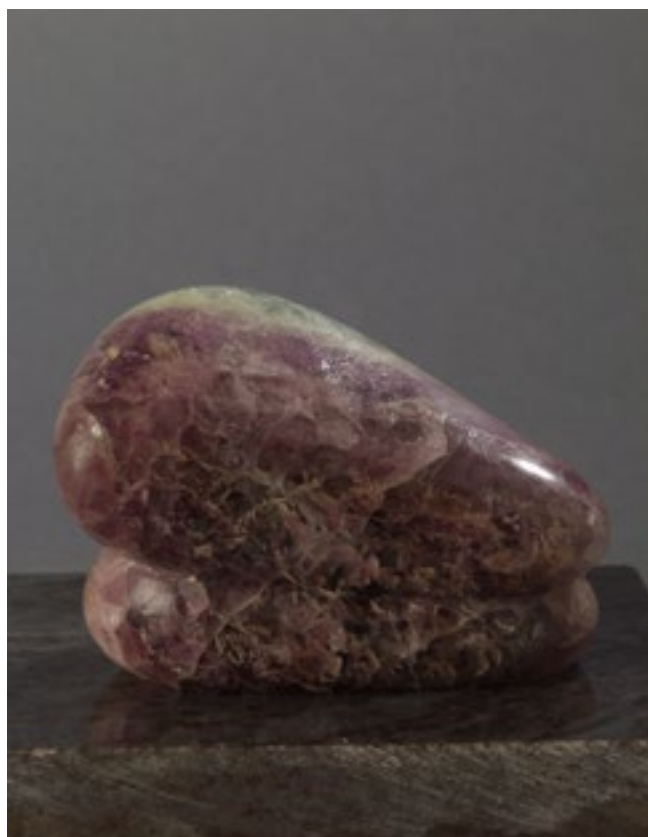
[511] Cím nélkül, 1990–2000

[509] Cím nélkül, 1990-2000

[512] Cím nélkül, 1990-2000

[513] Cím nélkül, 1990-2000

[514] Cím nélkül, 1990-2000

[515] Cím nélkül, 1990–2000

[516] Cím nélkül, 1990–2000

[517] Cím nélkül, 1990–2000

[518] Cím nélkül, 1990–2000

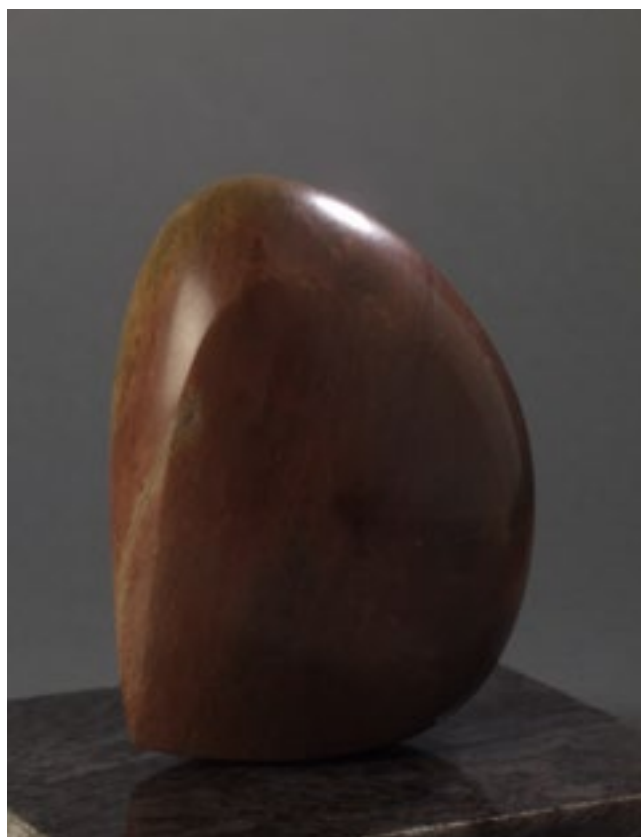
[519] Cím nélkül, 1990-2000

[520] Cím nélkül, 1990-2000

[521] Cím nélkül, 1990-2000

[522] Cím nélkül, 1990-2000

519. Cím nélkül, 1990–2000

homokkő, 8 x 13 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

520. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 8 x 16 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

521. Cím nélkül, 1990–2000

mecseki félmárvány, 9 x 7 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

522. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 10 x 8 x 4 cm

Bocz Gyula-hagyaték

523. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 10 x 6 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

524. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 10 x 8 x 4 cm

Bocz Gyula-hagyaték

525. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 11 x 14 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

526. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12 x 17 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

527. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12 x 9 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

528. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12 x 10 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

529. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12 x 23 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

530. Cím nélkül, 1990–2000

lapis lazuli, 12 x 7 x 6,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

531. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12 x 5 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

532. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 12,5 x 14 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

533. Cím nélkül, 1990–2000

mikrokristályos kovaválozatok (ásványok), 12,5 x 8 x 3 cm

Bocz Gyula-hagyaték

534. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 13 x 14 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

535. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 13 x 12 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

536. Cím nélkül, 1990–2000

mészkő, 13 x 16 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

537. Cím nélkül, 1990–2000

szürke kő, 13 x 16 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

538. Cím nélkül, 1990–2000

markazit, 13 x 7 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

539. Virág, 1990–2000

kvarc, 13 x 11 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

540. Cím nélkül, 1990–2000

fehér márvány, 14 x 32 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

541. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 14 x 9 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

542. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 14 x 9 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

543. Cím nélkül, 1990–2000

fehér márvány, 14 x 72 x 12,5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

544. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 15 x 11 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

545. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 15 x 20 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

546. Cím nélkül, 1990–2000

kantavári fekete márvány, 15 x 41 x 21 cm

Bocz Gyula-hagyaték

547. Cím nélkül, 1990–2000

félmárvány, 15 x 12 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

548. Cím nélkül, 1990–2000

kantavári fekete márvány, 15 x 27 x 20 cm

Bocz Gyula-hagyaték

[523] Cím nélkül, 1990-2000

[524] Cím nélkül, 1990-2000

[525] Cím nélkül, 1990-2000

[526] Cím nélkül, 1990-2000

[527] Cím nélkül, 1990–2000

[528] Cím nélkül, 1990–2000

[529] Cím nélkül, 1990–2000

[530] Cím nélkül, 1990–2000

[531] Cím nélkül, 1990-2000

[532] Cím nélkül, 1990-2000

[533] Cím nélkül, 1990-2000

[534] Cím nélkül, 1990-2000

[535] Cím nélkül, 1990–2000

[537] Cím nélkül, 1990-2000

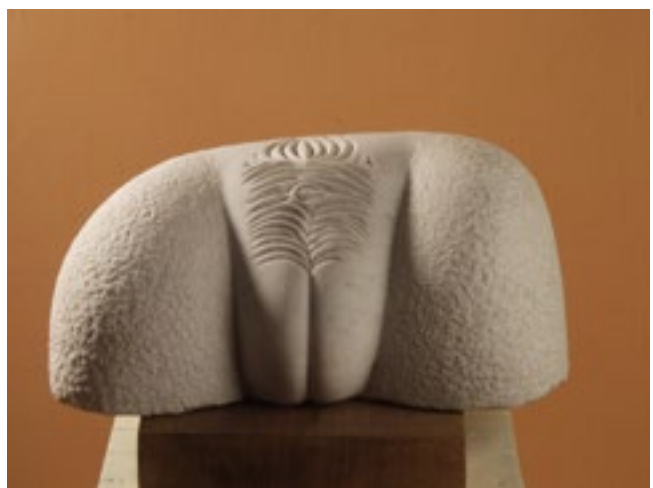
[536] Cím nélkül, 1990–2000

[538] Cím nélkül, 1990–2000

[539] Cím nélkül, 1990–2000

[540] Cím nélkül, 1990–2000

[541] Cím nélkül, 1990–2000

[542] Cím nélkül, 1990–2000

[543] Cím nélkül, 1990–2000

[544] Cím nélkül, 1990–2000

[545] Cím nélkül, 1990–2000

[546] Cím nélkül, 1990–2000

[547] Cím nélkül, 1990–2000

[548] Cím nélkül, 1990–2000

[549] Cím nélkül, 1990-2000

549. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 16 x 13 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

550. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 16 x 8 x 4 cm

Bocz Gyula-hagyaték

551. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 16 x 14 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

552. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 16 x 14 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

553. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 17 x 12 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

554. Egy ponton, 1990–2000

szerpentin, 17 x 26 x 20 cm

Bocz Gyula-hagyaték

555. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 17 x 13 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

556. Cím nélkül, 1990–2000

kő [és csont?], alsó rész: 13 x 12 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

557. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 18 x 7 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

558. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 18 x 10 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

559. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 18 x 10 x 6 cm

Bocz Gyula-hagyaték

560. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 19 x 12 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

561. Cím nélkül, 1990–2000

villányi félmárvány, 19 x 8 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

562. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 19 x 35 x 71 cm

Bocz Gyula-hagyaték

563. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 20 x 16 x 13 cm

Bocz Gyula-hagyaték

564. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 21 x 26 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

565. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 21 x 11 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

566. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 21 x 21 x 8 cm

Bocz Gyula-hagyaték

567. Cím nélkül, 1990–2000

obszidián, 21 x 23 x 16 cm

Bocz Gyula-hagyaték

568. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 22 x 17 x 12 cm

Bocz Gyula-hagyaték

569. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 22 x 9 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

570. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 22 x 8 x 11 cm

Bocz Gyula-hagyaték

571. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 23 x 12 x 15 cm

Bocz Gyula-hagyaték

Fűkő Béla restaurálta 2015-ben

572. Cím nélkül, 1990–2000

félmárvány, 24 x 17 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

573. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 24 x 14 x 7 cm

Bocz Gyula-hagyaték

574. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 25 x 22 x 24 cm

Bocz Gyula-hagyaték

575. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 25 x 12 x 9 cm

Bocz Gyula-hagyaték

576. Ikarosz, 1990–2000

szerpentin, 25 x 23 x 14 cm

Bocz Gyula-hagyaték

577. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 26 x 15 x 5 cm

Bocz Gyula-hagyaték

578. Cím nélkül, 1990–2000

kő, 28 x 16 x 10 cm

Bocz Gyula-hagyaték

[550] Cím nélkül, 1990-2000

[551] Cím nélkül, 1990-2000

[552] Cím nélkül, 1990-2000

[553] Cím nélkül, 1990-2000

[554] Egy ponton, 1990–2000

[555] Cím nélkül, 1990-2000

[556] Cím nélkül, 1990-2000

[557] Cím nélkül, 1990-2000

[558] Cím nélkül, 1990-2000

[559] Cím nélkül, 1990–2000

[560] Cím nélkül, 1990-2000

[561] Cím nélkül, 1990-2000

[562] Cím nélkül, 1990-2000

[563] Cím nélkül, 1990-2000

[564] Cím nélkül, 1990–2000

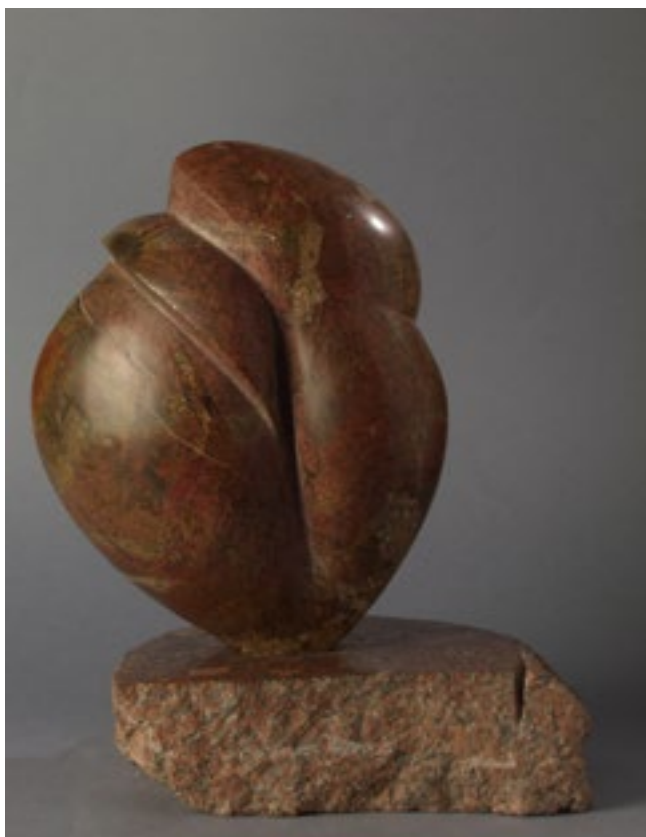
[565] Cím nélkül, 1990–2000

[566] Cím nélkül, 1990–2000

[567] Cím nélkül, 1990–2000

[568] Cím nélkül, 1990-2000

[569] Cím nélkül, 1990-2000

[570] Cím nélkül, 1990-2000

[572] Cím nélkül, 1990-2000

[571] Cím nélkül, 1990–2000

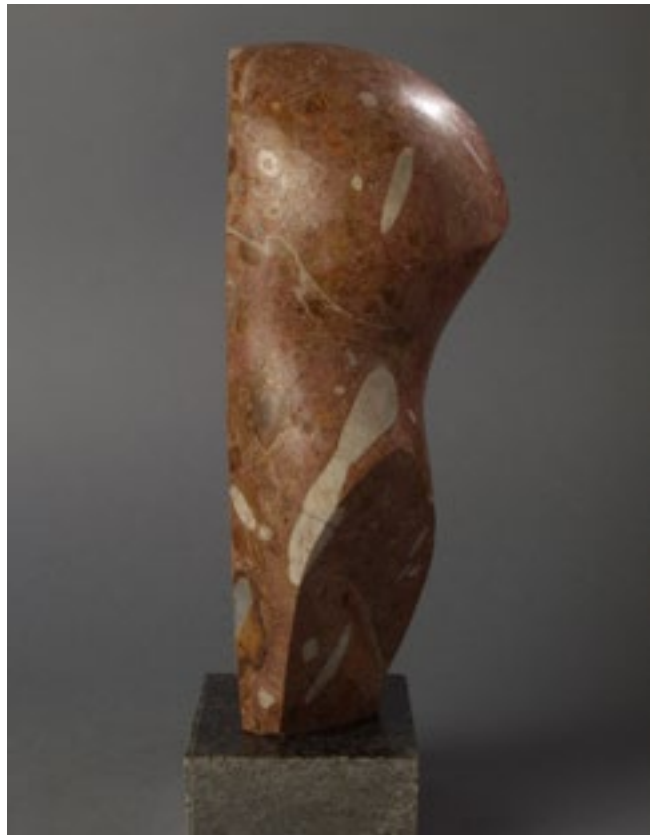

[573] Cím nélkül, 1990-2000

[574] Cím nélkül, 1990–2000

[575] Cím nélkül, 1990–2000

[578] Cím nélkül, 1990–2000

[579] Cím nélkül, 1990–2000

579. Cím nélkül, 1990-2000

rakacai szürke márvány, 29 x 31 x 22 cm,
eredetileg kavicsok nélkül
Bocz Gyula-hagyaték

A kinagyolt befejezetlenül maradt szobrot Fűkő Béla restaurálta és kiegészítette 2015-ben: eredetileg 2 gömb volt egymás mellett, de a bal oldali szétmállott, a ragasztást sem bírta. A menthetetlen gömb felső részét Fűkő levágta és kiöblösítette. A fa „magok” jelképesen az egykori egység darabjait idézik fel. A fa posztamens nem volt a szobor része, azt Fűkő kőrisből faragta és mintegy párnát alá helyezte.

580. Cím nélkül, 1990-2000

fehér márvány, 29 x 25 x 18 cm
Bocz Gyula-hagyaték

581. Cím nélkül, 1990-2000

kő, 29 x 14 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

582. Cím nélkül, 1990-2000

szibériai márvány, 30 x 19 x 18 cm
Bocz Gyula-hagyaték

583. Cím nélkül, 1990-2000

kő, 31 x 11 x 14 cm
Bocz Gyula-hagyaték

584. Cím nélkül, 1990-2000

kő, 31 x 16 x 16 cm
Bocz Gyula-hagyaték

585. Cím nélkül, 1990-2000

kő, 32 x 27 x 3 cm
Bocz Gyula-hagyaték

586. Cím nélkül, 1990-2000

kő, 32 x 19,5 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték
A mű a Pajzs című szobor tovább faragott változata, eredeti formáját ld. a 231. tételnél.

587. Cím nélkül, 1990-2000

carrarai márvány, 34 x 10 x 8 cm
Bocz Gyula-hagyaték

588. Cím nélkül, 1990-2000

fém, 18,5 x 19 x 1,2 cm
Bocz Gyula-hagyaték

589. Cím nélkül, 1990-2000

csont, 9 x 7 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

590. Cím nélkül, 1990-2000

csont, 14 x 7,5 x 5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

591. Cím nélkül, 1990-2000

zöld üveg, 16 x 10 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték

592. Cím nélkül, 1990-2000

kék üveg, 8 x 16 x 13 cm, befejezetlen, nincs felcsiszolva
Bocz Gyula-hagyaték

593. Cím nélkül, 1990-2000

kétféle kő, 5 x 9 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

594. Cím nélkül, 1990-2000

marhacsont, kantavári fekete márvány,
11,5 x 14 x 10 cm
Bocz Gyula-hagyaték

595. Cím nélkül, 1990-2000

fa, fehér márvány, 12 x 8 x 3,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

596. Cím nélkül, 1990-2000

fa, márvány, 14 x 7 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

597. Cím nélkül, 1990-2000

kétféle kő, 14 x 10 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

598. Cím nélkül, 1990-2000

kétféle kő, 19 x 10 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

599. Cím nélkül, 1990-2000

fa, kő golyó, teljes méret: 24 x 14 x 14 cm,
fa: 11 x 14 x 14 cm, golyó 14 cm átmérő
Bocz Gyula-hagyaték

600. Cím nélkül, 1990-2000

kétféle kő, felső rész: 18 x 18 x 11 cm, alsó rész:
8 cm magas, 19 cm átmérő
Bocz Gyula-hagyaték

601. Cím nélkül, 1990-2000

fa, kő, 26 x 12 x 11 cm
Bocz Gyula-hagyaték

602. Cím nélkül, 1990-2000

kétféle kő, 28 x 18 x 17 cm
Bocz Gyula-hagyaték

603. Cím nélkül, 1990-2000

fa, fém, 26 x 17 x 1,5 cm
Bocz Gyula-hagyaték

[576] Ikarosz, 1990–2000

[577] Cím nélkül, 1990-2000

[580] Cím nélkül, 1990–2000

[581] Cím nélkül, 1990–2000

[582] Cím nélkül, 1990–2000

[583] Cím nélkül, 1990–2000

[584] Cím nélkül, 1990-2000

[585] Cím nélkül, 1990-2000

[586] Cím nélkül, 1990-2000

[587] Cím nélkül, 1990-2000

[588] Cím nélkül, 1990–2000

[589] Cím nélkül, 1990–2000

[590] Cím nélkül, 1990–2000

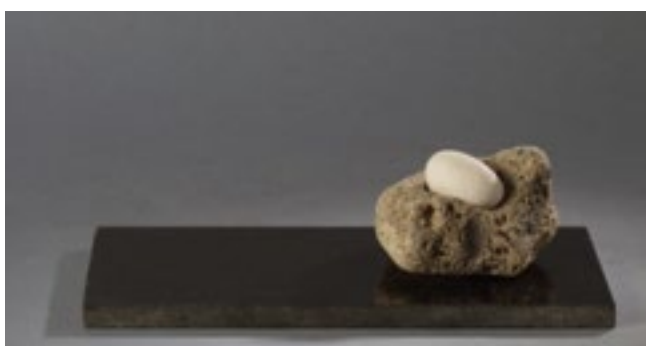
[591] Cím nélkül, 1990–2000

[592] Cím nélkül, 1990-2000

[595] Cím nélkül, 1990-2000

[593] Cím nélkül, 1990-2000

[594] Cím nélkül, 1990-2000

[596] Cím nélkül, 1990-2000

[597] Cím nélkül, 1990–2000

[598] Cím nélkül, 1990–2000

[599] Cím nélkül, 1990–2000

[600] Cím nélkül, 1990–2000

[601] Cím nélkül, 1990–2000

[602] Cím nélkül, 1990–2000

[603] Cím nélkül, 1990–2000

[604] Hetény vezér, Ezeréves Hetény vezér, 2001

2001

604. Hetény vezér, Ezeréves Hetény vezér, 2001
Hosszúhetény, Kossuth Lajos u. A Szentlászló felé vezető
út elején, egy volt kőfejtő udvarában
Avatás: 2001. szeptember 7.

605. Közérzet I., 2001
ékszerkő 22 x 20 x 14 cm
Bocz Gyula-hagyaték
I. Pannon Tárlat 2002, [13].

606. Közérzet II., 2001
tarka márvány 28 x 16 x 13 cm
nem azonosítható
I. Pannon Tárlat 2002, [13].

607. Közérzet III., 2001
féldrágakő 13 x 25 x 25 cm
nem azonosítható
I. Pannon Tárlat 2002, [13].

608. Térdeplő, 2001
carrarai márvány, 34 x 17 x 9 cm
Bocz Gyula-hagyaték
Egy/kor 2017, 105; Sággy 2018, 10. kép

609. Kosárlabdázónő I., 2001
festett gipsz, 29 x 7 x 7 cm
Bocz Gyula-hagyaték

610. Kosárlabdázónő II., 2001
festett gipsz, 29 x 6 x 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

611. Kosárlabdázónő III., 2001
fa, üveg, fa rész: 41 x 9 x 4 cm, üveggolyó átmérő: 6 cm
Bocz Gyula-hagyaték

2002

612. Biológiai mozgás, 2002
diófa, jávorfa
PTE ÁOK Idegsebészeti Klinika, Diagnosztikai Központ
(4. emelet), Pécs (Rét u. 2.)
Avatás: 2003. április 30.

[609] Kosárlabdázónő I., 2001

[610] Kosárlabdázónő II., 2001

[611] Kosárlabdázónó III., 2001

[608] Térdeplő, 2001

[612] Biológiai mozgás, 2002

